

T. C.
AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÖMER OSMAN ERENDORUK'UN HAYATI, SANATI
VE
ESERLERİ

Seda TİLEKLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

KIRŞEHİR

HAZİRAN 2011

T. C.
AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÖMER OSMAN ERENDORUK'UN HAYATI, SANATI
VE
ESERLERİ

Seda TİLEKLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

DANIŞMAN

Doç. Dr. Şahmurat ARIK

KIRŞEHİR

HAZİRAN 2011

ÖZET

Beş yüz yıl Osmanlı yönetiminde kalan Bulgaristan, Balkanlar'ın terk edilmesiyle kan ve gözyaşına boğulmuş; yakın zamana gelindiğinde ise, aynı topraklarda Jivkov tarafından Türklere karşı asimilasyon politikası izlenmiştir. 1944 yılında Bulgaristan'a komünist rejimin yerleşmesiyle asimilasyon, devletin resmî ve sistemli politikasının niteliğini değiştirmiştir. Özellikle Jivkov döneminde (1962-1989) Türklerin tamamıyla asimile edilmesi düşünülerek “tek milletli” Bulgaristan oluşturma idealine yönelik uygulamalar artmıştır.

Bulgaristan Türkleri edebiyatı, Balkanlar'daki Türk edebiyatının önemli bir parçasını teşkil eder. Yaşanan zorluklara ve uygulanan baskılara rağmen önemli eserler ortaya koymayı başaran yazar, şair ve dava adamı Ömer Osman Erendoruk, Bulgaristan Türk edebiyatının roman, hikâye ve şiir türünde başarılı eserler vermiş olan önemli bir isimdir.

Ömer Osman Erendoruk'un eserlerinin konusunu kendi devrinde yaşanan olaylar oluşturmaktadır. Bulgaristan'ı hâkimiyetleri altına alan komünist güçlerin Türkleri yok etme politikaları, o dönemde yaşanan zorluklar, çekilen acılar, ayakta kalmak için verilen mücadeleler, vs. Erendoruk'un eserlerinin vazgeçilmez konusudur. Yazarın yukarıda bahsettiğimiz devrinde yaşanan olayları ele alış tarzındaki farklılık, onun çağdaşlarından çok daha farklı bir çizgide ilerlemesini sağlar.

Erendoruk'un eserlerinde, insanları ele alış biçimi onun farklılığıyla açıklanabilir. Yazarın eserlerinde hiçbir kahraman tek boyutlu değildir. Romanlarının merkezinde insan ve insanlığa yapılan zulüm vardır. Erendoruk'un

tarihte yaşananlara karşı bakışı kahramanları için de söz konusudur. Yazar, eserlerinde en kötü kahramanın bile neden kötü olduğu konusunda kafa yorar.

Edebiyatımıza pek çok edebî eser bırakan Ömer Osman Erendoruk'un eserlerinde şiire yaklaşan üslûbu ve Türkçe'yi kullandığındaki hassasiyet onun Türk dili ve edebiyatındaki yeri hususunda önemli bir göstergedir. Özellikle romanları, geçmişe ve geçmişin içinde yer almış bilinmez kahramanlara ayna tuttuğu için önemlidir.

“Ömer Osman Erendoruk'un Hayatı, Sanatı ve Eserleri” adlı bu çalışmada romanlarının ve hikâyelerinin yanı sıra, şiir, destan, piyes, mektup, masal, anı, rubaî türlerinde yazdığı eserlerinin de incelemesine yer verildi. İncelemenin ilk bölümü hayatı, ikinci bölümü sanatı üzerine yaptığımız çalışmayı yansıtır. Üçüncü bölüm romanları; dördüncü bölüm hikâyeleri, beşinci bölüm hatıraları ve gözlemleri, altıncı bölümde ise masalları, şiirleri, destanları, rubailer ve piyesleri tanıtılmaya çalışıldı.

Anahtar Kelimeler: Bulgaristan, Komünizm, Todor Jivkov, Ömer Osman Erendoruk, Türk, Türkiye.

ABSTRACT

After becoming independent, Bulgaria which was under dominance of Ottoman Empire for five hundred years, has continuously pursued an assimilation policy against Turks. But in 1944 accepting communism, assimilation became official and systematical policy of state. Especially in Jivkov term (1962-1989) the efforts for “one-nation Bulgaria” by assimilating Turkish and other minorities have increased.

Ömer Osman Erendoruk, Bulgarian Turkish Literature is novel, type of story and poetry had a successful author of books. Ömer Osman Erendoruk is historical events, constitute the subject of his works. The domination in Bulgaria communists, Turkish melting policies, the difficulties in that period, suffering, struggles to survive Erendoruk is work indispensable. Style differences in handling historical events mentioned above the progress of his contemporaries led to a very different line.

His works sensitivity reception, addressed the people one of still one of his differences. Ömer Osman Erendoruk, refers to the number of people in his novels more than the place element. Novels are the centre of persecution of human being and humanity. Even the worst person in the works, why think that is bad.

Ömer Osman Erendoruk has a many work in literature, approaching the language of poetry in the works care use of Turkish, shows his greatness. His showing compliance with the historical novels of the past history is important for people who hold the mirror.

We, Ömer Osman Erendoruk is “Life, Art and Works” in this study, novels, stories as well as poetry, saga, fable, stage play types of drama we have included a review of his works. In the first part of our work life, the second part of our work reflects on the art of, in the third section novels; fourth part stories, fifth part recollection and observation, sixth part as for, poems, letters, fables, epics and theatres to acquaint have been worked.

Key Words: Bulgaria, Communism, Todor Jivkov, Ömer Osman Erendoruk, Turkish, Turkey.

ÖNSÖZ

Edebî türlerin hemen her dalında eser vermiş olan Ömer Osman Erendoruk, 1934-2006 yılları arasında yaşamıştır. Türk kültür hayatında önemli bir şair, yazar ve dava adamı olarak yer edinmiştir. Yazarın eserlerine baktığımızda çok zengin bir kültür mirasının günümüze yansıdığını söyleyebiliriz. Çünkü Ömer Osman Erendoruk'un eserlerinde, yaşadığı dönemin zamanı, mekânı, bu mekân ve zaman dairesinde yer alan Türk - Bulgar kültürünün temsilcileri ve onların temsil ettiği değerler ele alınmıştır.

Ömer Osman Erendoruk'un birçok zenginliği barındıran eserleri, yazılışından yıllar sonra da ilgiyle okunmayı sürdürmektedir. Onun metinleriyle sadece okuyucular değil, araştırmacılar ve eleştirmenler de ilgilenmişlerdir. Bir kaynakça taramasıyla, Erendoruk ve eserleri üzerindeki bu ilgiyi görmek mümkündür. Nitekim yapılan akademik çalışmalar, edebiyatçıların ve eleştirmenlerin gazetelerde, dergilerde yayınlanan yazıları bunun ispatıdır.

Bulgaristan'da yaşadığı dönemlerde komünist zulmün, kendisini dininden, Türklüğünden uzaklaştırmasına, giderek benliğini, kökenini ve tarihini yitirmesine seyirci kalamayan Erendoruk, kaleme aldığı bütün eserlerinde, şahsî duygularına ve mizacına yakışır şekilde, yaşanan bu zulmü ve zulme uğrayan insanları anlatmayı, onların seslerini duyurmayı, komünistleri kınamayı ve okuyucuya gerçekleri korkusuzca yansıtmayı amaçlar.

Birçok türde eser vermiş olan Erendoruk'un kuşkusuz ki en başarılı olduğu dal, şiir ve roman olmuştur. Yazdığı hikâyeler, piyesler, masallar, destanlar, anılar, gözlemleri ve mektuplar onun edebî türde, malzeme dağarcığını zengin kılmıştır.

Bu çalışmada, Erendoruk'un roman yazarı ve şair olarak eserlerinin tahlili üzerinde durulacaktır. Ömer Osman Erendoruk'un düşünce insanı kimliği ve bu kimliğin eserlerindeki yansımaları, özü sanata dönüştürebilme başarısı onun usta bir yazar olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmamızda, sözünü ettiğimiz ustalığın ne düzeyde olduğunu göstermeyi amaçladık. Ömer Osman Erendoruk'un sanatını ve eserlerini anlayabilmek, özümsemek için öncelikle hayatı hakkında geniş bir bilgi verdik. Çünkü Erendoruk, yaşadıklarını, gördüklerini, kayıtsız kalmak istemediklerini kaleme alan bir yazarımızdır. Bu nedenle, başlangıçta hayatının aşamalarını vermek sağlıklı olacaktır.

Çalışmamız giriş, birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü bölüm ve sonuç kısmından oluşmaktadır. Birinci bölümde Erendoruk'un hayatı, geçirdiği evreler tanıtılmıştır. Bu bilgiler, yazarın yaşadığı devirden günümüze gelen yakın dostlarının, yazar arkadaşlarının onunla ilgili kaleme aldıkları ile desteklenmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde, yazarın sanat anlayışını tanıtmaya çalıştık. Sanat hayatında korkusuzca yaptıkları, göze aldıkları, eserlerinde yansıtmayı amaçladıkları, romana, şiire bakışını, içinde bu aşkın nereden geldiğini ve etkilendiği kişileri detaylı bir şekilde göstermeyi hedefledik.

Çalışmanın asıl merkezi olan üçüncü bölümde; Ömer Osman Erendoruk'un romanlarının geniş bir incelemesine yer verildi. Bu bölümde Erendoruk'un romancı kimliğini merkeze çekip, roman sanatı konusundaki görüşlerini, bu görüşlerin anlatı düzeyinde kazandığı işlevi göstermeyi hedefledik. Çalışmada, Erendoruk'un teknik konusundaki seçim ve elemeleri göz önünde bulundurulup, gerekli noktalara ağırlık

verildi. Eserlerinde zaman, mekân ve bunların olay örgüsündeki işlevleri, simge değerleri, anlatım tekniklerine etkileri yazarın bakış açısıyla değerlendirildi.

Çalışmanın son kısmını oluşturan dördüncü bölüm, Erendoruk'un değişik türlerde verdiği eserlerini (piyes, masal, destan) tanıtmaya yöneliktir.

Sonuç bölümünde ise, buraya kadar elde edilen bilgilerin ışığında birtakım yargılara gidildi ve Erendoruk'un edebiyattaki yerine dikkat çekildi. Ayrıca eserlerinde, Ömer Osman Erendoruk'un hayatından izler taşıyan hususlar da ortaya kondu.

Kaynakça bölümünde de yazarın incelenen eserlerini kronolojik olarak sıraladık. Bunların yanı sıra, bu çalışma süresince başvurduğumuz diğer kaynaklara da yer verdik.

Çalışmamın her aşamasında, değerli yardımlarını esirgemeyen hocam Doç. Dr. Şahmurat ARIK'a teşekkür etmek görevden öte bir mutluluk ve gururdur. Ömer Osman Erendoruk ile ilgili kaynak arayışında beni yönlendiren ve yardımlarını esirgemeyen Çağrı Yayınları'ndan Sayın Sevin KURT ve M. Ak f KURT'a, gazeteci-yazar Mehmet TÜRKER'e, üstat Ömer Osman Erendoruk'un kızı Gülseren ERENDORUK'a ve bana iyi bir çalışma ortamı oluşturmayı anlayışla üstlenen aileme de sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	iii
ÖN SÖZ.....	v
KISALTMALAR	xv
GİRİŞ	1
BÖLÜM I	
1. HAYATI VE DÜŞÜNCE YAPISI	7
1. 1. HAYATI	7
1. 1. 1. Bulgaristan Yılları.....	7
1. 1. 2. Cezaevi Yılları.....	9
1. 1. 3. Türkiye Yılları.....	11
1. 2. DÜŞÜNCE YAPISI.....	14
1. 2. 1.Vatan Sevgisi.....	14
1. 2. 2. Ana Dile Bakışı	16
1. 2. 3. Evrenselliği.....	19
1. 2. 4. İnancı	20
1. 2. 5. İnsan Sevgisi	21
1. 2. 6. Ölüme ve Sonbahara Bakışı	23
BÖLÜM II	
2. SANATI VE ESERLERİ.....	26
2. 1. SANATI.....	26

2. 1. 1. Bulgaristan Edebiyatındaki Yeri	26
2. 1. 2. Eserlerinin Konusu	32
2. 1. 3. Şiir Anlayışı.....	37
2. 1. 4. Romancılığı	41
2. 1. 5. Hikâyeciliği	44
2. 1. 6. Önsezisi	47
2. 2. ESERLERİ.....	52
BÖLÜM III	
3. ROMANLARININ İNCELENMESİ	55
3. 1. BURUK ACI.....	55
3. 1. 1. Romanın Kimliği	55
3. 1. 2. Özet.....	55
3. 1. 3. Romanın Tertibi	57
3. 1. 4. Romanın Konusu	61
3. 1. 5. Anlatıcı ve Bakış Açısı.....	62
3. 1. 6. Zaman.	67
3. 1. 7. Mekân.....	69
3. 1. 8. Olay Örgüsü.....	72
3. 2. UÇURUM (ÖLÜME MAHKÛM EDİLMİŞ ROMAN)	75
3. 2. 1. Romanın Kimliği	75
3. 2. 2. Özet.....	75
3. 2. 3. Romanın Tertibi	77
3. 2. 4. Romanın Konusu	79

3. 2. 5. Anlatıcı ve Bakış Açısı.....	79
3. 2. 6. Zaman.....	87
3. 2. 7. Mekân.....	92
3. 2. 8. Olay Örgüsü.....	101
3. 3. AĞLATIRSA MEVLAM YİNE GÜLDÜRÜR	112
3. 3. 1. Romanın Kimliği.....	112
3. 3. 2. Özet.....	112
3. 3. 3. Romanın Tertibi	114
3. 3. 4. Romanın Konusu.....	116
3. 3. 5. Anlatıcı ve Bakış Açısı.....	116
3. 3. 6. Zaman.....	120
3. 3. 7. Mekân.....	123
3. 3. 8. Olay Örgüsü.....	127
3. 4. İÇİMİZDEKİ İNCİ TANECİĞİ	131
3. 4. 1. Romanın Kimliği.....	131
3. 4. 2. Özet.....	131
3. 4. 3. Romanın Tertibi	133
3. 4. 4. Romanın Konusu.....	135
3. 4. 5. Anlatıcı ve Bakış Açısı.....	135
3. 4. 6. Zaman.....	139
3. 4. 7. Mekân.....	144
3. 4. 8. Olay Örgüsü.....	147
3. 5. TOPRAĞA KAN DÜŞTÜ.....	153
3. 5. 1. Romanın Kimliği.....	153

3. 5. 2. Özet.....	153
3. 5. 3. Romanın Tertibi	155
3. 5. 4. Romanın Konusu.....	157
3. 5. 5. Anlatıcı ve Bakış Açısı.....	157
3. 5. 6. Zaman.	161
3. 5. 7. Mekân.....	163
3. 5. 8. Olay Örgüsü.....	168
3. 6. ROMANLARIN YAPI VE ANLATIM ÖZELLİKLERİ.....	173
3. 6. 1. Romanın Tertibi.....	173
3. 6. 2. Anlatıcı ve Bakış Açısı.....	176
3. 6. 3. Zaman.....	180
3. 6. 4. Mekân.....	183
3. 6. 5. Olay Örgüsü.....	187

BÖLÜM IV

4. HİKÂYELERİNİN İNCELENMESİ.....	192
4. 1. SON GECE	192
4. 1. 1. Son Gece.....	192
4. 1. 2. Menekşe.....	193
4. 1. 3. Hey Gidi Dünya.....	193
4. 1. 4. Anılar Sokağı.....	194
4. 1. 5. Beyaz Yağmur.....	195
4. 1. 6. Falso	196
4. 1. 7. Anan Uyuyor muydu?	196
4. 1. 8. Hâlâ Serviler de Ağlıyorlar mı?	197

4. 1. 9. Bendeki Ben	198
4. 1. 10. Deli Ali	198
4. 1. 11. Yara Tazeyken.....	199
4. 1. 12. Anıların Peşinde	200
4. 1. 13. Özlemin Oyunu	200
4. 1. 14. Anıların Coşkusu.....	200
4. 1. 15. Avuntu Masalı	201
4. 1. 16. Yenilginin Direnci.....	202
4. 1. 17. Yitiklik	203
4. 1. 18. Soğumuş Küllerden Duyulan Sesler	204
4. 1. 19. Avant' Ali	204
4. 1. 20. İstirap.....	205
4. 1. 21. İftira.....	206

BÖLÜM V

5. HATIRALARI VE GÖZLEMLERİ 207

5. 1. BİR BAŞKADIR BİZİM ELLER.....	207
5. 1. 1. İşim İş Gibi İki Elim Kuş Gibi	210
5. 1. 2. Aile	211
5. 1. 3. Ailede Ana.....	211
5. 1. 4. Ailede Baba	212
5. 1. 5. Ailede Erkek Evlat	212
5. 1. 6. Ailede Üvey Evlat	212
5. 1. 7. Ailede Erkek Kına Gecesi	213
5. 1. 8. Türk Evleri.....	213

5. 1. 9. Bölgemizde Kadın Erkek Giysileri	214
5. 1. 10. Değişik Söylenen Kelimeler.....	214

BÖLÜM VI

6. DİĞER ESERLERİ	217
6. 1. ŞİİRLERİ	217
6. 1. 1. S.O.S veya Üçüncü Mezar.....	217
6. 1. 2. Ölmeden Ölmek.....	220
6. 1. 3. Sabır Duası	220
6. 1. 4. Dilim Dilim Yürek	221
6. 1. 5. Buram Buram Yalnızlık	221
6. 1. 6. İzmir Sokakları	222
6. 1. 7. Rüzgar Gibi Geçti Yıllar	222
6. 1. 8. Şiir İncelemesi	223
6. 1. 9. Çocuk Şiirleri.....	244
6. 2. RUBAİLERİ	245
6. 3. DESTANLARI	246
6. 3. 1. Elif Nine Destanı	247
6. 3. 2. SOS veya Üçüncü Mezar Destanı	248
6. 3. 3. Tek Mezar Destanı	249
6. 3. 4. Adsız Bebek Destanı	250
6. 3. 5. Son Yaprak Destanı.....	250
6. 4. MEKTUPLARI.....	251
6. 4. 1. İstiraphaneden Mektuplar	253
6. 4. 1. 1. 17 Kasım 1980/ Eski Zağra Cezaevi.....	255

6. 4. 1. 2. 1 Şubat 1983/ Eski Zağra Cezaevi	258
6. 5. ÇOCUK MASALLARI	260
6. 6. PİYESLERİ.....	262
6. 6. 1. "Bebek" Piyesinin İçeriği	262
SONUÇ.....	264
KAYNAKÇA	271
EKLER.....	276

KISALTMALAR

a. g. e.	: Adı geçen eser
BKP	: Bulgaristan Komünist Partisi
Bkz.	: Bakınız
DNA	: Deoksiribonükleik Asit
Doç.	: Doçent
Dr.	: Doktor
DS	:Bulgaristan İstihbarat Teşkilatı
s.	: Sayfa
S.	:Sayı
TKZS	: Tarım Kooperatifi
Yay.	: Yayın, Yayınevi

GİRİŞ

Balkan Türk edebiyatı, Türk edebiyatının yanı sıra Balkanlar'daki ulus ve halkların edebiyatlarından da yararlanarak beslenmiştir. Bu edebiyat dil ve ifade imkânları itibarıyla Türkçedir. Ama unutulmamalıdır ki Balkanlar'da boy verip Balkan ülkelerinin havası içinde yetişip gelişmiştir. Bu edebiyatlar konu ve olaylara bakış açısından yaşadıkları ülkelerin özelliklerini yansıtmıştır. Bu nedenle Balkanlar'daki Türk edebiyatları bir yandan tarihi geleneğimizden yararlanırken diğer yandan da çağdaş Balkan edebî faaliyetlerinden de etkilenmiştir.

Osmanlı sonrası Balkan Türk edebiyatı, Türkçe ve Türk edebiyatıyla bağı kopunca çağlar boyu süren kültür hayatı tahribata uğramış, bundan kültür ve sanat faaliyetleri olumsuz yönde etkilenmiştir. Bu çevrede, geniş anlamda Türk dünyasının diğer toplulukları, dar anlamda Balkanlardaki diğer Türk topluluklara oranla sancılı problemlerle bir edebî geleneğe sahip olmuşlardır. 1960 yılından sonra kendi içinde bir canlılık kazansa da geniş çevrelere sesini duyurabilmesi 1980 yılından sonra olmuştur.

Balkan Türk edebiyatı incelemeleri beraberinde birçok problemi de getirmiştir. Öncelikle Balkan Türk edebiyatını, Osmanlılar dönemi ve Osmanlı sonrası olarak iki başlıkta inceleme zorunluluğu doğmuştur. Osmanlı döneminde farklılıklar olması doğal karşılanmıştır. Ancak bunun yanı sıra, büyük benzerlikler göstermiştir. Osmanlı sonrası Türkçe ve Türk kültürü bağı gevşeyince yabancı edebiyatların baskısı yoğunlaşmıştır. Osmanlı Dönemi Balkan Türk Edebiyatı dört koldan yürümüştür. Bunlar: Divan edebiyatı, Âşık edebiyatı, Dini-Tasavvufî Halk edebiyatı ve anonim edebiyattır.

Osmanlı'nın Balkanlar'dan çekilmesinden sonra Türk kültürü ve Türk dilinin etkisinde azalma, yabancı dil, kültür ve edebiyatlarının etkisinde ise artış görülür. Bulgaristan Türkleri edebiyatında, şiirin 1950'lerden önce bir evveliyatı vardır; fakat aynı şey roman ve hikâye için söylenemez. 1944 yılından sonra Bulgaristan'da komünist düzenin hüküm sürdüğü yıllarda kültür ve sanat faaliyetleri, komünist partinin denetimindedir. Yeni yönetim, sosyalizm içerikli edebiyatı geliştirmek için Narodna Prosveta Neşriyatevi'nde Türkçe kitaplar da yayınlamaya başlar. Bu yayınevinden çıkacak olan kitapların muhteviyatı komünizmin gücünü, istikbalini, bir önceki sosyal düzenlerden üstünlüğünü gösteren, faşizme karşı savaşımların hayatı, kooperatifleşme, Türk-Bulgar kardeşliği gibi konuların yer alması zorunluluğunu getirir. Bulgaristan'ı yöneten komünist güçler için "Her şey parti yararına, her şey komünizm yararına" olmalı ve bu yolda gelişim göstermek zorundadır. BKP'nin siparişi üzerine yazılanlar basmakalıp eserlerde olsa, bunların neşrinde yeşil ışık yakılır ve bu tür eserler iktidar tarafından takdir edilir.

Bu tarzda yazılmış olan ilk roman 1963 yılında Sabri Tatov'un "*Gün Doğarken*" adlı kitabı olmuştur. Bu ilk romandan sonra Sabri Tatov'un ertesi yıl çıkan "*Köyün Haymanası*" adlı uzun hikâyesi ve 1967 yılında "*İki Arada*" adlı ikinci romanı yayınlanmıştır. Halit Aliosmanof'un "*Saçılan Kıvılcımlar*" adlı eseri 1965 yılında ve küçük hikâye yazarlığından romana geçen İshak Raşidov'un "*Ayrılrken*" adlı romanı da 1968 yılında yayınlanmıştır.

Ömer Osman Erendoruk, Bulgaristan Türklerini yok etmek için kurulan sisteme karşı ayakta durma mücadelesini 1965 yılında yayınladığı "*Yaralı Güvercin*" adlı hikâye kitabı ile vermeye başlamıştır. Arkasından 1967 yılında kaleme aldığı

“*Bırak Kocamı*” adlı eseri gelmiştir. Bu iki eseri, “Ömer Osmanof” adıyla Bulgaristan’da yayınlanmıştır. Kalem arkadaşlarından farklı bir yönde eserler vermeye başlayan Erendoruk’un yazdığı bütün eserlerinde tek amacı, Bulgaristan’daki zulmü, insanlık suçunu duyurmak, benliğini kaybetmemek için savaşmak olmuştur.

Erendoruk, edebiyat alanında varlığını, verdiği eserleri ile uzun yıllar devam ettirmiştir. Kimliği uğruna verdiği savaşta pek çok zorluklar da yaşayan Erendoruk, uzun yıllar cezaevlerinde, sürgün kasabalarında kalmış, bu dönemde sağlık sorunları yaşamış, buna rağmen Bulgaristan Türkleri’nin yaşadığı zulmü eserlerinde işlemekten vazgeçmemiştir. Bulgar topraklarında yaşanan en acı katliamlardan biri, Rus- Türk Savaşı esnasında Eski Zağra’da yaşayan Hüseyin Recai Efendi’nin kaleme aldığı “*Eski Zağra Müftüsü’nün Hatıraları*” adlı kitapta çok net şekilde verilmiştir. Erendoruk sanat diliyle, insanlık dışı o dönemi alabildiğince deşifre etmiş ve bunu kişisel bir hırs, bir gösteri adına değil, “milli duyguların” verdiği asalet adına yapmıştır.

Burada asıl vurgulanması gereken, ülkesi ve ülküsü için bunca sıkıntıyı yaşayan bir yazarın, ana vatana sığındığı dönemde karşılaştığı hazin sondur. 21 kitaba imza atan bir edebiyatçının, zulüm çemberini yarıp ulaştığı ana vatanında, nice yiğit Türk evladı, ölüm kamplarında Türk’ün milli ülküsünü dillendirme adına zulüm görürken, bir edebiyatçının vatanında dışlanması, eserlerini yayınlayacak bir yayınevi bulamayışı, onu âdeta tüketmiştir.

Bu çalışmamızda ağırlıklı olarak romanlarına yer verdiğimiz Ömer Osman Erendoruk, kırk yıllık sanat hayatında beş roman yayınlamıştır. Bütün romanlarında Bulgaristan’a hâkim olan komünist güçleri ve yaptıklarını anlatmaya çalışan

Erendoruk, bu konuda oldukça başarılı eserler vermiştir. Roman tekniğini kullanmasındaki ustalık, onun edebiyata, sanata olan sevgisi ve anlattıklarına yakından şahit olmasından kaynaklanmıştır.

Roman, bireysel ve toplumsal çerçevedeki pek çok olguyu içinde barındıran, birleşik bir sanattır; içinde, tarih, biyografi, psikoloji, dram, komedi gibi pek çok kaynaktan unsurlar barındırır. Bu unsurların düzenlenmesi, ağırlıklarının belirlenmesi, bir kurgu içine yerleştirilmesi, çeşitli ifade araçları ve yöntemler seçilmesi, en genel anlamda romanın tekniğini verir.

Stevick, tekniğin oluşturulması sırasında romancının, hangi unsurun geliştirilip hangisinin özetleneceği; konunun hangi yönden geliştirileceği, karakterlerinin görünüşlerinin önemli olup olmadığı, fiziksel çevrenin ne kadarının gösterilmesinin gerektiği, zamanın geçişinin nasıl ifade edileceği, karakterlerin ne şekilde sunulacağı gibi sorular sorması gerektiğini söyler. (Stevick, 2004: 47) Stevick'in bu ifadelerinden yola çıkarak, Ömer Osman Erendoruk'un roman anlayışına bakalım.

Erendoruk'un romanlarında düşünsel zemin önemli yer tutar. Romanlardaki diyaloglarda, toplumumuzun kalkınması için gerekli olan düzenlemeler, tarih, kültür ve kimlik üzerine saptamalar, eski musikimizin bizim için anlamı gibi konular hakkında görüşlere geniş yer verilmiştir. Kimlik konusu, gerek bireysel; gerekse toplumsal kimlik arayışı bağlamında Ömer Osman Erendoruk'un birinci meselesidir denebilir. Tüm romanlarında kişilerin, mekânın, zamanın sunumu hep bu kimlik eksenini etrafındadır.

Romanlarında yer alan kahramanlar da kendisi gibi komünistlere karşı nefret duyguları besleyen kişilerdir. Örneğin; *Buruk Acı* romanında Cem Amca'nın kızı, babasının abisi Türker'in parmağını kesmesi olayını, aslında kabalaşmış, ahlâksızlaşmış, gaddarlaştırmış Bulgar Komünist Partisi güçlerinin parmağını kesti, şeklinde yorumlamıştır.

Görüldüğü gibi, Erendoruk'un romanları sıkı bir fikir tartışması, toplum sorunları üzerine öneriler, tarih içerisinde toplumların yaşadığı zorluklar gibi pek çok kültürel öge barındırır. Bütün bunları bir "sosyal tarih" olmanın ötesine geçiren nedir? Erendoruk'un bir romancı olarak başarısı nerededir? Bu soruların cevabı, Erendoruk'un öze, içeriğe getirdiği yorumda, yani romanın tekniğindedir.

Roman tekniği, "nasıl anlatıyor?" sorusuna cevaptır. Bu elbette oldukça geniş bir kavramdır. Her romancı, materyaline uygun teknikleri belli ağırlıklarla kullanır; kimilerine ağırlık verirken kimilerinden hiç yararlanmayabilir. Eleştirmen de romancının yaptığı eleme doğrultusunda bir eleme yapmak durumundadır. Bir yazarın roman tekniğinden söz ettiğimizde, genel olarak teknikten anladığımız şeyin o yazara özgü uygulamalarını kastediyoruz demektir. Bütün bu uygulamalar, o yazarın yazım şeklini, bir başka deyişle üslûbunu verir.

Bulgaristan Türkleri edebiyatında şiir ve romandan sonra en iyi gelişim gösteren edebî tür hikâye olmuştur. Sofya'da yayınlanan Yeni Işık, Halk Gençliği gazetelerinin yanı sıra, yerel birkaç gazetenin Türkçe sayfalarında ve Yeni Hayat dergisinde yayınlanan hikâyeler 1959 yılından başlayarak 1968 yılına kadar derlenmiştir.

Bu dönemlerde yazarlardan bazılarının hikâye kitapları da yayınlanır. Bunların içerisinde 1961-1967 yılları arasında 23 yazarın yayınladığı 30 hikâye kitabı yer almaktadır. Basın, BKP'nin denetiminde olduğundan yazılan her yazıda partiyi övmelerini istemektedir. Hikâyelerin içeriği de basmakalıp olup, komünizmi aşlamak, Türk-Bulgar kardeşliğinden, partizanların kahramanlıklarından, Allahsızlıktan, tarımda ve sanayide elde edilen başarılarından, sosyalist emek kahramanlarından öte gidememektedir.

1950'li yıllardan sonra hikâye dalında Salih Baklacıef, Muharrem Tahsin, İshak Raşit, Kazım Memiş, Yakup İsmailov, Ali Kadir, Sabri Tatov, Ömer Osman, Ahmet Tımuş, Halit Aliosman Dağlı, Ahmet Mehmet, Ahmet Aptiev, Kadir Osman gibi isimlere sık rastlanmıştır. Yaşadığı devirde, kaleme aldığı eserlerinde parti yanlısı olmayan Ömer Osman Erendoruk'un "*Yaralı Güvercin*"i büyük yankı uyandırmış ve bundan böyle Bulgaristan'da hikâye denince, Ömer Osman Erendoruk akla gelen ilk isim olmuştur.

Ömer Osman Erendoruk'un romanlarında gösterdiği başarıyı, yazdığı hikâyelerde de görürüz. Hikâyeleri de içerik olarak romanlarıyla aynı ölçüdedir. Amacı yine Bulgaristan Türkleri'nin yaşadığı insanlık dışı zulümleri yansıtmaktır. Ayrıca kaleme aldığı hikâyelerinin çoğu, yöre halkından dinlediği, gerçek olaylardan derlenmiştir.

Yapılan bu çalışmada, Ömer Osman Erendoruk'un romanları, hikâyeleri, hatırası ve gereken özenin gösterilmediği diğer eserleri(piyes, destan, şiir, masal) dikkatlere sunuldu. Hedefimiz, yazar ve şairimizi kendi orijinal çizgisinde vermeye çalışmaktır.

BÖLÜM I

1. HAYATI VE DÜŞÜNCE YAPISI

1. 1. HAYATI

1. 1. 1. Bulgaristan Yılları (1934-1989)

Ömer Osman Erendoruk'un aslı, baba tarafından Yugoslavya topraklarındaki Priştine kasabasına uzanır. Ömrünün büyük bir kısmını doğduğu Priştine'de geçiren büyük dedesi Hüseyin Ağa'yla kardeşi Mehmet, geçtiğimiz yüzyılın başında Koşukavak'ın Edirne vilayeti sınırlarına dâhil olan bugünkü Koşukavak'a bağlı Karakuz köyüne gelip yerleşir. Ömer Osman Erendoruk, Bulgaristan'ın Koşukavak kasabasının Karakuz köyünde doğar. Onun çocukluğu, her Rodoplu çocuk gibi geçer. Çocukluk yılları sefaletle geçen yazar, ilk alfabeyi köy mescidinde öğrenir. 1945 yılında, on bir yaşında olan Ömer Osman Erendoruk Koşukavak'taki Türk mektebine kaydolar. Öğretmeni okul müdürüne Ömer'in okuma yazma bildiğini ve birinci sınıftaki küçük çocukların arasında bulunmasının uygun olmadığını söyler. Ömer Osman sınava tabii tutulur ve birinci sınıfı okumadan ikinci sınıfa kaydı yapılır. Yaz tatillerinde, her sabah yaptığı hayvan bakımından sonra torbasını sırtlayıp Sindelli'de Ali Osman Hoca'nın yanına din derslerine gider.

Koşukavak'tan sonra eğitimine, Kırcaali Türk Pedagoji Okulu'nda devam eder. İlk şiirlerini de burada yazar. 1955 yılında buradan da mezun olur. Ömer Osman, Kırcaali'den çantasında şiirleri ve yanında kendisi gibi öğretmen olan hayat arkadaşı Haskova'nın Beyköy'nden Hayriye Hanım ile Karakuz'a döner. Mezun

oldukları sene Yunusköy'e tayinleri çıkan iki genç burada öğretmenlik yapmaya başlar.

Ömer Osman Erendoruk, Kırcaali'de "Nov Jivot" (Yeni Dünya) gazetesinin Türkçe bölümünde işe başlar. Bu gazetede iki yıl çalıştıktan sonra, komünist partisi yetkilileri Ömer Osman'ın partinin siyaseti doğrultusunda verimli olmadığı gerekçesiyle işine son verilir. Bu olayın üzerine Koşukavak'a dönen yazar, aslı görevi olan öğretmenliğe döner. Önce Hamzalar İlkokulu'nda sonra da Gazi Köy'de öğretmenliğini sürdürür.

Ömer Osman Erendoruk, ülke genelinde ilân edilen bazı şiir ve hikâye müsabakalarına katılır. Hiçbirinden ödül alamamış olması onu şiir yazma tutkusundan vazgeçiremez. Bir defa İshak Hakkı takma adıyla bir şiir yarışmasına katılır ve dereceye girer.

Yazar, daha gençlik yıllarında Türk konsolosluğuna dilekçeler yazmaktan mimlenir, ülkedeki her fert gibi devlet güvenlik yetkilileri tarafından takibe alınır. Özellikle 1970'ten sonra çok ciddi şekilde takip edilen yazar, 1979 yılının sonlarına doğru bazı tutum ve davranışlardan dolayı çemberin daraldığını fark etmeye başlasa da hiç olmazsa gömülü olan yazıların kurtulacağına inanır; fakat hiçbir şey düşündüğü gibi olmaz.

Koşukavak'a döndüğünde artık öğretmen olarak çalışması yasaklanmıştır. Başka bir mesleği olmayan Ömer Osman, kasabadaki ayakkabı fabrikasında işe başlamıştır. 1984 yılının sonbaharında Koşukavak köylerinde Türklerin isimleri tek tek değiştirilmiştir. Yazara da 7 Ocak 1985'te Bulgar adı verilmiştir. Yazar, Bulgarlar tarafından verilen ismi hiçbir zaman merak etmemiş, öğrenmek dahi

istememiştir. Kendisine verilen Bulgar isminin Todor olduğu bilinmektedir. Erendoruk, bütün bunların yanı sıra, 7 Mart 1985'te Belene lm Kampı'na gönderilmiştir.

1986 yılının ilkbaharında Belene lm Kampı'ndan dönen Erendoruk, polis Şefi Kosta Dimov tarafından, Roman'a sürgün olarak gönderilir. Yazar burada, iki defa kalp krizi geçirir.

1. 1. 2. Cezaevi Yılları

1970'li yıllardan sonra yazdığı ve gizli tuttuğu "Bebek", "Garip Milyon", "Buruk Acı" (1979), "Uçurum" (1975) romanlarını, "Fısıltı ve Haykırış" hikâyelerini yazı makinesiyle iki adet yazmış ve bir örneğini Koşukavak'taki evinin bodrum katına gmmştir. Diğerlerini, güvenilir sandığı edebiyatı sevenlere gizlice ve sıkı sıkı tembihleyerek okumaları için vermiştir. Bu yazıları, güvendiği kişiler tarafından ihbar edilince yazar için bundan sonra zorlu günler başlamıştır. 28 Ocak 1980 tarihinde tutuklanarak Eski Zağra Cezaevi'ne gtrlmştir. Yazar, cezaevine ilk götürülme anını Şöyle anlatır:

"1980'in 28 Ocak günü, beni, Gazi Köyünde derste iken Koşukavak'a 'Bir toplantıya' çağırdılar. Dışarıda bekleyen cipin içerisinde köyün muhtarı Mehmet ıtak vardı. Nedir olay dediğimde Türkçe eğitimle ilgili olduğunu söylemişler. Bindik gittik. Kasabaya yaklaştığımızda cipin Şoförü ani bir viraj alıp, itfaiyenin garajına girdi. Burada kasabanın emniyet teşkilatından Kosta Dimov ile Haritev beni bekliyorlarmış. Hışımla beni cipten indirip başka bir cipe aldılar. Ben işin çok

kötüye gittiğinin farkına ancak o zaman vardım. İkisi yanıma oturdular, başımı da bir bezle kapattılar. Doğrudan emniyet dairesine götürdüler.”¹

“Kırcaali Emniyet Müdürlüğü’nde ilk sordukları soru kitapları kimlere okuttuğumdu. Ben onlara hiçbir kimsenin benden kitap istemediğini ve okuyanlara herhangi bir suçlama yüklenmeyeceği teminatı vermelerini istedim. Onlar da birer kınamayla cezalandırabileceklerini söylediler.”²

Yazar ve şair Ömer Osman Erendrouk cezaevi, ölüm kampı ve sürgünde kalması nedeniyle dünya edebiyatında mahpusluğu ve cezaevi hayatını en gerçekçi şekilde kaleme alan yazarlarımızdandır. Yazar, en değerli eserlerini burada kaleme alır. Cezaevinde kaldığı dönemlerde kırk yedi şiir yazar; fakat asıl sorun onları dışarı çıkarabilmektir, çünkü cezaevi şartlarında onları kaleme alması imkânsız olan yazar, yazdığı bütün şiirleri ezberler. Kendisi de bu durumu şöyle ifade eder:

“22 Nisan 1983’te cezaevinden çıkarken polis, ceketimin dikintilerini dahi yokluyordu. Ben ona gülüyor, aradıklarının başımda, beynimde, belleğimin kıvrımlarında gömülü olduğunu, ne kadar ararsa arasın, bulmanın mümkün olmadığını, insan iradesini kırmanın imkânsızlığını fısıldıyordum.”³

Eski Zağra Cezaevi’nde, Belene Ölüm Kampı’nda ve Roman sürgününde kaldığı dönemlerde de yazmaya devam eden yazar, 1988 yılında Koşukavak’a döndüğünde, şiirleri seksen sayfadan oluşan bir kitap şeklini almıştır. Büyük bir riskle daktilodan çıkardığı bu eserleri, bir dost aracılığıyla Türkiye’ye göndermiştir.

¹ Mehmet TÜRKER, **Hazanda Son Yolculuk**, Çağrı Yay., İstanbul 2007, s. 23.

² Mehmet TÜRKER, a. g. e., s. 27.

³ Ömer Osman ERENDORUK, **Sevgi Kırıntıları Arıyorum Yollarda**, İstanbul 2006, s. 109.

Ömer Osman Erendoruk'un Bulgaristan'daki yolculuğu, 1934 yılında Kırcaali ilinin Karakuz Köyü'nden başlamıştır. İlk, orta ve öğretmen okullarını bitirdikten sonra, Koşukavak bölgesinde yirmi dört yıl öğretmenlik yapmıştır. Bu yolculuk üç buçuk yıl Eski Zağra Cezaevi'nden sonra, altı ay Belene Ölüm Kampı'na ve üç yıl da Roman sürgünlüğüne kadar uzanmıştır. Koşukavak'a dönen yazar, son olarak Türkiye'ye yani ana vatana gelmiştir.

1. 1. 3. Türkiye Yılları (1989-2006)

Bulgaristan'da Türkleri sınır dışı etme işlerinin devam ettiği dönemlerde, Ömer Osman Erendoruk ailesini de alarak özlem duyduğu topraklara doğru yolculuğa çıkmıştır. 10 Haziran 1989 tarihini yazar, özgürlüğe kavuşma günü olarak nitelendirmiştir.

Türkiye'ye geldikten birkaç ay sonra (19 Aralık) çalışmaya başlayan yazar, 14 Ocak 1989'da öğretmenlik görevine yeniden başlamıştır. İlk derse girdiği anı unutamadığını belirten Ömer Osman Erendoruk, ana dilde, öğrencilere "Günaydın" diyebilmenin mutluluğunu uzun süre yaşamıştır.

Ömer Osman Erendoruk, hayatında belki de en rahat geceyi ana vatana ilk adım attığı gün Edirne İmam Hatip Okulu'nda geçirmiştir. O gece şer güçler tarafından ansızın kapısının çalınmayacağından emin, tutuklanma korkusundan uzak, Türk kimliğine kavuşmuş, ana vatanın kucağında rahat bir uykuya dalmıştır.

Türkiye'de olmaktan büyük mutluluk duyan yazar, en çok da kırk yıl boyunca yazdığı eserlerden elinde kalanları yayınlayacak olmasına sevinmiştir. Ancak başlangıçta beklediğini bulamayan Erendoruk, oldukça zor zamanlar ve üzücü günler

yaşamıştır. Elindeki şiirleri yayınlayacak ne bir gazete; ne de bir yayınevi bulabilmiştir. Gizlice getirdiği bazı şiirlerini Kültür Bakanlığı'na göndermiş; fakat bunlar, orada bir yıl kaldıktan sonra kendisine iade edilmiştir. Yazar, bu dönemde karşılaştığı sıkıntıları 1992 yılında yazdığı “*Bayrağım*” şiirinde şöyle ifade etmiştir:

“Ben dede yadigârı topraklardan kovulmuş
Öz vatanım Trakya’mda. Anadolu’da kalan
Hasretini çektiğim kardeşi soğuk bulmuş
Kahırdan boğulmuşum.
Canım İstanbul’umda, gözüm Anadolu’mda
Sevgi kırıntıları ararken yorulmuşum.”

Erendoruk’un, Türkiye’de geçirdiği on yedi yıl, ömrünün en mutlu günleri olmuştur. Konuşma özgürlüğüne kavuşmuş, düşündüklerini serbestçe yazmıştır. Burada tutuklanma, yargılanma, suçsuz cezaevine sürgüne gönderilme korkusundan uzak yaşamıştır. Bu huzurlu günlerin yanı sıra, onu rahatsız eden olaylar da yaşamıştır. Özellikle 1989 yılında göç ederek Türkiye’ye gelen bazı soydaşların hâlen aralarında Bulgarca konuşmalarından, Türkiye’yi yeren ifadelerinden, komünizmin üstünlüğünü överek anlatmalarından, ezan sesini duymak istemeyenlerden oldukça rahatsız olmuştur. Bazı Bulgaristanlı yazar ve şairler, Erendoruk’un dini vecibelerini ifşa ettiğinden ötürü ona sitem etmişlerdir. Yazarın bu kişilere cevabı gecikmemiş ve 1997 yılında kaleme aldığı “*Bırak Beni*” şiirinde şöyle demiştir:

“Bırak beni kılâyım namazımı ihlâsla,
Kımıldasın içimde nuru şeffaf bir tanın.

Sen meyhane dolaşıp şarabını iç tasla
Ve bocala emrinde dost sandığın şeytanın.”

Erendoruk, bir dostunun aracılığıyla Türkiye’ye gönderdiği şiirlerini, geldikten sonra almıştır. 14 Ekim 1989’da da ilk şiir kitabını yayınlamıştır. “SOS veya Üçüncü Mezar” adındaki bu eseri, üç bin adet basılmıştır. 1991 yılında da ikinci şiir kitabı “Ölmeden Ölmek” yayınlanmıştır.

Ancak bu kitabın satışlarının kötü gitmesi, yazarı oldukça üzümüş ve bu durum için şöyle söylemiştir:

“Bu memlekette, her şey yapılıyor, her iş görülüyor, her şey satılıyor. Ancak yapılmayan ya da çok az yapılan bir şey var: kitap okumak.”⁴

Ömer Osman Erendoruk, Bulgaristan’da el konulan kitaplarını, Türkiye’ye döndükten sonra tekrar kaleme almıştır. Öncelikle “Bebek” adlı piyesi yazmıştır. Daha sonra ulusal TGRT kanalında bu piyesin filmi yapılmıştır. Ardından romanlarını kaleme almaya başlayan yazar, ilk olarak, “Buruk Acı”, daha sonra “Uçurum” romanlarını yazmıştır. Bu arada diğer eserlerini de oluşturmaya başlamıştır.

Ömer Osman Erendoruk, uzun süre kalp rahatsızlığı yaşamıştır. Eceli de ölümle özdeşleştiği “hazan mevsimi”ne denk gelmiştir. Erendoruk, 19 Ekim 2006 tarihinde Yenibosna’daki evinde 72 yaşındayken Kadir Gecesi’nde hayata gözlerini kapamıştır. Cenazesi, İstanbul Kayabaşı Mezarlığı’nda aynı gün defnedilmiştir.

⁴ Ömer Osman ERENDORUK, a. g. e., s.121.

1. 2. DÜŞÜNCE YAPISI

1. 2. 1. Vatan Sevgisi

Osmanlı Devleti'nin Bulgaristan topraklarından çekilmesinin üzerinden yıllar geçmesine rağmen, Bulgaristanlı Türkler, Türkiye Cumhuriyeti'ni hamîleri olarak görmekten vazgeçmemişlerdir. Türkiye'yi de ana vatan olarak bilmişlerdir. Ömer Osman Erendoruk'un çocukluğundan beri çevresinde her zaman Türkiye konuşulmuş, kötü günlerde oradan umut beklenmiştir. Komünist eğitim sisteminde "ana vatanın sadece doğduğu yerdir" düşüncesi öğretilse de Bulgaristanlı Türkler gibi Ömer Osman Erendoruk da bunu kabullenmiştir. Ömer Osman'ın genç yaşta kaleme aldığı şiirlerinde bu durum görülmüştür. Bu şiirlerde Bulgaristan Türkü'nün Türkiye'ye bağlılığı çok net şekilde yansıtılmaktadır:

"Vatan bir milletin kulağı, gözü,
Ve de yüreğinde sönmeyecek kor.
Ötede dipdiri dururken özü,
Başkasına Vatan demek ne de zor!"

Plevne'de Osman Paşa ile Ruslara karşı savaşırken esir düşen Hüseyin dedesiyle ve Trablusgarp'ta yedi sene askerlik yapan Mahmut dedesinin torunu olmaktan dolayı gurur duyan Erendoruk, "*Rüyama Gir Bu Gece*" şiirinde ana vatan için savaşan Mahmut dedesine hitaben, şöyle der:

"Gözünün gördüğü yer alev alev kum...
Ne yandaydı Priştina, Trablusgarp hangi yönde?
Düşümde kaç bedevi devirdi bilsen okum,
Ben peşinde koştum, sen kılıç salladın önde."

Ömer Osman Erendoruk, Bulgaristan topraklarında yetişmesine rağmen, eline geçen bütün Türk Edebiyatı kitaplarını okumuş ve Türkiye radyolarını sürekli olarak takip etmiştir. Yaşanan zor zamanlarda Bulgaristan Türkleri gibi, o da ana vatandan yardım beklemiştir.

Yazar, Haziran 1989 tarihinde Türkiye topraklarına adım attığı gün, dalgalanan ay yıldızlı Türk Bayrağı'na uzun süre gözlerini kırpmadan bakmıştır. Türk toprağına eğilip haz duya duya öpüşü, yüreğini okşamıştır. Yıllardır içinde yoğurduğu ıstırapların, acıların, üzüntülerin ateşinde çelikleşmiş sevgisi, ana vatana olan özleminden kaynaklanmıştır. O an varsa, ayaktaysa ve yürüyorsa bunu o özlemine borçludur. Ana vatana adım attığı dönemlerde kaleme aldığı “*Sessiz Şiir*”inde, özlemini duyduğu topraklara sevgisini şöyle ifade eder:

“Kapıkule... Türk Toprağı... Titriyor içim!
Efsanesel boşluklarda yüzer gibiyim.
Anlatamam nice, nasıl, nerde, ne biçim?
Renkli masal âleminde gezer gibiyim.”

Ömer Osman Erendoruk'un vatan sevgisi, Türkiye'ye adım attığı sırada bir gazeteci ile yaptığı konuşmasında daha net şekilde anlaşılır:

“Bütün bu çileli yolculuk sırasında seni ayakta tutan, umutla yaşatan nedir?”

“Başucumda Demokles Kılıcı, ayaklarımın altında sönmek bilmeyen Bulgar zulmünün ateşi, dolayımında gene o zulmün kızıl yalımları eşliğinde geçen bu yolculukta beni ayakta tutan bir şey vardı: sevgim!”

“Nasıl sevgi? Neyin sevgisiydi bu?”

“Anavatan sevgisi, Türk olma, Türk kalma sevgisi. Türk devletine, Türk Bayrağına, Türk tarihine, Türk ve Müslüman büyüklerine olan sevgim...”

Bu röportaj, ertesı gün Milliyet Gazetesi’nde yayınlanmıştır.

1. 2. 2. Ana Dile Bakışı

Sayılarının iki buçuk milyon olduğu tahmin edilen Bulgaristanlı Türkler, yüz otuz yıldan beri çeşitli baskı ve zulümlere rağmen varlıklarını ve Türk kimliklerini korumada başarılı olmuştur. Doksan Üç Harbi’nden bu yana var olan edebiyatını da bir tek, ana dili Türkçe ile yazmıştır. Fakat 1973 yılının yazında, her şey daha da kötüye gitmeye başlamıştır. “Bulgaristan’da tek kültür var, o da Bulgar kültürü. Türk kültürü de olduğunu iddia edenler, yakın günlerde yanıldıklarını anlayacaklardır.” denmiştir.

Yaşanan bu sıkıntılı dönemlerden sonra, illerden çağrılan yazar-çizerler Sofya’da toplanmışlardır. Ömer Osman’ı, Bulgarca yazacağına dair vaatte bulunmadığı için Sofya’ya göndermişlerdir. Burada düzenlenen toplantıda bir kısım yazar, Bulgarca yazmaya karşı çıkmış, bir diğer kısmı da çoktan Bulgarca yazmaya başlamışlardır. O zamana kadar “Edebiyatınız şekilce millî, münderecatça sosyalist ruhludur.”⁵ tanımına da son verilmiştir. Bu dönemlerde Ömer Osman, Bulgarca yazarları kınamıştır.

⁵TÜRKER, a.g.e., s. 209.

Bu kınamayı suçlayan kesime, Ömer Osman'ın cevabı şöyledir:

“Selamlarını aldım, gücenmişler. Kızmış da olabilirler. Olsun. Ancak onlara birkaç sözüm var...”

Yazar ve şair hangi milletten olursa olsun, eserlerini sadece mensup olduğu milletin konuştuğu dilde yazmalıdır. Şiir; ya da nesir, şairin, yazarın, halkına sesleniş biçimi, hitap etme şekli; ya da diyalog kurma usulüdür. Şairin mensup olduğu millet yüz yıllardan beri hangi dilde ağlamış, hangi dilde gülmüş, hangi dilde Allah'ına ve Peygamberine dua etmiş, türkülerini, şarkılarını hangi dilde yakmışsa, beşikteki çocuğunun başında manilerini, atasözlerini hangi dilde söylemişse, şair de o dilde yazmalı, o dilde ağlayıp gülmeli, o dilde seslenmeli milletine. Çünkü Türkçe yazan bir şairin yazdığı şiir, yazarın yazdığı roman ve hikâye, Türk kültür hazinesine katkı sağlayan bir damlacıktır. Bu damlacık, Türk kültür dağarcığına terk edilmiş Rumeli topraklarımızda mı damlatılacaktı, yoksa Orta Asya'da mı; Yakutya'da mı önemsizdi yoksa Avrupa'da mı? Burada önemli olan, verilen eserlerin Türk dilinde olmasıdır.

Bir komünist partisinin bir Bulgar yöneticisi Bulgaristan'da Türkçe yazmayı, şair ve yazara, Türk halkına, konuştuğu dilde seslenmekten, onu şiirleriyle cesaretlendirmekten, duygulandırmaktan, heyecanlandırmaktan, yarınlara inancını pekiştirmekten bir çırpıda vazgeçmesini gerektirmemelidir. Emir emirdir diyerek, kalemi kavrayıp Bulgarca şiirleriyle Rodop Dağları'nda dedelerinin Bulgar kökenlerini bulanlar, ninelerinin sandıklarında pafta ve haç arayanlar olur. İnsanın bir anası olduğu gibi bir de vatanı vardır ve bu vatanın Türkiye değil, Bulgaristan olduğunu şiirleriyle ifade etmeye çalışanlar olmuştur. Hemen Bulgarca yazmaya

başlayıp, Bulgar şiirinin zirvesine çıkmaya heves eden “Streley”, “Kaptan, tetiği benim elimle de çek” demekle, gerçekten Bulgar şiirinin zirvesine mi çıktı? Yoksa Bulgar eşkıyasının (Kapitan Petko) silahıyla kendi milletinin bağına, kendi eliyle mermi sıkmak küstahlığının zirvesine mi, bilinmezdi! “Bilinen böyle şiirlerin müelliflerini Türk kültürüne sırt çevirmiş saymak suçsa, ben Ömer Osman, dünyanın en suçlu kişisi olayım” demektedir.

Ömer Osman Erendoruk, Bulgar zulmünün darbesini, Türkçe eğitimin ve Türkçe yayın hayatının sona ermesiyle almıştır. O, yazarın var olması için önce ana dil yaşamalı diye düşünmüştür. Erendoruk, Bulgarca’yı iyi bilmesine ve istese yabancı dilde eserler verebilecek olmasına rağmen, yazmamıştır. Bu konudaki düşüncelerini Ömer Osman Erendoruk’un bizzat kendisinden dinleyen Mehmet Türker, şöyle anlatır:

“Bulgarca şiir, hikâye yazmak Türkçe’ye ihanet etmek, Türkçe’yi konuşanlara sırt çevirmek, Türk dilini “ölü dil” sırasına koymak demektir.”⁶

Ömer Osman Erendoruk’un Türkçe’ye sevgisi kadar saygısı da büyük olmuştur. Bu saygıyı en bariz şekilde ortaya koyduğu günü, yazarın kader arkadaşı Mehmet Türker şöyle ifade etmektedir:

“ 2002 yılının Ekim ayı sonunda Nuri Turgut Adalı’nın 80. yaş günü için Mestanlı’da kültür evinde düzenlenen kutlamaya katıldık. Ömer Osman Erendoruk, burada bir konuşma yapacaktı. Törende konuşmaların Bulgarca yapılacağını kabullenememişti ve bir ara “Eğer törende Bulgarca konuşulacaksa, ben yokum” demişti. “Buranın Bulgaristan olduğunu unutmayalım, adamların resmî dili

⁶ TÜRKER, a. g. e., s. 212.

Bulgarca'dır.” diye uyarılsa da ‘Ben Bulgarca konuşurum!’ dedi ve programın yöneticisi, Ömer Osman’ın çok iyi Bulgarca bilmesine rağmen, Bulgarca bilmediği gerekçesiyle, Türkçe konuşacağını söyledi. Erendoruk, Nuri Turgut Adalı ile ilgili anılarını Türkçe olarak anlatmıştı.”⁷ Ömer Osman Erendoruk’un ana dil sevgisini, “Al Yeşil Şiir”inde görmek mümkündür:

“İşiyor anadilim al yeşil gönüllerde
Güneş çiçeklere renk veriri gibi baharın
Yiteceğini bilsem anadilimin yarın
Ölümü daha bugün bulurum nerde nerde
Ve soğuk kucığında sönerim perde perde.”

1. 2. 3. Evrenselliği

Ömer Osman Erendoruk, insan her yerde insan olarak değerlendirilmeli diye düşünmüştür. Nitekim insanları birbirlerine düşman edenler, bencilliği üstün gelen iktidar ve devlet yöneticileri olmuştur. O, dünya insanlarını tek çatı altında, kavgasız, çatışmasız, kinin, nefretin, kırgınlıkların olmadığı bir düzende görmek istemiştir. Erendoruk’un karakterinde ve buna paralel olarak yazdığı eserlerde hoşgörüsü, iyi niyeti ve mazlumdan yana olduğu görülmüştür. Yazarın Bulgar komşularıyla, çalıştığı meslektaşlarıyla, cezaevi yıllarında tanıştığı Bulgarlarla ve diğer milletlerden görüştüğü kişilerle dostça geçinmesi, şair ve yazar Bulgar arkadaşlarıyla kaynaşabilen bir karaktere sahip olması bu anlamda önemlidir.

⁷TÜRKER, a. g. e., s. 212.

1. 2. 4. İnancı

Eğitim ve öğretimde komünist sistemin ilkeleri, materyalizmi aşlamak olmuştur. Materyalizme göre ruh değil, madde vardır. İnsanın maymundan yaratıldığı iddia edilmiştir. Komünist sistemde fertler dinden uzak yetiştirilmiş ve onlara ateist görüş aşılanmıştır. Okullardaki eğitim, binlerce Müslüman evladı, Türk gencini ateist yetiştirse de bu durum, Ömer Osman'ın aileden gelen terbiyesini ve dünya görüşünü etkilememiştir. Ömer Osman, atalarına, dinine bağlı, inançlarından taviz vermeyen biridir ve çeyrek asır düştüğü bunalımdan sadece Allah'a inandığı için kurtulduğunu düşünmüştür. Bu duygularını “Yaşamak” şiirinde şu mısralarla ifade eder:

“Vicdanımın çizdiği yoldan sapamam yana,
Gün gün ok fırlatsa da bana terörün yayı.
Sana sığınıyorum, Allah'ın, bir tek Sana.
Ben seni seve seve öğrendim yaşamayı”

Sofya İslâm Enstitüsü Öğretim üyelerinden İsmail A. Çavuşev, Erendoruk'un şiirini değerlendirirken şöyle söylemiştir:

“Kendi halkının derdi ile yanıp, tüten sanatkâr gerçek sanatkârsa içinde yetiştığı insanların çilesine, cefasına arka çevirmez. Ömer Osman'ın şiiri işte bu çileler bu cefalar içinde doğmuş, güçlenmiş, perçinlenmiştir. Onun şiirini diğer şiirlerden ayıran en önemli unsurlardan biri kanaatimce ondaki İslâmî motiflerdir. Ömer, “Yarım kalmaz şiirim Allah'ın izni ile” diyebilen, Allah sevgisini yüreğinden

asla silip atmayan bir ozanımızdır. Onun için şiir kâh haykırıştır, kâh bir yalvarıştır. Bu yalvarış, Allah'a içten gelen bir yalvarış, yakarıştır.”⁸ diye ifade etmiştir.

1. 2. 5. İnsan Sevgisi

Ömer Osman Erendoruk, otuz beş yıl kadar zulüm altında yazdığı eserlerde sevgi ve aşka önemli ölçüde yer vermiştir. Ana, baba, ana dil, ana vatan, Türklük sevgisi onun için her şeyin üstündedir; bu sevgi kalbi attığı sürece de var olmuştur.

Ömer Osman Erendoruk, cezaevinden annesine yazdığı bir mektupta, sevgi ve nefret hakkındaki düşüncelerini şu sözlerle ifade etmiştir:

“...çünkü anneciğim, sen beni “nefret edememe” kusuru ile doğurmuş ve büyütmüşsün. Merak etme anne, ben bunu kusur saymıyorum. Hatta bin kez dünyaya gelsem, gene böyle doğmak isterdim. Bazı kimselere, hatta milletlere göre, bir şeyi sevebilmek için, onun karşıtı olan bir şeyden (Bulgar, Bulgar milletini sevmek için, Türk milletinden nefret eder) nefret etmesi gerektiğini savunurlar ve buna inatla inanırlar. Niyeymiş o? Kişinin, bir kadın sevmesi için, diğer kadınlardan nefret etmesi mi gerekir? Anneciğim seni sevmem için, benim, dünyanın bildiğim bilmediğim diğer annelerinden nefret etmem gerektiğini söylemekten, hatta bunu düşünmekten daha gülünç ve utanç verici bir şey olamaz sanıyorum. Ben, hiç kimsenin vatanından, milletinden ve dilinden nefret etmeden, kendi vatanımı, milletimi ve dilimi rahat rahat sevebilirim.”

⁸TÜRKER, a.g.e., s. 242.

Erendoruk, insanları sevdiği kadar yine en çok onlardan korkmuştur. İnsanlar onu yadırgamış, onu takibe almış, ihbar etmiş ve onun cezaevine girmesine, sürgün kamplarına gönderilmesine sebep olmuştur. Ana dilini konuşmasını insanlar yasaklamış ve özgürlüğünü kısıtlamıştır. Üç beş yaşlarında en çok köpekten, biraz daha büyüdüğünde yılandan ve şimşekten korktuğunu ifade eden şair, 1966 yılında yazdığı “*Korku*” şiirinde otuz beş yaşına girdiğinde en çok insandan korktuğunu şu mısralarla ifade etmektedir:

“Şimdi yaşım otuz iki. Elli de olabilir
Neden korktuğumu sorsa biri
İnsandan” derim
Hâlbuki dünyada en çok insanı severim.”

Ömer Osman Erendoruk, insan sevgisinin yanı sıra, aşk duygusuna da önem verir. Bunu kızı Gülseren’e cezaevinde yazdığı bir mektuptan anlarız. Mektuplarında anladığı ve hissettiği kadarıyla aşkı konu eden Erendoruk, aşkın ne olduğunu kendisinin de bilmediğini ama ne olmadığını bildiğini yazar. Bunu şöyle ifade eder:

“Aşk, iki kişinin birbirini uzun zaman müşahede etmesi, öğrenmesi sonucu doğar, önce hafif bir rüzgâr eser, sonra da fırtına kopar. Aşk, kullanmasını beceremeyenleri yakan bir ateştir... Her kişi aşkı başka başka yaşar, anlar ve uygular. Yıllar aşkı önce dumana, küle döndürür, daha sonra da toprağa çevirir, toz eder...”⁹

⁹TÜRKER, a.g.e., s. 249.

Bir başka mektubunda ise, kızı Gülseren'e yine aşkın ne olduğunu anlatmaya çalışır. Mektubuna Sabahattin Ali'nin "Değirmen" hikâyesinde, klarnet çalan oğlanın aşkını örnek vererek başlar ve sonra da aşkı tarif eder:

*"Ben, her nedense, aşkın ilk aşamasını, ilk anlarını bir gül tomurcuğuna benzetiyorum. İlk aşamada aşk hala karanlıktadır, yeşil elbise içinde bir muammadır, belirsiz, acılı-tatlı, karmakarışık bir titreşimdir; mutluluğun oldukça soğuk suyunda yüzer gibidir. 'Beni seviyor mu?' sorusunun birbirine örülmüş telaşıdır, üzüntüsüdür, şüphesidir... şık, her an alacakaranlığın tülünden sıyrılıp sabah açılmasını, o minicik, bembeyaz buluttan bir aşk kokulu bir ışık yağmuru boşanmasını sabırsızlıkla bekler. Bu bekleyişte o saatlerin gün, günlerin ise haftalar kadar uzun sürdüğünü sanır. O büyük ve tatlı itiraf, belli olur olmaz gülün tomurcuğu çatlar ve aşkın ikinci aşaması başlar."*¹⁰

1. 2. 6. Ölüme ve Sonbahara Bakışı

Dünyada her şeyin bir başı olduğu gibi bir de sonu vardır. Yazar ve şair Erendoruk ölümü, yaşamak kadar normal saymıştır. Ölümü manevî ve fiziksel olarak ikiye ayırmıştır.

Erendoruk, ölümün doğal olup insanın eninde sonunda aslına dönmesinin kaçınılmaz olduğuna inandığını "Topraktan geldik, yine oraya döneceğiz" sözleriyle özetlemiştir. Yazar ve şairlerin iki kez öldüğü görüşünde olan Erendoruk, yazarların bir kere her canlı gibi vücut işlevlerinin sona ermesiyle, bir kere de eserlerinin okunmamasıyla öldüğünü söylemiştir. 1968'den beri eserlerinin yayınlanmamasına üzülmüş olan Erendoruk, bunların Bulgarcaya tercüme edilmemesi üzerine

¹⁰TÜRKER, a. g. e., s. 249.

yazdıklarının okunmadığını düşünmüştür. Böylece manevî ölümün fiziksel ölümden önce gelmiş olduğuna inanmıştır. Bir de tutuklandığı gün el konan ve o günden itibaren ölüme mahkûm edilen el yazısı roman, piyes, hikâye ve şiirleri, ona bu manevî ölüm duygusunu yaşatmıştır.

Bir insanın kartallar gibi asırlarca yaşayamadığının bilincine varmış olan Erendoruk, ecelin kimin başına ne zaman geleceğini tıp ilminin bile hâlen bilemediğini vurgularken, kendisinin vaktinde evlendiğini, çocuklarını evlendirdiğini, torunlarını da gördüğünü ifade ederek, yaşının altmışın üstünde olduğunu, artık kendisinin de ölüme yaklaştığını düşünmüştür. Bu düşüncesini “*Yaşım 65*” şiirinde şöyle ifade etmektedir:

“Son nefesim gündüz mü bilmem gece mi?
Belki akşamüstüdür batarken güneş.
Son kelitem bütün mü yarım hece mi?
Hazırım yolculuğa yaşım altmış beş.”

Ölümü sonbaharla özdeşleştiren şair, yaşamı boyunca sonbahardan hoşlanmamış ve sonbaharı cenaze merasimine benzetmiştir.

Erendoruk, 1968 yılında yazdığı “*Yolun Başında Kalmak*” şiirinde sonbaharla, ömrünün son yıllarını kastetmektedir:

“Ne abuk geçti öylesine yıldırımlarca yılağlar
Ne abuk dayandı kapımıza bu harabedici göz!
Bocalamalar para etmez gayrı
Boşuna her davranış.
Gzn de kaç gün ömrü var şurda,
Kapıları almaya hazır durumda bir kış.”

BÖLÜM II

2. SANATI VE ESERLERİ

2. 1. SANATI

2. 1. 1. Bulgaristan Edebiyatındaki Yeri

Osmanlı'nın Rumeli topraklarından çekilmeye başladığı yıllardan sonra, özellikle Bulgaristan sınırları içinde kalan Türkler, oldukça acı ve zor zamanlar yaşar. Türk tarihine 93 Harbi olarak geçen 1877-78 Rus –Türk Savaşı'ndan itibaren değişen iktidarların tek ortak özelliği, Türk düşmanı olmalarıdır.

1944 yılında Bulgaristan'da iktidarı ele geçirmiş olan Bulgar komünistleri, Bulgaristan Türklerine on yıllık bir sözde hoşgörü sergiledikten sonra, önce Türk isimlerinin sonuna erkekler için (-ov, -ev), kadınlar için de (-ova, -eva) eklerinin getirilmesini mecbur etmiş, 1959 yılında Türk okullarını Bulgar okulları ile birleştirerek ikinci darbeyi indirmişlerdir. Komünist yöneticilerle “oldubitti” durumuna getirilen bu gelişmeler, gençlik çağındaki Ömer Osman'ı çok etkilemiş ve üzmüştür. Yazarın kültür eksikliği ve birazda gençlik çağının verdiği umursamazlığa yatkınlık, o yıllarda direnişe geçmesini engellemiştir. Daha doğrusu kendilerine öncülük edecek kimsenin bulunmayışı olmuştur. Öncülük etmek isteyenler de işkence, hapis ve sürgünlükle tehdit edilmiş ve yıldırılmıştır. Cezaevlerinde yirmi yıla mahkûm edilen Türk aydınları, hatta idam edilenler bile olmuştur.

Erendoruk'un kalemdaşlarının çoğu, halkın arasından sıyrılıp Sofya gibi büyük şehirlerdeki gazete, dergi, radyo ve yayın evlerindeki yumuşak koltuklara yerleşmiştir. Bulgar şairi Penü Penev'in, “Sofya, şiirin Kudüs'ü değildir.” sözlerini

dinlememiş ve halktan kendilerini koparıp, yazarlığa soyunmuşlardır. Sofya'dakiler, o yumuşak koltukları o kadar çok benimsemişler ki oturdukları koltuklarda uyuyakalmışlar, çeyrek asır süren Bulgarlaştırma politikasını görmek istememişler hatta birileri bilerek BKP'nin Türkleri öğüten değirmenine bilinçli bir şekilde su taşımıştır. "Yaşasın BKP'm" tarzı şiirler yazarak, efendilerince kayırlmışlardır.

1944'ten sonra Bulgaristan'da komünist düzenin hüküm sürdüğü yıllarda tüm kültür ve sanat, komünist partisinin denetiminde olmuştur. Onlar "Her şey parti ve komünizm yararına" olsun istemiştir. BKP'nin siparişi üzerine yazılanlar gerçeklikten uzak kalmış, basmakalıp eserlere yeşil ışık yakmış ve parti adamları tarafından takdir edilmiştir.

Altmışlı yıllar büyük çelişkilerle başlamıştır. Komünistler, Türk halkına bir eli ile ufak tefek bir şeyler vermiş, öbür eli ile de verdiklerini almıştır. Sayısı gittikçe artan aydınların "gönlünü almak" ya da "gözlerini boyamak" için sadece birkaç kitap yayınlanmasından öte gitmemiştir. Bulgarlar, birkaç Türkçe oyun hazırlayan Kırcaali, Şumnu ve Razgrat tiyatroları ile bir iki saat Türkçe yayın yapan radyodan ibaret bir demokrasi sergilemiştir. Bu durumun Bulgaristan Türklerini uyutmak için söylenen bir "ninni"den başka bir şey olmadığı geç anlaşılmıştır. Türklerin arasında bu gelişmelerin nasıl sonuçlanacağını anlayanlar da olmuştur; fakat tek elin sesi olur mu? Ortalıkta korku baş göstermiştir. Ayrıca en kötüsü bu karmaşık dönemde hafiyeler ortaya çıkmıştır.

Yönetimin totaliter ve otoriter oluşu, her geçen gün kendini daha da göstermeye başlamıştır. Türk çocuklarına ait gazetelerden "*Eylülcü Çocuk ile Filiz*"in ve tek dergi olan "*Piyoner*"in, Bulgar Komünistleri tarafından yayın

hayatının durdurulmuş olması; Türkçe kitap yayınlayan tek yayınevi, “Narodna Prosveta”nın Türkçe kitap yayınlamaya son vermiş olması ve nihayet, BKP’nin Politbürosu’nun Bulgaristan Türk ahalisini Bulgarlarla “bütünleştirme” ve “kaynaştırma” kararı, Ömer Osman’ın içinde var olan yok edilme kuşkularını bir gerçeğe dönüştürmüştür.

Bütün bu yaşananlardan dolayı Ömer Osman Erendoruk toplantılarda, konferanslarda sert çıkışlar yapmaya başlamıştır. Genç öğretmen ve şairin yaptığı bu çıkışlar, parti ve emniyet mensuplarının gözünden kaçmamış, onlar tarafından defalarca uyarılmıştır. Yazar bu durum karşısındaki memnuniyetsizliğini daha gizli yollarla, üstü kapalı ifade etmeye başlamıştır. Öğrenci ve öğretmen arkadaşları Rıdvan Ahmet ve Ömer Yusuf ile birlikte, Türk ahalisinin haklarını korumaya yönelik gizli bir örgüt kurmayı planlamışlar; ancak bu planın birkaç kişinin çalışmasıyla sonuç vermeyeceğini anlayınca vazgeçmişlerdir.

Ömer Osman yaşadıkları karşısında gücünü kalemiyle göstermiş; ancak bu üç beş şiir hatta üç yüz, beş yüz şiirle bile olacak iş değildir. Şiirle beraber, Türk halkının eritilmekte olduğunu, üstü kapalı şekilde belirten öyküler ve romanlar da yazmak gereklidir. Bunun farkına varan yazar, gerekli ön hazırlığı yaptıktan sonra, yetmişli yıllardan başlayarak roman, hikâye, piyes yazmaya başlamıştır. İlk romanı “*O Kuş Ötüyor*” olmuştur. Arkadan devamı gelmiş; “*Garip Milyon*”, “*Uçurum*” ve “*Bebek*” adlı piyes bunları takip etmiştir. 1979 yılında da “*Buruk Acı*” romanını kaleme almıştır. Arada kalan boş zamanlarında hep asimilasyona uğratılma, yok edilme konulu yirmi kadar hikâyeyi “*Fısıltı ve Haykırış*” başlığı altında toplamıştır.

1980 yılının başında dört roman, bir piyes, bir öykü kitabı ve yüzlerce şiiri daktiloda ikişer nüsha halinde yazmış, kitap şekline getirmiş ve evinin bodrumunda toprağa gömmüştür. Diğer yazdıklarını ise, güvendiği arkadaşlarına gizlice okumaları için vermiştir. Amacı, yakın çevresindeki arkadaşlarına yavaş yavaş yok edilmekte olduklarını inandırmak, dolayısıyla tedbir almaya, direnmeye hatta onları mücadeleye hazırlamak olmuştur. Yazdıklarını, Hocaköy’de öğretmenlik yapan Şükrü Çıtak’a, Mestan Hüseyin’e, Koşukavak’tan Kadir Ahmet’e, Ahmet Mehmet’e, yakın dostu şair Süleyman Yusuf’a, öğretmen Mehmet Halil’e, Müminköy’den Kerim Ahmet’e ve yazarın kayınbiraderinin oğlu Osman Hasan’a okumaları için vermiştir.

1960’lı yıllarda uzun ömürlü ve özgün şiirleriyle edebiyat sanatına adım atmış olan Ömer Osman, daha sonraki yıllarda da güçlü kalemi ve berrak fikirleriyle edebiyat sahnesinde yerini almıştır. Bulgaristan’da okuyucular tarafından en sevilen yazarlardan biri olmuştur. Bulgaristan’daki gerçekleri bütün çelişkileri; sahtekârlığı, umut ve umutsuzluğu kaleme almasıyla, hikâye yazarlarının Rus klasikleriyle mukayese edilmiş ve edebiyat münekkitlerinden övgü dolu sözler duymaya başlamıştır.

Ünlü yazar Paraşkev Paruşev, onun için şöyle der:

“*Dostoevskivarî hikâyeciliği var.*”¹¹

Bulgaristan’da “*Yaralı Güvercin*” ve “*Bırak Kocamı*” kitaplarıyla tanınan Ömer Osman, edebiyat sanatında devlet yetkililerinin istekleri doğrultusunda yazmamasına rağmen, edebiyat sanatının zirvesine çıkmayı başarmıştır.

¹¹TÜRKER, a. g. e., s. 14.

Alçakgönüllü tavırlarıyla, halkın arasından kopmayan Ömer Osman, sıradan insanları yakından tanıma fırsatı bulmuş ve kendi halkının yazarı, şairi olmuştur. Komünist yöneticilerle görüş ayrılıklarından ötürü, bir gün onlar tarafından tuzağa düşürülme korkusunu içinde hep taşımıştır. Onun kaleminden, devlet yetkililerinin aleyhinde yazılar yazılacağı düşüncesiyle, güvenlik yetkilileri pusuya yatmıştır. Erendoruk'un durumunu bilen yetkililer, bu genç kalemi, kendi saflarına çekmeyi başaramamış oldukları için, onu ciddi şekilde takip altına almışlardır. Dostlarına verdiği kitaplar sonrasında ihbarda bulunulmuş, bu ihbarı yapan kişi duruşmada aleyhinde şahitlik yapmış ve cezaevine girmesine sebep olmuştur.

Edebiyata ilk adımını şiir yazarak atan Ömer Osman Erendoruk, daha ilk eserleriyle kendine has, orijinal ve kalıcı şiirin örneklerini vermiştir. Daha sonra hikâye yazmaya başlayan Ömer Osman, bu edebî türde de üstün başarı sağlamıştır. Zamanla piyes, araştırma, çocuk şiirleri ve masal türlerini de deneyen Erendoruk, 70 yaşına girerken, yarım asır boyunca yazdığı şiirler, romanlar, hikâyeler, masallar piyes ve araştırma olarak, külliyatı 17 kitapta yayınlanmıştır. Komünist rejimi tarafından bunca yıl yazması kısıtlanan Erendoruk, sadece sahip olduğu külliyatı ile değil, seviyeli eserleriyle Bulgaristan Türkleri edebiyatında en önemli ve verimli şair, yazar olarak gösterilmiştir.

Ömer Osman Erendoruk, Bulgaristan edebiyatında şiirin konumu ve durumu için, "*Sevgi Kırıntıları Arıyorum Yollarda*" kitabında şöyle söyler:

"Şiirimizin bütünden koparılışı Doksan Üç Savaşı'na uzanır. On binlerce, yüz binlerce sivil Türk'ün akla hayale sığmayan barbarlıkla katledildiği Türk-Rus Savaşına... Şiirimizin gözünün yaşına bakılmadan dövüle dövüle, öldürüle öldürüle

gaddarca koparıldı bütünden. Yok edilmek istendi, gömülmek istendi. Yeryüzünde gömülü dahi bulundurulmamak istendi. İstendi fakat yok edilemedi, gömülemedi, silinemedi. Şiirimiz ölümsüzdü çünkü. Ellili yıllarda geldi nihayet. Kendilerine melâike görünümü veren komünistlerce at verildi şiirimize sözde, meydan verildi. Öyle konuşmayı deneyenler de oldu orada burada. Oldu olmasına da, bu konuşmanın yabancılığı hemen sezildi. Bocaladı şiirimiz, sendeledi, ikircikledi, durup düşündü, düşünüp karar verdi: Millîlikten, geleneksellikten ayrılmak yok. Ve gene yolca sürdürdü yürümesini. Yabancı işaret parmağı şiirimiz doğru yönde epey ilerledikten sonra, onun parmağı doğrultusunda ilerlemediğinin farkına vardı. Hemen 'atı' durdurdu ve dikenli tel içine aldı ve şiirimizi oraya hapsetti. Yakıp kül edebileceğini sandı. Şiirimizin tümünü yakamadı fakat cezaevlerinde, zindanlarda, ölüm kamplarında da yaşamaya çalıştı. Yaşadı, gelişti, meyve verdi.

Şiirimiz, Türkiye şiirinin ana-baba, abla belliyor, teyze, amca sanıyor, büyük muamelesinde bulunuyordu. Şiirimiz büyüklerin lütufkâr olduğuna inanıyor, büyüğün büyük olarak kendisine el uzatacağını, elini sıcacık avuçları arasına alacağını, kusurlarını, noksanlıklarını yavaşça fısıldayacağını bekliyordu. Şiirimizin elinden tutulmadı, şiirimiz yadırgandı. Şiirimiz sevilmedi, şiirimiz küçümsendi. Küçüklerin kusurlu diye yadırganır, sevilmez, küçümsenir, istenmez olduğunu biliyordum.”¹²

¹² Ömer Osman ERENDORUK, a.g.e., s. 175-181.

2. 1. 2. Eserlerinin Konusu

Ömer Osman Erendoruk'un tüm eserlerinde, ana tema Bulgaristan'da baş gösteren komünist sistem yöneticilerinin Bulgaristan Türkleri'ne uyguladığı baskı ve bu baskının verdiği ıstırap, acı ve karamsarlık olmuştur.

Ömer Osman Erendoruk, Bulgaristan'da geçirdiği 55 yıllık ömrünün kırk beşinde, sosyalist sisteme ve onun getirdiklerine yakından tanıklık etmiştir. 45 yıl ayakta kalan sosyalizm devletinde hayat, özgürlükten uzak bir şekilde ilerlemiştir. Paylaşımlar eşit olmayınca, haksızlık ve adaletsizlik her alanda baş göstermeye başlamıştır. Bu sistemde mağdur olan, en çok ezilenler Bulgarların azınlık olarak gördüğü iki buçuk milyon Türk olmuştur. Bu Türklerden biri de öğretmen, yazar ve şair Ömer Osman Erendoruk'tur. Yazar, bir sanat adamının aslı görevinin mensup olduğu halkın hayatını eserlerinde aksettirmek olduğunu düşünmüştür. Bulgaristan Türkleri edebiyatında bu görevi en iyi şekilde yerine getirenlerden biri Ömer Osman Erendoruk olmuştur.

Erendoruk sanatı sanat için yapmaz, halkın saflarında yer tutarak, toplum için yapar. O, parti başkanlarının yazmasını istediklerini değil, vicdanının sesine kulak vererek içinden gelenleri yazar. Kendini darağacına götüreceğini bile bile korkmadan yazmış olması, edebiyata ve hedefine bağlılığıyla açıklanabilir. Erendoruk'un yazdıklarını okuyanlar, Bulgaristan halkı ve onların yaşadıkları hakkında bilgi sahibi olmasalar dahi, bu ülkede yaşananları ve var olan zulmü anlayacaklardır. Eserlerinde, Ömer Osman Erendoruk'un da ezildiği, ıstırap çektiği, yalnız kaldığı, vatanına ve milletine bağlı bir Türk olarak asimile edilmekten

korktuğu apaçık ortadadır. Böyle bir ortamda yaşıyan bir kişinin elbette eserlerinin de konusu Bulgar zulmü, komünizm ve komünistler olacaktır.

Yarım asra yakın bir süre komünizmin baskısı altında Bulgarlaştırılıp ezilmeye çalışılan Türk halkının acıları, ıstırapları, yalnızlığı, yönetimin haksızlıkları, bencilliği eserlerin vazgeçilmez konusu olmuştur. Bu şartlar altında yazdıklarından dolayı cezalandırılıp hapsedilen Erendoruk, burada da yazmaya devam etmiştir. Yalnızlık, cezaevi günleri, buradaki ıstırapı eserlerinin yine değışmez konusu haline gelmiştir.

Ömer Osman Erendoruk'un eserlerinin içeriği konusunda, S. Bayram Öz, *Tuna Dergisi*'nin 1976 Mayıs-Haziran Sayısı, s. 9'da şöyle bir ifade kullanır:

“Çalاکalem yazdığımız her yazıya şiir demeyi sürdürdükçe, bir de bal kavanozuna düşen sinek gibi baldan başka bir konu tanımadıkça şair ne kendini aşabilir, ne de yaşadığı zamanı...”

Erendoruk, kendisi için yapılan bu haksız ve yersiz suçlamaya şöyle cevap verir:

“Başkalarına saygısızlığı kendine kılavuz eden kişilerin gözleri bazen kördür, bazen de büyüteçlidir.”¹³

Ömer Osman Erendoruk, eserlerinde hiçbir zaman siyaseti kendine ölçü yapmamış ve Bulgaristan'ın kırmızı bayrağını kendisine taç edinmemiştir. 1989 yılına kadar yazdığı ve yayınladığı eserlerinde bir defa bile komünist parti üyeleri, Tarım Kooperatifi (TKZS) Başkanı, sosyalist emek kahramanları müspet karakter

¹³TÜRKER, a. g. e., s. 141.

olarak yer almamıştır. Bulgaristan’da öğretmenlerin çoğu BKP üyesi olmasına rağmen, Ömer Osman ve eşi Koşukavak yöresinin ilk öğretmenleri olmalarına karşın komünist parti üyesi olmayı düşünmemiştir.

Bulgaristan’da var olan bu sistem, insanın içindeki inancı yok etmek istese de onu caydırmak için her türlü yola başvursa da yazarı, ana dili, inancı, vatan ve Türklük sevgisi ayakta tutmuş, eserlerinde de bunu açıkça göstermiştir. Çocukluğu ve gençliği köy ortamında geçen Rodopluların tarım ve hayvancılık, hayatlarının kopmaz bir parçası haline gelmiştir. Bu yüzden köy hayatını akıllısıyla, delisiyle, hayvanıyla, tarımıyla, örf ve âdetleriyle yazmak Erendoruk’un başka bir görevi gibi olmuştur.

Ömer Osman Erendoruk’un şiirlerinde ve romanlarında, Bulgar ismi almamak için evlerini, köylerini terk edip dağlarda ve ormanlarda hastalananların iniltisi, doğum yapan kadınların çığlıkları, bebelerin ilk sesleri duyulur. Büyük göçten sonra terk edilmiş köylerin ve o köylerdeki evlerin ıssızlığındaki nostalji insanın içini parçalar.

Ömer Osman Erendoruk’un edebiyatta hiçbir şey yapmamış olduğunu varsayalım; komünistlerin Bulgaristan’da Türk halkı üzerinde yarım asra yakın süren iğrenç oyunlarını, edebî türlerinin her birinde dört dörtlük yansıtması bile yeterli olmuştur diyebiliriz.

Yazar ve şair Ömer Osman’ın karakter tasvirindeki ustalığı gençlik yıllarında yazdığı ilk hikâyelerinden anlaşılır. “*Halk Gençliği*” gazetesinin genel yayın yönetmeni Slavi Slavov, bir defasında genç yazara, eserlerinde yer verdiği kişilerin iç dünyalarını derinlemesine irdelediğini belirtir. Yazar hikâyelerindeki kişileri köle

gibi görmek istemediğini söyler. Ona göre, bir eserde yer alan kişilerinde kendilerine ait dünyaları vardır.

Çok sevdiği memleketi Koşukavak, romanlarında ve şiirlerinde oldukça sık görülür. Şiirlerinde, mektuplarında, romanlarında tasvir ettiği manzara, Koşukavak yakınlarındaki dağlar, çaylar, kuşlar, çiçekler ve gürgen ormanlarıdır. Eserlerinde, Ellezdağı, Sarıkaya arasından akan Elbasan Çayı'nın çağıltısı da duyulur.

Erendoruk, sanatın gerçeklerin yansıması olduğuna inanır. Bunun yanı sıra, kendini halktan tecrit edip, yazmaya çalışan bir sanatçının da gerçekçi olmayacağını düşünür. Bu yüzden Ömer Osman Erendoruk'un eserleri, gerçeklerin aynası sayılır. Tasvir ettiği karakterlerde her Türk okuyucu kendisini görebilir. Eserlerinde oluşturduğu kahramanlar, sanki çok yakından tanıdığımız birileri gibidir. “*Buruk Acı*”da Cem Amca, “*Ağlatırsa Mevlam Yine Güldürür*” romanında Cemil Hoca gibi müspet kahramanlar, her Rodoplu'nun köyünde ve kasabasında sevilen, sayılan, hürmet edilen, bilge Müslüman-Türk kişilerdir.

Kahramanlarının kılık, kıyafet, örf ve âdetleri, okuyucunun yöreyi yakından tanımasına olanak sağlayan unsurlardır. Kahramanların sevgi dolu olmaları, arkadaşlık ve komşuluk ilişkilerine önem vermeleri, Ömer Osman Erendoruk'un halkı yakından takip ettiğini gösterir ve tasvirindeki ustalığı yansıtır. Bu kahramanların yanı sıra, menfî karakterlere de rastlanır. Eserlerinde rahat bir iş ve dolgun maaş karşılığında Türklüğünü satan kahramanlar da vardır. Bütün bunlar, yazarın gördüklerini her yönüyle yansıtmayı amaç edindiğini gösterir.

Ömer Osman Erendoruk'un eserlerinde yer alan ilginç konulardan biri de insandaki soya çekim olmuştur. Komünist bilim adamları, şairleri, yazarları bu durumu reddetmiş ve eğitimin üstünlüğünü savunmuştur. Yazar, Cenab-ı Allah'ın insanın mayasına yerleştirdiği DNA'yı ölümsüz olarak düşünmüştür. İnsanın içindeki bu genleri "inci" olarak adlandırmış ve bu incinin insanın üzerine yığılan tonlarca çöpün altında sessizce varlığını sürdürebildiğini, gerekli şartlar oluştuğunda da filizlendiğini belirtmiştir.

İnsandaki soya çekim konusunu, yazarın pek çok eserinde görmek mümkündür. "*İçimizdeki İnci Taneciği*" romanında Serhat, "*Buruk Acı*"da Türker, "*Elif Nine*" destanındaki Mehmet bu duruma örnektir.

Elif Nine'nin oğlunu devlet güçleri kandırmış ve kendi yanlarına çekmiştir. Bu durum onun Allah'ını, ecdadını unutmaya sebep olmuştur. Komünist güçler, Bulgaristan Türkleri'nden isim değiştirmelerini şart koşmuştur. Pek çok Türk bu durumu kabullenmemiş; fakat Mehmet, ismini değiştirmeyi düşünmüştür. Annesinden de aynı şeyi istemek için eve geldiği bir gün, içindeki Türklük geni kabarmıştır. Bulgarların elinde ölmektense, ana ve oğul içtikleri zehirle intihar etmeyi tercih etmiştir.

"*Buruk Acı*" romanında Cem Amca'nın oğlu Türker, muhafazakâr bir ailede yetişmiştir. Ancak Moskova'ya gittikten sonra büyük bir değişim yaşamış ve memleketine komünist bir genç olarak dönmüştür. Oğlunun yaptıklarına daha fazla dayanamayan Cem Amca, Türker'in parmaklarını kesmiştir. Bu olaydan sonra Türker, içinde var olan inciyi çok geçmeden ortaya çıkarmıştır.

“İçimizdeki İnci Taneciği” romanının ana konusu, soya çekimdir. Romanda Serhat, doğduğu zaman devlet güçleri tarafından kaçırılıp özel eğitime tabi tutulan bir gençtir; fakat eğitimi sırasında kendisine aşılana hiçbir şeyi benimsemez. İçindeki inciyi hiçbir kuvvet alamaz.

2. 1. 3. Şiir Anlayışı

Ömer Osman Erendoruk, şiire olan ilgisinin temelinde yatan asıl sebebi, yakın dostu Mehmet Türker’e şöyle açıklar:

“Şiire merakım, küçük yaşta, rahmetli annemden dinlediğim halk türkülerine dayanır. Nur içinde yatsın, annem çok türkü biliyordu. Uzun kış gecelerinde tütün pastallarken kısık bir sesle türkü söylüyor, biz ablam, ağabeyim ben dinliyorduk. Beni türkülerin makamı olduğu kadar, son kelimelerin birbirine uygunluğu (yani kafiyeleri) kulağıma hoş geliyordu. Bu yüzden bazı türkülerini anneme tekrar tekrar söyletiyordum. Okula başladığımda Türkçe kitaplardaki şiirlerde de halk türkülerine benzerlik gördüm. Bu yüzden şiir okumaya hevesim gittikçe arttı. O yıllarda Türkçe kitap kesatlığı vardı. Elime geçirdiğim Türkçe kitaplarda önce şiirleri tekrar tekrar okuyor, haz duyuyordum. Daha sonraki yıllarda şiir denemeleri yapmaya başladım. Bu benim için yüksek bir dağa doğru tırmanışa geçişti. Zirveye doğru tırmanmayı ömür boyu sürdürdüm. Tabi vardığını söyleyemem.”¹⁴

Ömer Osman Erendoruk, etkilendiği şairleri şöyle sıralar: “Hangi şairlerden etkilendiğime gelince, bir tek isim söylemem doğru olmaz, çünkü her şairden bir şeyler öğrendim, bir şeyler aldım. Cumhuriyet devrinin bütün şairlerine saygım tamdır. Ancak F. Nafiz Çamlıbel, Orhan S. Orhon, N. Fazıl Kısakürek, A. Nihat

¹⁴ TÜRKER, a.g.e., s. 25.

Asya, Y. Kemal Beyatlı, Y. Nabi Nayır, N. Yıldırım Gençosmanoğlu gibi hece vezniyle yazanlara sevgimin üstünlüğünü belirtmek isterim.”¹⁵

Ömer Osman Erendoruk, şiire bakışını, “Sevgi Kırıntıları Arıyorum Yollarda” adlı kitabında şöyle ifade eder:

“Şiir duygularımızın incileşmesidir’ ve ‘Allahû Teâlâ kullarına ruhla beraber duygu da bağışlamasaydı, bugün şiir, koşuk, manzume de dediğimiz edebiyat türünden yoksun olurduk. Bence şiir inci damlasıdır, gül yaprağı üzerinde pul pul çiy tanesidir, toprağı ıslatan yağmurdur, göçen bir yıldızdır, uçan kuş, akan su, donmuş gözyaşısıdır; şiir yüreğimizde sızı, bağrımızda sancı, göğsümüzde ağrı, içimizde akıveren ıstırap, genzimizi yakan acı, beynimizi sızlatan kederdir; gök mavisidir, ç,men yeşilidir, zemheride karı delen akçabardaktır, bahar müjdecisidir, dalda tomurcuk, toprakta filizdir, kuş sesinde balkıyan vicirtidir; annelerimizin sesinden oluşmuş ninnidir, annelerimizin parmak uçlarında titreyen sevgidir, babalarımızın yüreğinde gizli gururdur; şiir, burcu burcu toprak, ılgıt ılgıt deniz, pırıl pırıl özlemdir, sevgidir, bekleyiştir, sabırsızlanıştır; şiir ateştir, yakar, şiir sudur, serinletir, şiir acıdır, ağlatır; şiir bir çocuğun dudaklarında tebessüm, bir kuşun gagasında dal, bir dalda titreyen solgun yapraktır, bir solgun yaprağın yere düşüşüdür; şiir anlayıştır, haykırmaktır, yakarmaktır, duadır, secdeye varıştır; şiir bir yerde başlangıçtır, bir yerde sonsuzluktur; şiir yoldur, şiir yürüyüştür, koşuştur, iniştir, çıkıştır; şiir gidiştir, şiir geliştirebilir, şiir kavuşmadı, şiir ayrılıktır, şiir vefadır.

¹⁵TÜRKER, a.g.e., s. 27.

Şiir oluşmaya başlayınca şair, doğum sancularına tutulur, kıvranır, kıpırdanır, tepeden tırnağa ağrı, acı kesilir; baştan ayağa sızıya, eleme, derde, kedere dönüşür. Yalnızlığı arar, tenhalara koşar, tekleşir, içinde yavaş yavaş kabaran duygularının yakalayabildiklerini sözcüklerin kalıbına sokup kâğıt üstüne yapıştırır, tokuşturur, çarpıştırır dizer ve bir de bakar ki, buğusal bir tül altında sıcacık, yumuşacık, pırıl pırıl bir şiir tütmektedir. Demet demet renklerle, tel tel ışınlarla, meltemsi bir rüzgârla acılar, ıstıraplarla pırıltılar, ışıltılarla yoğrulan duyguların doğallığını okuyucu o saat anlar, beğenir, sever. Eşsiz bir ahengi, yinelenmez bir melodisi vardır çünkü. Şiirin yapay duygularla zorla oluşturulmuşu, tıpkı yuvarlanan gaz tenekesi gibi tıngırdar. Şiir yazılmaz, yaşanır. Yetenekli diye, yaşantuları, duyguları söz kalıbına en iyi biçimde sokabilen şairlere diyorlar sanırım. Bunu da, en çok ve en yeni, güzel duygusal sözleri bilenler başarıyor diye düşünüyorum.” (s. 73)

Gençlik yıllarında serbest nazımda şiir yazmaya başlayan Ömer Osman Erendoruk, şiir anlayışında, büyük şair Ahmet Haşim’le aynı düşüncelere sahip olmuştur. Erendoruk, vezin ve kafiyenin şiire ahenk verdiği ve bunun yanı sıra, musikî yüklediğine inanmıştır. Serbest şiirin ise, beraberinde ritimsizliği, başıboşluğu ve hatta seviyesiz şiir yazma alışkanlığını getirdiğine inanmıştır.

Şiirin ölçülü yazılması gerektiğini düşünen Erendoruk, bu şekilde yazıldığında şiirin kendini daha iyi ifade ettiğine inanmış; gençlik yıllarından sonra serbest nazımdan tamamen vazgeçmiştir. Ömer Osman Erendoruk, Türkiye’de serbest nazımda tek başarılı ismin Nazım Hikmet olduğunu düşünmüştür.

Ömer Osman Erendoruk'un serbest nazımda yazdığı şiirlerle ilgili şair Özcan Ünlü şöyle söylemiştir:

*“Çok rahat ve kendinden emin bir söyleyişi olan şair, ölçülü söylediği şiirlerinde daha başarılı. Serbest veznin savurukluğuna kapılan bazı mısraları ilk bakışta şiirin ritmini bozsa da bütün çalışmalarında bu duruma düşmediğini de belirtmekte fayda var.”*¹⁶

Ömer Osman Erendoruk, aruz vezninin dışında, ölçülü şiirin bütün türlerinde şiir yazmış ve başarılı olmuştur. Ancak hece vezninde daha başarılı olduğu bir gerçektir. Hece vezninin hemen her ölçüsünden yararlanmıştı; fakat 11 ve 14 hece ölçüsünden daha fazla istifade etmiştir. Bu konudaki detaylı bilgiyi, şiirlerini incelediğimiz bölümde vereceğiz.

Merhum şair Ahmet Şerif Şerefli, Ömer Osman'ın şairliği ve şiiri konusunda *“Kendinde şiir dünyasını taşıyan her şeye mukteldir.”*¹⁷ demiştir.

Türk şairlerinden Özcan Ünlü ise Ömer Osman Erendoruk'un *“Buram Buram Yalnızlık”* adlı şiir kitabının değerlendirmesini yaparken, ilk şiirleriyle 1989'da tanıştığını söyler ve özellikle *“‘Fısıltı’ şiirinin mısralarını okuyunca, dizlerimin bağının çözüldüğünü hatırlıyorum”*¹⁸der.

Ömer Osman Erendoruk'un *“Sandal”* dergisinin 2. sayısında yayınlanan şiirleri hakkında Nejat Ünlü, dizeleri okurken sarsıldığını belirtmiştir. Şiirlerinde yer

¹⁶ TÜRKER, a.g.e., 18.

¹⁷ TÜRKER, a.g.e., s. 271.

¹⁸ TÜRKER, a. g. e., s. 271.

alan kelimelerin okuyucuyu tuzağa düşürüp, üzerinde düşünmeye zorladığını ifade etmiştir.

Komünist rejim tarafından bunca yıl yazması kısıtlanan Erendoruk, sadece sahip olduğu külliyatı ile değil, seviyeli eserleriyle de Bulgaristan Türk Edebiyatı'nda en verimli yazar ve şair olarak gösterilebilir. Bu başarının temelinde, Ömer Osman Erendoruk'un kuvvetli önsezisi de vardır.

2. 1. 4. Romancılığı

Bulgaristan'a olduğu gibi Bulgaristan Edebiyatı'na da BKP ve onların istekleri hâkim olmuştur. Parti başında yer alan kişiler kendilerini savunan, öven içerikli eserler yazmayanlara oldukça büyük cezalar vermiştir. Yayınlanan kitaplar, radyoda yapılan söylemler hepsi komünist liderlerin denetiminden geçmiştir. Bu kurala uyan Türk yazarlar olduğu kadar uymayan, sonu ölüm dahi olsa benliği için savaştan yazarlar da görülmüştür. İşte bunlardan biri olan Ömer Osman Erendoruk, bu baskılara, zulümlere karşı hiçbir endişe taşımamış ve onun rehberi, Türk Edebiyatındaki usta kalemler olmuştur. Bir dönem Bulgaristan'da Türkiye edebiyatından 90-100 civarında roman, hikâye ve şiir kitabı yayınlanmıştır. Ömer Osman Erendoruk bu eserlerde Türkiye'deki romanlarda bulunan kurguyu, tekniği, tarzı, dili görmüş; Türk olarak kendine, Türk Edebiyatını rehber seçmiş ve yazmaya başlamıştır.

BKP, basında her kelimedede parti anılmalı istemlerini ısrarla devam ettirse de Ömer Osman bu sese kulaklarını tıkamış ve kalbinin iradesi doğrultusunda, kendi tarzında yazmaya devam etmiştir.

Dünyada klasik romanın güncelliğini kaybettiğine dâir iddiaların ortaya çıktığı 1960'lı yıllarda Ömer Osman Erendoruk'un yazdığı "*O Kuş Ötüyor*" romanı hakkında Bulgar eleştirmenlerden İvan Kazancıev, "*İşte genç yazar Ömer Osman'ın çağdaş kurguyla yazılan bu romanı, romanın ölmediğini göstermektedir.*"¹⁹ şeklinde değerlendirmesini yapmıştır. Narodna Prosveta Yayınevi kapanınca, yayın sırasında olan bu roman, daha birçok Türkçe eserle birlikte gün ışığı görememiştir.

Parti yetkilileri, Ömer Osman Erendoruk'un kendi saflarında olmadığını görünce, artık bu duruma daha fazla sessiz kalmalarının mümkün olmadığını söylemiş ve yazarı uyarmıştır. Erendoruk, bu olayın içindeki yazma hevesini kırmasına müsaade etmemiş ve yeni romanlar, hikâyeler, şiirler, piyesler kaleme almaya devam etmiştir. "*O Kuş Ötüyor*", "*Garip Milyon*", "*Uçurum*", "*Buruk Acı*" romanları, "*Bebek*" piyesi 1970-1980 yılları arasında yazılmıştır. Ancak bir talihsizlik sonucu yazar tutuklanmış ve bütün eserleri müsâdere edilip yok edilmiştir.

Ömer Osman Erendoruk'un yazdığı eserlerde, parti faaliyetleri ve komünist görüşlü kişiler yer alır. Bunlar eserlerde bilinen ön yüzleriyle değil, görünmeyen gizli yüzleriyle ortaya koyulan Bulgaristan Komünist Partisi'dir. Bu eserlerin her birinde despotluğun hüküm sürmüş olduğu ve Türk aydınlarının adım adım takip edildiği günlerde, yazarın Jivkov rejiminin iç yüzünü açığa vurduğu görülür. Eserlerde BKP, Türk halkını ezen, boğazlayan, yok ederek tarihten silme amacını güden siyasî bir iktidar olarak karşımıza çıkar. Yazar, yazdığı romanların hepsinde Bulgar zulmünü anlatır. Ömer Osman Erendoruk, tek başına sistemin

¹⁹TÜRKER, a.g.e., s. 42.

uygulanmasına göğüs gerer. O günlerde, o şartlar altında bu tür eserleri yazmak kuşkusuz ki büyük cesaret isteyen bir iştir.

1989 yılında yapılan büyük göçle Türkiye'ye gelen Ömer Osman Erendoruk'un ilk işi, müsadere edilen eserlerinin yeni versiyonlarını tasarlayıp, yazmaya başlamak olur.

Önce “*Buruk Acı*”yı, sonra da “*Uçurum*”u düzenlenmiş halleriyle yeniden yazmıştır. Bu eserler ilklerinden on beş yıl kadar sonra kaleme alınmıştır. Bu zaman süresince Bulgaristan'da ve yazarın hayatında pek çok önemli değişimler olmuştur.

Ömer Osman Erendoruk'un gündeminde Bulgar zulmü, ana dil ve Türklüğün ortadan kaldırılması konuları yer almıştır. Erendoruk, konu itibarıyla komünizmi ve bu sistemi yönetenleri, Bulgar zulmünü, inancı, ölümü, Türklerin ana vatan sevgisini, soya çekim konularını işlemiş ve başarılı olmuştur. Onun romanlarındaki kahramanlar, mutluluktan uzak, benliklerini kaybetmeden yaşamak için mücadele eden, cefa dolu insanlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

1990'lı yıllardan sonra Bulgaristan Türkleri edebiyatında, seviyeli bir roman anlayışı görülmüştür. Eserlerinde Bulgaristanlı Türkleri ilgilendiren konular; onların günlük hayatları, asimilasyon dönemindeki acılar, dökülen gözyaşları anlatılmıştır. Yazdığı romanlarında Türk halkının aydınları ve muhafazakâr ruhlu insanlar yer almıştır.

Ömer Osman Erendoruk'un romanları, Bulgaristan Türklerinin aynası olmuştur. Romanlarda köylünün hayatı en ince ayrıntısına kadar tasvir edilmiştir. Yöre insanının evi, tarlası, bağı bahçesi, değirmeni, çeşmesi, hayvanı ve ülkeyi ele

geçiren komünizmin iç yüzü eserlerde açıkça belirtilmiştir. Yazarın Bulgaristan emniyetinde yaşadığı olay bu durumu örnekler niteliktedir:

*“1980 yılında tutuklandığında Kırcaali Emniyet Müdürlüğü’ndeki sorgu memurları, yazarın, “Buruk Acı” romanında Türker karakteriyle kimi kastettiğini soracak kadar anlayışsızlar mıydı, yoksa bildikleri halde kim olduğunu yazarın ağzından mı duymak istiyorlardı?”*²⁰ Türker, Türkler arasından koparılıp, kendi saflarına çekilen, bir gençtir. Yazar, onun simasında yöreyi okuyucuya tanıtır. Böyle bir benzerlik ancak usta bir tipleştirmeden doğar.

2. 1. 5. Hikâyeciliği

Ömer Osman Erendoruk’un yazdığı hikâyelerin komünist partisini öven sözlerden uzak olması, ağırlığı olaylardan ziyade insan karakterine vermesi, bununla birlikte kişilerin iç dünyasına girerek, duygu ve düşüncelerini ustaca yansıtabilmesi Bulgar asıllı edebiyatçıların da dikkatini çekmiştir. Onun hikâyelerinde delilerin aşkından ölüme gittiğini, köylünün hayvanına olan sevgisinin büyüklüğünü, aşkı yüzünden kardeş katili olanları ve haksız yere iftiraya uğrayan gençleri görmek mümkündür.

Yazarın önemle üzerinde durduğumuz güçlü önsezisi, hikâyelerinde de görülür. Yazar, Türk halkının yapılan zulümlere daha fazla tahammül edemeyip, bir gün köy ve kasaba meydanlarına akın edeceğini tahmin eder, ayrıca Bulgaristan’da Türklerin isimlerinin değiştirilmesi olayından beş yıl önce kaleme alınan bazı hikâyelerinde, bunlardan bahsettiği görülür. Birçok Türk yazar despot Jivkov’un gözüne girmek adına yazarken, Ömer Osman Erendoruk, imalı bir biçimde BKP ve

²⁰TÜRKER, a.g.e., s. 48.

onun liderinin iç yüzünü açığa vuran hikâyeler kaleme alır. Bu konudaki yazılarını da “Nov Jivot” gazetesinin Türkçe sayfalarında yayınlar, cezaevine düşünce aynı konuları mektup şeklinde yazıp yakınlarına ulaştırmayı başarır.

Ömer Osman Erendoruk, köy hayatını yakından yaşamış bir çocuk olduğu için, yaşadığı yöredeki komşulukları, köyün akıllısını, delisini, sarıklısını, iyisini, kötüsünü yakından bilen biri olarak karşımıza çıkmıştır. Rodoplar’da köyde yetişmiş her çocuk gibi yazar Erendoruk da kuzu, koyun ve büyük baş hayvanlarla ilgilenmiştir. Ömer Osman Erendoruk’un köy hayatını yakından bilmesi ve eşsiz gözlemi, eserlerine de yansımıştır. Köy ortamını küçük yaşlarda gözlemlemeye başlaması ve uzun süre o ortamın içinde yaşaması, onun gerçekçi bir yazar olmasını sağlamıştır.

Bulgaristan Türkleri edebiyatında özgün bir hikâye yazarı olarak tanınmış olan Ömer Osman Erendoruk’un eserleri, özellikle 1965-1975 yılları arasında Türkçe yayınlanan yerel, ulusal gazete ve dergilerde yer almıştır.

Düzenlenen hikâye yarışmalarında genç yaşta ödüller alan Ömer Osman Erendoruk’un ilk hikâye kitabı olan “*Yaralı Güvercin*” 1965 yılında yayınlanmıştır. 19 hikâyeden derlenen bu kitapta yer alan hikâyelerin konuları gerçek hayattan alınmıştır. Kitapta yer alan hikâyelerinden dolayı eleştirmenler, Ömer Osman Erendoruk’u yetenekli bir yazar olarak görmüştür. Bu hikâyelerde çoğunlukla dini fanatizmin yerel Türk halkı üzerindeki etkisini, küçük çıkarları için on beş yaşında kızlarını satan babaları, ayrılmış ailelerin perişan olmuş çocuklarını, yöre halkının yeni hayata bakışını, insan sevgisini ve insanlığın ölmediğini gösteren konulara yer vermiştir.

Ömer Osman Erendoruk'un otuz yaşından önce yazdığı bu hikâyelerinde kendisiyle savaşıyor, kendini yargılayan kahramanlar yer almıştır. “Çocuklu Gelin” adlı hikâyesi, Doğu Rodop'larda geçmiştir. Bu hikâyenin kahramanlarından biri olan Habibe öğretmen, köyde on dokuz yaşında ölen genç bir annenin çocuğunu evlat edinmiştir. Kadın, bu kararı nişanlısı İsmet'ten habersiz almasına rağmen, genç adam bu karara karşı çıkmamıştır. Yazar, bu hikâyede insan sevgisini ele almıştır. Aynı durum, yazarın “On Birinci” adlı hikâyesinde de görülmüştür. Bu iki hikâyede insan sevgisi ön plana çıkmıştır.

Ömer Osman Erendoruk'un Bulgaristan'da 1964 yılında yazdığı “İlk Sevgi ve Sonrası” ve “Kurtarın Beni” adlı iki uzun hikâye 1967 yılında “Bırak Kocamı” isimli kitabında yayınlanmıştır.

“Bırak Kocamı” adlı hikâye kitabında yer alan birinci hikâyede, Mesrure öğrenci olduğu dönemlerde, evli olduğunu bilmediği iki çocuk babası Sabri'ye âşık olmuştur. Mesrure, Sabri'nin eşi Hatçe'den mektup almış ve bu mektup sonucu aldatıldığını anlamıştır. Hatçe, yazdığı mektupta kocasını bırakması için Mesrure'ye âdeta yalvarmıştır. Yaşanan bütün olaylara yakından şahit olan Mesrure'nin eski sevgilisi Macit, başkasından hamile olduğunu bile bile onu kabullenmiştir.

“Bırak Kocamı” adlı kitabında yer alan ikinci uzun hikâye ise, “Kurtarın Beni”dir. Bu hikâyede on beş yaşında bir genç kızın trajedisi ele alınmıştır. Cambaz Ali'nin babası, Alacalarlı Recep Ağa'nın kızı Feride'yi, ölen öküzün borcunu ödemek için oğluna almıştır. Ayyaş bir baba olan Cambaz Ali, on beş yaşındaki kızını Emine'yi kumarbaz arkadaşı Hüsnü'nün oğluyla evlendirmek istemiştir. Kız bu evliliğe her ne kadar karşı çıkmış olsa da bu duruma aldırmayan babası onu odaya

kilitlemiştir. Bu evlilikten kurtulmak için Emine, pencereden atlamış ve hayatını kaybetmiştir.

“*Bırak Kocamı*” ve “*Kurtarın Beni*” adlı hikâye kitapları hakkındaki görüşlerini açıklayan araştırmacı şair Mehmet Çavuş, *Tuna Dergisi*’nin 55-56-57. sayısında düşüncelerini “*Gittikçe kökleşen basmakalıpçılığın belini kırmıştı bu öyküleriyle*”²¹ diye özetlerken, yazarın son hikâye kitabı olan “*Son Gece*” hakkında da şöyle der:

“*Kalem şampiyonluğunu çok başarılı sürdüren Ömer Osman Erendoruk, 15. yapıtını da yayımladı... Ömer Osmanca bir dil, çağcıl ve soyut-somut arası kompozisyon, yer yer dramatik monologlar sarıcı olduğu denli estetik. Tipler, yaşam koşulları paralelinde çok devinden ve koşullanmanın dışında, karakterler canlandırma sanatında bizi bize takdimi, yaşamını kaynaklarla bütünleştiren bir jeologun çok serüvenli çabalarından farksızdır. Hikâyeleri okuyunca, çeşitli simalarla baş başa kalan okur, böyle bir yazarın, üçgenler altında köşkte olsa, burada tutsak edilemeyeceğini anlayacak, sanatkârdan önce anlatılan kişilerle özdeşleşmiş olacaktır. Hikâyeler okununca, muhataplar kazanacağına inanmak isterim.*”²²

2. 1. 6. Önsezisi

Atatürk: “İnsanın sadece ufku görmesi önemli değil, ufkun ötesini görebilmesi çok daha önemli.” der. Ömer Osman, komünistlerin Bulgaristan Türkleri’ni eritme politikasını çok önceden fark etmiştir. Bunu mantık yoluyla mı,

²¹ TÜRKER, a.g.e., s. 86.

²² TÜRKER, a.g.e., s. 86.

önseziyle mi yoksa hayat birikimine dayanarak mı anlamıştır bilemiyoruz; ama bu durumdan bir çıkış yolu aramıştır. Gücünün yeteceği savaş biçimi sadece kalemini kullanmak olmuştur. Bulgaristan'ı terk edip, Türklüğünü korumak istese de yurtdışına çıkış pasaportu alamamış, sınırdan kaçsa, çoluk çocukla olacak iş değil diye düşünmüştür. Bir Bulgar gibi yaşamaktansa, Türk gibi ölmeye çoktan razı olmuştur ama öldükten sonra da kimseye bir faydasının olmayacağını düşünmüştür.

Bunalıma girdiği anlarda da onu intiharın eşiğinden sadece sahip olduğu güçlü Allah inancı geri çevirmiştir. Komünist sistemin Türk halkının başına getirdiği kötülükleri işin başında sezmiş ve görmüş olan Erendoruk, bu sistemin ömrünün çok uzun sürmeyeceğini 1964 yılında yazdığı “*Sevgi Irmağı*” adlı şiirinde çok net bir biçimde ifade etmiştir. Ve içindeki bir damla ümitte tam yirmi beş yıl hürriyetine kavuşmayı beklemiştir. Bu duygularını ifade ettiği şiiri şöyledir:

“Ko aksın gönüllerin sevgi yüklü ırmağı
Kıskançları suyuyla birer birer boğarak,
Günde birkaç kez ölüp yeni baştan doğarak
Devireceğiz bir gün önümüzdeki dağı.”

Güçlü bir önseziye sahip olan şair Erendoruk, totaliter rejimin Türk halkı üzerinde baskı yapmaya başladığının açıkça belli olmadığı yıllarda bile rotasını belirlemiştir. Sohbetlerde kendi fikirlerinden emin bir şekilde her zaman tartışılan bu konularda kesinlikle haklı olduğunu iddia etmiştir. “*Çok hararetli tartışmalarda kavgaya mahal vermemek için ‘Bir dakika’deyip dolabın bir köşesinden bir kâğıt çıkarıp, İşte bugünkü tarihle şuracığa not ediyorum.*

Bir gün bu konuda haklı olduğumu göreceksiniz.”²³ demiştir.

O yıllarda istikbali daha net görebilmesi, onun bilgi birikiminden kaynaklanmıştır.

İnsan karakterinde bencilliğin en kötü duygu ve düşünce olduğuna inanmış olan Erendoruk, imparatorlukların bile bencillik kavgası sonucu çöktüğünü, bencilliğin Bulgaristan’da komünizm sistemini de çökerteceğine inanmıştır. Bu konuda Erendoruk, düşüncesini şöyle belirtmiştir:

“Bencilliğin harap edici gücü, iktidar tarafından benimsenip yasallaştırıldığı zaman korkunçtan öte bir durum oluşturur. O halde korkunç bir terör, ülkenin her bucağına dalga dalga yayılır. Fakat gerçek gene de yenilmez, yok edilemez. Çünkü böyle iktidarlar, yükseliş ve olgunlaşma aşamalarına varamadan, belirişlerinden az sonra yıkılıp giderler.”²⁴

Bunu bildiği için iktidarın kendi mezarını kazış seslerini çok uzaktan duymuş ve sona yaklaştıklarını anlamıştır. “*Sen*” şiirinin son dördlüğünde bu durum için şöyle söyler:

*“Sen anandan doğalı hunharlığa kölesin
Benliğime uzanan elin ölüm kokuyor
Kaderin başucunda kefenini dokuyor
Kazdığın mezarından işitiliyor sesin.”*

²³TÜRKER, a.g.e., s. 162.

²⁴TÜRKER, a.g.e., s. 162.

1984 yılının Aralık ayı sonunda Mestanlı ve civar köylerdeki halkın, kasabanın sokaklarına dökülerek isyan etmesi, Erendoruk'u çok etkilemiştir. Onun yıllarca beklediği o gün Koşukavak kasabasında değil, Mestanlı'da gerçekleşmiştir.

Şair, 1987 yılında yazdığı “*S.O.S veya Üçüncü Mezar*” destanında hayalinde memleketi dolaşırken, Mestanlı'ya da uğramış ve o anı şöyle belirtmiştir:

“Mestanlı'ya uğradım,
Kanlı sokaklarını dolaştım adım adım,
Başsağlığı diledim şehit analarına,
Bir şehit mezarının orada sabahladım,
Ölmez otundan merhem sürdüm yaralarına.”

Hikâyelerini derlediği kitapta yer almayan “*Dinamit*”, Ömer Osman'ın önsezisini yansıtan en önemli eseridir. Erendoruk, bu hikâyede yıllardır baskılardan bıkan Türk halkının bu sıkıntılara daha fazla dayanamayıp, bir gün sel olup sokaklara taşacağını ve dinamit gibi patlayacağını yazar. Kendilerine uygulanan asimilasyon politikasına karşı ayaklanmayı bekleyen Türk halkı, hikâyenin yazılış tarihinden yaklaşık on yıl sonra bu isteklerini gerçekleştirir. 25-26-27 Aralık 1984 tarihinde Sütkesik'ten başlayıp, Kirli'ye, oradan da Mestanlı'ya sığırayan yürüyüşlerde binlerce Türk, kasaba ve köy meydanlarına dökülerek isimlerinin değiştirilmesini protesto eder. Olaylarda ölümü göze alan kadınlar, kucaklarında çocuklarıyla kendilerini tankların önüne atarak, askerlerin karşısına dikilip, “Bulgar gibi yaşamaktansa, Türk gibi ölürüz. Cesaretin varsa, vur!” diye bağırır. Erendoruk, bir şiirinde bu durum için şöyle söyler:

“Sabah mıdır akşam mı belki ıssız bir gece?
Ürkek geyik ansızın düşecek bir pusuya
Ve madem mazi meçhul, gelecek bir bilmece
Ben yatmış olacağım uyanılmaz uykuya
Ürkek geyik ansızın düşecek pusuya.”

Şiirdeki bu geyik, önce 93 Savaşı sonra da Balkan Savaşı ile gövdesinden büyük toprak parçaları koparılan Osmanlı İmparatorluğu'nun kendisine uzak kalan ve esir durumuna düşen milyonlarca Bulgaristan Türkü'nü temsil etmiştir. Bulgaristan Türkleri, hudutları içinde kaldığı yabancı ülkenin yıldırıcı, öldürücü siyasetiyle ürkek duruma sokulmuştur. Fakat bir gün pusuya düşürülmüş ve yok edilmek üzere uyutulmuştur.

Ömer Osman Erendoruk'un Kırcaali Emniyeti'nde tutuklu kaldığı günlerde Emniyet Şefi General Miçev, Ömer Osman'a kendilerini faşistleşmiş komünist partisine benzetmekle yanıldığını söylemiştir. Eğer durum böyle olsaydı meydanlar cesetle dolar diye ifade etmiştir. Erendoruk ise, bu durumun gerçekleşmesi için alt yapı oluşturmaya çalıştıklarını açıkça yüzüne vurmuştur. Erendoruk'un önsezisi, onu bu kez de yanıltmamıştır. Bu konuşma 1980 yıllarının ilk aylarında geçmiştir. Çok değil sadece dört yıl sonra birçok kasaba meydanı şehit kanı ile dolmuştur. O, komünist idarecilerin tuttuğu dalların hepsinin bir gün kırılıp kendilerinin altında kalacağı inancını taşımıştır. Bu inancını şöyle ifade etmiştir:

“Bir gün tutunduğun tüm dalları kıracağım,
Altında kalacaksın çürüyen enkazının;
Bana “Bulgarsın” diye haykıran pis ağzının
İçine doğru avaz avaz haykıracağım!”

Erendoruk ve daha yüz binlerce Bulgaristan Türkü kendi memleketlerinden Türkiye'ye kovulduktan sonra bir yıl bile dolmadan Bulgaristan'da, iktidarın başındaki Jivkov devrilmiş, sistem çökmüştür. Ülkede işsizlik; açlığı ve sefaleti getirmiştir.

2. 2. ESERLERİ

Ömer Osman Erendoruk'un edebî yönü onun edebiyat dünyasına kazandırdıkları ile daha iyi anlaşılır. Sanat hayatına ilk olarak yazdığı hikâyelerle giriş yapan yazar, aynı zamanda şiir, roman, piyes, masal türlerinde de çalışmalar yapar. İlk eseri, Bulgaristan'da yazdığı "*Yaralı Güvercin*" adlı hikâye kitabıdır. Bu eseri 1965 yılında kaleme alır. Bulgaristan'da komünist güçler tarafından ele geçirilen pek çok eseri gibi bu kitabı da yok edilir.

Yazarın Bulgaristan'da yazdığı; fakat yine Bulgar güçler tarafından imha edilen ikinci eseri "*Bırak Kocamı*" adlı hikâye kitabıdır. Üçüncü olarak kaleme aldığı eseri ise, bir romandır. "*Buruk Acı*" romanı, âdeta kendisiyle bütünleşir. Bu romanı ilk olarak 1995 yılında Bulgaristan'da kaleme alır. Gömülü bulunduğu yerden ele geçiren Bulgar güçleri tarafından bu eseri de yok edilir.

Ömer Osman Erendoruk, Türkiye'ye döndükten sonra da yazmaya devam etmiştir. Eserlerine yenilerini eklemenin yanı sıra, Bulgaristan'da yakılan eserlerini de tekrar kaleme almaya başlamıştır. Türkiye'de ilk olarak 1989 yılında "*S.O.S veya Üçüncü Mezar*" adlı şiir kitabını yayınlamış ve yılmadan, yorulmadan, bıkmadan yazmaya devam etmiş olan Ömer Osman Erendoruk, ana vatanda yayınladığı ilk şiir kitabının arkasından, üç şiir kitabı daha yayınlamıştır. Bunlar: "*Ölmeden Ölmek*" (1991), "*Sabır Duası*" (1992) ve "*Dilim Dilim Yürek*" (1994) adlı şiir kitaplarıdır.

Türkiye'ye geldikte sonra yayınladığı ilk romanı “*Uçurum*” (1995), Bulgaristan'da yazdığı ilk romanı ise “*Buruk Acı*”dır. Bu roman, âdeta yazarın kendisiyle bütünleşmiştir. Bu roman Bulgar güçleri tarafından yakılınca yazar, 1997 yılında romanı Türkiye'de tekrar kaleme almıştır. Yine aynı yıl “*Buram Buram Yalnızlık*” ve “*Ağlatmayın Çocukları*” adlı şiir kitabını yayınlamıştır. Ömer Osman Erendoruk, çocuklara yönelik yazdığı bu kitabında, öğretmenlik yıllarının birikimlerini yansıtmıştır. Arkasından 1998 yılında da “*İzmir Sokakları*” şiir kitabı çıkmıştır.

Yazar, 1998 yılında “*Bir Başkadır Bizim Eller*” adında yayınladığı kitabında, anılarına ve gözlemlerine yer verir. Araştırma niteliği taşıyan bu eseri, içerik bakımından oldukça hacimlidir. 1999 yılında, yayınladığı kitabı “*Istıraphaneden Mektuplar*” ise, Ömer Osman Erendoruk'un uzun süre bulunduğu cezaevinde sevdiklerine yazdığı mektuplardan derlenmiş olan bir eserdir. Bu kitap, yazarın iç dünyasını okuyucuya yansıtması ve yaşadıklarının birebir kendi ağzından anlatılması bakımından oldukça önemlidir.

2000'li yıllara gelindiğinde ilk olarak yayınladığı eseri “*Taşlaşan Çocuk*” adlı çocuk masallarına yer verdiği kitabı olur. 2001 yılında yayınlanan “*Son Gece*” adlı hikâye kitabı, yaklaşık 21 hikâyeden oluşmaktadır. 2002 yılında üçüncü romanı olan “*Ağlatırsa Mevlam Yine Güldürür*”ün ilk baskısı Yesevi Yayıncılık tarafından yapılır. Roman çok sevilir ve arkasından ikinci baskısı gelir. 2004 yılında dördüncü romanı “*İçimizdeki İnci Taneciği*”, son romanı olan “*Toprağa Kan Düştü*” 2005'de ve Ömer Osman Erendoruk'un hayatını anlattığı “*Sevgi Kırıntıları Arıyorum Yollarda*” adlı kitabı ise, 2006 yılında yayınlanır.

Bulgaristan'da Yayınlananlar:

1- Yaralı Güvercin	(Hikâyeler)	1965
2- Bırak Kocamı	(Hikâyeler)	1967
3- Buruk Acı	(Roman)	1995

Türkiye'de Yayınlananlar:

4- S.O.S. Veya Üçüncü Mezar	(Şiirler)	1989
5- Ölmeden Ölmek	(Şiirler)	1991
6- Sabır Duası	(Şiirler)	1992
7- Dilim Dilim Yürek	(Şiirler)	1994
8- Uçurum	(Roman)	1995
9- Buram Buram Yalnızlık	(Şiirler)	1997
10- Buruk Acı II. Baskı	(Roman)	1997
11- Ağlatmayın Çocukları	(Çocuk Şiirleri)	1997
12- İzmir Sokakları	(Şiirler)	1998
13- Bir Başkadır Bizim Eller	(Araştırma)	1998
14- İstiraphaneden Mektuplar	(Mektup)	1999
15- Taşlaşan Çocuk	(Masallar)	2000
16- Son Gece	(Hikâyeler)	2001
17- Ağlatırsa Mevlam Yine Güldürür	(Roman)	2002
18- İçimizdeki İnci Taneciği	(Roman)	2004
19- Sevgi Kırıntıları Arıyorum Yollarda	(Anı)	2006
20- Toprağa Kan Düştü	(Roman)	2007

BÖLÜM III

3. ROMANLARININ İNCELENMESİ

3. 1. BURUK ACI

3. 1. 1. Romanın Kimliği

1. Baskı: Bulgaristan, 1995, s. 248.

2. Baskı: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006, s. 248

3. 1. 2. Özet

Buruk Acı romanı, eserin asıl kahramanı olan Cem Amca'nın mezarı başına gelen ikinci şahsın anlattıklarıyla başlar. Türk- Müslüman bir öğretmen olan Cem Amca'nın makûs bir kaderi vardır. Türker adındaki oğlu, Bulgar emniyet mensupları tarafından Moskova'ya eğitime gönderilmiş ve emniyet güçleri onu kendi saflarına çekmeyi başarmıştır.

Türker, tamamen onların buyruğu altına girmiş ve kendi ailesi dâhil herkesi yıkıp geçmeye başlamıştır. Bu durum en çok Cem Amca'yı üzmüştür. Bin bir emekle yetiştirdiği evladını, Bulgar güçlerinin emri altında yaşayan biri olarak görmek, acıların en büyüğü olmuştur. Türker, vefat eden annesini bile, Müslüman âdetlere göre değil, komünizm âdetlerine göre defnetmiştir.

Türker'in yaptığı bütün baskılara ve zulümlere rağmen, Cem Amca evladına yine de bir şey diyememiştir. İçten içe çok kızsada da suçu her zaman Bulgar yöneticilerinde bulmuştur; fakat olayların dönüşü olmayan yola girmesi, Türker'in evlerden ve kütüphanelerden babasının evi de dâhil Türkçe kitaplarını toplatıp

yaktırmasıyla olmuştur. Bu durum karşısında Cem Amca, Türker için artık acıma duygusuna kapılmamış ve bu davranışının bedelini ona ödetmek için elinden geleni yapmıştır. Türker'in eve gelip son kitapları almayı planladığı gün, onu önce bayıltan Cem Amca, oğlunun sağ elini ağaç tokmağının üzerine koymuş, önce uzun uzun öpüp dua okumuş, arkasından da parmaklarını kesmiştir.

Cem Amca, daha sonra Türker'i sırtladığı gibi Uzuncalar Köyü'nde hastaneye götürmek için yola çıkmıştır. Yol boyu sırtında taşıdığı oğluyla, onun işlediği günahlar üzerine konuşma yapan Cem Amca, neden sağ elinin parmaklarını kestiğini oğluna açıklamıştır. Yarı baygın olan Türker, babasının konuşmalarını duymuş ancak cevap verememiştir. Yol boyu çok yorulan kahraman, sonunda Türker'i hastane önüne getirmiş ve oradan sessizce ayrılmıştır.

Cem Amca, geldiği yerden tekrar dönmek için yola koyulmuş; ancak artık yorgunluğu iyiden iyiye kendini hissettirmeye başlamıştır. Göğsünde dayanılmaz ağrı hisseden yaşlı adamın vücudu, bu yorgunluğa daha fazla dayanamamıştır. Dinlenmek için yere uzandığı sırada artık kalkamayacağını anlamış ve şahadet getirip ruhunu teslim etmiştir.

Romanın son bölümünde yazar, Cem Amca'nın mezarı başında onunla konuşmaya devam etmiş ve ona, kendisi öldükten sonra yaşananları, Türker'in, kızı Ceylan'ın ve Çakal'ın durumunu anlatmaya başlamıştır. Türker'i babasının yaralı olarak bıraktığı yerde bulan sağlık memuru, hemen Bulgar emniyetine haber vermiştir. Köyde bu işi yapma ihtimali olan herkes sorguya çekilmiştir. Cem Amca, oğlunun üzerine bıraktığı notta suçunu itiraf etmiş; ancak başlarda kimse bu duruma inanmamıştır. Türker, bu olaydan sonra Bulgar güçleri tarafından dışlanmıştır.

Onlara göre, herhangi bir kişinin Bulgar güçlerine mensup olan bir şahsa işkence etmesi suç sayılmıştır. Bunun üzerine görevinden alınmış olan Türker, bu durumu uzun süre üzerinden atamamıştır.

Bu yaşananlardan sonra Türker, kendisinden beklenmeyen bir değişim göstermiştir. Eline aldığı av tüfeği ile annesinin babasının mezarının başına gitmiş, başlarında uzun uzun dua okuduktan sonra onlardan af dilemiştir. Genç adam, daha sonra bu av tüfeği ile kekliklere birkaç el ateş etmeye başlamıştır. Göletteki buzun üzerine düşen kekliği almaya giderken buzulların üzerine atlamış, kopan parçasıyla suların arasında kaybolmuştur.

3. 1. 3. Romanın Tertibi

Buruk Acı romanı, toplamda üç bölümden oluşan genel bir tertibe sahiptir. Romanda dikkati çeken, yazarın diğer romanlarında sıklıkla gördüğümüz ara-bölüm, bu romanında görülmez. Romanın I. bölümü, diğer bölümlere kıyasla daha yoğun bir genişliğe sahiptir. Bu durum bölümün taşıdığı özellikten kaynaklanır.

Yazarın kahramanın mezarı başına giderek, onunla konuşmalarının yansıtıldığı I. bölüm (5-14), romanın giriş bölümü mahiyetindedir. Cem Amca'nın oğlu Türker'in değişiminin gittikçe öne alınmaz boyut kazanması, baba oğlun aralarının tamamen açılması ve Türker'in yaptıklarının boyutunun genişlemesi üzerine kahraman, bir baba olarak en zor kararı alarak oğlunun parmaklarını keser. Arkasından da onu sırtına alarak hastaneye taşır. Yaşanan bu olayların anlatıldığı I. bölüm (s. 14'den sonra) ve II. bölüm romanın gelişme bölümüdür diyebiliriz. Cem Amca'nın vefatı, Türker'in durumu, Bulgar güçleri tarafından dışlanması ve arkasından ani gelen vefatının anlatıldığı III. bölüm ise romanın sonuç bölümüdür.

Romanın bölümlenmesi, artan bir tempoya uyum sağlar şekilde düzenlenmiştir. Romanın II. bölümü, diğer bölümlerden mekân ögesi ile ayrılmıştır. Bu bölümde olaylar, Damlalı Dağ'da geçmiştir.

Buruk Acı romanının tertibinde dikkati çeken bir diğer unsur da bölümlerin başlangıcında, yazarın sayfaların sağ cephesine birer “epigraf” yerleştirmesidir. Yazar tarafından, özenle seçildiği belli olan bu “epigraf”lar, hem konuyla ilişkili şekilde kullanılır, yani bölümün temasına uygun şekilde verilir hem de okuyucunun dikkatini çekmeyi sağlar. Romanın Bölümlerinde kullanılan “epigraf”lar şöyledir:

Birinci Bölüm:

“Gündüz kandilini hazırlamayan, gece karanlığına hazır demektir.”

Cenap ŞAHABETTİN

İkinci Bölüm:

“Zekâsız kuvvet yıkabilir, fakat yapamaz.”

Cenap ŞAHABETTİN

Üçüncü Bölüm:

“Olduğundan ziyade görünmek isteyen, olduğu kadar bile görünemez olur.”

Cenap ŞAHABETTİN

Romanın tertibinde dikkati çeken bir diğer özellikte tekrarlanan cümle gruplarıdır. Meselâ I. bölümde “*Buruk acı*” cümlesi (9); II. bölümünde, “*Çakal gel*” cümlesi (11) defa tekrarlanır. Bölümlerin için de yapılan bu tekrarlar, olayların niteliğine uygun şekilde yerleştirilir.

Bunun yanı sıra yazar, romanında yöreye has bazı unsurlara yer vermiştir. Bulunduğu yöreye ait tekerlemeler, masallar, efsaneler ve çocuk oyunlarında söylenen sözler, roman içinde konuya uygun yerlerde kullanılmıştır. Bunlar şöyledir:

Bilmece:

“Sabahleyin dört/ öğleyin iki/ akşamları da üç bacaklı yürüyen mahlûk hangisidir.” (s. 156)

Yöre halkının, yaşamın kısalığı üzerine söylediği özlü söz:

*“Beşikten indim, vardım pazara
Kefenlik aldım, girdim mezara”* (s. 170)

Cem Amca'nın Ferhat dayı'dan dinlediği, yörede söylenen bir Türkü'den alıntı:

“Edirne dedikleri mert bir kasaba/ Kesilen kelleler gelmez hesaba...”

(s. 172)

Yöre halkı arasında yayılan bir efsane:

“...Düğüne üç gün kala, üç yıllık sevgilisinden vazgeçmiş fakara diye ve zengin bir adama varmayı kabul etmiş. Aldatılan genç sevdalı, düğün alayının geçeceği yolun kenarına oturmuş ve ‘Allah’ım, sen ulusun, sen yücesin, sen her şeye kadirsin. Bu gelinle ikimizden haksız olanı taşılaştır Yarabbi! diye gece gündüz dua etmiş. Alay oradan geçerken hava birdenbire duman içinde kalıvermiş. Kimse kimseyi görmemiş bir an. Duman dağılınca ne görsünler? Gelin, atı ile beraber simsiyah bir taşa dönüşüvermiş...” (s. 184-185)

Romanda, yine yöre halkı arasında korkuyu anlatan bir masal örneğine yer verilmiştir:

“Ormanların padişahu aslan bir gün yuvasına çağırır ve yuvanın nasıl koktuğunu sorar. Yuva, pislikten leş kokmaktadır. Ayı iyi yürekliliğini yitirmez ve ‘Çok pis kokuyor.’ cevabını verir. Aslan ayı dayının işini bir pençede bitirir. Arkadan kurt girer, ona da aynı soruyu sorar. Kurt, çok iyi koktuğunu söyleyince onun işini de bitirir. Tilkiyi çağırır, aynı soruyu sorar. Tilki, az ötede ölü yatanları görmüştür. Kurnaz değil mi? İşi anlar ve nezleli olduğundan koku duymadığını söyler. Bu nedenle de sağ kalır.” (s. 231-232)

Yazar, romanında kullandığı bu örneklerle hem romanın muhteva açısından geniş tutulmasını sağlar hem de okuyucuyu yöre halkı ile tanıştırır ve yöreye has olan durumlar hakkında bilgilendirir.

Romanda kullanılan bu özelliklerin haricinde, duruma uygun olarak sık sık kullanılan deyimler ve atasözleri de vardır. Bunlardan bir kaç şöyledir:

“Sabrın sonu selamettir.” (s. 46)

“Zorla güzellik olmaz.” (s. 57)

“Işık vermeyen mum da mum değildir.” (s. 103)

“Bir damla kan, ölünce an.” (s. 170)

“Zararın neresinden dönülürse kardır.” (s. 178)

Yöre halkının uzun kış gecelerinde tütün pastallarken söylediği türkü:

*“Elifim noktalandı,
Az derdim çoçalandı,
Yetiş annem, yetiş babam, aman,
Mezarım tahtalandı.”* (s. 124)

Romanın tertibi açısından sonuç olarak şunu diyebiliriz: Romanın tertip ve muhtevası arasındaki uyum bilinçli şekilde sağlanmıştır. Duruma uygun kullanılan folklorik unsurlar ve yöreye has özellikler de tertibe uygun şekilde kullanıldığı için, romanı zengin kılmıştır.

3. 1. 4. Romanın Konusu

Buruk Acı romanı, Bulgaristan topraklarında kimlik mücadelesi veren Müslüman Türklerin yaşadığı sıkıntılara, zorluklara ayna tutar. Romanda, Cem Amca ve Bulgar güçlerine kaptırdığı oğlu arasındaki çekişme ve bu mücadele sonrası

sönen umutlar konu alınır. Aslında bu, Cem Amca ve oğlu Türker'in savaşı değil, tüm Bulgaristan Türkleri'nin verdiği bir savaştır.

Yazar; Cem Amca ve Türker aracılığıyla, Bulgaristan'da yapılan zulümleri, anayı, babayı, evladı birbirine düşüren bu güçleri, milyonlarca Müslüman Türk'ü, göz göre göre yok etmeye çalışan bu barbarları tüm çıplaklığı ile göstermeyi amaçlamıştır.

3. 1. 5. Anlatıcı ve Bakış Açısı

Buruk Acı romanı 3. şahıs anlatıcının ağzından ve “bakış açısı”ndan kaleme alınmış bir eserdir. Yani anlatıcı bir bakıma yazarın kendisidir. Bu söz konusu anlatıcı, klasik anlamda her şeyi bilen, gören, yeri ve zamanı geldikçe okuyucuya da bilgi veren bir anlatıcıdır. Romana yazarın bakış açısı hâkimdir. Okuyucu, onun sunduğu imkânlarla roman kahramanlarını tanır ve verdiği ipuçları ile de olaylar hakkında bilgi sahibi olur. “Romanın genel terribini oluşturan diğer unsurların varlığı da, büyük ölçüde anlatıcıya bağlıdır: O, gören, duyan, konuşan, tanıtan; kısacası, hikâyeye ‘anlatı’ boyutu kazandıran bir elemandır.”²⁵ Roman, anlatıcının şu cümlesiyle başlar:

“Merhaba Cem Amca.

Şu anda ben senin mezarın başındayım. Ayakucuna çömeldim. Toprak, senin fiziksel varlığını saklayan kara toprak, ama toprak otlar doğurmuş. Yeşil yeşil çayır otları... Kimi yukarı uzamış, kimi yana. Her biri yeşilliğinin içinde pırl pırl. Başucundaki taşta adın yazıl. İki de bir gözlerim o yazıya kayıyor.” (s. 5)

²⁵ Mehmet TEKİN, *Roman Sanatı (Romanın Unsurları I)*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2010, s. 25.

Buruk Acı romanında olayların, yazarın bakış açısından verildiğini daha önce söyledik. Bunun yanı sıra, romanda Cem Amca'nın da bakış açısına yer verilir. Romanın birinci bölümü yazarın bakış açısından sunulurken, ikinci bölümde Cem Amca anlatıcı durumundadır. Yazar, burada çevreyi, insanları ve yaşananları kahramanın bakış açısından verir.

Romanın ikinci bölümü, onun şu sözleriyle başlar:

“Yüce Mevlam, düştüm senin yarattığın sarp yola!.. Yolum açık, yolum düz, yolum engelsiz ola! Hadi, Çakal, düş peşime. Mızlama öyle acı acı bakayım.”(s. 119)

Romanın olay örgüsünde ve mekân unsurunda işlevsel önemi olan Damlalı Dağ, Uzuncalar Köyü, Terzi Köy aynı şekilde yine Cem Amca'nın bakış açısından tanıtılır. Bu uygulama, romana gerçekçi bir boyut kazandırır. Çünkü kahraman, bu yöreye ve burada yaşananlara yakından tanıktır.

Romanın üçüncü bölümüne geldiğimizde anlatıcı görevini yine yazar üstlenir. Bu bölümden itibaren okuyucu, olaylara ve çevreye onun bakış açısından bakmaya devam eder. Bölümler arasında, anlatıcının görev değiştirmesi, romanın tertibinde bir sorun oluşturmamaktadır. Aksine, yaşananlara gerçekçi bir boyut kazandırır. Bu değişim, olayların seyri ile yakından alakalıdır.

Buruk Acı romanında anlatıcı, çeşitli görevlerde karşımıza çıkar. Bunlardan bir kaçı şöyledir:

1. Yazarın romanın kahramanına soru yönelmesi:

“...Senin oğlun bir sokak çocuğu, bir serseri, bir kendini bilmez bir berduş durumuna mı düşmüştü? Ağzından küfürler akan, nefesi pislik kokan, beyni

sulandırılmış ve sadece dışarıdan programlanmış bir biçimde tek sokak serserisi! Senin özene bezene eğittiğin, iyiliksever, saygılı, yüreği sevgi dolu, Allah korkusu olan, Müslüman Türk evladın Türker' miydi bu adam?" (s. 39)

2. Yazarın romanın kahramanına imalı şekilde sorular sorması:

"Bir de, Nuri Efendi'nin yirmi yıllık ağır hapis cezasını sağ olarak çıkabileceğine inanmıyordun değil mi?" (s. 44)

3. Yazar, kahramana yaptığı davranışlardan dolayı sitemde bulunur:

"Adamın karşısına sıkılarak, ezilip büzülerek çıkmıştın, unutmadın değil mi, Cem Amca? Unutamazsın, çünkü yirmi yılda adama bir kere olsun görüşmeye gitmemiştin." (S. 45)

4. Yazarın yer yer kahramana akıl vermesi:

"Zaten ne kadar ömrüm kaldı ki şurada?' diyordun sık sık içinden. Peki, ama Ceylan n'olacaktı sen, sıran gelip bu dünyadan göçünce? Bak, bunu şimdiye kadar hiç düşünmemiştin, artık düşünmeliydin." (s. 94)

5. Yazar, bazen araya girerek olayların geleceği hakkında okuyucuyu bilgilendirir:

"Bu soğuk rüzgâr bundan böyle devamlı esecek, kâh fırtınaya, kâh tipiye ve borana dönüşecek, kimi gün yağmur, bazı gün kar, ara ara da dolu yağdıracaktı."

(s. 221)

Buruk Acı romanı, uygulanan anlatım teknikleri bakımından oldukça geniştir. Bu şekilde okuyucu, kahramanın iç dünyasına inme imkânı bulur; ayrıca bu durum romanın muhtevası için de zenginlik arz eder. Romanda sıkça kullanılan anlatım tekniklerinden biri, “montaj tekniği”dir. Bu konuda birkaç örnek verelim:

Kırcaali şehrine konferans için gelen Ebusseyit Abdülkerim’in konuşması sırasında söylediği bir söze yer verilir:

“Avrupa’da bir adam belirdi, eline silah, top, tank geçti, uçak geçti ve Avrupa’yı yaktı, yıktı. İnsanları kırdı geçirdi... Bu adamın Hitler idi. Anadolu’da bir başka adam türedi, eline geçen birkaç çakmaklı tüfekle Anadolu’yu yaktı, yıktı, insanları kırdı, kırıştırdı. Bu adamın adı da Mustafa Kemal idi.” (s. 59-60)

Bulgaristan Komünist Parti üyesi olan Şükrü Tahir, gazetelerde Türk yazar ve şairleri yeren ifadeler kullanmıştır. Bu eleştirilerinden birini Recep Küpçü’nün “*Öteki Düş Değil*” adlı şiir kitabına yöneltmiştir. Yazar romanda, Recep Küpçü’nün Şükrü Tahir tarafından eleştirilen kitabındaki “*Hasbihal*” şiirine yer vermiştir:

Recep KÜPÇÜ’nün “*Hasbihal*” Şiirinden bir bölüme yer vermiştir:

*“İşte ben hep böyle çocuksuyum,
boyanmayan suyum.
Şair kalmanın en güç yanı burası,
gönlümde dünyayı kucaklamak sevdası.
Ne yazık yaşadığım çağda kimilerinin gözünde
Gerçek sanat etmez para pul;
Müzevirler şairlerden daha makbul;
Ama müzevir anıtı yoktur yeryüzünde!..”* (s. 62)

Romanda kullanılan bir diğer teknikte “iç diyalog”dur. Bu teknik, “*Roman kahramanının, doğal olarak içinde bulunduğu psikolojik duruma göre, kendi kendisiyle -sanki karşısında biri varmış gibi- konuşması, tartışması.*”²⁶ Romanda yer alan “iç diyalog” örneği şöyledir:

“...Şuna okkalı bir tokat indirsem, acaba tabancayı kullanmaya cesaret edebilir mi?’ diye sordun kendi kendine. Ve hemen kendin cevap verdin soruna. ‘Mademki insan aklı sınırlı, aptallığı ise sınırsız ve sonsuz, kullanır tabii. Hem de gözünü kırpmadan. Hele de hele bu aptallığın arkasında yasallaşmış bir güç varsa.’”
(s. 92)

Romanda Cem Amca, şehir parti komitesi tarafından çağırılır. Komite sekreteriyle arasında geçen diyalogu, “diyalog tekniği”ne örnek olarak verebiliriz.

“Sanıyor ve yanılıyorsun.”

“Niçin?”

“Öğretmen olduğun için.”

“Bu söylediklerin Bulgar öğretmenler içinde geçerli mi?”

“Konuşmamızın dışına çıkmaya çalışma.” (s. 16)

Buruk Acı romanında kullanılan teknikler, romanın muhtevasına katkı sağlar. Bunun yanı sıra, anlatıcı ile kahramanın bakış açıları arasında uyumu göstermesi de roman açısından önemli bir etkidir.

²⁶ Mehmet TEKİN, a. g. e., s. 259.

3. 1. 6. Zaman

Buruk Acı romanı, Bulgaristan'a hâkim olan komünist güçlerin, Bulgaristan Türkleri'ni yok etme politikalarının yaşandığı dönemi içine almaktadır. Bu dönemin karakteristik olaylarına yer verilmesi hem romana sosyal bir boyut kazandırır hem de yaşanan olayların hangi zamana işaret ettiğini gösterir.

“Ateizm, Demirperde ardı komünist ülkelerin resmî devlet siyaseti haline dönüştürülmüştü. Büyüklü küçüklü âmir, memur kısmı, parti mensupları, dolayısıyla herkes zorunlu olarak zındıklığın yolundan yürümeliydi. Çocuklar, kreşlerden başlayıp, anaokullarında ilk, orta, lise kısmında, daha sonra da üniversitelerde birer ateist olarak eğitiliyorlardı. Gazeteler, dergiler, kitaplar, radyolar, televizyonda özel olarak tertiplenen toplantılar, konferanslar bağıra bağıra Allahsızlığın, dinsizliğin, yani ateizmin tellallığını yapıyorlardı.” (s. 12-13)

Romanın II. bölümü, zaman bakımından diğer bölümlerden ayrılır. Çünkü bu bölümde olaylar âdeta dakika dakika okuyucuya aktarılır. Elbette bu aktarım, Cem Amca'nın ruh hâli ve yaşadıkları ile yakından ilgilidir. Ayrıca romanın II. bölümü, geniş bir halkaya yayılmasına rağmen, zaman, bir geceyi kapsar. Cem Amca'nın yaraladığı oğlu Türker'i sırtına alıp, hastaneye götürmesiyle sonlanan bu bölümde, kahramanın monolog havası taşıyan konuşmaları, bu halkayı geniş kılmaktadır.

Buruk Acı romanının vak'a zamanı 1959-1974 yıllarını kapsar. Geriye dönüşlerle zaman, 1947 yılına kadar genişletilmektedir. Bu yirmi altı yıllık zaman dilimi, romanın en geniş halkasını oluşturur. Bu durum romanda şöyle geçer:

“...Türk okullarının tümü bin dokuz yüz kırk yedi de bir çırpıda iptal edilip Bulgar okulları ile birleştirilişinin acıları içimizi yakıp yıkarken...” (s. 15)

Bu dönemi kapsayan olaylar, yazar tarafından ilk olarak 1978 yılında kaleme alınır. 28 Ocak 1980 tarihinde tutuklanan Ömer Osman Erendoruk’un “*Buruk Acı*” adlı eseri polis tarafından müsadere edilen el yazısı ve dört romanından sadece biridir. Yazar bu romanı, Türkiye’ye göç ettikten sonra İstanbul’da, 1991 yılında yeniden kaleme alır. Bu bilgiye dayanarak romanın asıl anlatma zamanı 1978 yılı diyebiliriz.

Buruk Acı romanında kronolojik zamana uyulmamıştır. Bazı işaretlerle zamanın belirlenmesi kolaylaştırılmıştır: “birkaç gün” (s. 47), “bir saat sonra” (s. 63), “gece saat iki” (s. 66), “çeyrek saat sonra” (s. 73), “birkaç saniye” (s. 97), “dört ay on yedi gün” (s. 132), “o gece” (s. 168) gibi.

Yazar, romanda o döneme ait olayları sunarken, yaşananları, değişimleri tarihlerini de göstererek vermiştir. Böylece okuyucuyu bilgilendirmeyi, gerçeklerle karşı karşıya bırakmayı ve olayların gerçekliğine inandırmayı hedeflemiştir.

“1946’ya kadar özel statüsü olan Türk okulları kapatılıp devletleştirildi.”

(s. 153)

“1951’de okullardan Kuran dersleri atıldı.” (s. 153)

“1959’da Türk okulları Bulgar okulları ile birleştirildi.” (s. 153)

“1971’de Türk isimlerinin, Bulgar isimler ile değiştirildi.” (s. 33)

“1973 yılında okullarda yabancı dil durumuna sokulan Ana dilimiz Türkçe'nin okunması yasaklandı.” (s. 33)

3. 1. 7. Mekân

Buruk Acı romanında olaylar Bulgaristan'da geçmektedir “*Bir romanda vak'anın meydana geldiği, şahısların içinde yaşadıkları bir yer vardır. Gerçekte var olan yer isimleri kullanılabilirdiği gibi uydurma isimlerde kullanılabilir. Yani bir eserin mekânı hem “gerçek” hem de “kurmaca” olabilir.*”²⁷. Romanda olayların şekillenmesinde ve bilinen şekilde sonuçlanmasında Bulgaristan çevresi önemli rol oynar. Çünkü burası olay örgüsünü şekillendiren olayların başlangıç ve sonuç merkezidir. Buna rağmen romanda mekân unsuru, ön planda görülmez. Mekân sadece, olayların geçtiği yer olması bakımından önem taşır.

Romanda ismi geçen, olayların şekillendiği mekânlar şöyledir: Damlalı Dağ, Kırcaali, Küpeli Çeşme, Moskova, Belüstü, Akpınar, Gürgenlik, Çatalkaya, Sarıpınar, hastane ve Cem Amca'nın mezarıdır. Bu mekânlar içerisinde romanda sadece isimleri verilip, bir işleve sahip olmayanlar; Belüstü, Akpınar, Gürgenlik, Çatalkaya, Sarıpınar'dır. Buralar, Cem Amca'nın oğlu Türker'i, sırtında hastaneye götürürken geçtiği yerlerdir. Bunun yanı sıra, bu yerler onun çocukluğunu geçirdiği mekânlardır. Kahraman sırtında oğluyla buralardan geçerken, çocukluk yıllarına günlere döner.

²⁷ Mehmet NARLI, *Orhan Kemal'in Romanları Üzerine Bir İnceleme*, T. C. Kültür Bakanlığı, Ankara, 2002, s. 95.

“Benim çocukluğumda cıvıl cıvıldı. Sarıpınar’ın etrafı çocuk sesi, koyun kuzu meleyişi, sığır böğürtüsüyle. Önündeki kavakların gölgeleri fıkır fıkır davar doluydu yazın öğleüstleri geç vakte kadar. Sarıpınar’ı rahmetli dedem yaptırmış Yemen muharebesinden dönmeyen babasının ruhuna.” (s. 135)

Romanda en dikkati çeken ve olay örgüsünün başlayıp bittiği yer olarak düşünülen mekân, Cem Amca’nın mezarıdır. Mezarı başında onu ziyarete giden anlatıcı, Cem Amca ile geçmişe doğru bir yolculuğa çıkar ve sohbet eder. Romanda asıl mekân burası diyebiliriz.

“Cem Amca, şimdi senin bir mezarın var, ben onun başındayım.” (s. 248)

Yaşanılanlar okuyucuya, mezar başında hatıralara açılan kapıdan aktarılır. Bu mekânı, kahramanın psikolojisine göre değerlendirmek yersiz olacağından, anlatıcının oradaki psikolojisine göre değerlendirmek daha doğru olacaktır. Ölmüş bir kişinin başında, bir monolog havası oluşturan anlatıcı, burada, geçmişe doğru yolculuğa çıkar. Bu durumu daha iyi anlamak için romandan bir parçayı aşağıya koyalım:

“Aslında ben senin başucunda telkin okumaya değil, bildiğim duaların bir kaçını okumaya ve de hal hatır sormaya geldim. Dualarımı okudum. (Allah kabul etsin.) Şimdi sessizce oturuyorum. Oysa anılar başımda çağıl çağıl...Beni benden alıp götürüyorlar ötelere.” (s. 6)

Romanda önemli sayabileceğimiz ikinci mekân, Moskova'dır. Çünkü burası Türker'in değişime uğradığı yerdir. Babası tarafından Müslüman bir Türk olarak yetiştirilen Türker, hırslarına yenik düşerek, Bulgar güçlerinin adına çalışan bir ateist haline gelir. Romanda olaylar da zaten, Türker'in bu değişimiyle şekil alır.

“Türker Moskova'dan döndüğünde Bulgarlaştırma budalalığı yavaş yavaş hız kazanmaktaydı. Beyni üç sene yıkanan Türker büsbütün değişmiş halde dönmüştü. Soğuktu. Bir parça buz gibi somsoğuktu.” (s. 30-31)

Romanda önemli mekânlardan biri de tren garıdır. Burası romanın kahramanı Cem Amca, yazar ve pek çok Bulgaristan Türkü'ne acı ve gözyaşı ifade eder. Nuri Turgut'u uğurlamak için tren garına giden roman kahramanları, gördükleri karşısında büyük üzüntü yaşar ve içleri yanar. Burası, Bulgaristan Türkleri için çok acı sahnelere tanıklık etmiş bir mekândır. Anlatıcı o günü şöyle anlatır:

“Bu tren istasyonunda, sadece insanlar değil, kaldırım taşları, sıralar, camlar, çerçeveler, demirler, kapılar, duvarlar da ağlıyor sanki. Bu istasyonun bacası gözyaşından buharlanmış, gözyaşından oluşmuş sanki. İnsanlar ciğerlerine gözyaşı dolduruyor, kanını gözyaşıyla karıştırıyor, damarlarında gözyaşı dolaşiyor, sonrada gözyaşlarını dışarı atıyorlar gene gözlerinden damla damla, avuç avuç... Nedir bu bre kardeşler? Bu milleti bu memleketten, dedelerinin, babalarının gözyaşı ve kanı ile ıslattığı bu Urumeli diyarından kovan, uğratan mı var? Göç, gönüllü değil de zorunlu mu yoksa?...” (s. 69-70)

3. 1. 8. Olay Örgüsü

Ömer Osman Erendoruk'un *Buruk Acı* romanı, diğer romanlarından farklılık gösterir. Yazarın, Cem Amca'nın mezarı başında, anılara dalmasıyla şekillenen roman, aynı seyirde de devam etmektedir.

Buruk Acı romanının olay örgüsü, Cem Amca ve oğlu Türker'in mücadelesi üzerine kurulmuştur. Cem Amca ve eşi, oğulları Murat'ı ve kızları Reyhan'ı kaybettikten sonra, tek varlıkları olan Ceylan ve oğlu Türker ile yalnız kalmışlardır. Cem Amca'nın hep içi sızlayarak kabul etmek zorunda olduğu durum, oğlu Türker'in Moskova'da okuması olmuştur. Türker'in dönüşünde ortaya çıkan değişimi, dinine, vatanına, değerlerine bağlı olan ailesini âdeta yıkmıştır. Gittiği yerde inançlarını, Türklüğünü kaybeden Türker, pişmanlıklarla dolu sonuna yaklaştığının farkında bile olmamıştır.

Romanın birinci bölümü, oldukça hazin bir sonla biter. Olay örgüsünü gerilimli bir atmosfere sürükleyen olay, bu bölümün sonunda gerçekleşir. Romanda baba-oğul arasındaki zıtlık çatışmaların doğmasına neden olur. Oğlunu hiçbir şekilde durduramayacağını anlayan Cem Amca, evindeki Türkçe kitapları imha etmek için almaya gelen oğluna sessizce yaklaşır ve parmaklarını keser. Bu olay, romanın olay örgüsünü daha farklı bir duruma sürükler.

“Sen mutfak odasından kalktın, bir eline, özel olarak keskinleştirdiğin et satırını aldın, öbür eline büyükçe ağaç tokmağı. Onları arkana gizleyip sessizce odaya girdin. Oğlun eve selâm vermeden girmişti, sende selâm vermedin. Oğlun eğilmişti. Alt gözdeki kitapları çıkarıyor, çantaya dolduruyordu. Oğluna yaklaştın, yaklaştın...”

“Seni ince, incecik bir titreme almıştı, Cem Amca. Aralıksız Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh diyordun içinden.” (s. 116)

Romanın ikinci bölümü, olay örgüsü bakımından, birinci bölüme göre daha durağan geçer. Bu bölümde Cem Amca, parmaklarını kestiği oğlu Türker’i sırtında sağlık evine götürmeye çalışır. Bu yolculuk sırasında sürekli olarak kendisiyle konuşan acılı baba, yaşına rağmen hırslı bir şekilde yoluna devam eder. Bin bir zorlukla taşıdığı oğlunu, sağlık evine teslim eden Cem Amca, dönüşte son nefesini verir.

Erendoruk’un romanlarında, müspet kahramanlar oldukça önemlidir. Fedakâr, sevgi dolu, inançlı, hırslı insan tipi, romanlarında oldukça alışık olduğumuz tiplerdir. Burada Cem Amca da bu duruma bir örnektir. Her konuda zıtlaştığı, kendisini hiçe sayan oğlu için, kendi hayatını yok sayan bir baba olarak karşımıza çıkar:

“Çakal, kim olduğunu bildin mi sırtımdaki bu meretin? Bu ifriti tanıdın mı? Bilemez, tanıyamazsın. Gerçi onu birkaç kez görmüşlüğün oldu ya, yakınlaşmadınız fakat. Yakınlaşamazdınız, çünkü o, hamurunu, çamurunu inkâr eden, benliğini değiştirmeye çalışan bir talihsiz.” (s. 120)

Romanın son kısmı olan üçüncü bölümde yazar, mezarın başında Cem Amca ile konuşmaya devam eder. Ona kendisi öldükten sonra, oğlu Türker’in başına gelenleri anlatmaya başlar.

“İşte böyle Cem Amca. Sen sırtından indirip bırakınca Çakal’la hızlı hızlı yürümeye çalışırken, Türker bir süre kıpırtısız, solumayı bile kesmiş gibi durdu, bir

yerden ses duyulacak mı diye dinledi, dinledi. Ve... kıpırdadı. Gözlerini açtı önce yavaştan, yavaştan.” (s. 191)

Romanın üçüncü bölümü, Türker’de meydana gelen değişimi yansıtması açısından önemlidir. Bu olay, Türker’e babasını kaybettirse de o, eski inançlı, partiden uzak hayatına dönüş yapar. Partiden ayrılır, evine ailesine döner. Önceleri çocuklarını sünnet ettirme fikrine şiddetle karşı çıkan Türker, geçirdiği değişim sonrası bu durumu bile kabul eder. Romanda Türker’in değişiminin anlatıldığı bölüm şöyle geçmektedir:

“...Yıllardan beri yaptıklarından duyduğu pişmanlık ve ettiklerinin yarattığı azabı öbür yandan öylesine acımasız kısıkaç içine almışlar ki onu, kimi kez sol elinin parmakları ile göğüs kafesini açmak ve orada buram buram esen buz gibi soğuk rüzgârı dışarıya fırlatmak istiyordu.” (s. 235)

Yaşadıklarından sonra, kendini toparlayamayan Türker, hazin bir sonla hayata veda etmiştir. Gözlerini ve ellerini yukarı kaldırmış, yüksek bir kıyıda kendini boşluğa bırakmıştır. Hayatında yapmış olduğu hatalar, onu ölüme götürmüştür.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki, *Buruk Acı* romanının olay örgüsünü oluşturan halkalar, romanda yaşanan çatışmaların seyrine uygun şekilde düzenlenmiştir. Bu düzenleme süresince Türker’in geçirdiği aşamalar sırasıyla konuya uygun şekilde verilmiştir.

3. 2. UÇURUM (ÖLÜME MAHKÛM EDİLMİŞ ROMAN)

3. 2. 1. Romanın Kimliği

1. Baskı: 1976, Bulgaristan, 394 s.

* 1993- 1994'te İstanbul'da romana iki kısım daha eklenerek yeniden yazılmıştır.

2. Baskı: 2007, Çağrı yayınları, 425 s.

3. 2. 2. Özet

Ömer Osman Erendoruk'un *Uçurum* adlı romanında olaylar Doğu Rodoplar'da, Kavaklı Kasabası yakınlarındaki Soğukpınar Köyü'nde geçmiştir. 1944 yılında komünizm etkisinin başlamasıyla, Bulgaristan halkı kendini sosyalist yönetim sisteminin içinde bulmuştur. Yeni düzenle birlikte Bulgaristan halkının iktisadî, sosyal, siyasî ve kültürel hayatlarında köklü bir değişim meydana gelmiştir. Bu gelişmelerin altında yatan en önemli sebep ve de en acı olanı, Bulgaristan Türklüğü'nün yok edilmesinin amaçlanmasıdır. Nitekim Bulgar Komünist Partisi ve onun kolları (savcı, emniyet çalışanları, hâkimi, öğretmenleri vs.) Türklerin yok olması doğrultusunda çalışmıştır.

Uçurum romanında Mehmet, bu gelişmelerin hızla yayıldığı dönemlerde yaşananlara karşı bütün gücüyle direnmeye çalışmıştır. Topal Yusuf'un yeğeni olan Mehmet, dayısı gibi içinde yoğun şekilde Türk sevgisi taşımıştır. Bu nedenle bütün gücüyle Bulgaristan komünizmine ve onların yerleştirmeye çalıştıkları düzene karşı ayakta durmaya gayret göstermiştir. Bunu da kendisiyle aynı düşünceye sahip olan

birkaç kişi ile paylaşmış ve eylemlerini onlarla sürdürmüştür. Bunlar; Topal Yusuf (dayısı), Kara Bayram, Ahmet, Halim ve eşi Çimen Ayşe'dir.

Mehmet girdiği yolda pek çok kötü olan durumla karşılaşmıştır. Bunların başında öğretmenlik yaptığı dönemlerde, Dikenbaş ve Kara Bayram'ın oğlu Haşim'in iftirası olmuştur. Mehmet; Ümmühan'ın kızına (öğrencisine) sarkıntılık yaptığı iddiasıyla görevinden uzaklaştırılmıştır. Haşim, Mehmet'e âdeta düşman olmuştur. Küçüklüğünden beri onun hep ön planda oluşu, babasının sürekli olarak Mehmet'i örnek vermesi Haşim'de gizli düşmanlık oluşmasına sebep olmuştur. Haşim, babasının aksine Bulgaristan komünizmi için çalışan biri haline gelmiştir.

Mehmet, fırsat buldukça şiirler yazmış, şiirlerinde yine Bulgaristan güçlerinin zulmüne değinmiştir. Yazdıklarını ağırlıklı olarak Dayısı Topal Yusuf ve Kara Bayram ile paylaşmıştır. Onlarda bu konuda Mehmet'e oldukça destek vermiştir. Zorluklara rağmen bir gün, Mehmet'in şiir kitabı çıkmıştır. Bunu gören Dikenbaş çılgına dönmüş ve Haşim'le, Mehmet'in aleyhine karar almıştır. Dikenbaş'ın oğlu Şaşal, Mehmet ve arkadaşlarının arasına dost gibi sızmış, şiirlerini, düz yazılarını okumuştur. Bir süre sonra gerçekler ortaya çıkmıştır. Türkçe yayın yapan tek yayınevi de bu olayla kapatılmıştır.

Mehmet, yazdığı şiir ve düz yazılarında komünizmi kötülediği için Eski Zağra Cezaevi'ne gönderilmiş ve 5 yıla mahkûm edilmiştir. Orada da yazmaya devam etmiş, kalemi kâğıdı olmadığı için yazdıklarını ezberlemeye çalışmıştır. Döndükten sonra artık kaçış planları yapmaya başlamıştır. Önden eşi ve oğlu Umut'u Türkiye'ye göndermiştir.

Mehmet, katıldığı bir direniş sonrası bu kez de Belene Ölüm Kampı'na gönderilmiştir. Orada iki yıl kaldıktan sonra Tuna'ya sürgün edilmiştir. Mehmet, sürgün olduğu yerde üç yıl kaldıktan sonra memleketine dönmüştür. Bir süre sonra da Türkiye'ye göç etmiştir.

Romanın kahramanı, Türkiye'ye büyük umutlarla gelmiştir. En büyük hayali yazdığı şiirlerini, romanlarını yayınlamak istemesi olmuş; ancak bu mümkün olmamıştır. Mehmet ana vatan Türkiye'de eserlerini yayınlamak bir yayınevi bulamamıştır. Bunun sonucunda büyük hüsrana uğramış ve artık kendisini yaşayan bir ölü saymıştır. Bütün umutları ile kendisi de tükenmiştir.

3. 2. 3. Romanın Tertibi

Uçurum romanının ilk şekli 1976 yılında Bulgaristan'ın Koşukavak kasabasında yazılmıştır. Yazar, 1980'de Bulgar polisi tarafından tutuklanınca *Uçurum* romanı; diğer üç roman, bir piyes, bir hikâye derlemesi ve bütün el yazmaları ile müsadere edilip yakılmıştır. Yazar, *Uçurum* romanına 1993 ve 1994 yıllarında İstanbul'da iki kısım daha ekleyerek yeniden kaleme almıştır.

Uçurum romanı, dört kısımdan meydana gelir ve her kısım kendi içerisinde bölümlere ayrılır. Bu ayırım, belirli bir düzene bağlı kalınmadan oluşturulur. Birinci kısım, kendi içerisinde 16 bölüme ayrılır. İkinci kısım, 15 bölüm; üçüncü kısım; 2 bölüm ve dördüncü kısım ise 4 bölümden oluşur. Roman, 37 bölümden oluşan genel bir tertibe sahiptir. Çok sayıdaki bölüm ve alt bölümler; eserin bütünlüğüne zarar vermez. Yazarın, romanındaki derli toplu biçimi bu açıdan dikkat çekicidir. Biçim, eserin okuyucu üzerinde derli toplu bir izlenim bırakmasını sağlar.

Kısımlar arasında, bölüm sayısı bakımından farklılıklar söz konusudur. Birinci (XVI) ve ikinci (XV) kısımlar, bölüm sayısı olarak diğerlerine nazaran daha farklılık gösterir. Bölümler arasında görülen bu değişiklik, I. ve II. kısmın taşıdığı özellikten kaynaklanmaktadır. Çünkü bu kısımlar, diğer kısımlara oranla daha farklı seviyede olayların seyrettiği bir atmosfere sahiptir. Mehmet'in daha sonraki durumunu belirleyecek olan olayların bütün ipuçları, bu kısımlarda kendini gösterir.

Romanın birinci kısmındaki I. ve II. bölümler "giriş" bölümü mahiyetindedir. Bu bölümde, Haşim ve Dikenbaş'ın yapmış olduğu işbirliği ve Bulgaristan topraklarındaki zulmün arttığı ifade edilmektedir. Birinci kısmın III. bölümünden başlayarak, dördüncü kısmın IV. bölümüne kadar olan yerde yaşananları, romanın "gelişme" bölümü olarak değerlendirebiliriz. Dördüncü kısmın IV. bölümünde, Mehmet'in bin bir umutla geldiği Türkiye'de umutlarının tamamen söndüğünü ifade eden bu kısım, romanın "sonuç" bölümü mahiyetindedir.

Romanın birinci ve dördüncü kısmı, birbirinden mekân ögesiyle ayrılır. Romanda birinci, ikinci, üçüncü bölüm, Bulgaristan'da; dördüncü bölümden itibaren ise, olaylar Türkiye'de geçer. Yapılan bu mekân değişikliği, konu bütünlüğünü ve romanda geçen olayların gelişme seyrini etkilemez. Romanda yer alan gerilim her bölümde artarak devam eder.

Uçurum romanına, 1993 ve 1994 yılında, aslına sadık kalınarak 2 bölüm daha eklendiğini yukarda söylemiştik. Bu durumun romanın tertibiyle muhtevası arasında bir uyumsuzluk oluşturmadığını, aksine ahengin bulunduğunu, yazarın muhtevanın seyrine uygun bir tertip kurduğunu söylemek mümkündür.

3. 2. 4. Romanın Konusu

Uçurum romanı, adından da anlaşılacağı gibi, bir devlete hâkim olan terör sonucu Bulgaristan’da yaşayan Türklerin itilmek istendiği uçurumu anlatır. 1944 yılında Kızıl Ordu’nun işgal ettiği Bulgaristan, komünistlerin eline geçer. Böylece Türkler için zorlu günler başlamış olur. Türkler bir yandan bu terörle savaşır; bir yandan da kendilerini kurtarma yollarını ararlar. Bu terör kimi Türkleri ahtapot gibi kollarının arasına alırken, kimliğini kaybetmemekte direnenler de çareyi göç etmekte bulurlar. Bunların başında da Mehmet gelir.

Roman, Mehmet’in bu sıkıntılı dönemlerde yaşadıklarını yansıtırken, aslında tüm Türklerin içinde bulunduğu durumu ve bu durum karşısında verdikleri mücadeleyi anlatır.

3. 2. 5. Anlatıcı ve Bakış Açısı

Mehmet Tekin, anlatıcıyı romanın terkinde önemli yere oturtur. Sunulan hikâyenin canlılığının büyük ölçüde anlatıcıya bağlı olduğunu ifade eder. “*Konu roman olduğunda, bir romancının önünde duran ve çözülmesi gereken ilk sorun, hikâyeyi sunacak figürün (anlatıcının), hangi şahıs zamiriyle temsil edileceğidir. Hikâyenin sağlıklı bir şekilde sunulması, büyük ölçüde, bu sorunun çözülmesine bağlı olacaktır.*”²⁸ Ömer Osman Erendoruk’un eserlerinde anlatıcı çoğunlukla 3. şahıstır. Romanlarında gösterdiği bu kararlılık eserlerine de yansır.

²⁸ Mehmet TEKİN, a. g. e., s. 25.

Uçurum romanında anlatıcı 3. Şahıstır; ancak romanda iki “bakış açısı”nın varlığı söz konusudur. Bu bakış açılarından biri anlatıcıya, diğeri ise Mehmet’e aittir. “*Sanatkâr, ifade etmek istediği fikre göre bir bakış açısı seçmek zorundadır. Bu sanatkârın değil, anlatıcının bakış açısı olacaktır. Anlatıcı bakış açısına göre şekil alabileceği gibi, varlık ve hayat tezahürleri de yine aynı bakış açısının verdiği imkânlar çerçevesinde anlatılacak ve tanıtılacaktır. Metnin dilindeki birçok unsur da anlatıcının kimliği ve bakış açısına göre şekil alır.*”²⁹

Romanın ilk sayfalarında anlatıcının ön planda bulunması, dolayısıyla okuyucunun olaylara onun bakış açısından bakmasını sağlar. Mehmet, romanda ana merkez konumundadır. Bu nedenle, anlatıcıdan sonra onun bakış açısının da yer alması oldukça doğaldır. Özellikle de eserde Mehmet’in Türkiye’ye gitmesinin ardından gelişen olayların anlatıldığı bölümler, onun bakış açısını daha yoğun hissettiğimiz kısımlardır. Romana hakîm olan bu iki bakış açısı şöyledir:

“Mehmet’e göre kitaplarının yayınlanmayışının tek nedeni, Anadolu kardeşlerin, Türkiye Cumhuriyeti dışında kalan kardeşleri unutmuş olmaları; unuttuklarından ötürü de onlara yabancı gözüyle bakışlarıydı. İnsanın bir asır gibi kısacık zaman diliminde, Osmanlı İmparatorluğu yıkılırken şu veya bu nedenle dışarıda kalan kardeşlerini öylesine çabucak unutuvermesi normal karşılanacak bir durum değildi. Bulgar komünistlerinin kovduğu Türklere, Türkiye Devleti sıcak kucağını açmamış olsa, azıcık, ama çok azıcık hor baksa, halkın bir kesimi onları devlette istemiyor diyerek, sopaları kavrayıp bucak bucak geri, Bulgaristan’a

²⁹ ²⁹Prof. Dr. Şerif AKTAŞ, **Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş**, Akçağ Yayınevi, 5. Baskı, Ankara, 2000, s. 77.

kovmakta tereddüt etmeyecekti. Allah'a şükürler olsun ki, Devlet Baba Rumeli Türkleri'nin değerini biliyordu.” (s. 411)

Türkiye'ye gidişin arkasından gelişen bu ufak yollu değişim, belki de Mehmet'in bilmediği, daha doğrusu beklediğini bulamadığı bir ülkede, içinde bulunduğu durumundan kaynaklanan bir değişim olabilir.

Uçurum romanında anlatıcı, çeşitli rol ve işlevlerle karşımıza çıkmaktadır. “*Roman sanatında, yazarın, eserin genel yapısında bir şahsiyet olarak yer alması, bazı açıklamalarda bulunması doğal bir uygulamadır.*”³⁰ Romanda yer alan bu işlevleri belli başlık altında toplayalım ve romanda yer alan satırlarla da destekleyelim:

1- Yazarın okuyucu ve kahramanın arasına girerek bilgi vermesi:

“Çoğu zaman öyle oluyordu; tarlalar su altına kalınca verimli topraklar kum altında kalıyor, işlenemez durum alıyordu. Değirmendere'nin sık sık taşma huyunu bilen köylüler kıyıya yakın tarlalara buğday ekmiyorlar, oraları mısır, ayçiçeği, bostan gibi ürünlere ayırıyorlardı.” (s. 97)

“Bulgar demek, Türk milletine mensup bir kişi için sağından bakarsan kalles, solundan bakarsan riyakâr, ardından bakarsan hilekâr, önünden bakarsan düzenbaz, aşağıdan bakarsan nursuz, yukarıdan bakarsan pirsiz, çaprazlama bakarsan arsız, poyrazdan bakarsan hırsızdı. En önemlisi de saydıklarımızın ardında barışma imkânsız, kaskatı, kupkuru taşlaşmış bir düşmanlık sırtıyordu.” (s. 55)

³⁰ Mehmet TEKİN, *Romancı Yönüyle Peyami Safa*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1999, s. 115.

2- Yazarın olayların geleceği hakkında işaretle bulunması:

“Yıllar sonra Mehmet, şüphesini içinden söküp attığı o akşamın o saatini, o dakikasını lanetleyecek ve kendini saflıkla suçlayacaktı. Ve gene yıllar sonra, o akşam Şapatak’ın okuduğu şiirin kendisinin değil, başkasının yazdığını anlayacaktı.”

Görüldüğü üzere, söz konusu anlatıcının kendini gizleme gibi bir düşüncesi yoktur. Beklenmedik bir anda ortaya çıkabilmekte, kahramanın; ya da okuyucunun yanında yer alabilmekte ve söyleyeceği varsa söylemektedir.

“Roman nihayetinde bir çerçevedir: anlatıcının ‘anlama-sezme-yansıtma’ yeteneğiyle bu çerçeveye bir anlam ifade eder, canlılık kazanır.”³¹

Romanda olaylar, birinci derecede Mehmet ile ilgili olduğu için, okuyucu olaylara onun bakış açısından bakar. Bu nedenle romanda arada uygulanan “iç monolog” tekniğiyle Mehmet hakkında bilgi verilir. Bu uygulama sadece Mehmet için de geçerli değil, romanda yer alan diğer kişilerde de görülür. Meselâ aşağıya Mehmet’in eşi Çimen Ayşe ile geleceği konusunda yaptığı “iç monolog” örneğini alalım:

“...O zaman aklına, eşi Ayşe ile ikisinin kelebek olduğu varsayımı geldi. Birkaç gün sonra bu kelebeğin kanatlarından biri koparılacaktı. Mehmet bu benzetmesinde biraz daha ileri giderek kelebeğin vücudunun bir kısmının kanatlarından biriyle, öteki kısmının da ötekiyle kalmak üzere parçalanacağını acı duyarak görüntüledi.” (s. 376)

³¹ Mehmet TEKİN, a. g. e., s. 27.

Mehmet, Bulgar güçlerinin ülkede terör ortamı oluşturması, dinlerini, dillerini ellerinde almak istemeleri üzerine, kendini memleketinde yabancı gibi görmeye başlar. Yazdıklarından dolayı suçlanması ve cezaevlerinde yatması da bu duruma ek olur. Bütün bu düşünceleri kafasından geçirirken hayalinde canlanan ülkeyi tarif eder ve şöyle söyler:

“Mehmet, ne yapacağını bilememenin ve can sıkıntısının etkisiyle belirsiz bir yöne doğru yürüyor ve kendisinin bu dünyaya, bu memlekete, bu köye, uzak, pırıl pırıl, apayrı bir dünyadan ceza olarak sürgün edildiği düşüncesi başında filizleniyordu. Onun hayalindeki dünyada iftira yoktu, iftiracı yoktu, ihanet yoktu, bencillik yoktu, katil yoktu; onun dünyasında sevgi hâkimdi, saygı hâkimdi, özentî hâkimdi, tebessüm, hoşgörü hâkimdi.” (s. 159)

Birbirini sevmeyen Mehmet ve Dikenbaş'ın karşılaştıkları ortamda, birbirleriyle ilgili kafalarından geçirdikleri şöyledir:

“...Dikenbaş cümlesinin burasında duruyor, söylemek istediği sözcüğü aklından geçiriyor, fakat bir türlü ağzından çıkarmaya cesaret edemiyordu. O söz ‘aptallık’ sözcüğü idi. Bu, bir gerçektir... (s. 69)

Mehmet kasabaya doğru, Dikenbaş ise köye doğru yürüdüler. Her ikisi de içinden konuşuyordu. Mehmet diyordu ki:

“Seni gidi domuz Dikenbaş belası seni! Beni övmekle gözlerime kül atabileceğini, ‘Kül atıp gafil avlayabileceğini’ düşünüyorsun muhakkak ya, başına döner inşallah! Bir, kişi zengindir ve o zenginlikten pay kopartmak isteyenler övgüsünü esirgemez; iki, kişi yüksek sorumludur ve o yöneticinin hemen

halledebileceği bir çetrefilli durum vardır ki, böyle hallerde övgüye başvurulur...”
(s. 139)

Yazarın romanda uyguladığı “montaj tekniği” de dikkatleri çeker. “*Montaj tekniği, bir romancının, genel kültür bağlamında bir değer ifade eden anonim, bireysel ve hatta ilahî nitelikli bir metni, bir söz veya yazıyı “kalıp halinde” eserinin terkibine belirli bir amaçla katması, kullanılması demektir.*”³² Uçurum romanında bu uygulamaya oldukça sık rastlanmaktadır

*“Montaj tekniği uygulanırken üzerinde durulması gereken asıl nokta şudur: Yazarın aktarmak, yararlanmak istediği metnin, şu veya bu maksatla kullanılmasından çok, alınan metnin, eserin genel yapısıyla bütünleşmesi, eserin genel dokusunda sırtmamasıdır. Çünkü asıl metin (hikâye) ile taşınan metin (montajlanan metin) arasındaki uyumsuzluk, eserin genel dokusunu zedeleyecek, dolayısıyla yazarın vermek istediği mesaja gölge düşürecektir.”*³³ Yazar, düşüncelerini desteklemek, anlaşılır kılmak için bu yola başvurmuştur. Romanın pek çok bölümünde önemli şairlerin şiirlerinden seçmeler yapılmış ve bunlar okuyucuya aktarılmıştır. Yazar, bunu yaparken konu dışına çıkmamış, konuya zıt düşecek örneklere gitmemiştir.

Mehmet ve Halim, Bulgaristan Türk halkının durumunu tartışırken, Halim’in babası bir olay anlatır. Bu olayın sonunda Halim’in oğlu Şinasi, şu şiiri okur:

³² Mehmet TEKİN, a. g. e., s. 243- 244.

³³ Mehmet TEKİN, a. g. e., s. 247.

“Tarihim, şerefim, şiirim, her şeyim;

Yeryüzünde yer beğen

Nereye dikilmek istersen

Söyle, seni oraya dikeyim!” (s. 146)

Arif Nihat Asya (Bayrak Şiiri)

Yazar, romanda yöreye ait, kına gecelerinde kızları ağlatmak için söylenen bir türküyü de yine bu teknikle romana dâhil eder.

Güzel Ayşe'nin kına gecesinde söylenen türkü şöyledir:

“Şu yamacın boz ahladı

Çember atın kız ağladı

Ak kayraktan çıktı bayrak

Elim kına yüzüm duvak

Kınayı tuzsuz karanlar

Anayı kızsız koyanlar

Yağmur yağar yer yaş olur

Uçan kuşlar sarhoş olur

Kız kınası naz kınası

Ellerinde mum yanası” (s. 168)

‘Kız Kınası Türküsü’

Montaj tekniğini kullanarak pek çok önemli şairin şiirlerinden kesitler sunan yazar, dikkate değer başka montaj daha yapar. T. C.’deki milliyetçiliğin ülkücüler dışındaki kesimler tarafından inkâr edilmesine şaşırın Mehmet, bütün insanların kardeş olduğunu belirtir. İnsanların içinde bulunduğu kimlik savaşına ve bu savaşı oluşturanlara uygun bir ayet okur:

“Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi milletlere ve kabilelere ayırdık.” (s. 406)

(Kur’an-ı Kerim, Hucurat Sûresi 13. ayet)

Romanda yoğun şekilde kullanılan bir diğer teknik de “diyalog tekniği”dir. Yazar, kahramanlarını karşı karşıya getirip konuşturarak hem eseri akıcı kılmaya hem de zengin tutmaya çalışmıştır. *“Konuşma faaliyeti, teknik bir özellik taşımaktadır. Her şeyden önce konuşma, basitten bileşiğe uzanan düzeylerde bir ifade etme, anlatma tarzıdır. Bu nedenledir ki, edebiyatçılar, özellikle hikâyeciler ve romancılar; kahramanlarını karşılıklı konuşturarak metinlerini zenginleştirmişlerdir.”*³⁴

Örnek olmak üzere romandan birkaç parça diyalog sıralayacağız.

“...Mehmet, tarhana sahanını eline alıp kaşığıyla sıyırıyordu ki, Kara Bayram,

“Mehmet, senin demin dediğin şu ‘ama ’nın arkası yok mu?”

“...Var , var ya, işte onun iyiye mi, kötüye mi, hayra mı, şerre mi, acıya mı, tatlıya mı olduğunu bilemiyorum, saygılı ağabeyciğim.”

“Eee?”

“Kasabaya çağrıldık, Bayram abi, Maarif Şubesine. Üstelik acele.”

“Hayırdır inşallah.”

³⁴ Mehmet TEKİN, a. g. e., s. 254.

“Amin ama pek sanmıyorum.”

Bu konuda sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki, *Uçurum* romanında sırasıyla pek çok çağdaş anlatım tekniklerine yer verilmesiyle yazarın romanı edebî bir nitelik kazanır.

3. 2. 6. Zaman

Gerçek dünyadaki bütün oluş ve hareketler belli bir zaman diliminde gerçekleştiği gibi *“Üzerinde yaşadığımız dünyayı kendine model alan edebî eser, sahip olduğu kurmaca yapının gereği hayalî bir dünyaya şekil verir. Bu itibarî âlemde her şey gibi zamanda itibarîdir.”*³⁵ İtibarî olan bu zamana, *“Her yazarın yüklediği anlam ve işlev farklıdır. Bu farklılığı tayin eden etken, yazarın dünya görüşü tecrübesi, zihniyeti, olaylara bakış tarzı ile yorumlama yeteneğidir. Nitekim bazı yazarlar zaman kavramından, olayları belli bir atmosferde biçimlendirme yahut kişileri karakterize etme yönünden yararlanırken, bazıları bizzat zaman kavramını konu edinmektedir. Bunun yanında zamanı “sembolik” anlamda kullanan yazarlarda vardır. Zamandan bu şekilde, sembolik anlamda yararlanmak isteyen romancılar zamanın küçük, fakat dikkat çekici bir kesiti ile anlamlı bir mesaj verme imkânı elde etmişlerdir.”*³⁶

Romanda zamanı, vak’a zamanı, anlatma zamanı, yazma ve okuma zamanı olarak düşünebiliriz. Ayrıca zamanı kozmik zaman, sosyal zaman, psikolojik zaman olarak da değişik şekillerde ele alabiliriz.

³⁵ Mehmet TÖRENEK, *Hikâye ve Romanlarıyla Mehmet Rauf*, Kitabevi, 1. Baskı, İstanbul, 1999, s. 290.

³⁶ Mehmet TEKİN, *a. g. e.*, s. 121.

Uçurum romanının vak'a zamanı 1945-1990 yılları arasını kapsamaktadır. Bu durumda vak'a süresi kırk beş yıllık zaman dilimini gösterir. Bunun yanı sıra, roman kronolojik bir düzen içinde ilerlese de yazar, köylünün Soğukpınar'da başladığı okul inşaatından bahsederken zamanı 1921 yılına kadar genişletir.

“...Okul inşasına 1921'de başlanmış. Köylüler, okulu kendi imkânlarıyla yaptıkları için inşası ağır gidiyordu.” (s. 5)

“Kayıkçı Murat, bu bölge köyelerinin tek ve mahir bir çilingiri idi. Üç yıl öncesine gelinceye kadar Kaptan, evinin bitişiğindeki işliğinde gün boyu, bazen de gecenin geç vakitlerine kadar çalışıyordu.” (s. 49)

Romanda aktüel zaman ise, düzenli denilebilecek biçimde verilir. Meselâ; roman, Mart ayının tasviriyle, baharın gelişini müjdeleyen değişimleri ifade ederek başlar. (s. 1), 11 Mart, Dikenbaş, Mehmet'i Bulgar düşmanlığı ile suçladığı dilekçeyi kaleme alır. (s. 77), 27 Mart ayı, Kara Bayram'ın oğlu Haşim'den ilk şüphelendiği gündür. (s. 90), Eylül-Ekim ayı yazar, sonbaharı müjdeler. O gün Mehmet, sonbaharın habercisi olan sararmış ağaç yapraklarına bir şiir karalar. (s. 137), Kasım ayında Mehmet, iftiraya uğrar ve öğretmenlik görevinden uzaklaştırılır. (s. 147), Temmuz ayında Mehmet, artık Türkiye'ye göç eder. (s. 392), Mehmet Ağustos ayını, “Anıların Kanadında Sakladıklarım” başlığı altında yüz yirmi daktilo sayfası bir yazı yazmakla geçirir. (s. 396) Böylece aktüel zaman içindeki olaylar kronolojik bir sıraya tâbi olarak gerçekleşir.

Romanda asıl olayların vak'a ve anlatma zamanı tüm dünyada bilinen bir dönemi yansıtır. II. Dünya Savaşı sonrasında değişen dengelerle birlikte, “*Sovyet Rusya yayılımcı bir politika izlemiş ve savaşta Almanya'nın yanında yer alan*

devletlere savaş açmıştır. Bu nedenle Bulgaristan'ı 8 Eylül 1944'te işgal etmiştir. Bu işgal ile de mevcut krallık rejimine son verilmiş ve komünist rejim aşama aşama yerleştirilmiştir. George Dimitrov³⁷'un başa gelmesiyle BKP gittikçe güçlenmiştir.”³⁸

Romanın II. bölümünde anlatılanlar da vak'a zamanını belirlememize yardımcı olmaktadır. Bu bölümde çizilen genel manzara, yazarın eserlerinde sıkça yer verdiği, ülkesinde, kendi devrinde yaşanan sıkıntıları hatırlatır. Bu durum romanda şöyle verilir:

“...1945'lerde Kızıl Ordu'nun Bulgaristan'ı işgal edip iktidarı Bulgar komünistlerine devretmesi ile kurulan Bulgar Devler Güvenlik Kurumu'na rahat rahat ahtapot demek doğru olurdu. Kısa adı Bulgarca DS olarak bilinen bu kurum, Bulgaristan'ın en ücra köşeciğine bile el atmışlığı ve sıkı kontrolü ile gerçekten muazzam bir ahtapotu andırıyordu.” (s. 25)

Uçurum romanının vak'a ve anlatma zamanı arasında farklılık söz konusudur. Romanda anlatılan olaylar yukarıda verdiğimiz parçadan da anlaşıldığı gibi 45'li yıllarda geçmektedir; fakat romanda yaşanan olaylar yazar tarafından 70'li yıllarda kaleme alınır. “Bir romanda zaman tablosu, ilk elde, “vak”a zamanı” ve “anlatma zamanı” olmak üzere iki düzeyde şekillenir. Bir vak'a veya olay hiçbir zaman sıcağı sıcağına anlatılamayacağına göre, ‘vak'a zamanı’ ile ‘anlatma zamanı’ arasında geçen süreyi de hesaba katmak, roman sanatı açısından bu süreyi de gözden uzak

³⁷ Bulgaristan Komünist Partisi Liderlerinden olup 1920'li yıllardan itibaren Sovyetlerde yaşayan Georgi Dimitrov 16 Mart 1945'te Bulgaristan'a dönerek parti idaresini ele almıştır. Georgi Dimitrov'ın Bulgaristan'a dönmesiyle birlikte Sovyet destekli Bulgaristan Komünist Partisi gittikçe güçlenirken, Vatan Cephesi Hükümeti içindeki ayrılıklar daha belirgin hale gelmiştir. Bkz. Rüştü YILMAZ, **Jivkov Döneminde Bulgaristan Türkleri ve Türkiye'ye göç Olayı (Yüksek Lisans Tezi)**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2008, s. 8.

³⁸ Rüştü YILMAZ, a. g. e., s. 7- 8.

tutmamak gerekir. Çünkü arada geçen süre, uzun veya kısa olsun, romancı ile nakledilecek olay üzerinde etkili olacaktır. Yine bu bağlamda, romanın, anlatıma dayalı bir sanat türü olması, gündeme nakletme ya da anlatma süresini de getirir. Bütün bu noktaları bir cümle çerçevesinde toplayacak olursak, şöyle diyebiliriz: Bir olay belli bir zamanda cereyan eder (vak'a zamanı), bu olay, belirli bir süre sonra romancı tarafından öğrenilir/duyulur, yine aynı olay, belli bir zamanda kaleme alınır (anlatma zamanı) ve yine belli bir sürede (anlatım süresi) sunulur, anlatılır.”³⁹

Bu açıdan özetleyecek olursak, *Uçurum* romanının vak'a zamanı 1944-1990 yıllarını kapsamaktadır. Bu yıllarda yaşanmış olan olaylar, 30-32 yıl sonra ilk şekli ile kaleme alınır ve anlatılır (1976) (anlatma zamanı). Geriye dönüşlerle kapsamlı bir boyut kazanan zaman diliminde cereyan eden olaylar yedi aylık bir süreç içinde sunulur.

Uçurum romanının anlatma zamanını, romanın başında müellifi tarafından not olarak yazılan bölümden anlarız:

“*Uçurumun ilk şekli 1976 yılında Bulgaristan'ın Koşukavak kasabasında yazılmıştır.*”

Müellif

Bu süre içerisinde yaşanan olaylar, yedi aylık bir zaman diliminde anlatılır. “*Bu, romancı tarafından kurgulanan anlatı sistemindeki itibari zamanıdır. Bu zaman*

³⁹ Mehmet TEKİN, a. g. e., s. 118.

görecedir ve romancıdan romancıya değişir. Söz gelişi uzun yılları kapsayan bir olay, birkaç günlük veya birkaç saatlik zaman dilimine de anlatılabilir.”⁴⁰

Romanın yazma zamanını, Mehmet’in Halim’le dayısının evinde kaldıkları gün yaptıkları konuşmadan da anlarız. Romanda bu durum şöyle geçer:

“Mehmet ve Halim aynı oda da iki ayrı yatağa uzanmışlardı. Uyumadan önce Mehmet, kelimeleri eze eze dedi ki: ‘Biliyor musun, Halim gardaş, Bulgar Komünistleri bize baskı, zulüm ve kültür soykırımı uygulamakla aramıza derin bir uçurum açtılar. Bu uçurum, bizden kurbanlar alacak. Fakat bilesin ki, hayalci Bulgar komünistlerinin de mezarı olacak.

Halim yattığı yerden doğrularak konuştu: Aferin, Mehmet. Çok isabetli bir mukayese yaptın. Senin bu türlü buluşlarına hep hayran olmuşumdur, gardaş.

İçimde UÇURUM başlıklı bir roman yazma hevesi kımıl kımıl. Ama başarabilecek miyim, başlayıp bitirebilecek miyim bilmem. (321-322)

Mehmet, dayısının evinde toplanmalarından yedi ay sonra UÇURUM romanını yazıp bitirmiş, daktilodan geçirmişti. Kitap biçimine sokuyordu şimdide. Romana yeşil kâğıttan kapak koydu, zamkla yapıştırdı ve önüne koyup sayfalarını karıştırdı. Roman üç yüz doksan dört sayfaydı. (s. 323)

Romanda kozmik zaman geceder. Önemli olayların yaşandığı, kahramanların derin düşüncelere girdiği, gizli saklı işlerin yapıldığı, olayların düğümlendiği zamanlar hep gece yaşanır, fakat gündüzleri de aynı ölçüde önemli olaylar gelişir.

⁴⁰ Mehmet TEKİN, a. g. e., s. 118.

Köyün yakınlarında yer alan çeşme başında, gece buluşan Topal Yusuf ve Murat'ın Türkiye'ye göç etmek için Filibe Konsolosluğu'na götürülmesi gereken dilekçelerle ilgili konuşmalarını dinleyen Haşim, burada duyduklarından sonra aniden değişmiş daha doğrusu içindeki kötülüğü ortaya çıkarmıştır. (s. 19- 20- 21)

Cemil'in, Dikenbaş'ın kulağını kesme olayı yine gece yaşanmıştır. (s. 185)

Mehmet, artık okullarda Türkçe okutulmayacağı haberini de yine gece öğrenir. Oradan çıkıp mezarlıkta otururken, bu ruh hâli içinde gecenin karanlığında, ayın gölgesinde bir şiir kaleme alır. (s. 286)

Mehmet ve arkadaşları, ülkenin içinde bulunduğu zorlu dönemleri konuşmak, tartışmak ve ülkeyi bu sıkıntılardan kurtarıp bir çıkış yolu bulmak için sık sık bir araya gelmektedir. Bu sohbetler mutlaka gece geç saatlerde, el ayak çekildikten sonra yapılır ve ortamda oldukça önemli meseleler konuşulmaktadır. (s. 219)

Romanda olaylar anlatılırken, “Yarın gece saat on iki suları” (s. 21), “saat on ikiye on dakika kalmıştı” (s. 49), “o akşam” (s. 55), “bugün ve bu gece” (s. 98), “bir saat sonra” (s. 162), “bir hafta sonra” (s. 192), “altıyı çeyrek geçe” (s. 419) gibi işaretlerle zaman belirlenir.

3. 2. 7. Mekân

“Mekân, romana özgü olay ya da olguların ve roman kişilerinin hareketlerine ayrılmış bir sahne olan yerdir. Mekân unsuruyla ilgili şu sorulmalıdır: roman kişilerinin kişilik ve kimliklerinin, sosyal, kültürel, ekonomik konumlarının sunulduğunda ve hissettirilmesinde, sosyal yaşantıların sergilenmesinde ne oranda

işlevseldir?”⁴¹ Bu ifadenin ışığında *Uçurum* romanının mekânı ve bunların kişiler üzerindeki etkisini inceleyelim. Romanda adı geçen mekânlara bakıldığında, buraların kahramanlar üzerindeki etkisi açıkça ortaya konur. Mehmet’in arkadaşları ile evinde toplanıp, gece geç saatlere kadar bir yandan ülkenin sıkıntılı dönemlerini tartıştıkları bir yandan da birbirlerine şiirler, hikâyeler okudukları görülür. Bu durum onların memleket meselelerine kayıtsız kalmadıklarını, duyarlı birer vatandaş olduklarını gösterdiği gibi, kültür düzeylerinin yüksek olduğunun ve sanata karşı ilgili olduklarının da göstergesidir.

Uçurum romanında olaylar, kapalı mekân olarak Mehmet’in evi, evinin bodrum katı (yazdıklarını Bulgar polisinden sakladığı yer), Kara Bayram’ın Değirmendere’deki evi, Topal Yusuf’un kızı Ayşe’nin evi, Maarif Şubesi, Eski Zağra Cezaevi ve Türkiye’de gittiği bir kitapevi ve Bursa’daki evde geçmektedir.

Romanda yer alan kapalı mekânların dışında, Değirmendere ve Çamaşırpınar gibi açık mekânlar da bulunmaktadır.

Romanın olay örgüsünün şekillenmesinde etkili olan mekânları, iki başlık halinde inceleyeceğiz: Bunlar Bulgaristan ve Türkiye’dir.

Olayların gelişmesinde ve bilinen şekilde sonuçlanmasında Bulgaristan çevresi önemli rol oynamaktadır. Çünkü burası, olay örgüsünü şekillendiren olayların başlangıç merkezidir. Mehmet ve onun gibileri kaçışa zorlayan taraf, Türkler için aşılmaz sorunların, zulümlerin yaşandığı Bulgaristan çevresidir. Romanda anlatılanlarla Bulgaristan tarihine yolculuğa çıkarız ve oranın dününü, bugününü görürüz.

⁴¹Nurullah ÇETİN, *Roman Çözümleme Yöntemi*, Öncü Kitap, Ankara 2009, s. 133.

Romanda yer alan mekânlar içerisinde özellikle dördü; Mehmet'in evi, Değirmendere, Eski Zağra Cezaevi ve Türkiye önemli işleve sahip olmuştur. Mehmet, sık sık dostlarıyla evinde toplanmış, dönemin sıkıntılı süreçlerini ve bunun için neler yapabileceklerini konuşmuştur.

Bu mekân, Mehmet ve arkadaşlarının, görüşlerinin piştiği, vatan, bayrak sevgilerinin kökleştiği, bu yolda her şeyi göze aldıklarını konuştukları ve planlar yaptıkları yer durumundadır. *“Mekân, temel niteliği itibariyle kapsamlı bir kavramdır ve içinde, toplumsallaşmanın temel değerlerini barındırır. En geniş anlamıyla mekân, uygarlığın ve uygarlaşmanın vitrinidir.”*⁴²

Kahramanın evinde herkes birleştikleri yolda birbirine sözler vermektedir:

“Ben, Tahsin oğlu Mehmet Garip.

Ben, Şerif kızı Ayşe.

Ben, Halil İbrahim oğlu Halim.”

Ben, Mehmet oğlu Ahmet.

Yeminin asıl bölümünü Mehmet söyledi, diğerleri tekrarladılar:

Cenabı Mevla'nın ve yüce Türk Milleti'nin huzurlarında onu yok edilmesi için yapılan bütün saldırılara maddi ve manevi varlığımla karşı koyacağıma, bu uğurda canımı dahi esirgemeyeceğime söz veriyorum, yemin ediyorum. Allah'ın! Bizi ergeç bu savaşı zaferle sona erdirenlerden eyle. Amin.” (s. 222)

⁴² Mehmet TEKİN, a. g. e., s. 130- 131.

*“Bazı insanlar içe dönüktürler, yalnızlığı, kapalı mekânlara kapanmayı, inzivaya çekilmeyi severler. Bunlar dışa dönük aktif değil, içe dönük pasif kişilerdir.”*⁴³ Mehmet’te bu durumun aksi görülür, Mehmet, bütün sosyal faaliyetlerini evinde, dostlarıyla yürütür. Pasif bir kişiliğin aksine, oldukça dışa dönük, sosyal problemleri kendi problemi gibi gören, bunlar karşısında tepkisiz durmayı kabul edemeyen aktif bir kişidir. Evinde yalnız kalmayı tercih ettiği tek bir durum vardır, o da şiirlerini, hikâyelerini sessiz, sakin ortamda yazmasıdır.

Mehmet’in evi, sıkıntılı görüşmelerin yapıldığı, zorlu dönemlerin nasıl atlatılacağı konuşulduğu bir yer olmasının yanı sıra, güzel olaylara da tanıklık etmiştir. Mehmet, hayatında en mutlu olduğu anı yine bu evde sevdikleriyle paylaşmıştır. Şiir ve hikâye yazmak onun en sevdiği, zevk aldığı uğraş haline gelmiştir. İlk şiir kitabını çıkarmış olan kahraman, bu evde sevdikleriyle bu sevincini paylaşmış, kitabından şiirler okumuştur. O günlerden biri şöyledir:

“Umut ve Bulut,

Anne, babam geldi.” diye bağırdılar. Mehmet, elindeki çantadan çıkardığı kitapları, oda kapısında görünen Çimen Ayşe’ye göstererek,

İşte! İşte! İlk kitabım! İlk.. diye adeta bir çocukçasına cıvıladı.” (s. 207)

Mehmet’in şiir kitabının çıktığı haberini alan bütün dostları âdeta eve akın etmiş ve herkes kitaptan beğendiği bir dördlüğü okumaya başlamıştır. O gün, evde şiir günü yapılmış ve Mehmet hiç olmadığı kadar mutlu olduğu bu günü, sevdikleriyle paylaşmıştır.

⁴³ Nurullah ÇETİN, a. g. e., s. 134.

Mehmet'in dayısı Topal Yusuf'un o gün okuduğu drtlik Şöyledir:

(rkek Geyik Şiiri)

“Sabah mıdır akşam mı belki ıssız bir gece

Bir yerlerde bir ürkek geyik inecek suya

Dudağımda nem gibi silinecek son hece

Ve son uzanmıŐlıđım uyanılmaz uykuya

Bir yerlerde bir ürkek geyik inecek suya” (s. 210)

Mehmet'in evinde herkes bir sırayla kitaptan seğtiği Şiirleri okumaya başlar. Bu iki durumu değerlendirdiğimizde bu ev kültürel, siyasî, bireysel faaliyetlerin yürütüldüğü yer haline gelir. Aslında dışa kapalı bir özelliğe sahip olan ev, Mehmet'le nispeten dışa ađılmıŐ olur.

Romanda yer alan ikinci önemli kapalı mekân, Mehmet'in evinin bodrum katıdır. Romanda buranın adı pek geğmese de işlevi bakımından büyük öneme sahiptir. Burası Mehmet'in yazdıklarını (Şiirlerini, düz yazılarını), Bulgar polisinden sakladđđı gizli yeridir. Bir nevi birikimlerini, geđmiŐini, geleceğini, duygularını, düşüncelerini ve kendini sakladđđı yerdir. Romanda, Mehmet'in kitaplarının Bulgar güçleri tarafından götürülmesi Şöyle geçer:

“...Romanı alıp evinin bodrum katında gömülü olan diğer üç romanın yanına gömdü, dışarı çıktı ve tekrar çalışma masasının başına oturdu. (s. 323- 324)

“...Sivil polisler evin bütün odalarını araŐtırdılar, buldukları el yazısı defterleri, daktilodan çıkılmıŐ yaprakları bu çuvala doldurdular. Asıl aradıklarının bunlar olmadđđını bildiği için Mehmet diken üstündeymiŐ gibi duruyordu.

Şef, elindeki megafondan konuştu:

Evin bodrum katına doğru yürüyün. Çok dikkatli olun. Orada da bir şey bulamazsak evi ateşe vereceğiz! Hazır olun!”

Bodruma inildi. Bodrumun altı topraktı. Beraberlerinde getirdikleri kazmayla kazmaya başladılar. Gömülü romanları iki dakika da meydana çıkarıldı. Onları birer birer çuvala doldurdular.” (s. 330)

Bu durum karşısında yazar, Mehmet’in duygularını şöyle açıklar:

“Mehmet, kendisini yüksek, çok yüksek bir yerden aşağı salmışlar da hâlâ aşağı inmeye devam ediyormuş gibi bir duyguya kaptırmıştır. Az sonra bir ateşin içine düşüp yanacağını sanıyordu.” (s. 330)

Romandaki bir diğer önemli kapalı mekân da Mehmet’in 5 yıl kaldığı Eski Zağra Cezaevi’dir. Romanın kahramanı burayı “İstirap Evi” diye adlandırır. Bu ifade bile mekânın Mehmet’in psikolojisinde nasıl bir yer ettiğini anlamamıza yardımcı olur:

“...Bu sıcak rüzgâr, İstirap Evi dediği cezaevinde kaldığı sürece iliğine, kemiğine işleyen soğukun buzlarını yavaş yavaş çözüyor, yerinde renk renk çiçekler açıyordu. Fakat bu İstirap Evi’nin unutulduğu ya da unutulacağı anlamına gelmiyordu. Mehmet ne kadar çabalasa, nice gayret gösterse İstirap Evi’ni unutması mümkün değildi. Bu buz gibi soğuk evin açtığı yaralar ömür boyu kanayacaktı.”

(s. 358)

Yazar, mekân ögesinden sadece olayların cereyan ettiği sahneyi düzenlemek için değil, aynı zamanda olayların belli bir atmosferde seyrini sağlamak amacıyla yararlanmaya çalışır. Bu nedenle mekân ögesi, romanda dekor görevi görmekten çok, genel yapıyı da yönlendirir.

Romanda sadece kapalı mekânlar değil, aynı zamanda açık mekânlarda işlevleri bakımından önem teşkil eder. Bu mekânların başında Değirmendere’de Kara Bayram’ın yaptırdığı “çeşme” gelir. Kara Bayram’ın çeşmenin üzerine yazdığı dörtlük, aslında bu önemi ve işlevi kısmen de olsa izah eder.

Çeşmenin üzerinde yazan dörtlük şöyledir:

“Suyundan kana kana

İçebilir susuzlar

Bir tek damlacığını

İçemez namussuzlar” (s. 250)

Bir gün çeşmeye gelen Ümmühan, Kara Bayram’a “hayırlı olsun” der ve çeşmeye doğru yaklaşır su içmek ister; fakat o esnada gelişen olay Ümmühan için hayatının dönüm noktası olur.

Çeşmeye su içmek için yaklaşan Ümmühan, suyun birden kesildiğini görür. Uzaklaştığında su tekrar akmaya başlar. Bu durum Ümmühan’ı oldukça şaşırır ve Kara Bayram’a neden böyle olduğunu sorar.

“Bu ne Allah’ım? Bayram abi, ben yaklaşıncaya su neden kesildi ki?” (s. 257)

Aslında bu durum, Kara Bayram’ın düzenlediği bir oyundur. Amacı, Ümmühan’ın Mehmet’e attığı iftirayı ispat etmeye çalışmaktır.

Kara Bayram:

“Günahkârsın hatun, dedi. Kötü yollardasın. Ama bunların hepsinden sıyrılmamanın çaresi var elbette.” (s. 259)

Bu çeşme, Ümmühan için gerçekten bir dönüm noktası olur, burada yaşadıklarından sonra her şeyi itiraf eden kadın, geçmişte yaptığı hatalar ve attığı iftira için Mehmet’ten özür diler:

“...Ümmühan, değirmendeki küçük oda da Kara Bayram’la Mehmet’in ve Allah’ü Teâlâ’nın yüce huzurlarında, bu dakikadan sonra fuhuştan, gıybetten, yalancılıktan ve ona buna iftira etmekten vazgeçeceğine dair yemin etti. Yemin ederken iki gözü iki çeşmeydi.” (s. 260)

Çeşme de yaşadığı olaydan sonra Ümmühan, büyük değişim yaşar. Yaptığı hataları bir daha tekrarlamaz, Kara Bayram’ın “kötü yoldasın” lafının üstüne eski hayatından tamamen kurtulur. Bu çeşme Ümmühan’ı bulunduğu yoldan caydırdığı gibi, Mehmet’in de suçlu olmadığını ortaya çıkarır. Üzerine atılan iftiradan kurtulmakta Mehmet’i çok rahatlatır. Böylece çeşme, her iki kahramanında psikolojisinde önemli yere sahip olur.

Romanda birinci bölüm’den dördüncü bölüm’e kadar cereyan eden olayların merkezi Bulgaristan’dır. Mehmet çok değer verdiği el yazmalarını Bulgar polisine kaptırınca, bu ülkeye bakışı ve burada kalma isteği tamamen değişir. Mehmet için “Büyük bir cezaevine andıran Bulgaristan” da onları yeniden yazmak imkânsızdır. (s. 358) Bu bölümlere hâkim olan olağanüstü atmosfer gücünü bu merkezden

almaktadır. Romanda, dördüncü bölüm'den itibaren olayların şekillendiği mekân, bu kez Türkiye (İstanbul ve Bursa)dir.

*“İster gerçek ister hayâli olsun mekân, aksiyona veya zamanın akışına bağlı olarak, kahramanlarla sıkı sıkıya bağlı ve kaynaşmış durumdadır. Mekândaki bir değişme doğrudan doğruya şahıslara ve olaylara da etki eder.”*⁴⁴ Bu açıklamadan yola çıkarak, Mehmet'in Türkiye'ye gidişini ve bu gidişin onun üzerinde olumlu-olumsuz etkilerini inceleyelim.

Mehmet, bin bir umutla gittiği Türkiye'de de aradığını bulamaz. Hatta bu durum, Mehmet'in psikolojisinde oldukça olumsuz tesir yapar ve Mehmet, hayal kırıklıkları yaşar.

Oysa ilk geldiklerinde böyle olacağını tahmin etmemişler!:

“Bulgar gümrüğünde gerekli işlemler yapıldıktan sonra Mehmet ile oğlunun ilk adım atışları, eğilip Türk toprağını haz duya duya öpüşleri...” (s. 381)

Romanın kahramanı Mehmet, Türkiye'ye geldikten sonra şiirlerini, yazılarını yayınlayacak bir yer arar; fakat bulamaz, gittiği her kapı yüzüne kapanır.

“Aradan altı ay geçince Mehmet kendi kendine mırıldanıyordu: ‘Biri reddetti, ikincisi kaybetti, üçüncüsü hapsetti.’” (s. 399)

Mehmet, büyük heves ve istekle geldiği Türkiye'de aradığını bulamamıştır. Bulgaristan'dan sonra burası, onun son umudu olmuştur. Yıllarca sıkıntı çektiği, benliğini yitirme korkusu yaşadığı bu mekândan, Türkiye'ye kaçan Mehmet için

⁴⁴ Mehmet NARLI, a. g. e., s. 118.

burası da sonuç vermemiştir. Genç adam artık umutsuz, güvensiz, idealsiz biri haline gelmiştir.

“Türkiye toprağına ayak bastığı zaman umudunun saçtığı kıvılcımlar dünyayı aydınlatacak kadar boldu. Oysa şimdi umudundan saçılan kıvılcımlar üç adım önünü bile aydınlatacak durum da değildi.” (s. 413)

Bir mekân, en iyi orada yaşayan ve o mekâna ait olan halk ile mana bulur: İşte Bulgaristan’da bu yönüyle oraya ait insanlarla, onların taşıdıkları, yansıttıkları kültürle (yedikleri, giydikleri, kullandıkları gibi) tanıtılır. Böylece roman içinde yer alan mekânlar, eşyalar gerçek manasını bulmuş olur. *“Eşya, iş olsun diye veya süsleme maksadıyla kullanılmaz, konu için gerekliyse kullanılır.”*⁴⁵

Romanda, konuya uygun kullanılan eşya şudur:

“Fasulye çorbası bir sahanda, sofranın ortasındaıdı. Pilavda öyleydi. Yalnız ekmek parçalanıp bölünmüş, herkesin önüne konmuştu.” (s. 129)

Sonuç olarak, *Uçurum* romanında mekân, hem bazı olayların atmosferindeki yeri hem de Mehmet’in psikolojik değişiminin vurgulanması açısından oldukça başarılıdır. Ayrıca romanın, açık mekânla başlayıp (Değirmendere çayı) kapalı mekânla (Bursa’daki ev) bitmesi, Mehmet’in olumludan olumsuzu gidişine uygun düşmektedir.

3. 2. 8. Olay Örgüsü

Uçurum romanının olay örgüsü, Mehmet’in Bulgaristan’da verdiği kimlik mücadelesi ile başlar ve buradan kurtuluş olarak gördüğü ana vatanında (Türkiye)

⁴⁵ Mehmet TEKİN, a. g. e., s. 131.

umutlarının kırılmasıyla sonuçlanır. Mehmet'in yaşadıkları sırasında savundukları, aynı zamanda, yazarın savunduğu tezin ne olduğunu da ortaya koyması açısından önemlidir.

*“Hayatta olaylar peş peşe sıra ile dizilir, roman ise olayları, hayattaki sırayı izleyerek anlatmaz; onları kendine özgü düzenler. Kâh özetleyerek kısaltır, kâh olduğu gibi verir, kâh sıralarını değiştirir vb. bu ham madde romanda olay örgüsüne dönüşürken.”*⁴⁶ *Uçurum* romanının vak'a halkalarını belirlemek için, eseri, muhtevanın seyrine göre yeni bir bölümlenmeye tâbi tutmak anlaşılması bakımından daha faydalı olacaktır.

Romanda hâkim ve sürekli çizgi, Mehmet'in serüvenidir. Olay örgüsüne şekil veren halkalar, bu düzen üzerinde şekillenir. Bu açıdan baktığımızda olay örgüsü iki büyük halkadan oluşur: Birinci kısım'dan dördüncü kısmın I. bölümüne kadar yaşanan olaylar ilk, dördüncü kısım'dan itibaren gerçekleşen olaylar ise ikinci halkayı meydana getirir.

Birinci halka, romanın asıl iskeletini oluşturur. İkinci halka, birinci halkanın sonucu durumundadır.

Birinci halka, Mehmet'in kimlik savaşının işlendiği halkadır. Bulgaristan'a hâkim olan komünist güçlerin etkisiyle başlayan bu kimlik savaşı mücadelesi uzun yıllar devam eder. Esere mekân olarak seçilen Soğukpınar köyü değişimi getirmek isteyen insanlarla bunlara karşı olan insanların savaştığı arena konumundadır. *Ağlatırsa Mevlam Yine Güldürür* romanının başkahramanı olan Cemil Hoca'nın yerini burada Mehmet alır. Hedefler ve onlara giden yolda harcanan çabalar ortaktır.

⁴⁶ Berna MORAN, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, Cem Yay., İstanbul 1981, s. 173.

Olay örgüsünü meydana getiren vak'a halkalarını belirlemek için, Mehmet'in yaşadıklarının başlangıç, gelişme ve sonucuna dikkat etmek gerekir. *“Olay örgüsü, biten şeyleri, nedenleri ve sonuçlarıyla, etki ve tepkileriyle birlikte sunmaktır.”*⁴⁷ Birinci kısmın birinci bölümü, Kara Bayram ve oğlu Haşim'in Değirmendere'de Çay'da çalıştıkları sırada yaşadıklarıyla başlar. Bu kısımlarda her şey normaldir. Okumamış olan ve babasıyla değirmende çalışan Haşim, gözü yükseklerde, hırslı, kolay zengin olmanın yollarını arayan bir gençtir. Yazar, Haşim'i şöyle tanımlar:

“İçinde, yapısında, yaratılışında çalışmadan kazanma, iyi geçinme, sengin olma hırsı, Dikenbaş gibi yarı cahil bir Bulgar gâvuruna eyvallah çekmeye zorluyordu onu. Ama ne yapsın ki, bu şiddetli arzusunun bir türlü önünü alamıyordu. Alamayışı onu farkında olmadan, içinden çıkılması imkânsız bir durum sürüklüyordu.” (s. 59)

Mehmet'le okul yıllarından tanışan Haşim, ona karşı ayrı bir nefret ve kin duymaktadır. *“Mehmet'in, 'Nasılsın bakalım?' sorusuna, 'Sana ne' ye benzer yarım yamalak bir, 'iyi' cevabı verdi ve içinden homurdandı: Sen iyisin ya, benim iyiliğim ya da kötülüğüm neyine gerek? Okul çocukları, kırit köy içinde veya kasabada, al maaşını.”* (s. 2- 3)

Mehmet herkes tarafından sevilen, başarılı, en önemlisi de Haşim'e babası tarafından hep örnek gösterilen bir genç olmuştur. Nitekim Haşim bu kinini, eline geçen ilk fırsatta Mehmet'in aleyhine kullanmaktan kaçınmamıştır.

⁴⁷ Nurullah ÇETİN, a. g. e., s. 188.

Mehmet, dayısı Topal Yusuf tarafından büyütülmüş, milliyetçi, dinine düşkün ve Bulgaristan'a hâkim olan komünist güçlere maddî- manevî savaş veren bir gençtir. Yazar, birinci kısmın dördüncü bölümünden itibaren Mehmet'i tanıtmaya, okuyucuya sunmaya başlar:

“Türk Konsolosluğu'na göç dilekçesi iletme şiddetli arzusu da bir başka, daha belirgin bir kanıttı. Otobüse, trene binip Filibe'ye yolculuk yapmak yasakmış! Ne çıkar? Filibe'ye gidip Türk Konsolosluğu'na göç dilekçesi vermek isteyen her Türk şu anda Bulgar komünistlerinin düşmanı sayılır. Ne hakla? Niçin? Türk'ün Türk'ü, dolayısıyla Ana Vatanı sayılan Türkiye'yi sevmesi kadar tabii bir şey var mıydı? İnsan arzusunun önüne durulamazdı. Yasaklar bu arzuyu önleyemezdi. Yasaklar bu arzuyu daha da kamçılar, şiddetlendirir, güçlendirir.” (s. 37)

İşte bu düşünceler, Mehmet'in kişiliğini, görüşünü ve amacını özetler.

Romanın birinci kısmının VI. bölümünde Haşim, DS memuru olan Dikenbaş'tan, Kaptan Murat'ı öldürmesi emrini alır. Haşim, artık Bulgar güçleri adına çalışan biridir. Bu durumu ilerde Mehmet âleyhine de kullanacak olan Haşim, içinden çıkılmaz yola girer. Yazar, bu durumu romanın birinci kısmının XII. bölümünde okuyucuya hissettirir.

“...Hemen ardından, gözlerinin önüne, kafasının arka kısmına darbeyi yiyince, yüzünün birden bire değiştiği, yatağından fırlayacakmış gibi açılan gözlerinin yavaş yavaş küçülerek kapanmaya başladığı, kaşlarının arasında, alnında, ağzının etrafından kırışıklar titreştiği, dudaklarının bir şey söylemek ister gibi açılıp kapandığı canlandı, gözlerini yumdu, göğsünün önce solunda, sonra bütün göğsünde bir sıkılma, nefes yetmeme gibi bir şey hissetti, birden bire bütün vücudu titredi,

gözlerini açtı ve derin bir nefes aldı. Ta o zaman biraz hafifledi ve yeynidi. Fakat adamın çehresi hala gözlerini önündeydi. Adamın, kayığın içine yüzüstü düştüğünü hatırladı.” (s. 118- 119)

Romanın birinci kısmının XVI. bölümünde Mehmet, Maarif Şubesi'ne çağrılır. Ümmühan'ın kızı, Mehmet'in öğrencisidir. Kızın annesi Mehmet'in, çocuğuna saldırdığına dair şikâyetinde bulunması üzerine romanın kahramanı, öğretmenlik görevinden uzaklaştırılır. Bu durum Mehmet'in hayatında yaşayacağı kötü günlerin habercisidir.

Mehmet'in görevinden uzaklaştırıldığı gün, Topal Yusuf'un kızı Güzel Ayşe'nin ve Haşim'in de kına gecesi yapılmaktadır. O zamana kadar kimsenin Haşim'le ilgili gerçeklerden haberi yoktur. Haşim, zamanla daha da değişir. Haşim, Bulgar güçlerinin yaşattığı olayların o kadar içindedir ki Mehmet'in uğradığı iftiranın aslından bile haberi vardır. Haşim, kısa zamanda hayal bile edemeyeceği görevlerin başına getirilir. Bu durum babası gibi herkesin dikkatini çeker ama kimse şimdilik ses çıkarmaz ve olayın aslını öğrenmeye çalışmaz. Uzun bir süre şüpheden ibaret kalır. Henüz katil olduğunu duyan yoktur. Bir gün Güzel Ayşe, Haşim'in cebinde bulduğu mermileri kayınbabası Kara Bayram'a gösterir. O anda içine kurt düşen adam, durumu önce Mehmet'e sonra da Topal Yusuf'a açar. Hepsi de aynı kanıdadır. Kaptan Murat'ın ölümünde Haşim'in eli olduğunu anlarlar. Kara Bayram, oğlunun bulunduğu yere ne şekilde geldiğini de böylece anlamış olur. Bu konuda çok üzülen baba, Mehmet'e oğlunun katil olduğuna inanmasının sebebini şöyle açıklar:

“...Mehmet, Kara Bayram’a

Neden böyle düşünüyorsun?

Neden mi? Açıklayayım: Haşim’in, sınıfları ikişer, üçer geçip zahmetsiz diploma almasının nedenini bilemediğim için öyle konuşuyorum, bu bir; elinde yüksek tahsil diploması olanlar dururken, liseyi dışarıdan alan bir kişinin apar topar yüksek mevkilere tırmanışının karşılığı ne olacağını bilmediğim için, bu iki.” (s. 176)

Romanın ikinci kısmının IV. bölümü, Mehmet’in hayatında en mutlu olduğu anları yansıtır. Kahraman, boş zamanlarında şiir ve düz yazılar yazan, edebiyata, sanata ilgisi büyük olan biridir. Bu yeteneğini geliştirmesinde dayısı Topal Yusuf’un yardımı da büyüktür. Yazdıklarını genelde evinin bodrumunda saklar, çünkü bunlar, Bulgar polisinin eline geçerse neler olacağını çok iyi bilmektedir. Bu bölümde, uzun süredir şiirler yazan Mehmet’in ilk şiir kitabının çıkmasının verdiği mutluluk anlatılır..

İkinci kısmın X. bölümünde Mehmet’i inancını kaybetmiş olarak görürüz. 1973’te Bulgar güçleri Türk çocuklarına Türkçe derslerinin verilmesini yasaklar. Bu durum Mehmet’in yıkımına ve inancını kaybetmesine neden olur. Bu ruh hâli içinde duygularını kaleme alan Mehmet, şu şiiri seslendirir ve sonra çocuklar gibi ağlar:

“Akşamları serçeler ötüşecek akasya dallarında vicir vicir

Ninni söyleyecek bülbüller yavruların atatlı ince

Saksağanlar masal anlatacak haykıraraktan

Kendi dilince...

Ben, ölü yıldızlarca sönük

İçime dönük

Kırık, yıkık, yenik, gücenik, fısıltımı yarasa kanatlarıma bağlayacağım

Deşmeyin yaramı

Deşmeyin.

Ağlayacağım!” (s. 286- 287)

Bulgar güçleri Şapatak adındaki öğretmene bir görev vermiştir. Şapatak'tan Mehmet'in yanına sızması, onunla dost gibi olması ve bunun sonucunda Mehmet'in yazdıklarını ele geçirmesi istenmiştir. Bu casus düzenin karşısında olduğunu, Bulgar güçlerinin koyduğu yasaklara karşı çıktığını söyleyerek Mehmet'e yaklaşılmaya çalışmıştır. Mehmet'in kendisine inanması için, Türkçe derslerinin kaldırmasından duyduğu üzüntüyü, bu derslerin tekrar okutulması gerektiğini ifade eden şiirler okuyarak Mehmet'in güvenini kazanmaya başlamıştır. Amacı, yazdıklarını okuyup Bulgar polisini bilgilendirmektir. Mehmet başlarda güvenmediği Şapatak'a yazdıklarını okutmaktan kaçınmamıştır.

Romanda Mehmet'in Şapatak'a duyduğu güvenin ifade edildiği kısım şöyledir:

“Mehmet o akşam Şapatak'ı evine davet etmişti. Evde geç saatlere kadar konuşmuşlar, Şapatak evine giderken Mehmet eline, gazeteye sarılı bir şey vermişti. Verdiği şey, Buruk Acı romanıydı. Şapatak üç hafta sonra romanı getirmiş, başka istemişti. Mehmet bu kere ona Garip Milyon adını taşıyan romanını vermiştir. İki hafta sonra onu da getirmiş, hikâyeleri almıştı. Böyle böyle Şapatak, Mehmet'in gizlice yazdığı roman, hikâye ve şiirlerin tümünü okumuş oldu.” (s. 292)

Bu durum Mehmet'in sonu olur. Yazar, bu kısımda düşüncesini ifade etmekten kendini alıkoyamaz ve olacakların sinyalini verir:

“Yıllar sonra Mehmet, Şüphesini içinden söküüp attığı o akşamın o saatini, o dakkasını, lanetleyecek ve kendini saflıkla suçlayacaktı. Ve gene yıllar sonra, o akşam Şapatak'ın okuduğu şiirin kendisinin değil, başkasının yazdığını anlayacaktı.”
(s. 292)

Romanın, ikinci kısmının XII. bölümünün sonu, okuyucuyu oldukça şaşırtan bir şekilde biter. Mehmet, siyasi faaliyetlerini sürdürdüğü bir gün, dayısı Topal Yusuf'un evinde arkadaşlarıyla durum değerlendirmesi yapmak için toplanır. Yatmaya gittikleri sırada Mehmet şöyle bir ifade kullanır:

“İçimde UÇURUM başlıklı bir roman yazma hevesi kımıl kımıl.” (s. 322)

Tarih 1976'yı gösterdiğinde Mehmet'in kurduğu bu cümle oldukça önemlidir. XIII. bölüm, Mehmet'in *Uçurum* romanını yazdığı müjdelere:

“Mehmet, dayısının evinde toplanmalarından yedi ay sonra UÇURUM romanını yazıp bitirmiş, daktilodan geçirmişti. Bir kitap biçimine sokuyordu şimdi de. Romana yeşil bir kapaktan kâğıt koydu, zamkla yapıştırdı ve önüne koyup sayfalarını karıştırdı. Roman üç yüz doksan dört sayfaydı.” (s. 323)

Romanın olay örgüsü, ikinci kısmın XII. bölümünden itibaren daha gerilimli bir atmosferle devam eder. Bir gece Mehmet'in evine gelen polisler, yaptıkları arama sonucunda Mehmet'in bodruma gömdüğü yazılarını bulur ve Mehmet'i tutuklar. Mehmet için geri dönülmez sıkıntılar da bu şekilde başlamış olur. Mehmet

tutukluluğu sırasında da şiir yazmaktan vazgeçmez. Kalem ve kâğıdı olmadığı için yazdığı şiirleri ezberlemeye başlar.

Bunlardan bir tanesi şöyledir:

*“Dilsiz taşlarca dilsiz hücrenin duvarları
Sarkıyor Demokles’in Kılıcı başucumda
Yüreğimin içine gömdüm de tüm carları
Sayıyorum günleri yüreğim avucumda”* (s. 337)

Duruşma sonrası beş yıla mahkûm edilen romanın kahramanı, Eski Zağra Cezaevi’ne gönderilir. Ceza süresini tamamlayan Mehmet, döndüğünde ülkenin durumunu bıraktığından daha kötü bulur ve hiçbir dostunun kendisiyle konuşmadığını fark eder. Çünkü o artık Bulgar güçlerinin göz hapsindedir, onunla konuşurlarsa kendileri de yanacaklardır.

Yazar, Mehmet’in o andaki halini şöyle anlatır:

“Mehmet çok üzgündü, çünkü Kavaklı kasabası dolayında bazı köylere yapılan baskınlar her geçen hafta, hatta günle sıklaşıyordu. Türk ahalesinin tedirginliği yavaş yavaş korkuya dönüşüyordu. Dövmeler vardı, sakatlamalar, ölümler...” (s. 371)

Yaşanan bu durumlar Mehmet’i sonunda göç kararı almaya zorlar. Önden eşi Çimen Ayşe ve oğlu Umut’u gönderir. Kendisi ve diğer oğlu Bulut, arkadan gideceklerdir. Aradan uzun yıllar geçer; fakat hâlâ gidemezler. 27 Aralık 1984’te çıkan bir ayaklanma sonucu Mehmet, bu kez de Belene Ölüm Kampı’na gönderilir.

Orada iki yıl kaldıktan sonra da Tuna boyuna sürgüne gönderilen romanın kahramanı, burada da üç yıl kalır.

Romanın dördüncü kısmı, ikinci halkayı meydana getirir. Birinci kısımda açıklamaya çalıştığımız durumlar vak'anın gelişimine uygun bir atmosferde şekillenir. Birinci halka, romanın en geniş halkasını meydana getirir. İkinci halka, bir sonuç görünümü arz eder. Birinci halkada, esere hareket kazandıran çatışmalar, toplumdaki bireyler arasında kaydırılırken, ikinci halkada ise, bireyler arasından topluma kaydırılır. Bu değişimde Mehmet'in yaşadıkları asıl eksendir. İkinci halkada Mehmet için yeni bir umut kapısı açılır.

Romanda yer alan bu halkalar birbirine düzenli bir şekilde bağlanır. Mekân, zaman ve içerik birimleri arasında uyum, halkalar arasındaki akışı sağlar. Birinci halka, daha öncede belirttiğimiz olayların çıkış noktasıdır. Bu halka da her şey Mehmet'teki kaçış duygusunu harekete geçirecek şekilde düzenlenir.

Dördüncü kısmın I. bölümünde Türkiye topraklarına adım atan Mehmet artık hem mutlu hem de umutludur. Burayı yeni bir hayatın başlangıcı olarak görür; fakat romanın gerilimli atmosferi bu bölümde de devam eder.

Romanın olay örgüsü, sakin bir atmosferle başlayıp gittikçe artan bir tempo ile ilerler. Türkiye'ye büyük umutlarla gelen Mehmet, kendi vatanında kapıların yüzüne kapanmasıyla hayata iyice küser. Genç adamın en büyük hayali, yazdığı şiirlerini, hikâyelerini, kendi vatanında özgürce yayımlayabilmektir. Türkiye'ye gelmesinin üzerinden aylar geçmesine rağmen bu hayalini gerçekleştiremez.

“Mehmet şiirlerini, hikâyelerini, romanlarını 1968 yılından beri, Bulgar komünistlerinin yasaklayışı nedeniyle yayımlayamıyordu. 1989 yazından beri Türkiye Cumhuriyeti hudutları içinde bulunuyordu ve bu Cumhuriyetin vatandaşıydı. Rejimin yasağcı diktatör komünist rejimi olmasına rağmen şiirlerini, hikâyelerini, romanlarını yayımlayamıyordu. Bulgaristan’dakinin adı ‘Yasağcı Rejim’ idi. Peki, buradakinin adı neydi? Olsa olsa ‘İmkânsızlık’ idi.” (s. 410)

Türkiye’de beklediği ortamı ve yazdıklarını yayınlayacak birini bulamadığı için Mehmet, ana vatan konusunda hayal kırıklığı yaşar. Ülkesini, dostlarını, sevdiklerini bırakıp geldiği bu toprakların, Türkiye olduğuna inanmak istemez. Roman, Mehmet’in bu ruh hâliyle durağan bir şekilde sonlanır.

Romanın olay örgüsünde önemli olan bir durum da memleket meselelerini erkeklerin toplanıp konuştukları zamanlarda, yazar, kadınları da bu ortama dâhil eder. Yani bu romanda kadın sadece ev işleriyle ilgilenen, çocuk bakan bir varlık değildir. Erkekleri kadar kadınları da donanımlı, her türlü meselede fikrini öne sürebilecek cesaretle ve bilgidedir. Romanda Çimen Ayşe, evde Mehmet ve arkadaşlarının sık sık tekrarladıkları memleket meselelerinden oluşan sohbetlerine dâhil olur:

“...İkinci Dünya Savaşı patlak verdi ve bu savaşta elli milyon insan öldürüldü. Açtığı yaraların hala kanamakta olduğu da bir gerçek.

Arkadan bir yerlerde sessizce dinleyen Çimen Ayşe’nin sesi duyuldu.

Biliyor musunuz, ben Devlet Yayınevi ‘Narodin Prosveta’nın Türkçe kitap yayınlamaya başlamışlığını bir türlü anlayamıyorum. Açıklar mısınız?” (s. 220)

3. 3. AĞLATIRSA MEVLÂM YİNE GÜLDÜRÜR

3. 3. 1. Romanın Kimliği

1. Baskı : 2002, Yesevi Yayıncılık
2. Baskı : 2007, Çağrı Yayınları, , 217 s.

3. 3. 2. Özet

Ömer Osman Erendoruk'un bu romanının farklı bir kurgusu vardır.

Roman, 1989 yılının Haziran ayında, Mustafa Paşa tren istasyonunda, bayılmak üzere olan yaşlı bir adamın, utanç trenine ciple getirilmesiyle başlamıştır. Yaşlının elinde kalan tek eşyası tahta bir bavul olmuştur. Direniş arkadaşı, yaşlı adamla birlikte Türkiye Cumhuriyeti topraklarına girmiştir. Arkadaşı ile birlikte ana vatan toprağını öpmüştür. Yaşlı adamın kimi kimsesi kalmamıştır.

Romanın kahramanı Cemil Hoca, bir sabah ezan okumak için camiye gittiğinde partizanların camiye işgal ettiğini görmüştür. Kovanlık Dağı'nda kalabalık bir polis grubuyla çatışmaya giren on dört partizandan üçü yara almış ve Cemil Hoca'yı tehdit yoluyla kendilerine yardım etmesi için zorlamıştır. Cemil Hoca, partizanları amcasının evine getirmiş ve bir süre kendilerine gıda, ilaç ve doktor temin etmekte yardımcı olmuştur.

Çavdar, Cemil Hoca'ya üç teklifte bulunmuştur: İmamlığı bırakıp kasabaya taşınmasını, BKP üyesi olmasını ve kasabada uygun bir işe başlamasını istemiştir. Cemil Hoca, bunların hiç birini kabul etmemiş; fakat onlar buna rağmen kendisine vaat ettikleri gibi her ay yataklık maaşını vermiştir. Cemil Hoca, bu paralarla evine

yiyecek içecek almamış, onları biriktirmiştir. Biriktirdiği paralarla köye su getirip çeşme yaptırmıştır.

Kısa bir süre sonra Cemil Hoca, birkaç bavuluyla ailece Eskişehir'de oturan Rıfat amcasının yanına gitmiştir.

Üç yıl sonra oğlu Nihat'la Bilecik'e giden Cemil Hoca, burada çocukluk arkadaşı Mustafa'ya rastlamıştır. Çocukluk yıllarından beri Cemil Hoca'yı kıskanan Mustafa, ulu orta Cemil Hoca'nın yataklı olarak aldığı maaşını açıklamıştır. Birkaç gün sonra aynı konudan dolayı Cemil Hoca emniyetten çağırılmıştır. Adama ilk ifadesinde neden bu durumu gizlediği sorulmuştur. Casuslukla suçlanan yaşlı adamı, emniyet mensupları bir araçla Kapıkule'ye getirip sınır dışı etmiştir.

Türkiye'ye turist olarak gittiğinde üç ayda dönmeyince, vatan haini ilân edilmiş ve evine de devlet el koymuştur. Cemil Hoca, emniyette uzun süre sorgulanmış ve ondan casus olduğunu itiraf etmesi istenmiştir. Bir gün Cemil Hoca'nın yanına, kendisiyle aylarca birlikte kalmak üzere, adı Rayko olan, bir provokatör gönderilmiştir. Cemil Hoca'yı Türk casusu olduğunu söylemesi konusunda ikna etmiş ve böylece Rayko görevini tamamlamıştır. Duruşmada Ramazan, Cemil Hoca'nın karşısına şahit olarak çıkmış ve aleyhine olacak şekilde ifade vermiştir. Duruşma sonunda Cemil Hoca idam cezasına çarptırılmış ve Eski Zağra Ceza Evi'ne gönderilmiştir.

Bir gün gardiyan Cemil Hoca'ya Necip'ten aldığı bir mektubu vermiştir. Yaşlı adam mektupta, oğlu Nihat'ın 1979 Kasım ayı ortalarında, İstanbul'daki evinin çıkışında pusu kurularak öldürüldüğü haberini almıştır. O an Cemil Hoca'nın saçları tek teli bile siyah kalmayacak şekilde beyazlamıştır.

O yıl Mayıs ayı ortalarında polis Cemil Hoca'yı köyünden almış Belene Ölüm Kampı'na götürmüştür. Ertesi yıl Ocak ayında Vidin'in bir köyüne sürgüne gönderilmiştir. Köyde tanıştığı marangoz, bir gün kendisine bir bavul yapmış ve hediye etmiştir. O dönemlerde Cemil Hoca'da hep bir şeyler kaleme almayı düşünmüştür; fakat nasıl muhafaza edeceğini bilememiştir. Bundan korktuğu içinde yazmayı hep ertelemiştir.

Yazar, o gece sabaha kadar Cemil Hoca'nın kaleme aldığı yazıları okumuş, yaprakları yastığın altına koyup, hastaneye Cemil Hoca'yı ziyarete gitmiştir. Okuduğu yazıların bir işe yarayacağını düşünen yazar, yaşlı adama yazdıklarını bir roman haline getireceğini söylemiştir. Yazar, burada Cemil Hoca'ya yeğeni Necip'i de sormuştur. Necip'e dayısından Türkiye casusluğu görevini devraldığına dair tutanak imzalatmak istemişler; fakat o kabul etmemiştir. Bu vaziyet karşısında Necip, polislerin elinden kurtulamayacağını anlayınca, tütün zehri içerek intihar etmiştir.

Cemil Hoca, yazarın bu ziyaretinden üç gün sonra da vefat etmiştir.

3. 3. 3. Romanın Tertibi

Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür romanı, 5 bölümden oluşmaktadır. Her bölüm kendi içerisinde kısımlara ayrılır ve numaralandırılır. I. bölüm; kendi içerisinde 9 II. bölüm; 6 ara bölümden, III. bölüm; yine kendi içerisinde 4 ara bölüme ayrılmaktadır. Romanın IV. bölümü; 10 ara bölüme, V. bölümü ise 9 ara bölüme ayrılır. *Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür* romanı 38 bölümden meydana gelmiş genel bir tertibe sahiptir.

Cemil Hoca'nın, sıradan yaşamını sürdürdüğü, Kuşalan köyünde imamlık yaptığı dönemlerde bir sabah camiye giderken, caminin kapısında komünist askerler tarafından basılmasıyla, Bulgaristan topraklarındaki yaşam mücadelesi başlar. Kendi topraklarında kalmakla kalmamak arasında verdiği iç savaşını anlattığı 9 kısımdan oluşan I. bölüm, romanın giriş bölümü olarak gösterilebilir. 6 kısımdan oluşan II. bölümden başlayarak Türkiye'ye amcasının yanına gelen Cemil Hoca ve ailesinin kendi vatanlarında yaşadıkları, vatandaşlık alma mücadeleleri, eşini ve amcasını kaybedişi ve arkasından Bulgar casusu olarak Türk polisi tarafından sınır dışı edilmesi, Bulgar topraklarında da Türk casusu olarak suçlanıp Eski Zağra Cezaevi'nde yirmi yıla mahkûm edilmesinin anlatıldığı V. bölümün 1. ve 3. kısımlarına kadar olan bölüm, romanın gelişme bölümü olarak gösterilebilir. Belene Ölüm Kampı'na gönderilmesinin ardından yaşadıklarının anlatıldığı V. bölüm'ün 4. ve 9. kısımları ise romanın sonuç bölümü mahiyetindedir.

Roman, V. bölümden sonra eklenen “zeyl” ile meydana gelen genel bir tertibe sahiptir. Romanda yer alan bölümler, kendi içerisinde bir bütünlük arz etmektedir. Eserin genel yapısını meydana getiren ögeler (vak'a-zaman-mekân vs.) birbirine düzenli bir şekilde bağlanır. Yazar, romanda bölümlemeyi yaparken, olaylar zincirinde meydana gelen dönüm noktalarını ve mekân değişimlerini esas alır.

Romanın II. bölümü, I. bölümden mekân ögesi ile ayrılır. I. bölümde Bulgaristan'da geçen olaylar, II. bölümden itibaren Türkiye'de geçmeye başlar. Burada da uzun sürmeyen konu, III. bölümden itibaren tekrar Bulgaristan'da gerçekleşmeye başlar. Böylece mekân değişimi, romanın bölümlenmesinde etken durumdadır.

Romanın tertibinde dikkati çeken bir durum vardır. Bu da romanda sık sık tekrarlanan cümle grubudur. Romana adını veren *Ağlatırsa Mevlam Yine Güldürür*, roman içinde de oldukça düzenli şekilde ve tertibe uygun yerlerde tekrarlanır. “*Ağlatırsa Mevlam Yine Güldürür*” (41/ 47/ 84/ 170/196/ 215)

3. 3. 4. Romanın Konusu

Ağlatırsa Mevlam Yine Güldürür romanında, güvenlik güçleri tarafından hem Bulgaristan’da hem de Türkiye’de casuslukla suçlanan bir adamın dramı anlatılır.

Yazar, bu romanda bizi Jivkov’un Bulgaristan’ına küçük bir geziye çıkarır. Yazar; Türklere, Çingelere, Pomak Türklerine uygulanan Jivkov soykırımını ve şiddetini romanın kahramanı Cemil Hoca şahsında okuyucuya sunar.

Bu romanda, Türkiye’de Bulgaristan ajanı, Bulgaristan’da da Türk ajanı olarak suçlanan, hayatı sürgünde, cezaevlerinde sıkıntılar içinde geçen Cemil Hoca’nın hikâyesi anlatılmıştır.

3. 3. 5. Anlatıcı ve Bakış Açısı

Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür romanında, anlatıcı 1. tekil şahıstır. Bu yönüyle otobiyografik türe dâhildir. Romanda, hikâyesine yer verilen Cemil Hoca, Bulgaristan’da soykırıma uğrayan Türklerden biridir. “Kahraman-anlatıcı” olarak da adlandıracağımız bu kişi, eserdeki rolü gereği, hem anlatıcı (gözleyen) hem de anlatılan (gözlenen) konumundadır. Okuyucu, onun “bakış açısı”ndan olaylara ve kişilere bakar, onun zihin ve görüş alanına giren noktalar hakkında bilgi sahibi olur. Onun görmediğini, bilmediğini, okuyucu da bilemez ve göremez.

Otobiyografik türe dâhil olan *Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür*' de anlatan ve anlatılanın aynı kişi olması, ister istemez mesafe problemini gündeme getirir. Çünkü bu tarz romanlarda, yazarla anlatıcı arasındaki mesafeyi, uygun bir şekilde ayarlamak hayli zordur. Söz konusu mesafenin eserde istenilen düzeyde tutulması halinde, bunda ağırlığı sarsılacak olan şüphesiz ki anlatıcıdır. Okuyucu, aradaki mesafenin uygun olmadığını düşündüğü andan itibaren anlatılanlara inanmaz ve anlatıcının bakış açısına güvenmez. Bu sebepten dolayıdır ki, seçilen anlatıcının yaşına, bilgi ve görgüsüne uygun rolle okuyucu karşısına çıkması gerekir. Çünkü metnin yapısı ve üslûbu üzerinde kahraman-anlatıcının kültür seviyesi, mizacı, dikkati ve içinde bulunduğu sosyolojik ve psikolojik şartlar etkili olur.

Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür romanının anlatıcı-kahramanını bu ölçülere göre değerlendirirsek daha yararlı olacaktır.

Cemil Hoca, romanın asıl kahramanıdır. Olaylar onun etrafında şekillenmekte, cereyan eden meseleler doğrudan onu ilgilendirmektedir. Bu sebepten dolayıdır ki, olaylara, kişilere ve hatta nesnelere onun bakış açısından bakmak yerinde olmaktadır. Romandaki her şey onun bakış açısından okuyucuya yansır. Romanın kahramanı olan Cemil Hoca, yaşından ve yaşadıklarından dolayı kültür birikimine, olayları anlama ve yorumlama yeteneğine, tahlil etme gücüne sahiptir. Romanın kahramanı yaşlı adamın yaşadıklarını anlatırken yansıttığı gerçekçi duygular, okuyucu tarafından hemen hissedilir ve okuyucu da kendini yaşanan olayların içinde bulur.

Cemil Hoca, romanda gören ve gördüğünü yansıtan rolüyle dikkati çekmektedir. Cemil Hoca'nın "bakış açısı"na ağırlık verilmesi, çevresini ve çevresindeki insanları tanımamızı kolaylaştırır. Bunun yanı sıra Cemil Hoca, bazı kişi, olay ve çevreler karşısında takındığı değişik tutumla kendini de okuyucuya karşı tanıtmış olmaktadır.

Romanda, Cemil Hoca'nın kendisiyle zıt mizaca, görünümüne sahip olan Çavdar ve Rayko'ya (III) bakışı ile yine birbirinden farklı özellikler taşıyan Bulgaristan ve Anadolu (I, IV) çevrelerine karşı bakışı, kendisinin karakterini ortaya koyması bakımından önemlidir. Bütün bunlar, Cemil Hoca'yı daha yakından tanımamızı sağlar ve olaylara onun bakış açısından bakmamızı kolaylaştırır.

Romanda kullanılan anlatım teknikleri dikkati çeker. Bu teknikler, okuyucunun kahramana ve diğer karakterlere yaklaşımını kolaylaştırır. Böylece okuyucu, romandaki kişilerin iç dünyalarına girme ve onları anlama fırsatı yakalar. Romanda sıkça kullanılan tekniklerden biri "montaj tekniği"dir. Bu teknik, romanda konuya uygun yerlerde kullanılır ve bu nedenle tertibe ters düşmez.

Cemil Hoca, Bulgaristan'da yaşanan Türkleri yok etme politikalarına karşı ayakta durma ve benliğini koruyabilme mücadelesi verdiği dönemlerde Türkiye'ye, ana vatanına özlem duyar. Bu özlemi, romanda oğlu Nihat'a ezberlettiği şiirle ifade eder. Montaj tekniği ile romana yerleştirilen bu şiir, Orhan Seyfi Orhon'a aittir.

"Senelerce sana hasret taşıyan

Bir gönülle kollarına atılsam

Ben de, bir gün, kucağında yaşayan

Bahtiyarlar arasına katılsam.

*En bakımsız, en kuytu bir bucağın
Bence İrem Bağı gibi güzeldir.
Bir yıkılmış evin, harab olacağıın
Şu heybetli saraylara bedeldir.”* (s. 33)

(Anadolu Toprağı Şiiri)

Cemil Hoca, oğlu Nihat'ın üniversite kazanıp, yanından ayrılmasına uzun süre alışamaz. Daha önce yanından hiç ayırmadığı oğluyula yaşadığı bu zorunlu ayrılık sonrası Cemil Hoca, duygularını yansıtan bir Türkü seslendirir:

*“Ah şu dağlar olmasaydı/ Laleleri solmasaydı
Ölüm Allah'ın emridir/ Ah ayrılık olmasaydı.”* (87)

(Türkü)

Cemil Hoca'nın cezaevinde kaldığı dönemlerde, koğuş arkadaşı olan Rayko'nun Müslüman olmak istediğini söylemesi üzerine kahraman, duygularını ifade eden bir şarkı sözü söyler:

*“Dertlere salma şu garip başını
Akitir gözünden kanlı yaşını.
Kerimdir onarır kulun işini
Ağlarsa Mevlam Yine Güldürür.”* (s. 121)

Romanda dikkati çeken montajlardan biri de Cemil Hoca'nın oğlu Nihat'ın babasına yazdığı mektuptur. Bu mektubun romanda aynen verilmesi, okuyucu için de önemlidir. Böylece romanda örtü altı kalmış hiçbir şey söz konusu olmaz ve okuyucu olayların başı-ortası-sonu konusunda eksiksiz bilgiye sahip olur. Romanda verilen mektubun tamamını buraya alamayacağımız için, kısa bir bölümüne yer verdik:

“Selamün aleyküm benim talihsiz babacığım,

Ayrıldık ayrıralı yokluğun içimde bir ok. Kader seni sağdan soldan vurup durdu. Bu kısa mektubum da sana Kuşalanlı komşumuz Mustafa'nın yazdığı ihbar mektubundan sonra başıma geleni anlatacağım.” (s. 149)

Romanda kullanılan teknik, hem tertibin düzenini bozmaz hem de anlatıma, konuya görsellik katar. *Ağlatırsa Mevlam Yine Güldürür*'de esere gerçekçi nitelik kazandıran teknikler ve anlatım hâkimdir.

3. 3. 6. Zaman

Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür romanının vak'a zamanı 1944-1989 yıllarını kapsamaktadır. Cemil Hoca'nın romanın birinci bölümüne kaydettiği (Ağustos 1944) tarih bunu açıkça göstermektedir. Bu kırk beş yıllık zaman dilimi, arada yapılan bir takım “geriye dönüş”lerle 1934 yılına kadar genişler. Uygulanan “geriye dönüş”lerde, ölçü olarak dönemin karakteristik olaylarının yanı sıra, Cemil Hoca'nın biyografik çizgisi de esas alınır. Bu çizgi üzerinde yapılan göndermeler, hem Cemil Hoca'nın psiko-sosyal durumuna açıklık getirir hem de romanın vak'a zamanını belirlememize yardımcı olur.

Romanın birinci bölümünün ilk sayfasında anlatılanlar da vak'a zamanını belirlememize yardımcı olmaktadır. Bu sayfada çizilen genel manzara, tarihsel bir zamanı hatırlatır:

“Şurada kısaca kaydetmem gerek: Beş yıldan beri devam eden İkinci Dünya Savaşı galiba son safhasındaydı. Çünkü Rus Kızıl Ordusu Almanları topraklarından geri püskürtmüş, Romanya sınırını aşmıştı. Tahminimce daha ilerleyecek. Nazi

Almanyası'nın, Faşizmin şer yuvalarını tamamen tahrip edecekti. Bu, nereden baksan, komünizmin Doğu Avrupa'ya, Bulgaristan da dâhil etkisi altına almak olacaktı, komünistlerin biz Müslüman Türklere iyilik mi, kötülük mü getireceğini Allah bilirdi.”

Romanın vak'a zamanı, başlıca üç dairede oluşmaktadır: 1934-1989 yılları en geniş daireyi meydana getirmektedir. 1944-1989 ikinci daireyi, komünizmin Doğu Avrupa'ya, Bulgaristan dâhil etkisi altına aldığı dönem (s. 1), üçüncü daireyi ise 1988-1989 Bulgaristan Türklerinin refaha kavuşmaya başladığı dönemi teşkil etmektedir. Her üç daire birbirini destekler ve bütünler şekilde iç-içe girmektedir.

Asıl vak'a zamanını tayin eden ikinci daire, aynı zamanda romanın zaman tablosunun çıkış noktası durumundadır. Romanın genel yapısı, bu dönemde cereyan eden olaylarla kurulmaktadır. Romanda ele alınan zamanla meselenin nasıl bir sosyal boyut kazandığı dikkatlere sunulmaktadır. Bu sunuşta zaman, dinamik bir öge olarak kullanılır. Sözgelimi mesele, bireysel ve toplumsal planda bir dönüm noktası olarak gösterilir. Bu durumu gösteren parça şöyledir:

“İkinci Dünya Savaşı sonunda beş milyon kadar nüfusu olan Bulgaristan'ın, Osmanlı egemenliğinden ayrılışının henüz yarım asırdan, bağımsızlık ilan edilışinden ise çeyrek asırdan biraz fazla zaman geçmişti. Bebeklik çağında denecek böyle bir ülkenin kendi başına kalması düşünülemezdi. Behemehâl büyük ülkelerden birine bağlanmalıydı. Bulgar ileri gelenleri, kendilerini, Osmanlı'dan kurtarmak için iki yüz bin kurban veren Ruslar'a ihanet edip Almanya'ya bağlanmayı yeğlediler. 1934 darbesiyle bir ittifak daha da güçlenmişti. Bulgar gençlerini ülkedeki Türk azınlığına karşı kışkırtmaya başlamıştı.

Bütün ülkede Türkler'e karşı terör başlamıştı. Devlet müesseselerinde Türkçe konuşmak yasaktı. Türk okullarının sayısı gittikçe azaltılıyordu. Bilhassa kırsal kesimde yoksulluk gün gün artmaktaydı. Savaş sırasında açlıktan ölenleri gözlerimle görmüştüm. Nazizm-i-faşizmi benimseyen Bulgar yöneticileri Türk azınlığı cahillikle yok etme gayreti içindeydi. Okuma yazma oranı çok düşüktü.” (s. 11).

Vak'a zamanının böyle belirgin özellikler taşıması, bu işaretlerin birey üzerinde etkili olması, daha doğrusu zaman ögesinin romanın genel yapısında etkin bir belirleyen olarak yer alması, *Ağlatırsa Mevlam Yine Güldürür* romanını, bir zaman romanı (zeitroman) yapar. Bu dönemin karakteristik olaylarına yer verilmesinin yanı sıra, Türklerin yaşadığı köylerde, kasabalarda insanların dramatik görüntüsünün yanında, zamanın olumsuz şartlarıyla şekillenen çevre içinde Cemil Hoca'nın macerası ağırlık kazanır.

Romanda vak'a zamanının yanı sıra, yazma zamanı da önemlidir. *Ağlatırsa Mevlam Yine Güldürür* romanının yazma zamanı, 2000-2001 yıllarına denk gelmektedir. Buna karşın yazarın romanı anlatma zamanı ise, bir buçuk yıllık zaman dilimini gösterir. Yazar romana, 2000 yılının Nisan ayında başlar ve 2001 yılının sonbaharında da bitirir. Zaten romanın ilk yayınlandığı tarihte 2002 yılıdır.

Romanda olaylar anlatılırken, “dün akşam” (s. 1), “ertesi gün” (s. 35), “akşamüstü” (s. 90), “gece yarısı” (s. 201), “her akşam” (s. 214), “birkaç gün sonra” (s. 215) gibi işaretlerle zaman belirlenir.

Sonuç olarak romanda zaman ögesi, hem yoğun bir atmosfer sağlama hem de Cemil Hoca'nın yaşadıklarına açıklık getirmesi yönünde başarılı bir şekilde işlenir. Ayrıca romanda 1989 yılında bitmiş gibi görünen olaylar, aslında vak'a zamanının kesin bitiş noktası değildir. Cemil Hoca, bundan sonraki yıllarda insanlığı "yeni bir devir" in beklediğini müjdelir. Sonuçta romanın zaman çizgisi, hem geriye hem de ileriye doğru genişlemektedir.

3.3.7. Mekân

Ağlatırsa Mevlam Yine Güldürür romanında vak'a, üç ayrı mekânda cereyan etmektedir: Bunlardan biri Bulgaristan'da Kuşalan Köyü, Türkiye'de Eskişehir ve Cemil Hoca'nın en zor anlarını yaşadığı cezaevleridir. Olayların geçtiği bu mekânlar, Cemil Hoca'nın bakış açısından okuyucuya sunulmaktadır. Ayrıca buralar, Cemil Hoca'nın içinde bulunduğu sosyal ve psikolojik duruma göre anlam ve işlev kazanır.

Romanda adı geçen yerlerin yukarıda saydığımız özelliklerinin yanı sıra, söz konusu bu mekânlarla Cemil Hoca'nın içinde bulunduğu durumu yansıtan birtakım zıtlıklar (doğum/ölüm, iyi/kötü, geliş/gidiş, savaş/barış) dikkatlere sunulur, dolayısıyla da vak'anın gerilimli bir atmosferde seyretmesine zemin hazırlanmaktadır.

Romanda; Cemil Hoca'nın bakış açısından çeşitli yönleriyle okuyucuya sunulan söz konusu açık mekânların yanı sıra, vak'anın seyri üzerinde önemli rol oynayan kapalı mekânlar da vardır. Bunlar arasında Cemil Hoca'nın imamlığını yaptığı Kuşalan Köyü'nün Camisi, ailesiyle iyi-kötü bütün vaktini beraber geçirdiği evleri, Çavdar'la ciddi meseleler hakkında görüştükları "Vatan Cephesi" adı verilen

teşkilat binası, Eskişehir'deki amcasının evi, Eski Zağra Cezaevi, Belene Ölüm Kampı, kız kardeşinin evini sayabiliriz.

Romanda yer alan mekânların arasında özellikle üçü; amcasının evi, Eski Zağra Cezaevi ve Belene Ölüm Kampı önemli işleve sahiptir. Eskişehir ve burada yer alan amcasının evi, Cemil Hoca ve ailesi için yeni bir umut kapısıdır. Bin bir sıkıntı içinde oldukları Bulgaristan topraklarından çıkıp, Anadolu'ya gelen Cemil Hoca ve ailesi için burası da beklenen sonucu vermez. Cemil Hoca, çok sevdiği eşini Eskişehir'deki evlerinde kaybeder. Aynı şekilde Bulgaristan'dan kaçarak yanına sığındığı, Türkiye'de ona göz kulak olan amcası da burada vefat eder. Artık Cemil Hoca'yı bu eve ve bu şehre bağlayan tek şey, oğlu Nihat ve Türk topraklarında yaşama arzusu olur.

Büyük kayıplar yaşayan Cemil Hoca, hayatının en zor anını Bulgaristan casusu olarak Türk polisi tarafından suçlandığı gün yaşar. Çok sürmeden de Türkiye'den sınır dışı edilir. Bulgaristan'a tekrar gönderilir; fakat bu kez de Bulgaristan polisi tarafından, Türk casusu olarak suçlanır ve bunun üzerine Eski Zağra Cezaevi'ne gönderilir. Cemil Hoca için asıl zor günler de bundan sonra başlamaktadır. Oğlu Nihat'ın İstanbul'daki evinden çıkarken, pusuya düşürülerek öldürüldüğü haberini burada alır. Cezası bitmeyen Cemil Hoca, bu kez de Belene Ölüm Kampı'na gönderilir.

Açık Mekânlar	BULGARİSTAN	TÜRKİYE (ESKİŞEHİR, İSTANBUL)
Kapalı Mekânlar	Eski Zagra Cezaevi, Belene Ölüm Kampı, Tren	Eskişehir'deki evleri, Emniyet Müdürlüğü, hastane
Sonuç	SENTEZ	

Romanda yer alan bazı çevreler ikinci planda kalır ve bazı küçük çaptaki olayların doğuş ve gelişme yeri olarak dikkati çeker. Ancak bu çevrelerden bazıları roman içinde, ikinci planda kalsa da eserin genel yapısında önemli bir işlev üstlenmektedir. Meselâ Cemil Hoca ve ailesinin Bulgaristan'dan Türkiye'ye giderken bindikleri tren, yaşlı adamın bir devri kapatıp başka bir devri açmak yolundaki ilk heyecanı konusunda bize bilgi vermektedir. Başlangıçta Cemil Hoca'yı umuda, mutluluğa doğru götüren bu tren, daha sonra onu karanlıklara, eziyet dolu zamanların yaşandığı yerlere götürür. Bu geçiş aslında Cemil Hoca'nın hayatında yaşadığı geçişlerdir.

Trene binış amaçlarını düşünürsek, Cemil Hoca'nın iç dünyasına daha yakın gezinti yapabiliriz:

“Ekim ayının ılık bir gününde elimizde birer valizle Türkiye Cumhuriyeti Kapıkule Sınır Kapısı'ndan giriş yaptık. İnanın, hep Kuşalan Köyü'nde, evimizde tatlı bir rüya gördüğümü, az sonra uyanıvereceğim korkusuyla titredim durdum. Edirne'den trene bindik. Tren Trakya ovasına ilerlerken oğlumun,

Baba, anne, tıpkı rüya gibi değil mi?" diye gözlerinin yaşardığını hatırlayınca hep ağlarım. Hey gidi dünya!" (s. 55)

Yazar, mekân ögesinden sadece olayların cereyan ettiği sahneyi düzenlemek için yaralanmaz. Mekân ögesi, romanda dekoratif bir çevre oluşturmaktan çok, asıl olarak romanın genel yapısını yönlendirmektedir.

Romanda dördüncü bölüm, genel yapıyı yönlendiren mekânların kullanılması bakımından oldukça dikkat çeker. Eski Zağra Cezaevi, bu bölümde cereyan eden olayların merkezi durumundadır. Bölüme hâkim olan olağanüstü atmosfer gücünü bu merkezden almaktadır. Yapısı, görünümü ve insanlarıyla Cemil Hoca'nın hayatı ve roman için oldukça değişik bir köşedir. Eski Zağra Cezaevi insanı ürküten, insana tiksinti veren bir çevredir. Burası Cemil Hoca üzerinde değişik etkiler bırakır: Türkleri seven kadar sevmeyen, aksine onları düşman gözünde gören mahkûmlarda bulunur. Bu durum kahramanın en hassas olduğu, içinin acıdığı konudur.

Cemil Hoca'nın Eski Zağra Cezaevi'ne girdiği andan itibaren korkusu, endişeleri ve ıstırapları artar. Bu mekân onun gezdiği, gördüğü hiçbir yere benzememektedir. Nitekim şu ifadeler, onun içinde bulunduğu durumu açıkça ortaya koymaktadır:

"...Bence buraya cezaevi demek çok yumuşatılmış. Aslında burası acılar acı, ıstıraphane, sessiz işkence yuvası...Sevgi, saygı, acıma, sıcaklık gibi kavramların hiç uğramadığı yer. " (IV, s. 133)

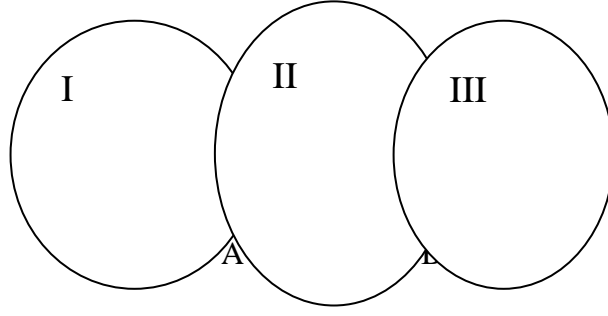
Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki, *Ağlatırsa Mevlam Yine Güldürür* romanında mekân ögesi, hem olayların seyri için atmosfer sağlanması hem de Cemil Hoca'daki felsefî ve manevî değişimin vurgulanması yönünde başarılı bir şekilde kullanılmaktadır.

3. 3. 8. Olay Örgüsü

Ağlatırsa Mevlam Yine Güldürür romanının olay örgüsü, ilk planda, birinci bölümün birinci kısmında meydana gelen olayla şekillenmeye başlar. Bu kısım, eserin genel yapısı içinde “Çekirdek” bölüm karakteri taşımaktadır. Daha sonraki bölümlerde cereyan edecek olayların çıkış noktası, birinci kısımdır.

Romanın asıl olay örgüsü Cemil Hoca'nın Bulgaristan'dan Anadolu'ya gelişi ve tekrar dönmek zorunda kalışı arasında cereyan eden olaylarla şekillenir. Cemil Hoca'nın bir sabah Çavdar ve arkadaşları tarafından camide sıkıştırılmasıyla başlayan bölümlerden sonra (I/ 1, 2, 3, 4,..., 9) olay örgüsünün geniş dairesi başlar. Cemil Hoca'nın, Bulgaristan'dan Anadolu'ya, oradan tekrar Bulgaristan'a dönüşünü dikkate alırsak, olay örgüsünün üç dairede şekillendiği ortaya çıkar

Küçük dairelerin, büyük dairelere bitiştiği alanlar, Cemil Hoca'nın kaderi bakımından önem arz eder: A bitişme alanında (II/1), Anadolu'ya mecburen sığınan Cemil Hoca, B bitişme alanında (II/ 6, III/1) tekrar Anadolu'dan ayrılmak zorunda kalır. A alanı, Cemil Hoca'nın umut kapısıdır; B ise kendisini bekleyen felaketlerin kapısı durumundadır. Romanda yer alan bu zıtlığı anlamak için geniş dairede cereyan eden olayları iyi bilmek gerekir. Birinci halka olayların çıkış noktası durumundadır.

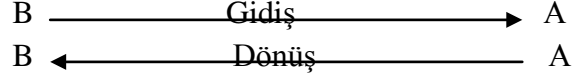
Ağlatırsa Mevlam Yine Güldürür romanı, doğrudan doğruya bir vak'a parçasıyla başlar:

"...Başımda bu düşüncelerle camiye vardım, anahtarla kapıyı açmaya çalıştım, anahtar yuvasında dönmüyordu. Ben anahtarı çevirmeye çalışırken kapı açıldı. Bismillâhirrahmânirrahîm, deyip sağ ayağımı içeri attım. Öbür ayağımı da atar atmaz enseme buz gibi bir şey dayandı ve anında, "Kıpırdama Cemil Hoca!" dediğini işittim. İrkildim. Başımdan ayaklarıma doğru inen soğukluğun titreşimiyle sarsıldım. Üç silahlı kişinin de önümde, yüzüme tabanca doğrulttuklarını da gördüm..." (2)

Henüz romanın başında gerilimli bir atmosferin doğmasına vesile olan bu durum, okuyucunun dikkatini eser üzerine çeker.

Romanın birinci bölümü (I – IX), esas olarak bir çatışma ile (Cemil Hoca-Çavdar-komünist partizanlar) şekillenmektedir. Çatışmanın çıkmasına etkisi olan birinci derecedeki kişiler, Bulgaristan topraklarında Türklüğü silmeye çalışan komünist partizanlardır. Cemil Hoca; Çavdar ve diğerleri arasında zihniyet farkı, kendi topraklarında özgürlüklerinin kısıtlanması ve dünya görüşü farklılığı esas rolü oynarken, aracı öğeler bu çatışmanın daha da boyutlanmasını sağlar. Bu çatışma

atmosferinde Cemil Hoca, belirli yöndeki eğilimine, inancına rağmen iki durum arasında sıkışır.

(Doğduğu büyüdüğü ... Cemil Hoca... (Ailesi ile birlikte, dünya görüşlerini ve inançlarını istedikleri gibi yaşayacakları topraklar)

BULGARİSTAN

TÜRKİYE

Romanın ikinci bölümü, Cemil Hoca'nın ve ailesinin Anadolu maceraları ile şekillenmeye başlar. Baskıdan, zulümden, özgürlükleri kısıtlayan bir ortamdan kaçan Cemil Hoca, büyük umutlarla geldiği Türkiye toprakları üzerinde yaşadıkları da onu derinden sarsar. Güvendiğim dağlara kar yağdı diye düşünür. Her şeyiyle bağlandığı, güvendiği Anadolu da onu yanıltır ve insanlar burada da barınmasına izin vermezler. Cemil Hoca'nın bütün umutları giderek boşa çıkmaktadır, amcasının ve eşinin ölümü, vatandaşlık alamamış olması, içinde daima taşıdığı korkunun başına gelmesi yani zulmün yaşandığı o topraklara tekrar dönmek zorunda kalması onu oldukça olumsuz etkiler. Cemil Hoca, sonunun karanlığa doğru gittiğini görmeye başlar. Nitekim korkuları boşa çıkmaz.

Kahramanın Bulgaristan'a tekrar dönüşüyle başlayan üçüncü bölüm, yaşanan olaylar bakımından felaketlerle dolu bir atmosfere sahiptir. Olayların daha da genişlediği ve derinlik kazandığı bu bölüm, Cemil Hoca içinde oldukça zor zamanların yaşandığı bölüm olur. Bölümü en dramatik hâle getiren durum, Cemil Hoca'nın haksız yere suçlanmış olmasıdır. Romanın kahramanı, yapmadığı bir şeyden dolayı casuslukla suçlanır ve o, kendini savunma hakkı bile tanınmadan emniyet güçleri tarafından sınır dışı edilir. Sessizce kaderine boyun eğen yaşlı adam, bundan sonra hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını bu bölümde anlamış bulunmaktadır.

Romanın beşinci bölümünün son kısmı (V/ 9), Cemil Hoca'nın hayatı için olmasa da o çok sevdiği toprakları ve Türkler için, bir derece daha olumluya gidişin müjdecisi durumundadır. Bunu Cemil Hoca'nın şu cümlelerinden çıkarabiliriz:

“1988'in ortalarına doğru batıdan ve kuzeyden ılık rüzgârlar esmeye başlamıştı. Demirperde ülkelerinde zoraki bir çözülme kıpırtıları görüldü. Bu çözülme, gevşeme kıpırtıları komünist diktatörlerin katıyen kendi isteği değil, aşağıdan yukarıya, batıdan doğuya baskıydı. Türkiye'nin Sesi Radyosu'ndan BBC'den Almanya'nın Sesi'nden, Hür Avrupa Radyosu'ndan dinlediğim bu haberler benim için hayati önem taşıyordu.” (s. 212)

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki, *Ağlatırsa Mevlam Yine Güldürür* romanı, dikkat çekici, akıcı olay örgüsüyle ve Cemil Hoca'nın bakış açısıyla daha sürükleyici bir şekil alır. Cemil Hoca'nın yaşadığı iç ve dış çatışmalar, benliğinden ödün vermeme mücadelesi, haksız yere yıllarca cezaevlerinde kalmış olması, avuçlarının arasından kayıp gidişini izlediği geleceği bu romanın olay örgüsünü oluşturur.

3. 4. İÇİMİZDEKİ İNCİ TANECİĞİ

3. 4. 1. Romanın Kimliği

1. Baskı : 1994, Samanyolu Yayınları, 141 s.

2. Bakı : 2007, Çağrı Yayınları, 141 s.

3. 4. 2. Özet

Yirminci yüzyılın ortalarıyla 1985 yılları arasında BKP'nin Türklerin Bulgarlaştırılması için aldığı kararları ve yaptıkları uygulamaları kronolojik sıralayan Ömer Osman Erendoruk, yasaklar ülkesine dönen Bulgaristan'da Türklerin ellerinde avuçlarında tek bir umutları kaldığını belirtmiştir. Yazar, o yılları tasvir ederken, düğünlerin, bayramların cenaze törenlerine dönüştüğünü ifade ederek “Özetleyecek olursak, seksenli yılların tümünde sanki bütün bulutlar Bulgaristan Türkleri'nin başucuna yığılmış, aralıksız zulüm, işkence, ölüm serpeiyordu.” diye belirtir. Romanda olaylar şöyle gelişmektedir:

Emine Teyze, Doğu Rodop Dağları'nın Arda Nehri kıyısında küçük bir köyde doğmuştur. Öğretmen okulunda okuduğu sırada okuldan atılmasıyla başlayan sıkıntılı hayatı uzun süre de öyle devam etmiştir. Hamile olduğu dönem eşi tutuklanmıştır. Doğuma eşi olmadan giden Emine Teyze'nin başına ise, felaketlerin en kötüsü o gün gelmiştir. Romanın kahramanına doğum sırasında narkoz verilmiş, ikiz oğlan doğuracağı önceden Bulgar güçlerine bildirilmiş olduğundan, doğumdaki Türk ebe bir anlığına oyunla doğumhaneden çıkartılmıştır. O esnada oraya gelen birisi kadın iki kişi, bebeklerden birini almış ve götürmüştür. Durumu kısa sürede

fark etmiş olan ebe kadın, Emine Teyze'ye doğumdan sonra gerçeği anlatmıştır. Bu olaydan bir hafta sonra da ebe kadın yolda öldürülmüştür.

Aradan uzun yıllar geçmiş; fakat kaçırılan oğlundan bir haber alamayan Emine Teyze, her geçen zaman daha da inancını yitirmeye başlamıştır. O yıl Türklerin isimleri Bulgar ismiyle değiştirilmiş ve kasabada asayişli sağlamak için kızıl bereli komando erler ortalarında kol gezmeye başlamıştır. Emine Teyze, yanında kalan oğluna Ferhat adını vermiştir. O gün Emine Teyze, oğlu Ferhat'ın yirmi beşinci yaş günü için torunu ile hediye almaya çıkmıştır. Daha sonra torunuyla parka giden Emine Teyze, bir tane kızıl bereli komando ere rastlamış, onu görür görmez şaşkına dönen kadın âdeta şok yaşamıştır. Çünkü oğlu Ferhat'ın yüzünde yer alan morumsu benin aynısını komando erde de görmüştür. Bu askerle kısa bir konuşma yaptığı sırada Emine Teyze, erin de doğum gününün o gün olduğunu öğrenmiştir. Bu durum onun için bir umut ışığı doğurmuş ve hemen durumu oğlu Ferhat'a açıklamıştır.

Bir gün Ferhat, babası için yaptırdığı çeşmenin başında komando erle karşılaşmıştır. O esnada erin de sağ ayağının başparmağından sonrakiyle üçüncüsünün kendi ayak parmakları gibi bitişik olduğunu görünce, artık onun kaçırılan kardeşi Serhat olduğunu kesin bir şekilde anlamıştır.

Emine Teyze'ye, Serhat'ın elinde bulunduğu komünist güçlerden kurtulması, ailesine kavuşması âdeta imkânsız gibi görünmüştür. Serhat, canavarın elinden kurtuluş çaresini ve bu sayede de ailesine kavuşmanın yolunu, firarda bulmuştur. Bir süre sonra genç asker, ortalıktan kaybolmuştur. Bulgar askerleri gibi ailesi de onu çok merak etmiş ve aramıştır. Aradan uzun zaman geçmesine rağmen, Serhat'tan

hâlâ bir haber alınamamıştır. Emine Teyze, tam kavuştum diye sevindiği evladını, tekrar kaybedince bir kat daha çökmüş, birkaç yaş birden yaşlanmıştı.

Bütün bunlar yaşanırken, o dönem Türkiye'ye göç başlamış ve Ferhat, annesini, eşini ve oğlunu alıp binlerce soydaşı gibi baskılardan kurtuluş için Kapıkule'nin yolunu tutmuştur. Kapıkule'den Türkiye Cumhuriyeti'ne girdiklerinde Emine Teyze, hayatlarının en güzel sürprizinin kendilerini beklediğini görmüştür. Serhat, Ortadoğu'ya nakliyecilik yapan tır şoförü bir arkadaşının sayesinde çoktan Türkiye'ye kavuşmuştur. Böylece onlar için yepyeni bir hayat başlamıştır.

3. 4. 3. Romanın Tertibi

İçimizdeki İnci Taneciği romanı, numaralandırılarak oluşturulmuş 23 kısımdan meydana gelir. Romanın 1. 3. 14. ve 23. bölümleri kendi içerisinde yıldızlarla ara-bölümlere ayrılır. Yıldızlarla sağlanan ara-bölümler, romanın sonuç bölümüne doğru yoğunluk kazanır. 1. 3. ve 14. kısımda yıldızlarla ayrılan 1 ara-bölüm, 23. kısımda ise, 4 ara-bölüm bulunmaktadır.

Romanın 22. ve 23. kısımları, diğer kısımlardan mekân ögesiyle ayrılmaktadır. Bu ayrım, Türkiye'de yeni bir hayata atılan adımla başlar, önceki bölümler de ise, olaylar Bulgaristan'da geçer. Mekân değişimi, olayların gelişme seyriyi etkilemektedir. Romanın temposu genel seyri içerisinde artarak devam etmektedir.

Romanda 1. kısım, yazarın duygu ve düşüncelerini aktardığı cümlelerle başlar. Yazar; Bulgaristan'da yaşayan Müslüman Türklerin sıkıntılarını, dönemin bitmek bilmeyen, günbegün artan baskıcı zulümlerini, insanların korku içinde,

mutsuz, huzursuz yaşadığı zamanların tarifini yapar. Yazar, sürekli olarak kafasına takılan soruyu, okuyuculara yöneltir bu kısımda “BEN ve ÖTEKİ” (s. 3) İşte bütün yaşanılanları da bu iki kelimenin üzerinde açıklamaya çalışır.

Romanın asıl kahramanlarından olan Emine Teyze ve onun hikâyesinin anlatılmaya başlandığı 2. kısım, romanın giriş bölümüdür. Daha doğum sırasında kaçırılan ve yıllardır haber alamadığı oğlu Serhat’ın beklenmedik zamanda ortaya çıkışı, görevi dolayısıyla kardeşi Ferhat ve ailenin, Serhat’ı içinde bulunduğu ağır durumdan kurtarma çabaları, Serhat’ın her riski göze alarak ailesine kavuşmak için görevinden kaçmasının anlatıldığı 22. kısma kadar olan bölüm, romanın gelişme bölümü durumundadır. Yaşadıkları topraklardaki baskıdan kaçan Emine Teyze ve ailesinin Bulgaristan’dan çıkışları, Türk topraklarına girişleri ve orada kendilerini bekleyen oğlu Serhat’la kavuşmalarının anlatıldığı 22. ve 23. kısımlar ise romanın sonuç bölümünü meydana getirmektedir.

Romanda bölümler, birbirinden mekân ögesi ile ayrılır. 22. ve 23. kısımda olaylar, Türkiye’de geçer. Diğer kısımlarda ise, olaylar Bulgaristan topraklarında yaşanır. Yapılan mekân değişikliği, romanda yaşanan olayların seyrini önemli ölçüde etkiler. Romana hâkim olan atmosferi daha da heyecanlı bir hâle getirir.

Yazarın romanda yaptığı ara-bölümler, herhangi bir olay örgüsüne ya da mekân ögesine bağlı olarak yapılmamıştır. Ara-bölümlerin en yoğun olduğu kısım romanın son kısmı yani 23. kısım olmuştur. Buradaki ara-bölümlerde yazar Serhat’ın kaçış macerasını geriye dönüşlerle ifade etmiş ve bunu yaparken de yıldızlarla sağlanan ara-bölümlere yer vermiştir.

İçimizdeki İnci Taneciği romanında, yazarın diğer romanlarında olduğu kadar yoğun olmasa da içeriği zengin tutmak ve yöre halkını yakından tanıtmak amaçlı deyimlere yer verilir. “Ağzına bal olsun. Aslı yoksa bile var olsun.” (s. 40) Romanın bölümlerinde dikkati çeken, “İnci Taneciği” (50/ 89/ 108) kelime grubunun, sürekli tekrarı yapılır.

Sonuç olarak, romanın tertibi ve muhtevası birbirine zıtlık teşkil etmez, düzenli bir ahenk içindedir. Ayrıca romanın düzeni, yaşanan olayların seyrine göre şekillenmektedir.

3. 4. 4. Romanın Konusu

İçimizdeki İnci Taneciği adlı bu kitapta umuda yapılan bir yolculuk anlatılmaktadır. Bu, özünü bulma, özlemlere kavuşma, özledikleriyle buluşma umududur. Gerçek bir olaydan kesitler sunan bu roman, 1980’lerin ortasında Bulgaristan’da yaşananları anlatır.

Yaşamının her geçen gün daha da zorlaştığı, insanların umutlarını kaybetmemek için büyük baskılara maruz kaldığı bu ortamda, kaderin yolları bir aileyi buluşturur. Büyük zorluklara rağmen içindeki inciyi korumayı başaran bir genç, sonunda özlediği yuvaya kavuşur.

3. 4. 5. Anlatıcı ve Bakış Açısı

“Edebi metinlerde tasarlanan hayat, rastgele bir hayat değildir. Düzenlenen dünya, anlamlı, bağımsız, işlenmiş ve kurulmuş bir dünyadır. Bu dünyada

yaşanılanları biri veya birileri anlatacak, gösterecek ve belki yorumlayacaktır."⁴⁸

İçimizdeki İnci Taneciği romanında, 1. ve 3. şahıs olmak üzere iki anlatıcının, dolayısıyla da iki bakış açısının varlığı söz konusudur. Böylece okuyucu, olaylara çift cepheden bakma fırsatını bulur.

Eserde, her bölümde değişmek üzere, bu iki anlatıcıya dönüşümlü olarak yer verilmektedir. 3.şahıs anlatıcı klasik anlamda, her şeyi bilen, gören ve olayların seyri hakkında bilgi veren bir anlatıcıdır. Okuyucu, kişi ve olaylara onun "bakış açısı"ndan bakar, onun sağladığı imkânlar ölçüsünde bilgi sahibi olur. Anlatıcı, anlatımını "iç monolog", "iç çözümleme", "geriye dönüş teknikleri" ile zengin kılmaktadır.

*"Bu anlatıcı, görgü tanığı konumundadır ve âdeta bir haber sunucusu gibi gözlemediği olayları belirli bir mesafeden aktarır."*⁴⁹ Ancak, söz konusu anlatıcının "hâkim bakış açısı"nın yanı sıra, esas kahraman konumunda bulunan Serhat'ın bakış açısına da yer verilir. Burada kahraman anlatıcı, olayın hem yapıcısı olan özne hem de anlatıcı, aktarıcı olan bir kişidir. Romanın bazı bölümlerinde kahraman, başından geçenleri, bizzat yaşadıklarını, gördüklerini, düşündüklerini değerlendirmeyi ve olaylar karşısındaki yorumlarını kendisi anlatır.

Bu uygulama sonucunda okuyucu, eserin dünyasını içten ve dıştan olmak üzere, iki cepheden tanıma imkânına kavuşur. Olayların seyri içerisinde, romanda yer alan kahramanların bakış açısına da yer verilmesi, esere gerçekçi bir nitelik kazandırır.

⁴⁸ Mehmet NARLI, a. g. e., s. 210.

⁴⁹ Nurullah Çetin, a. g. e., s. 104.

Romanın I. kısmında çevre, kişi ve olayların sunuluşu, tek bir bakış açısından yapılır. Burada yazar, kişileri ve dönemin olaylarını, Bulgaristan Türkleri'nin yaşadığı zorlu dönemleri, kendi bakış açısıyla yorumlar ve okuyucuya, romanın başında kısa bir bilgi verir. Bu aktarımı yaparken de kendi duygu ve düşünceleri ağırlık kazanır.

Romanın II. kısmında anlatıcı yine yazardır ve olaylar onun bakış açısından sunulur. Bu kısımda yazar, Emine Teyze, oğulları Serhat ve Ferhat'ın tesadüfen karşılaşmalarını ele alır. Yer yer kahramanların karşılıklı konuşmalarını, kendi ağızlarından vermesine karşın, hâkim anlatıcı yine kendisidir. Yazar, bu kısımda Serhat'ın ağzından duygu ve düşünceleri verdikten sonra anlatma görevini yine kendisi üstlenir. Bu konuyla ilgili bölüm şöyledir:

“Hani benim anam, hani benim babam? Niçin atılmışım? Sebep ne?...” Komando erin kendi kendine, cevabını bilmediği bu biçim sorular sorması, ilk kez olmuyordu. Akli az çok ermeye başlayınca kendisini, Ana-Çocuk Yuvası 'nda bulmuş, anasını ve babasını aramaya başlamıştı.” (s. 12)

Yazar, romanın genelinde olduğu gibi II. kısmında da kahramanların karşılıklı konuşmalarını olduğu gibi, ağızlarından aktarır. Bu da okuyucunun kahramana ve romana olan güvenini arttırır. Romanda Serhat'ın bakış açısına yer verilmesi, hem kendisini hem de çevresini tanımamız bakımından da oldukça yerinde bir uygulamadır.

Yazar, romanda sözü aldığı bölümlerde kişileri, onların ortamlarını ve yaşadıklarını ayrıntılı şekilde tasvir eder. Bu da okuyucunun kahramanları ve onların yaşadıklarını daha yakından hissetmelerini, anlamalarını sağlamaktadır. Böylece

okuyucu ve roman arasında sağlam, anlaşılır bir bağ kurmaktadır. Okuyucu kendini, anlatılan ortamlarda görür, kahramanların yerine koyar. Yazar, Emine Teyze'yi okuyucuya tanıtırken, tasvire yer verir:

“Emine Teyze, Doğu Rodop Dağları'nın alçaklı yüksekli tepeleri arasındaki derin vadilerden kıvrıla kıvrıla akıp giden Arda Nehri kıyısında küçük bir köyde doğmuştur. Orta halli bir ailenin kızıydı. Ağabeyi ailenin geçimine yardımcı olmak için okuldan ayrılmıştı. Emine oldukça başarılı ve okumaya meraklı olduğundan K... şehrindeki öğretmen okuluna devam etmiştir. Siyah, kıvrırcık saçlı, beyaz çehreli, orta boylu güzel bir kız sayılırdı.” (s. 19)

Klasik anlatımda, kahramanların psiko-sosyal yönlerinin tanıtılması, anlatıcı tarafından yapılır. Bu yöntem, ister istemez yazarı (anlatıcı ve bazı değer hükümlerinin savunucusu olarak) eserin terkibine yerleştirir, bu mesafe ilkesinin ihlali anlamına gelmektedir. *İçimizdeki İnci Taneciği* romanında bu durum az da olsa gözlenir.

Roman sanatında, yazarın, eserin genel yapısında bir şahsiyet olarak yer alması, bazı açıklamalarda bulunması doğal bir uygulamadır. Bu yolun, eseri anlamak bakımından, okuyucuya kolaylık sağladığı da bir gerçektir. *“Ancak, anlatıcının kişileştiği romanlarda, sonucun başarılı olabilmesi için, anlatıcının en azından ilginç, sevimli ya da saygı ve hayranlık uyandıran bir kişiliği olması gerekir. O zaman, okur, olaylara, kişilere, sorunlara onun açısından bakmakta ayrı bir lezzet bulabilir.”*⁵⁰

⁵⁰ Berna Moran, **Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış**, İletişim Yay., 1983, s. 49.

3. 4. 6. Zaman

İçimizdeki İnci Taneciği romanında, vak'a zamanı bunalımlı bir döneme işaret etmektedir. Romanın birinci kısmında anlatılanlar zamanı hakkında bilgi vermektedir. Bu sayfalarda çizilen manzara, tarihsel bir dönemi yansıtır. Aynı durumu Ömer Osman Erendoruk'un bir diğer romanı olan "*Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür*"de görmekteyiz. "*Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür*" romanında kahraman Cemil Hoca'nın tuttuğu notlar bize zamanı anlamakta yardımcı olmaktadır. Bu romanda da yazar, 1944-1989 yıllarına işaret eder. Yazar, bu sıkıntılı dönemi, anlattığı gerçek yaşam hikâyeleri ile daha da derin ve anlaşılır kılmaya çalışır.

Romanda vak'a zamanı iki daire içerisinde oluşmaktadır diyebiliriz. Birinci daire sınırları kesin olarak çizilmiş olan Bulgaristan Türkleri'nin yaşamış olduğu zorlu dönemi kapsamaktadır. Romanın olay örgüsünü teşkil eden olaylar, bu dairede şekillenir. Bulgaristan Türkleri'nin yaşadığı zorlu dönem romanın tertibinde de ön planda yer almaktadır. Böylece roman hem sosyal bir boyut kazanır hem de vak'anın hangi zaman dilimine ait olduğu belirtilir.

Eser boyunca işaret edilen bazı olaylar, meselâ; Bulgaristan'daki Türk azınlığının durumu (s. 5) komünizm yanlılarının bezdirici baskıları, vak'a zamanının 1945-1989 arası döneme rastladığını gösterir. Romanın vak'a zamanı, 1960-1989 (1960 Serhat ve Ferhat'ın doğum yılı) (1989 Türkiye'ye göç ettikleri yıl) arasında geçen yirmi dokuz seneyi konu alır. Ayrıca olayların seyri içinde, zaman zaman yapılan geri dönüşlerle de zamanın, 1945 yılına kadar genişlediği görülür. Böylece bu kırk beş yıllık zaman dilimi, romanın en geniş halkasını oluşturur. Serhat'ın

Bulgaristan Türk azınlığının zorlu dönemlerine tesadüf eden doğum tarihi (s. 22) etrafında anlatılanlar, geriye dönüşünde sınırlarını tayin eder.

Yazar, romanın birinci kısmında dönemin ağır tablosuna genel bir bakış yapar ve yaşananları tarihsel olarak sıralar. Böylece hem romanın zaman çizgisini anlamamızı hem de yaşananların boyutunu görmemizi sağlar. Romanda yer alan tarihsel sıralama şöyledir:

“Ülke, Türk azınlığı için cehenneme dönmüştü. Ve bu kızıl cehennem 1950’lerden 1990’ların başına kadar hüküm sürdüürmüştür.

1945’lerden başlayarak vura kıra tarım kooperatifleri kurulmuş, zorla özel mülkiyete son verilmiş, eze çiğneye fabrikalar ve işletmeler millileştirilmişti.

1959’da Türk Okulları kapatılmış, 1973’te insanların ana dilinde okuması, yazması ve konuşması yasaklanmıştır.

1970’lerde Pomak Türkleri’nin adları değiştirilmiş, onlarca kişi öldürülmüş, onlarca hapislere tıkanmıştır.

1980 başlarında Çingener’in adları Bulgarlaştırılmıştır. 1983’ün başlarından itibaren aralıklarla Türkler’in adları Bulgarca adlar ile değiştirilmeye başlanmıştır.

1984’te değişim hızlanarak devam etmiştir.

1985’in ilk aylarında artık Bulgaristan denen kızıl cehennem Türk adı taşıyan tek kişi kalmamıştır. En küçük mukavemet gösterenler Belene Ölüm Kampı’na gönderilmiştir.” (s. 5- 6)

Romanda vak'a ile zaman grafiği arasında büyük bir uyum söz konusudur. Romanda kısmen rahat denilebilecek seyirde başlayan olaylar, daha sonra gittikçe artan bir tempoda gelişir ve aynı tempoda sonlanır.

Romanda, Emine Teyze ve ikizlerinden biri olan Serhat'ın kaçırılması ve Bulgarlar için çalışması sürekli geriye dönüşlerle genişletilmiştir. Romanın genelini yazar bu geriye dönüşlerle işlemiştir.

Romanda, en azından okuyucunun zamanı algılamasında kolaylık sağlanmaya çalışılmıştır. Olaylar anlatılırken; “belirsizlik içinde 7-8 dakika geçti sanırım” (s. 23), “bugün” (s. 28), “az sonra” (s. 33), “o akşam” (s. 37), “bugün” (s. 46), “her akşam” (s. 54), “birkaç saat sonra” (s. 56), “yarım saat kadar vakit geçmesine rağmen” (s. 62), “ertesi gün” (s. 86), “on ikiye çeyrek kala” (s. 90), “bir buçuk saat sonra” (s. 113) gibi işaretlerle zaman belirlenmiştir.

Romanda kozmik zaman yine gecedir. Kahramanlar kendileri için önemli olan, başkalarından gizli yapmaları gereken işleri geceye bırakır. Buna en iyi örnek Serhat'ın yurttan hep geceleri kaçıp annesi Emine Teyze'nin evine gelmesi olur. (s. 70). Yine bu gecelerde önemli konuşmalar yapılır, kararlar alınır. Gece bütün gizemiyle bu romanda işlenir.

Yazar, romanın ikinci kısmında bir günlük zaman diliminden bahseder. Emine Teyze torunu Selçuk'la birlikte oğlu Ferhat'ın doğum günü için alışverişe çıkar. Yaşlı kadın, torunu Selçuk parkta oynarken karşılaştıkları Komando erin kendi üzerlerinde bıraktığı etkiyi anlatır. Komando er, Ferhat'a öyle benzer ki Emine Teyze bütün gününü o askeri düşünerek geçirir. Yazar, romanın ikinci kısmında Emine Teyze'nin sadece o gün yaşadıklarını ele alır.

Romanın üçüncü kısmına gelindiğinde ise, ikinci kısımda gördüğümüz zaman kavramının daha tersi bir durumla karşılaşırız. Üçüncü kısma yazar, Emine Teyze'nin doğduğu dönemleri anlatarak başlar. Emine Teyze'nin çocukluğundan, okul yıllarına oradan evliliğine ve ikizlerinden birinin kaçırıldığı güne kadar geçen uzun zaman süresini âdeta özetler. Romanın üçüncü kısmı, tekrar Emine Teyze'nin parkta komando erle karşılaştığı sahneyle tamamlanır.

Romanın dördüncü kısmında yazar, yine aynı günü, Emine Teyze ve torununun alışverişe çıktıkları günün devamını anlatmaya başlar. Yazar, iki bölümde de aynı zaman dilimini anlatmasına karşın, geriye dönüşlerle genişletir. Romanın dördüncü kısmında, yine aynı günün akşamı anlatılmaktadır. Emine Teyze ve komando erin karşılaşma anını ve bu karşılaşmanın kahramanlar üzerindeki yansımalarını geniş bir zaman diliminde yansıtmaktadır. Yazarın hâlâ bir günlük zaman dilimini anlattığını, konuşmalar esnasında kullandığı zaman ifadelerinden anlarız. Bu ifadeler şöyledir:

“Az sonra torunu Selçuk ve gelini beraber içeri girdiler. Selçuk, yakın fırından aldığı simidi yiyerek, ‘Anne, bugün ben bir askerle konuştum. dedi,

Asker sana ceza yazmadı mı?

Ama ben Bulgarca konuştum.

Ne dedin bakayım?

Selçuk, ‘Bugün babamın doğum günü’ cümlesinin Bulgarcasını söyledi.

O sana ne dedi?

Bugün onunda doğum günüymüş.

Selçuk dışarı çıkınca Emine Teyze bugün olan bitenleri en ince ayrıntısına kadar gelinine anlattı.” (s. 33)

Romanda beşinci kısım, “*O akşam*” (s. 37) zaman işaretiyle başlamıştır. Bu da bize gösterir ki yazar, romanın beşinci kısmında da aynı günü anlatmaya devam etmiştir. Bu bölümde, geriye dönüşler “*birkaç gün önce*” (s. 40) yaparak zamanı genişletmesine karşın, asıl olarak yine aynı günün devamını aktarmıştır.

Vak’a zamanının böyle belirgin özellikler taşıması, bu işaretlerin birey üzerinde etkili olması, daha doğrusu zaman ögesinin romanın genel yapısında etkin bir belirleyen olarak yer alması, *İçimizdeki İnci Taneciği* romanını, *Ağlatırsa Mevlam Yine Güldürür* romanında olduğu gibi zaman romanı yapar. Romanda bu dönemin karakteristik olaylarına yer verilmesinin yanı sıra, zamanın olumsuz şartlarıyla şekillenen çevre içinde Emine Teyze ve ailesinin macerası ağırlık kazanır.

Sonuç olarak romanda zaman ögesi, hem olayların atmosferini canlı kılma hem de Emine Teyze ve ailesi gibi o dönemde aynı sorunları yaşamış onlarca Türk’ün de yaşamlarına, dönemin zorluklarına ışık tutması açısından da oldukça uygun kullanılmıştır.

Romanın sonunda verilen 1989 tarihi aslında bir bitiş tarihi değildir. Bu tarihi Emine Teyze ve ailesi için yeni bir başlangıç tarihi olarak düşünmemizde mümkündür. Yazar romanda zamanı, geçmiş ve bugün arasında genişletmektedir.

3. 4. 7. Mekân

*“Romanda mekânı incelerken, olayların sunulmasında, gelişmesinde, kişilerin kişiliklerinin belirlenmesinde yönlendirici, belirleyici bir işleve sahip midir değil midir, buna bakılır. Mekânların insanlar üzerindeki etkileri incelenir.”*⁵¹ Bu tanımdan yola çıkarak *İçimizdeki İnci Taneciği* romanında mekânı inceleyecek olursak, romanda dikkati çeken mekânlar Bulgaristan, hastane, Emine Teyze’nin evi, çocuk parkı, Serhat’ın sevgisiz, acımasız büyütüldüğü yetiştirme yurdu ve zorlu günlerin bitişinin simgesi olan Türkiye toprakları olmuştur. Bütün bu mekânlar yazar tarafından okuyucuya sunulmuştur. Yine bu mekânlarda Emine Teyze ve ailesinin yaşadığı zorluklar romana gerilimli bir atmosfer yüklemiştir.

Romanda olaylar Bulgaristan topraklarında başlamakta, burada işlev kazanmakta ve Türkiye topraklarında son bulmaktadır. Olayların gelişmesinde Bulgaristan önemli rol oynamaktadır. Çünkü burası, olay örgüsünü şekillendiren olayların başlangıç noktasıdır. Emine Teyze’nin babasının ölümü, eşinden ansızın koparılışı, ikizlerinden birinin kaçırılması ve Emine Teyze ile parçalanmış ailesinin zorlu yaşamları burada, yani Bulgaristan’da baş göstermektedir.

Romanda beş ayrı önemli mekân söz konusudur. Bunlardan ikisi kapalı mekân diğer üçü ise açık mekânlardır. Kapalı mekân olarak değerlendirebileceğimiz hastane Emine Teyze’nin yaşamı için dönüm noktası durumundadır. Hayatının en acı haberini aldığı bu oda, onun geri kalan hayatını hep acı içinde geçirmesine neden olur. Doğum yaptığı hastanede ikizlerinden birinin kaçırıldığını öğrenen (s. 22) Emine Teyze için bu mekân bütün olumsuz yanlarıyla yansıtılır. Romanda hastane

⁵¹ Nurullah Çetin, a. g. e., s. 133.

Emine Teyze'nin psikolojisi yönünden yansıtılmıştır diyebiliriz. Bu mekânda yaşadıkları Emine Teyze'yi içe dönük bir kişilik yapmaktadır.

Romandaki olay örgüsünün bir nevi başlangıç noktası sayabileceğimiz, Serhat'ın doğduğu hastaneden kaçırılması olayını yazar, kapalı mekânda gerçekleştirir. Ana-oğul'un karşılaşmalarını ise açık mekânda yani bir çocuk parkında sağlar. Kapalı bir mekân olan hastane odasında yaşadığı kötü anları bir çocuk parkında (açık mekân) yerini umuda bırakır. Yazar, yaşlı kadın ve oğlunun karşılaşma anını şöyle ifade eder:

“...parka doğru giden yan sokağa dönmeleriyle, yaya kaldırımında bisiklet süren bir çocuk kadına çarptı. Kadın sendeledi. Elindeki paket yere düştü, açıldı. O esnada karşı kaldırımında duran bir komando er olayı görünce onlara doğru koştu.

Emine Teyze doğrulduğu anda komando erin yüzüne baktı. Fakat gözlerini ondan ayıramadı. Daha doğrusu, komando erin burnunun sağındaki morumsu beni görünce içi allak bullak oldu. Sarsılmış kalbinin vuruşları hızlanmıştı.

Aman Allah'im! Bu ne benzerlik..' diye aklından geçirdi. Gözlerini ondan ayıramıyor, ince ince süzüyordu. Hay Allah, bunu çenesi, burnu, yanakları aynı Ferhat'ımızdaki. Yoksa...yoksa...bu?” (s. 10- 11)

Romanda yer alan mekânlar, Serhat ve Emine Teyze'nin içinde bulunduğu psikolojiye göre anlam ve işlev kazanır. Serhat'ı kaçırsa zorlayan da içinde bulunduğu mekân ve bu mekânın olumsuz şartlarıdır. Ailesinden ayrı şekilde büyümesinin sebebini uzun yıllar bilmeden yaşayan Serhat, bütün gerçekleri öğrenmeye başladığı dönemlerde, yaşadığı mekâna ve hâkim olan düzene karşı nefret

duymaya başlar. İçinde bulunduğu bu durum onu, bütün tehlikelerine rağmen firara zorlar. Burada mekânın Serhat üzerindeki olumsuz etkisi görülür.

Romanda Emine Teyze ve onun ailesinin evi, olayların şekillenmesinde önemli yere sahip olan mekânların başında gelmektedir. Emine Teyze, yıllardır kimler tarafından kaçırıldığını bilmediği oğlu Serhat ve ikizi Ferhat, gelini, torunu ile ilk kez bu evde bir araya gelirler. Ayrıca Serhat, hayalinde bile canlandıramadığı, hiç tanımadığı ailesiyle yine bu evde bir araya gelir. İlk kez bir aile olduklarını hissederler. Bu ev, Serhat'ın bugüne kadar yaşadığı ortamlardan çok farklıdır. (s. 70) Kaldığı yurtların soğuk, sevgisiz ortamlarından sonra, aile sıcaklığını bulduğu, sevgiyi tattığı tek ortam bu ev ve bu evde ailesiyle bir araya gelmesi olur.

Bütün bu mekânların dışında, Serhat ve ailesi için en önemli değere sahip olan yer, özgürlüklerini kutladıkları, sıkıntılardan, zorba düzenden kurtuluşlarını ilân ettikleri Türkiye olur. Türkiye, bütün aile için başka bir yaşama atılan adım, hayalini kurdukları dünyaya açılan kapı gibidir. Bulgaristan topraklarında yaşadıkları acıların, özlemlerin, korkuların aksine burası, yeni bir hayatın başlangıcı sayılır.

Romanda mekânı incelerken dikkat ettiğimiz noktalardan biri de bu mekânların romandaki kişilerin kişilikleri üzerindeki belirleyici etkisidir. Buradan yola çıkarak, Serhat'ın yaşadığı açık-kapalı mekânların onun üzerindeki etkisine kısaca bakalım:

Serhat'ın kişiliği üzerinde en belirleyici etkiye sahip olan yer, yetiştirme yurdu olmuştur. Burada Bulgaristan yönetimi tarafından bir komando olarak yetiştirilen Serhat'a sevgisizlik, acımasızlık ve gaddarlık aşılanmıştır. Romanda bu mekân, Serhat'ın yaşamında olumsuz bir etkiye yol açmıştır. Fakat o, kişiliği gereği

bu olumsuz etkilerin tesirinde, diğerk arkadaşlarına nazaran daha az kalmıştır. Yazar, romanda bu durumu, romana ismini veren “içindeki inci taneciğı” olarak ifade etmiştir. (s. 59)

Serhat’ın kişiliğinde etkisi olan bir diğerk mekânda, Emine Teyze’nin evi olmuştur. O, bu evde içindeki inciyi ortaya çıkarmış, yetiştirildiğı acımasız, sevgisiz ortama ait olmadığını, o incinin hâlâ ölmediğini bu evde ispat etmiştir. İki mekânın da kapalı mekânlar olmasına rağmen, biri olumlu biri olumsuz etkiye sahip olmuştur. Türkiye ise asıl benliğine kavuştuğı ortam olmuştur.

İçimizdeki İnci Taneciğı romanında, mekânlarla ilgili sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: mekân ögesi burada olayların seyri için atmosfer sağlamasının yanı sıra, Serhat’ın manevi değışiminin vurgulanması açısından da bir öneme sahiptir. Ayrıca romanın kapalı mekânla başlayıp açık mekânla bitmiş olması, Serhat’taki olumsuzdan olumluya geçişin önemli bir göstergesi sayılabilir.

3. 4. 8. Olay Örgüsü

İçimizdeki İnci Taneciğı romanının olay örgüsü, zorbacı ve öldürücü düzenin içinde parçalanmış olan ailenin tekrar bir araya gelme mücadelesi ile şekillenir ve bu süre içerisinde bu ailenin yaşadıkları, dış etkenlerle verdikleri kadar, bu savaşı iç dünyalarıyla da vermeleri romanın olay örgüsünü oluşturmaktadır.

Bazen romanlarda yer alan “*Olaylar, orta yerden başlar, genellikle geriye dönüş tekniğıyle bir süre sonra eskide olmuş olaylar aktarılır, en son olarak da sonucu verilir. Bu tür romanlarda olaylar, genellikle gelişme bölümlerinden başlatılır. Gelişme (serim, işleyiş) bölümünde olaylar dizisi yoğunlaşır, romanın*

omurgası az çok ortaya çıkar, kişiler kadrosu tanınmaya başlar, ana düğüm biraz daha açılır, ara düğümlerin bir kısmı çözülür, bir kısmı yeniden başlar.”⁵²İçimizdeki İnci Taneciği romanında da, bu durumla karşılaşırız.

Romanda anlatılan hikâye, daha başlangıçta rengini belli eder ve gelişmeye başlar. Yapılan geriye dönüşlerle de okuyucunun konuyu anlaması sağlanır. Bu açıdan bakılarak romanın olay örgüsü için şunları söyleyebiliriz:

İçimizdeki İnci Taneciği romanının olay örgüsü, ilk etapta, ikinci kısımda şekillenmeye başlamıştır. Daha sonraki bölümlerde detaylı verilen konunun çıkış noktası burası olmuştur. Yazar, bu kısımda konuya baştan giriş yapmak yerine, sondan giriş yapmayı tercih etmiştir. Asıl konunun başladığı dönemlere ise, üçüncü kısımdan itibaren giriş yapmıştır. Yani, geriye dönüşlerle olay örgüsünü şekillendirmiştir diyebiliriz.

Romanın birinci kısmına yazar, dönemin zorluklarını, insanların maruz kaldığı zorbalıkları anlatarak başlar. O döneme ışık tutarak okuyucunun olaylara hâkim olmasını ve dönemi daha yakından kavramasını sağlar. Bunu da okuyucuya sorular sorarak yapmaya çalışır:

“Hiç uzun düşündüğünüz, üzerinde kafa yordüğünüz oldu mu?

Nedir bu muharebe? Harp? Savaş? Cenk?

Ve bu dördüne yakın daha bir sürü kelime?” (s. 1)

⁵² Nurullah ÇETİN, a. g. e., s. 191.

“1959’da Türk okulları kapatılmış, 1973’te ana dilinde okuyup yazması, konuşması yasaklanmış, türküleri, şarkıları susturulmuş, gelenek, örf ve adetlerini uygulaması men edilmişti.

1970’lerde Pomak Türkleri’nin adları değiştirilmiş, onlarca kişi öldürülmüş, onlarca hapselere tıkanmıştır.

1980 başlarında Çingener’in adları Bulgarlaştırılmıştır. 1983’ün başlarından itibaren aralıklarla Türkler’in adları Bulgarca adlar ile değiştirilmeye başlanmıştır.

1984’te değişim hızlanarak devam etmiştir.

1985’in ilk aylarında artık Bulgaristan denen kıvı cehennem Türk adı taşıyan tek kişi kalmamıştır. En küçük mukavemet gösterenler Belene Ölüm Kampı’na gönderilmiştir.” (s. 5- 6)

İçimizdeki İnci Taneciği romanının vak’a halkalarını belirlemek için, eseri, muhtevanın seyrine göre yeni bir bölümlenmeye tâbi tutmak uygun olabilir. Romanda, hâkim ve sürekli çizgi aslında Serhat’ın serüvenidir. Olay örgüsünü şekillendiren vak’a halkaları, bu çizgi üzerinde dizilir. Bunu esas aldığımızda, olay örgüsünün, üç büyük halkadan meydana geldiği görülür: III kısmın birinci ara-bölümüne kadar olan yer (Serhat’ın doğumundan sonra hastanede kaçırılması) ilk, XI. kısım (Serhat’ın yıllardır varlıklarından bile habersiz olduğu ailesine kavuşması) ikinci, XX.- XXIII. kısımlar ise (Serhat’ın ansızın ortadan kaybolması ve Türkiye’de ortaya çıkması) üçüncü halkayı meydana getirmektedir.

İlk halkada, her şeyden habersiz olarak doğduğu zaman kaçırılan Serhat, ikinci halkada tesadüfler sonucu karşılaştığı insanların ailesi olmaları ihtimaliyle, pek çok tereddüt ve iç karışıklık yaşamıştır. Üçüncü halkada ise, bütün gerçekleri öğrenmesiyle tereddütten kararlılığa doğru bir geçiş sergileyen Serhat, gerçek ailesine yıllar sonra kavuşmuştur.

Romanın ikinci kısmı, yıllardır birbirlerinden haber alamayan Emine Teyze ve Serhat'ın, beklenmedik şekilde karşılaşmalarının anlatıldığı bölümdür. Birbirlerini gördükleri anda, her iki tarafında kafasında “acaba”lar oluşur. Emine Teyze, komando erin oğlu Ferhat'a benzerliği karşısında âdeta şaşkına döner. Yazar, burada okuyucuyu büyük bir merakla sürükler. Romanın bu kısmında, üstü kapalı şekilde verdiği olayı hâlâ tam olarak kavrayamayan okuyucu, olay hakkında tahminlere başlar.

Emine Teyze ve Serhat'ın parkta karşılaşma olayı, romanda yaşanacak olaylarında başlangıç noktasıdır. Emine Teyze, durumu hemen açtığı oğlu Ferhat ile karmaşık olduğu kadar da heyecan verici bir duruma sürüklenir. Komando Serhat'ta aynı durumun şaşkınlığı içerisindedir; fakat Serhat'ın konumu her iki tarafı da korkutmaktadır. Bulgar güçleri adına çalışan bir komandonun Türk ailesi ile sohbet etmesi, görüşmesi hem suçtur hem de büyük cezası vardır.

Romanın 11. kısmı olaylar ve kahramanlar için dönüm noktası niteliğindedir. Bu kısımda Emine Teyze ve oğlu Ferhat'ın evine misafir olan Serhat, her türlü riski göze alarak gelir. Artık herkes Serhat'ın kendi evlatları olduğundan emindir; fakat en büyük sorun, onu ağına düştüğü örümcekten nasıl kurtarılması gerektiğidir. Bu imkânsızdır ve cezası ölümdür. Serhat, kafasında bu düşüncelerle yurda döner.

Onun bu hızlı değişiminde içindeki inci taneciğinin hâlâ ölmemiş olmasının etkisi büyüktür. Her ne kadar Bulgar devleti tarafından yetiştirilmiş olsa da genleri buna izin vermemektedir. Ömer Osman Erendoruk'un soya çekim konusundaki düşüncesi burada da belirir.

Romanın 15. kısmı, olay örgüsü bakımından önem teşkil etmektedir. Birden bire ortadan kaybolan Serhat, hem Bulgar güçleri tarafından merakla beklenmekte ve aranmakta hem de daha yeni kavuştuğu ailesi tarafından merak edilmektedir. İçindeki inciyi öne çıkaran Serhat, kimseye haber vermeden Türkiye topraklarına kaçar. Serhat'tan uzun süre haber alamayan Emine Teyze ve Ferhat, hayatından endişe duymaya başlar. Aradan uzun zaman geçmesine rağmen hâlâ Serhat'tan haber alamazlar. Göçlerin başladığı bu dönemlerde Emine Teyze, hiç istemeye istemeye Türkiye'ye göç için yola düşer. Oğlu Ferhat ve gelini bu konuda onu ikna etmekte zorlanırlar, başka çaresi olmadığını anlayan kadın akli Serhat'ta kalarak ana vatana giriş yapar.

Yazar, romanda ailenin Türkiye'ye göçü sırasında Kapıkule'de yaşadıkları anı, oldukça gerçekçi ve içe dokunur şekilde işlemiştir. Türk topraklarında ailesini bekleyen Serhat'ı karşısında gören herkes âdeta şaşkınlıktan dilini yutmuştur. O an yeniden doğmuş gibi olan Emine Teyze, bütün sıkıntıları geldiği topraklarda bırakmış olur.

Romanın olay örgüsü, gergin bir atmosferde başlamasına karşın, oldukça rahat ve mutlu bir sonla noktalanmıştır. Yapılan mekân değişikliği ve bu değişimin kahramanlar üzerindeki olumlu etkisi, romanı oldukça heyecan verici bir duruma getirmiştir. Romanın genel yapısını oluşturan bütün öğeler, bu değişimi ve geçişi

sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. Yazarın bu romanda vurgulamak istediği, insan hangi şartlarda nasıl yetişirse yetişsin, gen denen olayın önüne hiçbir şeyin geçeceğine inanmaz.

Yazar, okuyucuya soya çekim olayını da bu romanda yaşanan olayla açıklamış olur. İnsanın yetiştiği, yetiştirildiği ortam her ne olursa olsun, kişi de var olan “öz”ü değiştiremez.

3. 5. TOPRAĞA KAN DÜŞTÜ

3. 5. 1. Romanın Kimliği

1. Baskı: 2005, Çağrı Yayınları, 158 s.

3. 5. 2. Özet

Toprağa Kan Düştü romanı, aslında büyük bir değişimin anlatıldığı romandır. Romanda hikâyesi anlatılan Murat, üniversitenin edebiyat bölümünde okuyan, devrimci bir gençtir. Çok küçük yaşta ailesiyle Bulgaristan'dan göç etmiştir. Arkadaş çevresi, okuldaki hocaları, bir de kendisindeki boşluğunda etkisiyle devrimci gençler arasında, komünizm için çalışan, onu savunan biri olmuştur. Bu konuda o kadar katı bir genç imajı çizmektedir ki içinde bulunduğu durumu ve konu hakkındaki görüşlerini çekinmeden, sakınmadan her yerde söylemiştir.

Bir gün, Bulgaristan'da yaşayan akrabası Orhan Amca, Türkiye'ye göç etmiştir. Murat, Orhan Amca'nın o güzelim demokrasi ülkesi diye tabir ettiği Bulgaristan'ı bırakıp gelmesinden dolayı içten içe kızmıştır. Ziyarete gittiği bir gün de bu kızgınlığını belli etmekten çekinmemiştir.

İçinin bir yerlerinde hep “acaba” sorusu taşımış olan Murat, Orhan Amca ile yaptığı konuşmalara duyarsız kalamamış ve içinde inandığı değerlerle ilgili şüphesi giderek artmıştır. Gerçekten yanlış yolda mıyım, gerçekten bunca yıldır duyduğum, inandığım şeyler aslında boş bir yanılgıdan ibaret mi diye kendi kendine sorup durmuştur. Bu arada da hâlâ örgütle görüşmelerine, toplantılarına devam etmiştir.

Murat, örgütten arkadaşı olan Şefika'ya âşık olmuştur. Şefika, örgüt tarafından bir göreve seçilmiş ve gitmesi gerekmiştir. Murat'la ara ara örgütten çıkmayı düşünmüş ve onunla evlenmek istemiş olan Şefika, bu duruma itiraz etmesi mümkün olmamıştır; fakat bu durum ikisinin de hoşuna gitmemiştir. Çünkü örgütteki elemanlardan biri olan Mehmet Ali adındaki genç de Şefika'ya âşık olmuş ve bu göreve de Şefika'yı çağıran o olmuştur. Çaresiz ikisi de bu geçici ayrılığı kabul etmiştir.

Aradan geçen uzun zaman Murat'ı Orhan Amca'ya anlamadığı şekilde yakınlaştırmıştır. Onun sözlerinin etkisinde kalmaya başlayan Murat, giderek içinde bulunduğu durumu sorgulamaya başlamıştır. Bir gün birlikte Bulgaristan'ı ziyarete gitmeye karar vermişlerdir. Bu ziyaret, Murat için beklemediği bir dönüşün de başlangıcı olmuştur.

Bulgaristan'ı demokrasinin ülkesi olarak gören, buradan kaçan insanlara anlam veremeyen hatta içten içe onlara kızmış olan Murat, burada gördüklerinden sonra bulunduğu yolun yanlışlığını anlamıştır. Buna etki eden durumların başında, suçsuz oldukları halde Bulgar polisi tarafından casusluk suçuyla yakalanıp hücreye atılmış olması ve Orhan Amca'nın yıllar önce bu topraklarda yaşadıklarını, ailesini kaybetme hikâyesi ve devamında yaşadıklarını duyması olmuştur. Orhan Amca'nın yaşadıkları Murat'ı oldukça çok etkilemiştir.

Kısa süren ziyaretten sonra tekrar Türkiye'ye dönmüştür. Bu dönüş, Murat için gerçek mânâda dönüşün kanıtı olmuştur. Bulgaristan'da namaz kılmaya başlamış olan Murat, o eski düşünceleri taşımaktan sıyrılmıştır. Madalyonun öteki yüzünü de görmüştür ve bu nedenle örgütü de ziyarete gitmemiştir. Bunun yanı sıra,

hâlâ akli Şefika'da olan Murat günlerce onu aramaya devam etmiş fakat sonuç alamamıştır. Ümidini kestiği sırada da başka bir bayanla evlenmiş, çocukları olmuştur. Bir gün, oğluyla dışarıda dolaştığı sırada gördüğü, ayakları olmayan bir dilenciye içi sızlayan Murat, ona para uzatmış ve yoluna devam etmiştir. O esnada, kendisine seslenen dilenciye dönmüş, sesin kime ait olduğunu anlamaya çalışmıştır. Kadının yanına yaklaşmış ve kadın ben Şefika'yım demiştir. Bunu duyan Murat, o anda hayatının en ağır şokunu yaşamıştır. Bir parkta başından geçenleri, Şefika ona anlatmıştır. Hâlâ onu unutamadığını, zamanında kendisini dinleyip o örgütten ayrılmadığı için kendisini hiç affetmediğini söylemiş ve vedalaşıp ayrılmıştır. Bu olayın sonunda Murat, âdeta yıkılmıştır.

3. 5. 3. Romanın Tertibi

Toprağa Kan Düştü romanı, numaralandırılarak oluşturulmuş 18bölümden oluşur. Her bölüm kendi içerisinde belli bir uyum sağlamaktadır. Diğer romanlarının aksine bu romanda, bölümleri kendi içerisinde tekrar numaralandırmayı tercih eder. IX. X. XI..... XVI. bölümler, diğer bölümlerden mekân ögesi ile ayrılmaktadır. Bu bölümde, olaylar Bulgaristan'da geçer. Diğer bölümlerde ise, olaylar Türkiye'de cereyan eder. Mekân değişikliği, konunun bütünlüğünü ve olayların gelişme seyrini önemli ölçüde etkiler. Romanın temposu genel seyri içinde artarak devam eder.

I. II. ve III. bölüm romanın “giriş” bölümü mahiyetindedir. Bu bölümde, Murat'ın devrimci yönü ve bu yöndeki kararlılığı aktarılır. Orhan Amca'yı tanımasıyla başlayan ve Bulgaristan'a gitmesiyle son şeklini alan Murat'taki değişim, onun yaşadıkları, duydukları ve zaten içinde bulunan “acaba”lara da cevap

bulmasıyla, geçmişini silip yeni bir hayata başlama kararı verdiği IV. V. VI...XVII. bölüme kadar olan romanın “gelişme” bölümü mahiyetindedir. Murat’ın değişim sonrası başladığı hayatı, evliliği ve devrimci yıllarında âşık olduğu Şefika’yla beklenmedik acı karşılaşmasının anlatıldığı XVIII. bölüm, romanın “sonuç” bölümüdür.

Romanın gelişme bölümünü oluşturan kısımlar, taşıdığı özellikten kaynaklanan bir genişliğe sahiptir. Çünkü bu kısımlar, farklı şekilde seyreden bir atmosferle gelişir. Murat’taki değişimin sinyalleri, daha I. kısımdan itibaren kendini gösterir.

Romanda, dikkati çeken bir diğer durumda, halk arasında sıkça kullanılan bazı deyim ve atasözlerine yer verilmiş olmasıdır. “Söyle arkadaşını sana kim oluşunu söyleyeyim” (s. 26), “Can sıkılmadan Hızır yetişmez” (s. 29), “Gidip de gelmemek var, gelip de bulmamak” (s. 51), “Komşunun avlusunda oynayan ayı, bizim avluya da gelir” (s. 86), “İyilik yap, denize at, balık bilmezse halik bilir” (s. 109), “Allah rast getirirse kulun işini, geçirir mermer taşta dişini.” Allah rast getirmezse kulun işini, lokum yerken bile kırar dişini” (s. 137), “İnsan ne oldum dememeli, ne olacağım demeli” (s. 156) Bu örnekler, romanın muhtevasını geniş tutması bakımından oldukça önemlidir.

I. ve II. bölüm, diğer bölümlere kıyasla daha rahat bir atmosferde geçer. Giderek artan bir gerilime sahip olan roman, son bölüme kadar da bu yoğunluğunu devam ettirir. Kısımlar, kendi içlerinde bir bütünlük arz etmektedir. Herhangi bir işaretle ara-bölümlere ayrılmaz. Romanın genel yapısını oluşturan vak’a, zamanı, mekân vs. romanda gerilimli atmosfere uyum sağlar ve akışı sekteye uğratmaz.

3. 5. 4. Romanın Konusu

Toprağa Kan Düştü romanı, bir gencin, farkında olmadan içinde bulunduğu yanlışlarla uçurumun eşiğinde dururken, karşısına çıkan adamın öğütleri ve anlattıklarıyla kısa zamanda doğruyu bulması sonucu başlayan değişimini anlatır.

3. 5. 5. Anlatıcı ve Bakış Açısı

Toprağa Kan Düştü romanında anlatıcı, kahraman-anlatıcıdır. Romanda, hikâyesine ağırlıklı şekilde yer verilen Murat, hem anlatıcı hem de anlatılan konumundadır. Kahraman- anlatıcı olan Murat'ın anlattıkları ile okuyucu âdeta romanın içinde yaşar, gözlemci bir figür gibi anlatılanları gözlemler. Dolayısıyla bu da romana daha sıcak bir hava, samimiyet katar. Ancak romanda iki bakış açısının varlığı söz konusudur. Bakış açılarından biri anlatıcıya, diğeri ise Orhan Amca'ya aittir. Roman, anlatıcının bakış açısıyla başlar ve okuyucu onun bakış açısından olaylara bakar. Nitekim roman, onun zihninden verilen şu cümleyle başlar:

“Koşu Kavak'tan, dedemin kardeşinin oğlu Orhan Amca'nın geldiğini işittiğimde hiç sevinmemiş, bilakis, basbayağı kızmıştım. Kendi kendime 'Hiç insan o güzelim demokrasi ülkesini terk eder m? Çok yazık..' diye mırıldanıp durmuştum.”

(s. 7)

Romanda, Murat'ın bakış açısından verilen olaylar, yerini VII. bölümden XVII. bölüme kadar olan kısımda ağırlıklı olarak Orhan Amca'nın bakış açısına bırakır. Burada okuyucu, olaylara onun gözüyle ve yaklaşımıyla bakmaya başlar. İki bakış açısı arasındaki bu değişme, olaylarında akışı ile yakından ilgilidir. İlk başlarda İstanbul'da yaşananları aktaran Murat, bahsettiğimiz bölümlerde

Bulgaristan'a gider. Burası onun alışık olmadığı bir ortamdır. Bu nedenle, olayları anlatan bakış açısının değişimi normaldir.

Romanda anlatıcının üstlendiği rolleri şöyle sıralayalım:

1- Yazarın okuyucu ile anlatıcı arasına girerek bilgi vermesi:

“Halk arasında sık sık kullanılan bir deyim vardır. Malûm olmak. Bir kimsenin, o an, uzaklarda cereyan etmekte olan ya da daha sonra cereyan edecek olan bir felaketi veya iyi olayı herhangi bir şekilde hissetmesine ‘Malûm oldu’ denir.” (s. 38)

2- Yazarın konuları atlayarak anlatması sonucu okuyucudan özür dilemesi:

“Siz Şefika'yı tanımazsınız, ben tanırım.”

“Benim tanımam yeterli olmadığından onu size de tanıtmak istiyorum. Hatıralarımın burasına kadar size Şefika'dan söz etmeye fırsat bulamadığım için özür dilerim.” (s. 35)

3- Yazarın olayları anlatırken okuyucuyu düşünmesi:

“Canınızı sıkmamak için, polisın Bulgarca söylediklerinin sadece tercümesini yazıyorum.” (s. 126)

4- Samimiyetini okuyucuya da yansıtması:

“İtiraf ediyorum: O an benim yüreğime kan damlamıştı. Meçhul bir yerden kalbime cıp cıp... diye damlamaya devam ediyordu.” (s. 38)

5- Olayların geleceği hakkında işaretlerde bulunması:

“Şefika'nın başına gelen felaketi sırası gelince kendi ağzından dinleyeceksiniz.” (s. 37)

Romanda olaylar, birinci derecede Murat'la ilgili olduğu için, sıklıkla uygulanan “iç monolog” ve “iç çözümleme” teknikleriyle de Murat'ı daha yakından izleriz. Romanda, “iç monolog” tekniğine bir örnek verelim:

“İçimden 'Bu herifçioğulları sosyalizmin bütün nimetlerinden yararlanmış olmalarına rağmen ondan niçin nefret ediyorlar sanki? Bunun bir sebebi olmalı, ama ne? Minnettarlık duygusundan mı yoksunlar acaba? diye aklımdan geçirdim.” (s. 19)

Romanda uygulanan bir diğer anlatım tekniği de “iç çözümleme”dir. Bu eserde, Mehmet'in yaşadığı gel gitler ve bunların iç dünyasında oluşturduğu etkiyi anlatan bölüm, şöyledir:

“Bu konuda anormal olan benim. Bendeniz Murat Yıldırım. Üniversite hayata atılmanın son eşiğiye demek ben hayata anormal bir kişi olarak atılacağım. Evin önünde yüzümü yıkarken kendi kendime söyleniyordum. Anormal, kabul edilmiş genelin, alışılmış dışında, kurala aykırı olan, düzgün olmayan demektir. Yani, gayrı tabii. Hatta dengesi bozuk sayılırdı. Daha doğrusu deli denilebilirdi.

İçim sızlamaya devam ediyordu. Demek ben kişiliğimden çıkmış, çıkarılmış, özendiğim ya da özendirildiğim birilerinin kişiliğine girmiştım. İnsana tek bir kez hayatı kendime yabancı, gayrı tabii, anormal bir kişi olarak mı yaşayacaktım?

Kararımı verdim: Bu benim kabullenemeyeceğim bir durumdu. Buna son vermem gerekiyordu. Doğrudum. Göğsüme yüzümden su damlaları damlaya dursun, doğuda sütbeyaz ağartıyı gördüm. Ağartının içinde tepeden tırnağa beyaz ihtiyarı görür gibi oldum. Başımın içinde müthiş bir kaynaşma, çekişme, didişme, çatışma...” (s. 80)

Uygulanan bu tekniklerin dışında, anlatımı zenginleştiren bir diğer teknikte “montaj tekniği”dir. “*Montaj tekniği, film yapımcılığında edebiyata geçmiş bir kurgu tekniğidir.*”⁵³ Romanda sıklıkla yer verilen bu teknik, muhtevayı zengin tutmuştur. Murat’ın komünist bir genç olduğu dönemlerde dilinden düşürmediği şiiri yazar, bu teknikle verir:

“Bağır bağır, bağıriyorum

Koşun kurşun eritmeye çalışıyorum

Ve de ‘Ben yanmazsam, sen yanmazsan, biz yanmazsak

Nasıl çıkar karanlıklar aydınlığa?’ (s. 41)

Nazım HİKMET (Kerem Gibi Şiiri)

Murat, Maksim Gorki’nin söylediği bir cümleyi mantık süzgecinden geçirip, anlamaya çalışır. Bu cümle şöyledir:

“Şimdilik, hala hayat harika ustaların kötü bir eseridir.” (s. 146)

Maksim GORKİ

⁵³ Gürsel AYTAÇ, *Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler*, Gündoğan Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 1990, s. 56- 57.

Murat, bu cümleyi düşündükten sonra, böyle bir şeyin söz konusu olmadığını, bir ustanın kötü esere imza atacağına inanmadığını belirtir.

Bu anlatım teknikleri, romanın hem başarısını arttırır hem de ona gerçekçi bir nitelik kazandırır.

3. 5. 6. Zaman

Toprağa Kan Düştü romanı, Türkiye’de uzun süre etkisini sürdüren komünizm yıllarını konu almaktadır. “*Anlatı, ister söz, ister yazıyla sunulsun, inşa edilmiş bir yapıdır. Doğal olarak, belirli bir amaç doğrultusunda inşa edilen bu yapı, zamana bağlı olarak asıl değerini bulur ve zaman içinde idrak edilir. Bu nedenle bir romanda hikâye, mutlaka –belirli veya belirsiz- bir zamanda cereyan eder. Yine bu hikâye, belli bir süre sonra öğrenilir/duyulur ve belir bir süre içinde de kaleme alınıp anlatılır.*”⁵⁴ Ancak romanda anlatılanlar, sadece bu ideolojinin etkili olduğu dönemi içine almaz, “geriye dönüş”lerle romanın zaman çizgisi, daha önceki yıllara kadar uzatılır.

Romanda verilen bazı işaretlerle vak’a zamanının 1974 (s. 11) yılından başlayıp 1989 (s. 146) yılına kadar devam ettiği anlaşılır. Bunun yanı sıra yazar, “geriye dönüş”lerle zamanı 1912 yılına kadar genişletir. Bu zaman, romanın en geniş halkasını oluşturur.

Orhan Amca 1912 yılına, çocukluğunu hatırladığı bir anda, ablası ile gittiği köy mescidini ve okuma-yazmayı burada öğrendiğini anlatır. Bu anlatı esnasında zaman, 1912 yılına kadar genişler.

⁵⁴ Mehmet TEKİN, a. g. e., s. 110.

“Yıl 1912. İlbahar ayları. Ben ve ablam köy mescidine gidiyoruz. Hocamız bize hem okuma yazma öğretiyor, hem de namaz sürelerini ezberletiyor.” (s. 76)

Fakat bu zamanın eserin genel yapısında çok önemli bir yere sahip olduğu söylenemez. 1974- 1989 yılları arası, vak’anın dinamik yönünü meydana getirir.

1974- 1989 arasındaki on beş senelik zaman dilimi, vak’anın gidişatı açısından iki kısma ayrılır. 1974- 1978 yılları arasında şekillenen birinci kısım, vak’anın gidişatını belli etmesi bakımından önemlidir. Bu kısım, “acaba”ların, “endişe”lerin, “tereddüt”lerin yaşandığı yani bir arayışın anlatıldığı kısımdır. Bu dönemin devamı niteliğinde bulunan 1978- 1989 yılları arası ise, birinci kısımda yaşanan arayışlara, sorulara cevap bulunan kesittir. 1989 yılı, aslında olayların bitiş yılı mahiyetinde sayılamaz. Romanda verilen bu tarihten sonra da devam eden bir takım olayların olduğunu, romanın son kısmı okunduğunda anlaşılır:

“Romandaki olaylar, olup bittikten sonra ileriki bir zaman diliminde hatırlamalara ya da tutulan kayıtlara göre aktarılır.”⁵⁵

Yazar, *Toprağa Kan Düştü* romanını, 2004 yılında kaleme alır. Yani romanın yazma zamanı 2004 yılıdır. Olayların yaşanmasından otuz yıl sonra hikâye vücuda getirilir. *“Bir romanda nakledilen vak’a zamanı ile vak’anın idrak edilip nakledilme zamanının aynı olmadığı kesindir. Anlatan hangi şahıs olursa olsun, anlatılardan sonraki zamanda konuşmaya başlar.”⁵⁶* Yazar, bu tarihten geriye doğru giderek yaşanmış olayları anlatır. Biz bu zamanı, yazarın hikâye içinde verdiği notlardan anlıyoruz.

⁵⁵ Nurullah ÇETİN, a. g. e., s. 131.

⁵⁶ Mehmet NARLI, a. g. e., s.88.

Bunlardan biri şöyledir:

“Koşukavaklı Orhan Amca'nın göçmen olarak geldiği yıl 1974 Haziran ayı idi. Aradan otuz yıl geçti.” (s. 10)

Romanda olaylar anlatılırken, “gece saat on buçuk gibi” (s. 48), “çeyrek saat sonra” (s. 58), “yarın” (s. 65), “tam bir saat on dakika” (s. 120), “o gece” (s. 126) gibi işaretlerle zaman belirlenir.

Romanda aktüel zaman ise, düzenli denilebilecek şekilde yine okuyucuya sunulur. Mart ayı, Kule, Edirne'nin Bulgarların eline geçtiği haberini Orhan Amca ve dayısına verir. (s. 112), Nisan ayı, yine Kule, Orhan Amca'nın dayısına, Bulgar haramisinin Türk köylerini basıp insanları katlettiklerini söyler. Bu durum için nasıl bir tedbir alınması gerektiğini konuşur. (s. 113), Mayıs ayı, Orhan Amca ve dayısı, saklandıkları yerden Selim dedenin evine giderler, eşkıyalar evlerini basıp, neleri var neleri yoksa almıştır. (s. 113), Temmuz, Ağustos, Eylül aylarında, Türk Sivil Ordusu'nun aldığı yerleri Batılı bazı kesimler Bulgarlara bırakır. (s. 133) Böylece zaman içinde gelişen olaylar, kronolojik bir sıraya tabii şekilde ilerler.

3. 5. 7. Mekân

*“Mekân, anlatı sisteminde yer alan vak'anın somutlaşmasında önemli rol oynar.”*⁵⁷ *Toprağa Kan Düştü* romanında olaylar, iki ayrı mekânda şekillenir. Bunlardan biri Türkiye (İstanbul, Edirne, Taksim, park) açık mekân, (Orhan Amca'nın evi, örgütün toplantı salonu, tren) kapalı mekân, diğeri ise Bulgaristan

⁵⁷ Mehmet TEKİN, a. g. e., s. 150.

(Orhan Amca'nın Bulgaristan'daki evi, hücre, tren) kapalı mekân, (Ortaköy) açık mekân şeklinde gruplandırılır.

Romandaki olaylar İstanbul'da başlamakta, Bulgaristan'da gelişmekte ve yine son olarak İstanbul'da sonuçlanmaktadır. Çünkü burası olay örgüsünü şekillendiren olayların başlangıç merkezidir. Bu mekânlar, Murat'ın içinde bulunduğu ruh hâline göre anlam ve şekil kazanır. Murat, komünizmin etkisi altında olan bir üniversite öğrencisidir. İstanbul'daki mekânları yazar, Murat'ın bu yönüne uygun şekilde kullanır. Romanın başında Murat'ın ağırlıklı olarak bulunduğu mekân, örgüt arkadaşlarıyla toplandığı kahve salonudur. Burası, Murat'ın kendisini ifade edebildiği bir yerdir ve özgürlüğünün simgesi olması bakımından önemlidir. Murat, sürekli olarak bu kahveye gitmesini şöyle açıklar:

“Yaşlılar, Faytona koşulu bir atın, gözleri kapalı olsa bile, sağa sola çevrilme ihtiyacı olmadan, her zaman gittiği yeri bulur derler. Bende o atlar gibi, hiç niyetimde yokken ayaklarımın beni akşamları toplandığımız kahvehaneye götürdüğünü anladım. Yoldaşların çoğu oradaydılar. Birbirimize öyle hitap etmeye başlamıştık.” (s. 20)

Romanda yer alan bir diğer mekânda, Orhan Amca'nın Türkiye'de oturduğu evidir. Mehmet, taşınmalarından kısa bir süre sonra ziyaretlerine gider, ancak onlar hakkındaki önyargısını silemez. Bu mekâna ilk gittiği gün yaşadıkları, Murat'ın üzerinde olumsuz bir etki bırakır. Sosyalizm konusunda uzun uzadıya tartışırlar. Murat, onların demokrasi ülkesi Bulgaristan'ı bırakıp gelmiş olmalarını anlayamaz. O andaki duygularını şu şekilde ifade eder:

“Kızgınlığım öfkeye dönüşüyor, sinirlerime güçlükle hâkim olabiliyordum. Başka bir zamanda ve mekânda böyle bir tavır kavga vesilesiydi.” (s. 17)

“Orhan Amcalardan öyle öfkeli ayrılmıştım ki, beynim zonkluyordu. İçimden bu herifçioğulları sosyalizmin bütün nimetlerinden yararlanmış olmalarına rağmen ondan niçin nefret ediyorlar sanki? Bunun bir sebebi olmalı, ama ne? Minnettarlık duygusundan mı yoksunlar acaba?” (s. 19)

Murat’ın psikolojisinde ve hayatında öneme sahip olan bir diğer mekân da örgüt üyeleriyle toplantı yaptıkları salon ve orada yaşadığı olaylar olur. Murat, âşık olduğu ve yine kendisi gibi örgütten olan Şefika ile her zamanki gibi toplantı salonuna gider. Toplantı sonrası birkaç kişi özel göreve seçilir. Bunlar arasında Şefika’da vardır; fakat bu durum her ikisini de huzursuz eder. Çünkü Şefika’yı göreve seçen kişi, ona âşık olan Mehmet Ali’dir. Bu durum karşısında hiçbir tepki veremeyen Murat, Şefika’yı orada bırakır ve oradan ayrılmak zorunda kalır. O günden sonra yıllarca da ona ulaşamaz. Toplantı gecesi o mekânda yaşadıkları, hissettikleri Murat’ın ileriki yaşamında derin yaralar açar. Mekândan çıkarken hissettiklerini kendisi de şöyle açıklar:

“...O an benim yüreğime kan damlamıştı. Meçhul bir yerden kalbime cıp cıp... damlamaya devam ediyordu.” (s. 38)

“...Hoşça kal’ deyip kapıya doğru yürüdüm. Yürüdüm dediğime bakmayın siz, süründüm âdeta. Ayaklarım beni geri geri çekiyordu. Sanki orada, ilk sıradaki sandalyede hayatımın en kıymetli varlığını bırakıyordum.” (s. 38- 39)

Toprağa Kan Düştü romanında, mekân unsuru açısından dikkati çeken bir durum söz konusudur. İncelediğimiz diğer üç romanda kahramanlar, Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelmektedir. Türkiye, kaçılan; ya da bir kez de olsa görmek arzusuyla beklenen yerdir; fakat bu romanda, olaylar İstanbul'da başlar ve bu kez, her ne kadar geçici bir ziyarette olsa, Bulgaristan gidilen yer durumundadır. Bulgaristan, romanın olay örgüsünü yönlendirmesi bakımından ana mekân durumundadır. Çünkü romanı, muhteva bakımından şekillendiren Murat'ın köklü değişiminin asıl yeri burasıdır. Gerçekleştirilen bu mekân değişimi, Murat üzerinde de ciddi etkilere sebep olur. “*Vak’ada mevcut mekânlar içinde yer değiştirmeler olduğunda şahısların bazı davranışlarında farklılıklar görürüz.*”⁵⁸

Orhan amca Murat'ı, ailesinin katledildiği yere götürür ve orada yaşananları ona saniye saniye anlatır. Her şeyin yaşandığı yerde canlı canlı bunları dinlemek Murat'ın değişiminde büyük katkı sağlar. Murat, demokrasi ülkesi olarak gördüğü Bulgaristan'da bunların yaşanmış olmasına inanamaz. Hiç suçları yokken Orhan Amca ve Murat'ın Bulgaristan'da hücreye atılması ise onun için bardağı taşıran son damla gibidir. Bu ülke için bütün fikirleri değişir.

Bunu da şu sözleri ile ifade eder:

“*Enişte, siz bu ülkede esirsiniz, esir.*” (s. 131)

Bulgaristan, Murat için âdeta bir dönüm noktası olan yerdir. Romanın bölüm açısından en geniş halkasını oluşturan da yine burasıdır. VII. bölümden XVII. bölüme kadar olan kısımda, Bulgaristan'da geçen olaylar anlatılır.

⁵⁸ Mehmet NARLI, a. g. e., s. 120.

Ateist bir genç olan Murat, burada Orhan Amca'nın evinde ilk kez namaz kılar. Bu, onun görüşünde olan bir genç için gerçekten büyük bir dönüm noktası olur. Romanda kahramanın değişimini kendi ifadelerinden anlarız:

“Yatmadan önce Orhan Amca'ya namaz kitapçığı bulunup bulunmayacağını sordum. Ne yapacağımı sormasını beklemeden, eksikliklerimi tamamlayacağımı bildirdim...Kitapçığı alıp odama geçtim. Namaz surelerindeki unuttuğum yerleri okudum, ezberledim. En çok hatam Kafirûn ve Maun sûreleriydi.” (s. 85)

Murat, Türkiye'ye döndüğünde artık başka biridir. Eski hayatına ait olan her şeyi siler. Artık gerçek bir Müslüman ve Türk gibi yaşamaya başlar. Bu mekân değişimi, onun ruh hâli ve düşünce yapısı üzerinde büyük değişim sağlar.

Romanın olay örgüsü bakımından önemli mekânlardan sonuncusu da Taksim'dir. Burada yıllarca arayıp da haber alamadığı Şefika'yı, hiç beklenmedik şekilde görür. Ayakları olmayan, darmadağın olmuş bir şekilde dilencilik yapan bu kadını yıllar sonra bu şekilde görmek Murat için yıkım olur. Murat, yüreğinin bir köşesinde duran yarasının tekrar açılıp kanadığını hisseder.

Toprağa Kan Düştü romanında mekân, olayların seyri bakımından ve Murat'ta meydana gelen değişimleri yansıtması bakımından ustaca kullanılmıştır. Ayrıca romanın, kapalı mekânla başlayıp açık mekânla bitmesi, Murat'taki değişimin olumlu yönde olduğunu göstermiştir.

3. 5. 8. Olay Örgüsü

Toprağa Kan Düştü romanının olay örgüsü, Murat'ın kişi ve olaylardan gelen etkilerle, ateistlikten sıyrılmasının etrafında anlamını bulan vak'a halkalarıyla şekillenir. Burada önemli olan yazarın da savunduğu bu değişimi, Murat'ın aracılığıyla nasıl sunduğudur.

Romanın vak'a halkalarını belirlemek için, eseri, içeriğine uygun şekilde yeniden bölümleyelim. Romanda, hâkim olan sürekli çizgi, Murat'ın serüvenidir. Olay örgüsünü şekillendiren vak'a halkaları, bu çizgi üzerinde durmaktadır. Bütün bunlardan yola çıkarak olay örgüsünü üç halka halinde inceleyelim. I. ve VI. bölümler ilk, VII. ve XVI. bölümler ikinci, XVII. ve XVIII. bölümler ise üçüncü halkayı meydana getirir.

İlk halkada, görüşü itibarıyla ateist ve devrim yanlısı olan Murat, ikinci halkada, bu yönlerini tanıdığı kişiler ve yaşadığı olaylar aracılığıyla bu yönleri, yerini şüpheyeye bırakır. Şüphelerinden kolay sıyrılan Murat'ın düşünceleri artık kararlılık yolunda ilerler. Üçüncü halka ise, onun bu değişiminin artık yaşamının her sahasına yerleştirdiği halkayı ifade eder.

Romanın birinci halkası ana merkez durumundadır. Diğer iki halka ise, bu halkadaki düğümlerin çözüldüğü alanlardır.

Birinci halka, ülkede hâkim olan devrim karmaşası içinde kaybolan, ateist, devrimci bir gencin, Orhan adında bir akrabasının Bulgaristan'dan göç etmesiyle başlar. Murat, göç eden tüm insanlar gibi akrabası olan Orhan Amca'ya da öfke

duymaktadır. Hatta evinde ziyarete gittiği gün, içinden geçenleri söylemekten çekinmez:

“Koşukavak’tan dedemin kardeşinin oğlu Orhan Amca’nın geldiğini işittiğimde hiç sevinmemiş, bilakis, basbayağı kızmıştım. Kendi kendime ‘Hiç insan o güzelim demokrasi ülkesini terk eder mi? Çok yazık... (s. 7)

Siz sosyalizmden kaçıp buraya geldiniz. Biz sosyalizmi buraya getirince çok kaçacak yer ararsınız’ dedim. Amcaoğlu güldü. Gülüşü, kendinden emin oluşunun, rahatlığının apaçık bir ifadesi olduğu gözümünden kaçmadı. Hep öyle sakın ekledi:

Allah’ın dediği olur, Murat bey. Öyle değil mi?

Amcaoğlu Şerif’in Allah adını anmasına öyle sinirlenmişim ki, kendimi tutamadım ve epey sert homurdandım: Olmayan bir şeyin dediği öyle mi?” (s. 17)

Savunduğu görüşe sıkı sıkıya bağlı olan Murat, başlangıçta kimseyi dinlemeden, bildiğini yapmaya devam eder; fakat en kızgın olduğu zamanlarda bile onda bir tereddüt havası hâkimdir. Kafasının bir köşesi “acaba”larla meşguldür. Bu tereddüdü kendisi de şöyle ifade eder:

“Nihayet içime kocaman bir ‘TEREDDÜT’ kurdunun yerleştiğini hissettim.” (s. 27)

Bu aşamadan sonra Murat, sürekli olarak kendini sorgulamaya başlar. Her durumu, her konuşulanı inceden inceye düşünür ve mutlaka kendince bir çıkarımda bulunur.

“...O zamanki safdilliliğimizden enayiliğimizden hatta aptallaştırıldığımızdan ötürü kendime dönüp gülüyor, dönüp üzülüyorum. Acaba diyorum, ben, sen, bizi yanarak karanlıktan aydınlığa mı çıkacaktık, yoksa daha kesif bir karanlığa mı gömülecektik.” (s. 41)

İkinci halka, Murat’taki bu tereddütlerin şekillendiği aşamayı ifade eder. Bu halka, birinci halkadan hem olaylar açısından hem de mekân unsuru bakımından ayrılır. Burada olaylar Bulgaristan’da geçmeye başlar, bu nedenle, olay örgüsünün ve Murat’ın düğümlerinin çözüldüğü yerdir.

Bulgaristan’a gelirken hâlâ kafasında yerleşmiş birtakım düşüncelerden arınmayan Murat burada beklediği ülkeyi bulamamış ve Orhan Amca’nın anlattığı katliam olayları ile büyük şaşkınlığa uğramıştır. Bu şaşkınlık ondaki değişimi tetikleyen unsurdur. Başlangıçta, Orhan Amca ve onun gibi burayı terk eden insanlara kızan Murat, burada yaşananları gördükten sonra, orada kalmaya devam edenleri esir gözünde görmeye başlar. Murat, burada hiç umulmadık şekilde namaza başlar, artık ateist olduğunu ifade eden sözler ağzından çıkmaz, devrim ve sosyalizm üzerine tek bir düşünce dahi kafasında kalmayacak şekilde silinmeye başlar.

Orhan Amca, Murat’ı Bulgaristan’da Ortaköy’e götürür. Burası yaşlı adamın küçük yaşta ailesinin katledildiği yerdir. Her şeyi en ince ayrıntısına kadar Murat’a anlatır. Kendisinin nasıl sağ kaldığını, annesini, babasını, ablasını ve daha yüzlerce kişiyi gözleri önünde Bulgar güçlerinin nasıl öldürdüğünü atlamadan anlatır. Bunları duyan genç hem merakla dinler hem de her anlatılanlarda içinin parçalandığını söyler.

Kafasında başka türlü tasavvur ettiği Bulgaristan'da son olarak, suçsuz yere hücreye atılmaları olayı ise, Murat için bardağı taşıran son damla gibi olur. Düşündüğü, inandığı her şey için kendine kızan Murat, burada haksız yere yediği dayak olayı karşısında, artık gerçekleri tüm çıplaklığı ile görmeye başlar. İnandığı, savunduğu her şeyin aslında koca bir hiç olduğunu anlar.

“On beş günde ben bendeki yabancıyı kovmuştum. Yerinde tabii ve gerçek ben kalmıştı. Bundan böyle bana yabancı ideolojiden bahsedene diyeyeğim şu: Ayırmayın beni benden!” (s. 138)

Bütün bu değişimler Murat'ta yeni bir dünyanın kapısını açar. Üçüncü halka, Murat'ın hayatında bir arınma, durulma dünyasına geçişinin ifadesidir. İçinde bulunduğu karanlık, sonu olmayan günler, belirsizlikler artık geride kalmıştır. Yaşadığı ve duyduğu her şey onu refaha kavuşturmuştur. Üçüncü halkadan itibaren olaylar tekrar Türkiye'de devam etmiştir. Döndükten sonra eski arkadaşlarını bir daha aramayan, onlardan köşe bucak kaçan Murat'ın aklı, sadece Şefika'ya takılmıştır. Uzun zamandır ondan haber alamadığı için artık iyice umudunu kesmiştir. Okulunu bitirir, bir süre sonra kendisi gibi inançlı bir bayanla evlenmiş, bir de çocuğu olmuştur. Fakat hiç ummadığı bir anda ve durumda Şefika ile karşılaşmıştır. Şefika, kendisi kadar şanslı olamamıştır. Ayakları olmayan, hayatını dilencilikle kazanan kadını gören Murat âdeta şaşkına dönmüştür. Bir parkta oturmuş ve kadın yaşadıklarını teker teker Murat'a anlatmıştır.

Sonuç olarak Şunu söyleyebiliriz ki, Murat, ateist bir görüşten çıkar, manevî yönden ve inanç yönünden değişime uğrar, yükselir. Romanın olay örgüsünü oluşturan halkalar, bu yükselişe uygun şekilde sıralanır. Roman, sakin başlayıp, gittikçe artan bir tempo ile devam eder ve yine aynı şekilde de sonlanır.

3. 6. ROMANLARIN YAPI VE ANLATIM ÖZELLİKLERİ

3. 6. 1. Romanın Tertibi

A- Üç Bölümlü Roman:

1) Buruk Acı

B- Dört Bölümlü Roman:

1) Uçurum

C- Beş Bölümlü Roman:

1) Ağlatırsa Mevlam Yine Güldürür

D- Bölüm Sayısı Fazla Olan Romanlar:

1) Toprağa Kan Düştü

2) İçimizdeki İnci Taneciği

Üç Bölümlü Roman: *Buruk Acı*, yazarın bölüm sayısı en az olan romanıdır. Ayrıca bu roman hiçbir ara-bölüme ayrılmaz. Sadece birinci/ ikinci/ üçüncü bölüm ifadeleri ile gruplara ayrılır. Yazar, romanda bu bölümlemeyi yaparken, mekân ve anlatıcının değişimini esas alır. Romanın birinci bölümünde anlatıcı yazar, ikinci bölümünde kahraman ve üçüncü bölümünde ise, yine yazardır. Yalnız romana uygulanan bölümleme, olayların atmosferini olumsuz yönde etkilemez. Romanda atmosferin seyrine uygun bölümleme söz konusudur. Yazar, bu romanında da tertibi zengin tutacak unsurlara yer vermiştir.

Dört Bölümlü Romanı: *Uçurum*, birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü bölüm ifade gruplarıyla ayrılır. Yazar, romanda bu bölümlemeyi yaparken, olayların seyrini ve mekân değişimlerini esas alır. İlgili kısımlar satır aralığı ya da yıldız gibi ara-bölmelere ayrılmaz.

Romanın toplamda bölüm sayısı 37 olarak çizilmiştir. Bölümler bağımsız gibi görünse de bütünlük oluşturur. Birinci bölüm ve ikinci bölümün, üçüncü ve dördüncü bölüme oranla geniş tutulması, konuda vurgulanmak istenilen konularla ilişkilidir. Bu durum romanın, artan bir tempodan, ağırlaşan bir tempoya doğru gittiğinin ifadesidir.

Romana hâkim olan tempo, Mehmet'in verdiği kimlik savaşını daha geniş bir şekilde anlatmak ve bu savaşa okuyucuyu da dâhil etmek için, başlangıç bölümlerin içeriği geniş tutulmuştur. Kullanılan anlatım teknikleri, muhtevanın zengin görünmesini sağlamıştır. Bu durum yazarın kaleme almış olduğu dört romanında da görülmüştür.

Beş Bölümlü Roman: *Ağlatırsa Mevlam Yine Güldürür* romanında her bölüm kendi içerisinde alt bölümlere ayrılır. Alt bölümlerin sayısı birbirinden farklıdır. Bu farklılık, belirli bir düzene bağlı kalınarak yapılmaz. Olayların seyri, bu bölünmenin mantıksal süreklilikte kalmasını sağlar.

Ağlatırsa Mevlam Yine Güldürür romanı, bilinçli bir tertibe sahiptir. Bu açıdan bakıldığında, diğer romanlara oranla, belirli bir düzene sahiptir. Romanda bölümleme, diğer romanlarında olduğu gibi yine olayların düğüm noktalarına ve mekâna bağlı kalınarak düzenlenir.

Bölüm Sayısı Fazla Olan Romanlar: Bunlar, *Toprağa Kan Düştü* ve *İçimizdeki İnci Taneciği*'dir. Her iki romanda da Birinci, İkinci Bölüm gibi ifade kalıpları bulunmaz. Eserin içeriğine göre yapılan ayırım, rakamlarla sağlanır. *İçimizdeki İnci Taneciği* romanı, 23 kısımdan oluşur. Bunlar ara-bölmelere, yıldız işareti ile ayrılır. Ara-bölmeler romanın sonlarına doğru yoğunluk kazanır. Bunun nedeni, romanda olayların seyrinin sonlara yoğunluk kazanması ve yapılan mekân değişimleridir. Kısımlar, roman içinde yeni bir başlangıcı simgeler.

Aynı durum *Toprağa Kan Düştü* romanında da vardır. Eser, numaralandırılarak oluşturulmuş 18 kısımdan meydana gelir. Yazarın ara-bölmelere yer vermediği bu romanında, bölümler, yine aynı özellikler çerçevesinde oluşur. Romanda yapılan mekân değişimleri, bölümlendirmeyi şekillendirir.

Toprağa Kan Düştü romanında farklı olarak görülen durum, bölümler, belli bir düzene göre oluşturulmamış; fakat bu durum, yazarın eseri üzerinde hâkimiyetini etkilememiştir. Romanlarının genelinde muhteva ve tertip uyumuna özen göstermiştir. Yazar romanı bölümlere ayırmada oldukça dikkatli davranmıştır. B ve C grubundaki romanlar, daha düzenli ve tertipli görünür.

Ömer Osman Erendoruk'un beş romanında hâkim olan tertip, yazarın birikimleriyle doğru orantılı şekilde gelişim göstermektedir. *Uçurum*, *Ağlatırsa Mevlam Yine Güldürür*, *Buruk Acı* romanları, yazarın sergilediği başarının ve romanların tertibinde gösterdiği özenin öne çıkan örnekleridir.

3. 6. 2. Anlatıcı ve Bakış Açısı

*“Anlatıcı, roman denilen sanat türünün temel unsuru, aynı zamanda en etkili figürüdür. Roman, onun etrafında kurulur, kurgulanır. O olmadan hikâyeyi anlatmak, olayları nakletmek ve olayların akışında rol alan figürleri tanıtmak mümkün olamaz.”*⁵⁹ Anlatıcı, bakış açısından ayrı düşünülmez ve de incelenmez. Çünkü olayları anlatan her anlatıcının bir de bakış açısı vardır. Aslında burada önemli olan, anlatıcının olaylara hangi açıdan baktığı, olaylarda neler gördüğü; ya da bunların içerisinde gözünden kaçanlardır. Anlatıcı, kahramanlarını her yönüyle yansıtmaya çalışır. Bu durum, Ömer Osman Erendoruk’u romanlarında, gerçekleri yansıtan yönüyle karşımıza çıkarır.

Ömer Osman Erendoruk’un incelediğimiz dört romanında anlatıcı; yazar-anlatıcı- kendisidir. Olaylar, onun bakış açısından okuyucuya yansıtılır. Her bir romanında yer alan kahramanların âdeta içine girer ve anlatmak istediklerini onlar aracılığı ile okuyucuya sunar. Deneyimlerini, birikimlerini gördüklerini yazmayı ve yansıtmayı amaç edinir.

İlk romanından son romanına kadar, anlatıcı ve bakış açısı konusunda çok büyük değişimler yapmamış, belli bir arayışa girmemiştir. Amacı her zaman aynı kalmıştır. Bulgaristan’da Bulgar zulmünü, Türklüğün yok edilmesi politikalarını tüm Türklere duyurarak, onları, bu korkunç yanlışa kapılmamaları için uyarmayı amaç edinmiştir. Bunu yaparken anlatıcı olarak ya kendisi ya da “kahraman-anlatıcı” karşımıza çıkar.

⁵⁹ Mehmet TEKİN, a. g. e., s. 17.

Toprağa Kan Düştü romanına, “kahraman-anlatıcı” hâkimdir. Olaylar onun bakış açısından sunulur gibi görünse de aslında yine hâkim olan yazarın bakış açısıdır. Diğer romanlarında (*Uçurum*, *İçimizdeki İnci Taneciği*, *Buruk Acı*) anlatıcı görevini kendisi ve seçtiği kahramanlar ortak yürütür. Yani romanlarında, hâkim bakış açısını değişen şekillerde kullanılır.

Ömer Osman Erendoruk’un *Ağlatırsa Mevlam Yine Güldürür* romanında, anlatıcı, vak’anın merkezinde yer alan, birinci kişidir. Otobiyografik romanlarda kahraman anlatıcının kendi hayatını yani hatıralarını anlatması normaldir. “*Bu durumda, romanın ‘hatıra’ya dönüşmesi; anlatıcının da yazarla özdeşleşmesi problemi vardır.*”⁶⁰ Burada yazar, isterse kendini olayların içerisinde; ya da dışarısında tutabilir; fakat yazarın bu romanında yer alan her unsur, birebir kendisiyle de örtüşür. Bu durum romanın olumsuz dönüşümüne sebep olmaz.

Yazar, *Buruk Acı*, *Uçurum*, *Toprağa Kan Düştü* ve *İçimizdeki İnci Taneciği* romanlarını, 3. şahıs anlatıcının bakış açısından sunar. Romanlarda uyguladığı anlatım tekniklerinin yardımıyla, yazar eserinde kendini mümkün mertebe gizlemeyi başarır. Ömer Osman Erendoruk, 3. şahıs anlatıcısında hâkim olan bakış açısının yanı sıra, romanlarda olayları en yakından yaşayan kişilerin de bakış açısından yararlanır; *Uçurum* romanında (Mehmet), *Toprağa Kan Düştü* romanında (Murat), *Buruk Acı* ‘da (yazar ve kahraman Cem Amca), *İçimizdeki İnci Taneciği*’nde ise, (Serhat)’tır. Okuyucu, eserin genel yapısında yer alan kişileri, olayları, bu olayların yaşandığı mekânları, genellikle bu kahramanların bakış açısından görmektedir.

⁶⁰ Mehmet NARLI, a. g. e., s. 68.

Ömer Osman Erendoruk romanlarında, anlatıcı olarak öne çıkmak istemediğinde, kendi adına konuşan birine yer verir. *Toprağa Kan Düştü* romanında yer alan Murat, buna örnektir. Böylece söylemek istediklerini daha özgür bir ortamda söyleme imkânı bulur. Okuyucu ile kahramanı baş başa bırakır.

A, B ve D grubunda yer alan romanlarda, merkez durumunda bulunan kahramanın bakış açısının yanı sıra, bazı kahramanların bakış açılarına da yer verilir. Bu durumda, Ömer Osman Erendoruk'un 3. şahısla kaleme aldığı romanlarına "çoğul bakış açısı" da hâkim denilebilir.

Uçurum'da Mehmet, Kara Bayram ve Topal Yusuf'un, *İçimizdeki İnci Taneciği*'nde Serhat ve Emine Teyze'nin, *Toprağa Kan Düştü* romanında Murat ve Orhan Amca'nın bakış açısına yer verilmektedir.

Anlatımın bu düzende şekillendirilmesi, okuyucunun esere her açıdan bakabilmesine imkân sağlar. Ömer Osman Erendoruk'un bütün romanlarını dikkate aldığımızda, okuyucu, kendisine sağlanan bu imkândan, herhangi bir müdahale altında kalmadan yararlanır. Buradaki başarı, yazarın, anlatımındaki nesneliliğinden kaynaklanır. Böylece eserin gerçekçi yönü zedelenmez ve ona gölge düşürülmez.

Yazarın bakış açısının hâkim olduğu eserlerde, anlatıcı her zaman her yerdedir. Romanda yer alan her kahramanla ilgili bilgiye sahiptir. Aynı zaman içerisinde farklı mekânlarda ortaya çıkan olayları, bu olaylarda yer alan kişileri de bilir.

Ömer Osman Erendoruk'un romanlarının en önemli elemanı olan “sözcü”ler (*Buruk Acı*'da Cem Hoca, *Ağlatırsa Mevlam Yine Güldürür*'de Cemil Hoca, *Uçurum*'da Mehmet, *Toprağa Kan Düştü*'de Orhan Amca, *İçimizdeki İnci Taneciği*'nde Emine Teyze, yazarın sözcüleri olarak gösterilebilir.) etkin bir konumda, eserde yer alırlar. Bu nedenle yazar, onları seçerken bazı noktalara önem verir. Çünkü onların görevi eser içinde oldukça önemlidir. Bir yandan okuyucu üzerinde etkili olacak bir yandan da kendisine roman içerisinde verilen görevi eksiksiz yerine getirecektir. Bu açıdan onları seçerken, tarafsız, güvenilir, doğru olanın yanında, güçlü, sabırlı ve inançlı kişiler olmasına özen gösterir. Bu sözcüler genellikle romanda asıl kişi konumunda olanlardır. Yazar adına anlatma görevini üstlenen bu kişiler, anlatıyı güçlü ve dinamik kılmak için kendi tecrübelerinden de sunumlar yapar.

Romanların tümünü göz önüne aldığımızda, Ömer Osman Erendoruk'un “anlatıcı” ve “bakış açısı” konusunda sürekli bir gelişme, ilerleme içerisinde olduğunu görürüz. Buna kendini sürekli olarak yenileme çabası da diyebiliriz. Onun bu gayreti eserlerine de yansır.

Kendisi de bu ilerlemeyi bir noktada kabul eder ve şöyle der:

*“1980 yılında müsadere edilen eserlerim hamdı, sonradan Türkiye’de yazdıklarım ise pişmiş şeklidir.”*⁶¹

Romanlarında olumlu-olumsuz her şeyin gelişimini doğal akışına bırakan yazar, “anlatıcı” ve “bakış açısı” konusunda daha dikkatlidir. Çünkü yazar, okuyucuyu yanlış yönlendiren, ona hükmeden, her haliyle kendine bağlı kılmaya

⁶¹TÜRKER, a.g e., s. 44.

çalışan bir anlatıcı sunmaz. Bu kendisi de olsa, sözcüleri de olsa durum aynıdır. Bütün romanları bu konuda güçlü örneklerdir. Onun bu konuda göstermiş olduğu bu titiz tutum, muhtemelen romanların muhtevasına hâkim olan konuların hassasiyetidir.

3. 6. 3. Zaman

Ömer Osman Erendoruk'un romanlarındaki zaman unsurunu incelemek için öncelikle, romanlarda geçen olayların zamanını belirlemek gerekir. Beş romanını bu açıdan değerlendirdiğimizde, eserler, şu önemli zaman dilimi üzerine kurulur.

II. Dünya Savaşı Sonrası Bulgaristan'a Hâkim Olan Komünizm Dönemine Ait Romanlar:

1- Buruk Acı

2- Uçurum

3- Ağlatırsa Mevlam Yine Güldürür

4- İçimizdeki İnci Taneciği

5- Toprağa Kan Düştü

*“Zaman da bir anlam taşıyıcıdır”*⁶² Ömer Osman Erendoruk'un romanlarında yer alan zaman, yazarın kendi devrinde yaşanan olaylar açısından anlam taşımaktadır. Bütün insanlık tarihinin bildiği bu soykırım yılları, tüm Türklüğe yapılan eziyet olması açısından önemlidir.

⁶² Johannes FABIAN, *Zaman ve Öteki*, Çev., Selçuk Budak, Bilim ve Sanat Yay., Ankara, 1999, s. 9.

Yazarın zaman unsurunu değerlendirdiğimizde, eserlerindeki kahramanlarının ve yaşadıkları dönemdeki zorlukların anlaşılması açısından, zamanı anlaşılır ve dikkate değer bir şekilde kullanır. Yazarın kaleme aldığı beş romanında da (*İçimizdeki İnci Taneciği, Ağlatırsa Mevlam Yine Güldürür, Uçurum, Buruk Acı, Toprağa Kan Düştü*) zaman ögesi, eserin genel yapısının ayrılmaz bir parçasıdır.

Erendoruk’un eserlerine konu edindiği bu dönemleri kapsayan romanlarında dikkati çeken, o yılların karakteristik özelliklerinin yanı sıra, dönemi hatırlatan bazı işaretler de eserde yer alır. Beş romanda da geçen “komünizm” meselesi de zaten okuyucuyu o döneme kendiliğinden sürükler. Türklere yapılan zulümler, sosyal baskılar, onları asimile etme politikaları gibi yaşanan olaylar, yine okuyucuya dönem işaretini verir.

Yazarın romanlarında bu tür konulara yer vermesi, okuyucuya vak’a zamanı konusunda bilgi verir, algılamada kolaylık sağlar. Erendoruk zamanı, kahramanları aracılığıyla sunar. Uygulanan diyalog tekniklerinde, kahramanlar, dönemin sıkıntılarını paylaşırlar. Bu sayede okuyucu, onların ağzından olayların geçtiği zamanı ve o yıllarda yaşanan sıkıntılara hâkim olur, meselenin özünü anlar. Bu durum, bütün romanlarında bu şekildedir.

Yazarın kaleme aldığı romanlarında, dönemin şartları ve yaşanan olayları eserin asıl planını teşkil eder. Olaylar, geri planda kalmaz ve eserin genel yapısını da önemli ölçüde etkiler. Kahramanlar, bu dönemi işaret eden cümleler de kullanır. Örneğin *Ağlatırsa Mevlam Yine Güldürür* romanında Georgi Dimitrov’un “*Osmanlı İmparatorluğu’nun Balkanlar’a hükmettiği geçmiş zamanın izlerini tamamen silmeliyiz.*” (I/ IV 28) sözü, o yıllara göndermedir.

Ömer Osman Erendoruk, romanlarında o yıllarda yaşananları insanlığa duyurmayı amaç edinir. Bu amaçla gerçekleri bir kişiye dahi olsa sunabilmeyi ister. O, romanlarında ele aldığı dönemi birebir yaşamış, her yönüyle tanıklık etmiş biridir. Bu nedendir ki, zaman onun romanlarında öne çıkan ve titizlikle kullandığı bir unsurdur.

Ömer Osman Erendoruk'un romanları, işaret edilen bu zaman dilimiyle sıkı sıkıya irtibat halindedir. Bu durum, beş romanı içinde geçerlidir. Hiçbirini bu konuda farklı tutmaz. Bu nedenle, Ömer Osman Erendoruk'un romanlarında zaman unsurunun, önemli bir yere sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Romanlarda, zaman ögesi açısından dikkati çeken bir diğer durumda, yazarın, anlatılma süresinde gösterdiği tutarlılıktır. *“Bir romanda olaylar; yıl, ay, gün, saat ölçüleriyle anlatıldığı gibi, “dün”, “ertesi gün”, “birkaç gün”, “o gün”, “bir gün” ... gibi belirsizlik arz eden işaretlerle de sunulur.”*⁶³ Bu durumu, Ömer Osman Erendoruk'un incelemiş olduğumuz beş romanında da görürüz. Meselâ *Ağlatırsa Mevlam Yine Güldürür* romanında “ertesi gün” (s. 35), *Uçurum* romanında “bir saat sonra” (s. 162) gibi işaretlerle zaman anlatılır.

Ömer Osman Erendoruk'un romanları, vak'a zamanı bakımından geniş bir dilime yayılır. Bu zaman dilimi otuz ile kırk beş yıl arasında değişir. Bu yıllar pek çok siyasî ve sosyal değişikliklerin yaşandığı zamanlardır. Ayrıca bu zaman dilimi, yazarın uyguladığı geriye dönüşlerle daha da genişler. Bu geniş zamanda meydana gelen olaylar ise, birkaç ay, gün; ya da birkaç saat içerisinde anlatılır. Uzun zaman

⁶³ Mehmet TEKİN, a. g. e., s. 120.

dilimine yayılan olaylarla bu olayları anlatma zamanı arasında oluşan farkı ise, olayla üzerinde kesmeler ve atlamalar yaparak kapatır.

Romanlarda uygulanan geriye dönüşlerin tek görevi zamana açıklık getirmek için değil, aynı zamanda, kahramanlarla ilgili de ortada kalan bir durumun olmasını engellemektir. Bu teknikle, onların kimliklerine de açıklık getirilir. Okuyucu, kahramanın dününe ve bugününe hâkim olur. Böylece olaylar ve olayları meydana getiren kahramanlarla ilgili her şeyde açığa kavuşur. Bu zaman dilimleri, kahramanların ve dolayısıyla yazarın hayatında büyük sosyal ve psikolojik tesir bırakır.

3. 6. 4. Mekân

*“Bir romanda mekânın çeşitli işlevleri vardır. Her şeyden önce olaylara bir dekordur. Bunun yanında şahısları tanıma yollarının biri olarak dramatik bir iş de üstlenerek vak’anın temel ögesi olur ve şahsın çevresini, algılayış seçeneklerini, o çevredeki ruh durumunu hatta karakterini etkiler.”*⁶⁴Bu açıdan bakarak, Ömer Osman Erendoruk’un beş romanını dikkate aldığımızda, mekân ögesinin, romanlarda açıklayıcı bir rol üstlendiğini görürüz. Yazar mekâna, romandaki olayların geçtiği bir yer olarak bakmaz. Onları romanın içerisinde belli bir anlam ifade eden etkin bir unsur olarak görür.

Ömer Osman Erendoruk, romanlarında mekân ögesine, gerçek dışı bir tutumla yaklaşmaz. Yani mekân unsuruyla gerçeği olduğu gibi yansıtmayı amaçlar. Yazarın mekâna yaklaşımı, romanların dokusunu güçlendirir.

⁶⁴ Mehmet NARLI, a. g. e., s. 94.

Ömer Osman Erendoruk'un romanlarında mekân unsurunu dikkatle incelediğimizde, güçlü bir gözlemin hâkim olduğunu anlarız. Yazar, sunduğu çevreyi o kadar rahat verir ki, bu da romanlarında işlediği mekânları yakından tanıdığını ve gözlemlediğini gösterir. Bu durum sadece yansıttığı mekânlarla kalmaz, ayrıca mekân tablosu içinde yer alan eşya, kıyafet, belli bir dönemin gelenekleri içinde geçerlidir. Ömer Osman Erendoruk, mekânın yanı sıra, bünyesinde yer alan bu parçaları da olduğu gibi yansıtır. Bunu yaparken dönemin insanları, onların yaşayışları, gelenek ve görenekleri hakkında da okuyucuya bilgi verir. Böylece mekân ögesi ve onun içinde yer alan parçaları anlamını bulur, görevlerini yerine getirir. Okuyucuyu esere daha da yaklaştırır. "Mekân anlatılmak istenen olayın "sahihliği"ne katkı sağlayan bir unsurdur."⁶⁵ Yazar romanlarında, yer yer mekânı ve çevreyi kahramanın gözünden sunar. Bu durum, okuyucuyu anlatılanların gerçekliğine inandırması bakımından önemlidir.

Ömer Osman Erendoruk'un romanlarında dikkati çeken durumlardan biri de mekân unsurunun, birbirine zıt çevrelerde şekillenmesidir. Bu durum, incelemiş olduğumuz beş romanında da böyledir. Değişen az da olsa işlevidir. Bunu da sadece *Uçurum* romanında görürüz. Diğer dört romana baktığımızda, Türkiye kaçılan, saadet olarak görülen mekândır. Kahramanlar oraya gittikten sonra da fikirleri değişmez; ancak *Uçurum* romanında durum farklıdır. Romanın asıl kahramanı olan Mehmet de aynı düşüncelerle Türkiye'ye gider fakat bu olumlu-ılıman düşüncesi uzun sürmez. Burası da beklediği yer, istediği saadet değildir.

⁶⁵ Mehmet TEKİN, a. g. e., s. 141.

Yazarın incelediğimiz beş romanında açık ve geniş mekânı Bulgaristan ve Türkiye'dir. Bulgaristan, kahramanların sıkıntı yaşadığı, baskı altında tutulduğu, tüm haklarının ellerinden alındığı bir mekândır. Türkiye, saadete açılan kapıdır. Romanda hâkim olan esas mekân ikisidir. Bu nedenle bu iki mekânı, farklılıkları ve romanda yer alan insanlar üzerindeki olumlu-olumsuz etkileri bakımından inceleyelim.

Romanlarda asıl mekân olarak görülen Bulgaristan'ı (X), Türkiye'yi (Y) mekânı olarak gruplandırırım. (X) mekân işlevi, ortamı, sosyal durumu, yaşam tarzı, yaşayan insanların uğradığı hüsranslar, büyük facialarla biten hayatların oluşu itibari ile (Y) ortamından daha az tercih edilen ve çekiciliği olmayan bir mekândır. Kendi içerisinde dağılmış bir görüntü oluşturur.

(Y) mekânı, Müslüman Türklerin yaşadığı bölgedir. (X) bölgesine hâkim olan huzursuzluk burada görülmez. Burası, kaçıp da ona sığınanlar için ana kucağı gibidir. Güvenin, özgürlüğün, huzurun olduğu, dış baskıların olmadığı, kimselerin ölmediği, öldürülmediği, dövülmediği bir ortamdır. (X), zor bir çevredir ve burada yaşayanların isteklerine, hayallerine, gayretlerine cevap verecek özelliklerde değildir. İşte bu özelliğin olmayışı da, onları (Y) çevresine doğru sürükler. Bu iki kesim arasında iletişim, ara-mekânlarla, yani (tren), (radyo) gibi araçlarla sağlanır.

Ömer Osman Erendoruk, mekân unsurundan romanda yaşananlar hakkında bilgi vermek ve şahıs kadrosunu tanıtmak amacıyla da yararlanır. Romanlarında mekân, sahne konumunda değil, olayların başlangıç, çıkış noktası durumundadır. İncelemiş olduğumuz beş romanında asıl olan iki mekân vardır; Türkiye ve Bulgaristan. Bunların dışında olayların geçtiği pek çok mekân daha bulunur; fakat

olay üzerindeki etkisi nispeten daha azdır. Bulgaristan’da Koşu Kavak, Soğukpınar, Kuşalan Köyü, Eski Zağra Cezaevi, Belene Ölüm Kampı ve Türkiye’de, İstanbul, Edirne, Bursa’dır.

Romanlardaki olayların geneli kapalı mekânlarda geçer. Dönemin getirdiği sıkıntılı günler, yaşananlar hep kapalı mekânlarda konuşulur; ya da bunlardan kaçış için seçilir. Kahramanlar, yaşadıkları olayların muhakemesini çoğunlukla bu ara-mekânlarda yapar. Özellikle de Bulgaristan’dan Türkiye’ye; ya da tam tersi yönde (trenle) yolculuk yapan kahramanların, o esnada düşündükleri konular, yaptıkları hesaplar önemlidir. Tren, beş romanda da yer alır ve kahramanların her iki mekân hakkındaki düşüncelerine araç olmuş bir ara-mekândır. Bunlar, romana hem derinlik kazandırır hem de kahramanların psikolojisini çözmekte kolaylık sağlar.

Ömer Osman Erendoruk romanlarında, “soyut” mekânlara pek yer vermez. Romanların genelinde bu mekânlar, kahramanların hayallerinde yer alır. Olayların yaşandığı ortamların, insanlar üzerinde bıraktığı olumsuz etki kahramanları hayali, yaşanası dünyayı düşünmeye zorlar. Onlar için “soyut” mekânlar sığınılacak bir yerdir. (*Uçurum* romanında Mehmet, *Toprağa Kan Düştü* romanında Orhan Amca, *Ağlatırsa Mevlam Yine Güldürür* romanında Cemil Hoca, *Buruk Acı* romanında Cem Amca, *İçimizdeki İnci Taneciği* romanında Emine Teyze, Serhat ve Ferhat) Bulgaristan topraklarında yaşadıkları olumsuz şartlar onları, özgür, mutlu, baskıların olmadığı bir dünyayı düşünmeye, arzulamaya zorlar.

Ömer Osman Erendoruk, romanlarında mekân ögesini belirlerken, eşya unsuruna da yer vermektedir. Her ne kadar eşya unsuru romanda yoğun bir yer kaplamasa da kullanılan eşyalar, o yörenin insanların yaşantıları, gelenekleri,

mizaçları, alışkanlıkları hakkında okuyucuya bilgi verir. *Uçurum* romanında çorba içilen “sahan” yöre halkının mizacını, alışkanlıklarını, geleneklerini gösterirken, *Ağlatırsa Mevlam Yine Güldürür* romanında Cemil Hoca’ya ait olan “tahta bavul” ise tüm gizemi ve önemiyle, içinde saklanılan değerlerle karşımıza çıkar.

Ömer Osman Erendoruk’un romanlarında, genel olarak bir gözlemcilik hâkimdir. Bu özelliğinde dikkate değer olan ise, yazarın toplumsal sorunların üzerine ağırlık vermiş olmasıdır. Olayları ve şahısları gerek gördüğü yerde; ya da atmosferi anlaşılır kılacak şekilde yansıtırken, mekânları uzun uzun tasvir etmez. Okuyucu mekânlarda süregelen olaylarla, mekânın kahramanların üzerindeki etkisini, önemini kavrar.

Yazar, romanlarında uyguladığı mekân unsurunu, kahramanlarının psikolojilerini yansıtması bakımından ve burada geçen olayların seyrini etkilemesi açısından özenli ve başarılı kullanılır. Romanda gelişen olayların atmosferinde mekân önemli yer kazanır.

3. 6. 5. Olay Örgüsü

*“Vak’a romanın hayata dönük yüzü, romanın vitrindir. Vak’a uydurulmaz, hayattan ödünç alınır.”*⁶⁶ Ömer Osman Erendoruk’un romanlarında da durum böyledir. Romanlarda geçen olayların yönü, gerçeklere sırt çevirmez. Yaşadıklarını, gördüklerini, duyduklarını birleştirerek ortaya çıkardığı romanlarının hepsi, hayattan ödünç alınmış, yaşanmış gerçeklerdir. Nitekim yazarın kadim dostu Mehmet Türker, bu durum için şöyle der:

⁶⁶Mehmet TEKİN, a. g. e., s. 63.

“Ömer Osman Erendoruk’un gündeminde Bulgaristan’da Bulgar zulmü, ana dili Türkçe ve Türklüğün eritilmesi önemlidir. Konu itibarıyla Erendoruk, komünizmi ve sistemi yöneten komünistleri, Bulgar zulmünü, inancı, ölümü, Türklerin ana vatan sevgisini, soya çekim konularını da başarıyla işleyen bir yazardır. Özellikle komünistlerin gayri insanî tutum ve uygulamaları çok net bir biçimde yansıtılırken, Türk halkının da acısı, korkusu, ıstırabı ve gözyaşı bu eserlerde yer almıştır.”⁶⁷

Ömer Osman Erendoruk’un beş romanını dikkate aldığımızda yukarıdaki özelliklere elinden geldiğince, olaydan açıklamaya doğru bağlı kaldığını görürüz. Nitekim romanlarının hepsinin bir eylemle başlaması ve devam etmesi söz konusu olan bu özelliklere bağlılığıyla ilgilidir. Olay örgüsü temelde bir çatışmaya dayanır. Bu çatışma olaya dayalı romanlarda, en sade şekliyle kahraman ve onun önündeki engel şeklinde ortaya çıkar. Romanlarında bir yerden bir yere gitme, bir hareket söz konusu iken, ayrıca meydana gelecek olan olayları haber verdiği noktalarda görülür. Bu nedenle bütün romanları, bu durumu hissettiren bir vak’a parçasıyla başlar. Böylece okuyucunun dikkati doğrudan esere yönelir. Cemil Hoca’nın camiye gittiği sabah komünist güçler tarafından rehin alınması (*Ağlatırsa Mevlam Yine Güldürür*), Emine Teyze’nin bebekken kaçırılan oğlunu, torunuyla parkta gittiğinde görmesi (*İçimizdeki İnci Taneciği*), Mehmet’in komünist güçlerine karşı verdiği mücadele (*Uçurum*), Devrimci gençlerden olan Murat’ın Orhan Amca ile tanışması (*Toprağa Kan Düştü*) gibi durumlar, okuyucunun esere doğrudan dikkatini vermesine olanak sağlar.

⁶⁷TÜRKER, a. g. e., s. 44.

Ömer Osman Erendoruk'un romanlarında olaylar, büyük bir çatışma ile başlar. Roman boyunca devam eden bu durum, sonlara doğru yerini sakinliğe bırakır. Özellikle bu durum *Ağlatırsa Mevlam Yine Güldürür*, *İçimizdeki İnci Taneciği* romanlarında görülür. *Uçurum* romanının başlarında görülen çatışma Mehmet'in bin bir umutla gittiği Türkiye'ye de yaşadığı olumsuz olaylarla devam eder. Nitekim *Toprağa Kan Düştü* romanında, Murat'ın durumu da farklı değildir. Çatışmayla başlayan roman, sonlara doğru uzlaşma haline girmiş gibi görünse de Murat'ın Şefika'yı görmesiyle yerini yeni bir çatışma baş gösterir. Ömer Osman Erendoruk'un romanlarında olay örgüsü zıt kavramların çatışması üzerine kuruludur. Bu kavramlar da genellikle toplumsal anlamda önem arz eden kavramlardır.

Osman Erendoruk'un, beş romanında da (*Ağlatırsa Mevlam Yine Güldürür*, *Uçurum*, *İçimizdeki İnci Taneciği*, *Buruk Acı*) ana kahramanların çoğu aynı düşünce sistemine sahip insanlardan oluşur. Türkçe ve Türklük için, özgürce kimsenin himayesine girmeden yaşayabilmek adına canları pahasına savaşırlar. Bu savaşı hem maddî hem de manevî yönden veririler. Tek gayeleri, komünist güçlerin yönetimi ele geçirip, Bulgaristan'da Türk adını silme eylemlerine karşı direnmektir.

Yazarın son romanı olan *Toprağa Kan Düştü*, alışılanın aksine, komünist bir genç olan Murat'ın hikâyesiyle başlar. O, *Uçurum* romanında Mehmet'te, *Ağlatırsa Mevlam Yine Güldürür* romanında Cemil Hoca'da, *İçimizdeki İnci Taneciği* romanında Serhat, Ferhat ve Emine Teyze'de, *Buruk Acı*'da Cem Hoca'da alışık olduğumuz Türk sevdalısı kahramanlardan ayrıdır. Murat, komünist rejim uğruna savaşan, çalışan bir gençti. Hatta Orhan Amca'nın Bulgaristan'dan göç ettiğini duyduğu zaman, insan öyle bir demokrasi ülkesini terk eder mi diye kızar; fakat yazar, Murat'ın yönünü kısa süre sonra değiştirir. Finalde Murat'ta artık diğer

kahramanlara katılır. Böylece yazar, romanlarında her iki cepheden de örnekler ve yaşanmışlıklar sunarak okuyucuya tercih hakkı verir.

Ömer Osman Erendoruk, romanlarındaki olayları belirli bir amaca yönelik özenle işler. Olay örgüsünün dizilişine baktığımızda, yazarın, işlevini ve hissettirmek istediklerini anlamak zor olmaz. İncelemiş olduğumuz beş romanda da, ana tema kaçış duygusudur. Yaşanan bütün olaylar, kahramanları içinde buldukları zorlu yaşam koşullarından ve ülkelerinde kaçışa zorlar. Onlar için kaçış tek çaredir. Romanlara hâkim olan atmosfer, bu kaçış duygusuna paralel şekilde yükseliş gösterir.

Ömer Osman Erendoruk, romanlarında yer alan kahramanlarını da özenle düzenler. Onun kahramanlarının Türkçe konuşmak ve Türk kalmak uğruna verdiği mücadeleyi daha önce de ifade ettik. Bunun yanı sıra, karşı cephede yer alan kahramanlarının da içine bir inci yerleştirir. Onların içinde de müspet kişiler vardır. Nitekim *Buruk Acı* romanında Türker, *Ağlatırsa Mevlam Yine Güldürür*'de Çavdar, *İçimizdeki İnci Taneciği*'nde Serhat ve *Toprağa Kan Düştü*'de Murat, müspet kişilere örnektir. Hayata pozitif bakan yazar, bunu eserlerine kahramanlarını uyarlarlarken de gösterir.

İçimizdeki İnci Taneciği romanında Serhat, küçük yaşta Bulgar güçlerinin eline geçmiş, onlar tarafından özel eğitilmiş, Türklere karşı nefret tohumları ekilmiş bir genç olarak karşımıza çıkar. Yazar buna rağmen, onun içinde hâlâ bir inci barındırır. Yıllarca beslendiği kaynağa rağmen, onlardan biri olmaz. Bunun yanı sıra, *Toprağa Kan Düştü*'de Murat'ta da durum aynıdır. Oda yıllarca inandığı, savaş verdiği komünist düşüncelerine rağmen, sürekli "acaba"larla yaşayan bir genç olarak

karşımıza çıkar. *Ağlatırsa Mevlam Yine Güldürür*'de Çavdar, BKP üyesi olmasına karşın, Cemil Hoca'ya yaptığı yardımlar onun da müspet bir karakter olduğunu gösterir. *Buruk Acı* romanında ise Türker yine aynı şekilde okuyucu karşısına çıkar. Türker, Moskova'ya okumaya gittikten sonra Bulgar güçleri adına çalışan biri olur; fakat sonunda o da eski müspet haline döner. Bu durum yazarın, kahramanlarının müspet kişiler olmasına özen gösterdiğinin kanıtıdır.

Bütün bunların yanı sıra, romanda yer alan kahramanların hepsi belirli bir bilgi birikimine sahip kişilerden oluşur. Her biri yaşanan siyasî sorunları anlayan ve onlara karşı nasıl ayakta durabileceği konusunda akıl yoran, akliselim kişilerdir. Ayrıca yazarın beş romanında, bu konuda dikkati çeken bir diğer durum da, ana kahramanların hepsinin şiir, roman ve hikâye yazan insanlar olmasıdır. Bu açıdan bakıldığında, bu kahramanların her birinde Ömer Osman Erendoruk'u görmek mümkündür.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: Ömer Osman Erendoruk'un romanlarının olay örgüsü, Bulgaristan'da yaşayan Türklerin aynası sayılır. Romanlarda, burada yaşayan Türk halkının yaşamı, mücadeleleri, kayıpları, kazançları en ince ayrıntısına kadar tasvir edilir. Komünizm denen keskin kılıcın, açtığı tüm yaralar gözler önüne serilir. Romanlarında yer alan başlıca kahramanların simalarında, bu gerçekleri görmek mümkün olur. Bütün romanlarını dikkate aldığımızda, romanlardaki olay örgüsü yaşanan zulümler, mücadeleler, yitip giden hayatlar ve bunların sonucunda doğan kaçış duygusu üzerine şekillenir

BÖLÜM IV

4. HİKÂYELERİNİN İNCELENMESİ

4. 1. SON GECE

Ömer Osman Erendoruk'un, "*Son Gece*" kitabının ilk hikâyesi, kitaba adını veren "*Son Gece*" olmuştur. Toplamda 21 hikâyeden oluşan bu kitap 2008 yılında Çağrı Yayınları tarafından yayınlanmıştır. Kitapta yer alan hikâyelerin bazıları, yöre halkının da yakından bildiği gerçek olaylardan esinlenerek yazılmıştır.

4. 1. 1. Son Gece

Son Gece adlı bu hikâyede, Sarıkız ile Karabiber adındaki iki gencin aşk hikâyesi konu alınmıştır. Bu olay, Koşukavak yöresindeki Sarnıç köyünden Kara Bilal adında bir asker kaçağının aşk hikâyesine benzetilmiştir. Kara Bilal, bu hikâyede Karabiber olarak değiştirilmiştir.

Karabiber, Sarıkız'dan ayrılmamak için askerlikten kaçar ve bu nedenle dağa çıkıp eşkıya grubuna katılır. Yıllar sonra biriktirdiği paralarla sevdiği kızın yanına döner; fakat Sarıkız başkasıyla evlenir. Bunun yanı sıra, onun kötü yolda olduğunu da duyar. Sarıkız, paraları ele geçirmek için onu, yetkililere ihbar eder ve Karabiber, samanlıkta jandarma tarafından öldürülür.

Hikâyede olaylar, ölüm döşeğinde bulunan Sarıkız'ın o günleri hatırlaması ile yeniden canlanır. Sarıkız, yaptığı bu hatanın vicdan azabıyla hasta yatağında son saatlerini yaşar.

30 sayfalık bu hikâyede yazar, olayları konuya uygun başlıklar halinde bölümler. Bunlar; “Sevgi”, “Ayrılık”, “Geciken Buluşma”, “Karabiber’in Hikâyesi”, “Son Gece.” dir.

4. 1. 2. Menekşe

Yazar, bu hikâyede yöre halkının hayvan sevgisini işlemiştir. Burada Gökmendoruk ve Akmandoruk adındaki iki öküzün sahibiyle olan kuvvetli bağı anlatılmıştır. Hikâyede geçen kişi, ikiz çocuklarını anî bir ölümle kaybetmiştir. Bu durum onu, iki koşum öküzüne daha da bağlamıştır. Yaşlı adam, bütün zamanını ve sevgisini onlara vermiştir. Onlarla âdeta birer insan gibi konuşmuş, dertleşmiştir.

Öküzlerden Akmandoruk, bir gün hendeğe düşünce, sahibinin bütün dünyası kararır. Onun ölümüne dayanamayan Gökmendoruk’ta 27 gün sonra kahrından ölür. Kaybettiği ikizlerinin ardından hayvanlarını da kaybeden adam, üç ay yedi gün sonra vefat eder.

Bu hikâyede hayvan sevgisi, hem gerçekçi hem de dikkate değer şekilde işlenmiştir. Köylünün hayvanına olan sevgisi Ömer Osman Erendoruk’ın “*Bırak Kocamı*” adlı kitabının “*Kurtarın Beni*” hikâyesinde de işlenmiştir. Recep Ağa, öküzü öldüğü zaman başından ayrılamamış, üzüntüsünden kahrolmuştur.

4. 1. 3. Hey Gidi Dünya

Hey Gidi Dünya adlı hikâyede konu, yazarın önem verdiği, her insanda olması gerektiğini düşündüğü, insanı insan yapan, onu diğer canlılardan ayıran birtakım duygulardır. Bunlar; paylaşımcı olmak, bencillikten uzak durmak, bazı değerleri hiçe saymamak, dosluğa ve kardeşliğe önem vermektir.

Hikâyede yer alan Arnavut, uzun yıllar yakın arkadaşları olan Köseoğlu ve Haşim ile birlikte avcılık yapmıştır. Arkadaşlarının vefatıyla, tek başına ava giden Arnavut, karşısına av hayvanları çıktığında kilitlenip kalmaya başlamıştır. Aklına dostlarıyla geçirdiği günler, avlanmaları, av sırasındaki diyalogları gelmiştir. O zaman bu avın, onlarsız anlamı olmadığını anlamış ve avlanmak güzel ama dostlarla onu paylaşmak daha güzel diye de aklından geçirmiştir.

4. 1. 4. Anılar Sokağı

Ömer Osman Erendoruk'u, Bulgaristan'a hâkim olan komünist rejimin Türk halkı üzerindeki olumsuz planları derinden üzmüştür. Başa gelmiş bulunan bu güçlerin uzun ömrü kalmadığına inanan yazar, bunu açık seçik dile getirememiş; bu mümkün olmamıştır.

Yazar, bu sistemi ve bu sitemin içinde yer alanları, semboller kullanarak hikâyelerinde yansıtmıştır. *“Anılar Sokağı”ndaki Ka bunlardan biridir. Ka, BeKaPe'nin kısaltılmış okunuşunun ikinci hecesidir.*”⁶⁸

“Anılar Sokağı” hikâyesinde yer alan adam, vapur yolculuğu yaparken uykuya daldığı sırada, tanıdık olduğunu düşündüğü bir kadın görür. Kadının yapmacık tavırları karşısında onun düşündüğü kişi olmadığını anlar. Kadının Ka olduğunu iddia etmesi adamı daha da şaşkınlığa uğratar. Onun tanıdığı Ka, böyle yapmacık olamaz, saçları, bakışları, konuşması da böyle değildir. Ayrıca o, yüzünü gözünü böyle boya küpüne sokmaz diye düşünür. Bu düşüncesini onunla da paylaşan yazar, Ka tarafından tutucu olmakla suçlanır ve Ka, ona gelişime kapalı olduğunu söyler. Şaşkına dönen yazar, bu durum karşısında ona şöyle cevap verir:

⁶⁸TÜRKER, a. g. e., s. 90.

“Ben gelişimin karşısında değilim. Amma bu gelişim, hayırlılığın, insancılığın çoğunlukla sevilmiş, benimsenmiş çerçevesinde dışarılara çıktıysa ve ters yönde körü körüne bencilce yürüyorsa, evet...” (s. 47)

Ömer Osman Erendoruk’un önsesisi bu hikâyede de görülmektedir. Hikâyenin kaleme alınmasından yirmi yıl sonra Ka’nın iç yüzü meydana çıkar. 1990 yılında iktidardan düşen komünistler, yaptıklarının farkına varır.

4. 1. 5. Beyaz Yağmur

Ömer Osman Erendoruk bu hikâyede, Türkçe’nin önemine vurgu yapar. Hikâyede yazar, havanın beyaz bulutlarının ve ondan akan yağmur damlalarının mutluluk, güzellik, iyilik getirdiğini anlatırken, *“Anılar Sokağı”* adlı hikâyede karşılaştığı Ka çıkar gelir. Başlangıçta doğal haliyle gelen Ka, gerçek yüzünü sonra ortaya koyar. Ka, yazarın masaya koyduğu beyaz gülü göstererek *“Bu gülden tek kurumamış yaprağın kalmayacağı gün pek uzak değil”* der. (s. 52)

Masada yer alan gül, beyazlığı, temizliği, sadeliği ve leke değmemiş haliyle ana dilin simgesidir. Ka ise, bu beyazlığın, sadeliğin kirlenmesi, yok edilmesi için uğraşan Türk düşmanı olan bir kişidir.

Bulgaristan Türkleri’nin dilini, dinini elinden alan komünistler ve onu temsil eden Ka, yazara, en büyük arzusunun zehirli dilini kesmek olduğunu söyler. Yazar *Beyaz Yağmur* adlı bu hikâyede, Bulgaristan Türkleri’nin zorla dillerinden uzaklaştırılmaya çalışıldığını, bunun için komünistlerin çeşitli hilelere başvurduğunu ve Bulgaristanlı Türkleri ana dillerinden koparmak için onlara her türlü işkenceyi uyguladıklarını anlatır.

4. 1. 6. Falso

Falso adlı bu hikâyenin konusunu, aslında yazarın hikâye sonuna düştüğü nottan anlıyoruz: *“Hikâyede adı geçen kartal burunlu adam, Bulgaristan’ı otuz beş yıl yöneten ve nihayet 1989 yılının 10 Kasım’ında devrilen Sosyal-Faşist ve azılı Todor Jivkov’dur.”*

Türklerin geleceğini yok etmeyi amaçlayan Jivkov’u konu alan bu hikâyede, Ömer Osman Erendoruk, komünist iktidarını kurumaya yüz tutmuş bir havuza benzetir. Hikâyede yer alan genç adam, dürbünle etrafına bakınırken, gördüğü kartal burunlu kişi dikkatini çeker. Bu adam, Kartalkayalar tepesindeki buzları eritip, kuruyacağı belli olan havuza doldurmalıyım diye düşünür. Bunun aksi olursa, kartal burunlu adam yaşayamaz. Hikâyede adı geçen kartal burunlu adam, Türklere olmadık işkenceleri yapan Jivkov’u temsil eder. Türklere karşı kötü emellerinde sınır tanımayan bu kişi, her şeyin bir gün aleyhine döneceğinden habersiz, eziyetlerine devam eder.

Rüyasında havuzun su ile dolduğunu gören kartal burunlu adama, hikâyede Türkleri temsil eden genç, bunun bir rüya olduğunu ve asla gerçekleşmeyeceğini söyler. Rüyasının bir gün gerçekleşeceğini düşünen adam, keyifli olduğunu ifade eden falso ıslığını çalmaya devam eder.

4. 1. 7. Anan Uyuyor muydu?

Ömer Osman Erendoruk bu hikâyede, Bulgaristan’a hâkim olan komünistler tarafından Bulgaristan Türkleri’nin nasıl yok edildiğini, nasıl kan ve gözyaşı

döktüğünü anlatmaktadır. Buna karşılık “Ana” diye bildikleri Türkiye’nin ise, yaşananlardan habersiz şekilde hayatlarına devam ettiklerini ifade eder.

Hikâyede durum özetle şu şekilde geçer:

“Bu eriyişimizi anlayabilmek için insan yüreğinin hem geçmişimizi, hem bugünümüzü, hem de geleceğimizi ayan beyan görebilen gözleri olmalı.” (s. 65)

“Ötelerde bir yerlerde ANAM vardı. Bir bakıma bin yaşında olan ANAM uyuyor muydu? ANAM uyumuyorsa bile uyukluyor muydu? ANAM uyuklamıyorsa bile umursamazlığın beşiğinde mi sallanıyordu?” (s. 66)

4. 1. 8. Hâlâ Serviler de Ağlıyorlar mı?

Kitapta yer alan bu hikâyede bir aşk konusu işlenmiştir. Hikâyede yer alan Ceyhan, sevdiği kızla evlenen Seyhan’ı yani ikiz kardeşini öldürmüştür. Ceyhan ise, aşık olduğu gen kıza kendini Seyhan olarak tanıtmış ve ikiz kardeşinin yerini almıştır. Ceyhan, yıllarca bu yalanı saklamıştır. Ancak bu duruma daha fazla dayanamayınca, karısına bir mektupla her şeyi açıkça söylemiş ve kendini de ölüme mahkûm etmiştir.

İkizleri yan yana gömen baba, başlarına da birer kavak ağacı dikmiştir. Yıllar sonra bu iki ağaç, gövdeleri ile beraber birleşmiştir. Böylece iki kardeşinin ruhlarının birbirini affettikleri anlaşılmıştır.

4. 1. 9. Bende ki Ben

Ömer Osman Erendoruk bu hikâyesinde, Bulgaristan'a hâkim olan komünist güçlerin karşısında yılmadan, yıkılmadan, amaçları doğrultusunda her şeyi göze alan, kimliklerini kaybetmemek uğruna düşmanla çarpışan Türkleri ifade eder. yazar burada özünü, benliğini yitirmeyen kişilere vurgu yapar.

Hikâyedeki kişi, içindeki bir sese kulak verir ve yıldığı anlarda onun desteğiyle ayağa kalkar. O ses aslında insanın inancı, içinde bir yerlerde duran, yok olmayan Türklük sevgisidir. Bu zulümlerin olduğu dönemlerde insanlar, bu sevginin büyüklüğü sayesinde ayakta durur. Bu eşsiz sevgi, insanların zulüm karşısında güçlerinin bittiğini düşündükleri an saklandığı yerden ortaya çıkar ve onlara içinde buldukları duruma dayanma gücü ve kuvveti verir.

4. 1. 10. Deli Ali

Kitapta yer alan bu hikâye, yazarın yaşadığı kasabada bilinen "Deli Ali"nin aşk hikâyesini anlatır. Kasabada yapılan bir düğünde, Hatice hemşireden bir şaka yapması istenir. Deli Ali'ye kendisiyle evleneceğini söyleyen hemşire, bu işin sonunu bilse yapar mıydı?

Bu durum üzerine Deli Ali, işi ciddiye alır ve Hatice'ye âşık olur. Gece gündüz evinin kapısında yatar; fakat bu durum bir süre sonra Hatice'yi bunaltır ve kadın köyü terk eder. Durumu kısa bir süre sonra anlayan Deli Ali, kendisini bir gece yollara vurur, çok zaman geçmeden de kara saplanmış cesedi bulunur.

4. 1. 11. Yara Tazeyken

“*Son Gece*” kitabında yer alan bu hikâyede, yine yaşanan sıkıntılı dönemler anlatılmıştır. Hikâyede yer alan kişi, babasından yıllar önce dinlediği bir kuş masalını hatırlamıştır. Babası bu kuş her ötüşünde, uçuşunda, ülkeye mutluluk, iyilik, güzellik getirir, bu yüzden değerli bir kuş demiştir. Bir gün ortaya çıkan bir adam, bu kuşu vurmuştur, yaralı şekilde oradan uzaklaşan kuş, bir daha da dönmemiştir. Bu değerli kuşun ortadan kaybolmasından sonra ülkede kötülükler, huzursuzluklar, bencillikler başlamıştır.

Hikâyede geçen bu kuş, özgürlüğü temsil eder. Kuşu öldüren adam ise, o ülkedeki özgürlüğü yok etmeye çalışan bir gaddarı yansıtır. Bu gaddar, Bulgaristanlı Tükleri yok etmeye çalışan Jivkov’dur. Erendoruk bu hikâyede, ülkeyi ele geçiren komünizmin, insanların özgürlüklerini nasıl yok ettiğini ifade eder.

Hikâyenin sonunda adam, babasından dinlediği bu masalı, kendince olumlu bir şekilde değiştirir ve şöyle der:

“ *...Sihirli kuş dağlar aşmış, beller geçmiş. Nerelere uçtuysa uçmuş. Çok çekmiş, çok ahlayıp vahlamış. Ölmemiş fakat. İyi insanlar mehem sürmüş yaralarına. Ve... Düzelmiş. Yeryüzünü dolaşmaya çıkmış gene. Er geç bu yana da uğrar muhakkak. Uğrar da öter ve sesini duyan silkinir, temizlenir. Bir temizlenir, bir temizlenir ki sadece, bir tek, yalnız iyilikler kalır üstünde başında...*” (s. 100)

4. 1. 12. Anıların Peşinde

Ömer Osman Erendoruk, çocukluk yıllarında yaşadıklarından esinlenerek kaleme aldığı bu hikâyede, çocukların saf, temiz, kötülüklerden uzak, gururlu, hassas dünyalarının büyüklere örnek olması gerektiğini vurgular.

Hikâyede yer alan çocuk, koyunları otlığa götürmek için evden çıkarken, evde akşamdan kalan bir parçacık ekmeği görmüştür. Evde başka un ve ekme kalmadığı için babası, un aramaya çıkmıştır. Çocuğun annesi, kalan o ekmeği çocuğun torbasına koymuştur; fakat çocuk, ekmeğin yarısını annesine yemesi için geri bırakmıştır. Yanına aldığı ekmeği sabah tüketen çocuğun sadece ayrı kalmıştır. O sırada yanında bulunan başka bir arkadaşı, çocuğu yemeğe çağırdığında aç olmadığını söyleyen çocuk, babasının un bulup gelmesini beklemiştir. Her ne kadar aç olsa da bunu belli etmemiş, aç gözlülük yapmamış ve yaşından beklenmeyen bir olgunluk sergilemiştir.

4. 1. 13. Özlemin Oyunu

Hikâyede adı geçen Koca Hasan, kızını bin bir hevesle hemşirelik okuluna gönderir; fakat başarısının yetersiz olmasından dolayı kızı okuldan atılır. Pencere önünde hayale dalan Hasan, kızının okulunu bitirdiğini hayal ederek, o zaman yaşayacakları güzel günleri düşünmeye başlar.

Koca Hasan, hayalinde kızını mezun olarak görmüş ve okuldan onu almaya gitmiştir. Okulunu ararken yolda gördüğü kişiye adres sormuştur; fakat aldığı cevap onu şaşırtmıştır. Bu adam, Hasan'a sorusunun karşılığında Bulgarca cevap vermiştir. Hasan o anda, bir dili bilmemenin zorluğunu düşünmüştür.

Yazar burada, Bulgaristan'a hâkim olan komünistlerin ardından dili, dini değişen Bulgaristan'daki Türk halkının yaşadığı zorluklara gönderme yapmıştır. O dönemde Bulgarca dilini konuşmayı beceremeyen, bu dili çabuk kavrayamayan çocuklar okullardan uzaklaştırılmıştır. Hasan'ın kızı da bu nedenle okuldan atılmıştır. O dönemlerde yaşanan sıkıntılar yediden yetmişe herkesi olumsuz etkilemiş; gençlerin gelecekleri ellerinden alınmıştır.

4. 1. 14. Anıların Coşkusu

Yazar bu hikâyede de Bulgaristan Türkleri'nin elinden alınan özgürlüğün, huzurun, mutluluğun, barışın konusunu işler. Hikâyedeki adam, Türkleri yok ediş çabalarının başlamasından önceki dönemi, o dönemdeki güzellikleri hayal etmeye başlar. Bunca çirkinliğe rağmen hâlâ içinde bir umut belirir. *“Dost karanlıklar yavaş yavaş renkleri silerken, izlerimizin hâlâ silinmediği çimenliğe uzandım.”* O anda Akasyakorusu'ndan gelen çirkin kahkaha sesi adamı kendine getirir.

Adam, özlemle hayalinde gördüğü güzelliğe (özgür dönemlerine) sarılır. Sonra bunun bir hayalden ibaret olduğunu anlaması uzun sürmez:

“...Ben hiç gelmeyeceğim artık. Hiç. Ben artık yoğum. Ben bu gece bile yoğum burada. Senin gördüğün, sardığın, öptüğün ben, ben değilim.” (s.118)

4. 1. 15. Avuntu Masalı

Yazar, bu hikâyede bir aşk konusunu ele alır. Aşkın içinde ayrılıkta vardır. Hikâyede genç bir kızın ayrıldığı sevgilisinin ardından içinde bulunduğu zorlu durum, hayal kırıklıkları anlatılır. Hikâyeyi derinlemesine okuduğumuzda bu aşkın aslında, vatana, millete, duyulan bir sevgi, topraklarında özgürce yaşadıkları

zamanlara duyulan bir özlem olduğunu görebiliriz. Bulgaristanlı Türkleri asimile etmeye, kendi öz kimliklerinden uzaklaştırmaya çalışan güçlerin baskılarının ardından pek çok kişi istemeden, doğdukları, büyüdükleri toprakları terk etmek zorunda kalır. Bu ayrılık zorunludur; bu ayrılık zordur ama şarttır.

“...Biz ayrılmazlığa kavuştuk, cicim. Ben çağılımla uğurlayacağım seni odana değin. Pencereni her zaman aralık bırak. İstedığın Dakka odana dalacağım. Yanında olacağım. Uyku arasında da bulacağım seni. ‘Teşekkür ederim, cancağızım. Hoşça kal.’ ‘Güle güle, iğde dalım benim.’ Ama ayrılmadım ki. Ben ve çağılı beraber yollandık, beraber yürüdük, beraber...” (s. 124)

4. 1. 16. Yenilginin Direnci

Yazar bu hikâyede, çocukluk yıllarındaki günlere özlem duyar. O dönemde yaşanan güzelliklerden bugün eser kalmadığını, insanların birbirine düşmanca yaklaşımlarıyla her şeyin alt üst olduğunu anlatır. Bunun yanı sıra yazar, Bulgaristan’da yaşanan sıkıntılı, baskıcı zamanların nedenine anlam veremez. Kardeşçe yaşamak dururken, insanların birbirini düşman gibi görmelerini, acımasızca insanların katledilmesini asla anlayamaz.

“Yaşanası yarınlar varken, ölümün aceleciliği neydi?” (s. 126)

Yazar, insanların çocuklukları ile ilerlemiş yaşları arasındaki farklılığa anlam veremez. Bu topraklar üzerinde yaşayan kişilerin, zorbacı güçlerin etkisine girip, kardeşlerine, yıllarca buralarda birlikte yaşadığı insanlara silah doğrultmalarına hem şaşırır hem de üzülür.

Hikâyedeki kişi, çocukken babasının bir güvercini vurduğunu görür. Yaşadığı bu olay çocuğu çok etkiler ve korkudan bir feryat koparır; fakat aynı kişi, yetişkin biri haline geldiğinde, artık eli silahlıdır ve hiç gözünü kırpmadan suçsuz insanları öldürür. Hayatlarında bir karıncayı dahi incitmemiş olan kişiler, kanlı düzenin içinde benliklerini kaybeder, kendilerini para ve mevki için satar. Komünistler pek çok kişiyi yanlarına çekmeyi ve türlü yollarla onları kandırmayı başarır.

4. 1. 17. Yitiklik

Erendoruk bu hikâyede ise, Deli Todre adında birini sembol seçer. Bu kişi, önceleri sağa sola saldıran, olmadık yerlerde haykırıp duran biridir. Bu haldeki birini o dönemler kimse dikkate dahi almaz; fakat bir gün bu deli, polis giysilerinin, ışıldayan çizmelerinin içinde, küçük dağları Allah, büyükleri kendi yaratmış gibi gezinmeye başlar. Ev ev dolaşır, insanların son lokmasına bile göz koyan biri haline gelir. Gözünü kırpmadan belindeki silaha güvenip insanları sebepsiz öldürür.

Hikâyedeki küçük çocuğun da bir gün evine gelen Deli Todre, kapıda kendisine direnen, önüne duran köpeği bile gözünü kırpmadan öldürür. Hikâyenin bu noktasında yazar, bu olaydan sonra onun, öldürdüğü köpekten farkı kalmadığını söyler. Bu durumun ise, aslında farkında olmadığı yitiklikten kaynaklandığını belirtir.

Bulgaristan'a hâkim olan komünist güçler, pek çok kişiyi kendi yanlarına çekmeyi başarır. Bunu onlara verdiği göze hoş görünen işler ve paralar sayesinde yapar. Gözlerini boyadığı bu insanları kendi emelleri için kullanırlar. Deli Todre'de onların arasında yer alan, insanlığını satan biri konumundadır.

4. 1. 18. Soğumuş Küllerden Duyulan Sesler

Yazar bu hikâyede, okul kantini işleten evli bir kadının Mümtaz adındaki bir öğretmene aşkını anlatır. Kadın, sürekli kantinden sigara almaya gelen Mümtaz öğretmene içten içe âşık olur. Adamın kendisiyle sohbetlerinden, onunda kendisine karşı boş olmadığını düşünür. Mümtaz öğretmenin başka bir bayanla olan samimiyeti, kantinin önünden sürekli gelip gitmeleri, kantinci kadını adeta çıldırtır. Bunun üzerine Mümtaz öğretmen için kötü planlar yapmaya başlar ve uygun bir anı bekler.

Kantinin önünden geçen öğretmeni gören kadın, içerde ağır bir paket olduğunu söyler ve kaldırması için adamın yardımını ister. Adamın içeri girmesiyle imdat diye bağırın kadının yardımına etraftakiler koşar. Kadın, Mümtaz öğretmenin kendisine saldırdığını söyler. Bunun üzerine Mümtaz, görevden alınır.

Hikâye, bizi yine komünist güçlerin yönetiminde olan Bulgaristan'daki yaşananlara götürür. O yıllarda, öğretmenlik yapan Bulgaristan Türkleri, çeşitli iftiralarla komünistler tarafından görevlerinden uzaklaştırılır. Bunun sebeplerinin başında, kendi isteklerini yerine getirmemeleri, komünistlerin aleyhine takındıkları tutumlar ve okulda çocuklara Türkiye hakkında, Türkçe hakkında olumsuz konuşmamaları olur.

4. 1. 19. Avant' Ali

Son Gece adlı kitabın 19. hikâyesinde yazar, insanlardaki doyumsuzluğa dikkat çeker. Hikâyede adı geçen adam, sürekli para kazanan, bunları altına çeviren ve de biriktiren biridir. Bunca parasına rağmen de beş kuruşun hesabını yapar

dediğimiz insan tipidir. Adam, altınlarına o kadar bağlıdır ki her gece onları keselerinden çıkarıp erinmeden sayar, tekrar yerine koyar. Bir gece yine aynı sayımı yaptığında, kendince, keselerin eksik olduğunu söyler. Karısı, bu duruma itiraz etse de adam kendini o kadar kaptırır ki, elinde kese varmış gibi evde dolaşmaya başlar. Oysa eli boşdur. Gerçeği fark ettiği anda da yıkılır.

4. 1. 20. İstirap

Hikâyede adı geçen Şeref Ağa, içinde hep bir ıstırap duygusuyla yaşayan biridir. Oğlu armut ağacından düşmesi sonucu ölür, karısı bu acıya dayanmayıp vefat eder. Tek varlığı olan kızı ise Türkiye'ye göç eder. İçindeki ıstırap duygusuyla uzun süre yaşayan adam, kızının kendisini Türkiye'ye çağırmasıyla onun yanına gider. Giderken acıları, sıkıntıları geride bırakırım zanneden adam, bunun böyle olmadığını anlayınca gerisin geri döner. Şeref Ağa'daki bu ıstırap, avuçlarının arasından kayıp giden ülkesine karşıdır. Onun gitmesiyle başlayan sevdiklerinin de gidişi, bu ıstırapı büyütür.

Kızının yanından döndükten bir süre sonra ıstırap duygusunun kendinden uzaklaştığını fark eden adam, bu duygu onu terk etmeden, kendisi onu armut ağacının dalına ip yapar ve boynuna asar. Hikâyede asıl anlatılan, insanın yaşadığı sıkıntıların, kişinin kendisiyle her yere gitmesidir. Ondaki kaçış söz konusu değildir; mekân değişimi gerçeklerden kaçmayı sağlamaz. Her şey kişinin beyinde ve kalbinde onunla birlikte yaşar.

4. 1. 21. İftira

İftira adlı hikâyenin konusu, adından da anlaşıldığı gibi iftiranın insan üzerinde bıraktığı yüküdür. İnsanları suçlamak, haksız yere onlara iftira atmak insanlık suçlarının en büyüğüdür. Bu hikâyede yazar, insanın üzerine binen bu ağır yükü işler. Hanıminge adındaki kadın, yıllar önce yanlarında çalışan Mümincik adındaki genci, kocasının paralarını çalmakla suçlar. Yaşadığı olay sonucu kendisini savunamayan çocuk, içine akıttığı gözyaşları ile oradan ayrılır.

Yaşanan bu hırsızlık suçlamasının üzerinden yıllar geçer. Bir gün bakkala giden kadın dönüşte, cebine koyduğu paraların yerinde olmadığını fark eder. Bakkalda çalışan Mümincik'ten şüphelenmekte geç kalmaz; fakat o sırada gelen çocuk, elinde tuttuğu para kesesini kadına verir ve bakkalda unuttuğunu söyler. Kadın, bir anda geçmiş yıllara gider ve acaba zamanında onu suçlamakla hata mı yaptım, yoksa o zamanda mı o parayı çalan bu çocuk değildi diye düşünür. İçindeki şüpheye daha fazla dayanamayan kadın, çocuğa her şeyi açıkça sorar. Mümincik, kadına o paraları kardeşinin çaldığını itiraf eder; fakat gerçeği söylerse kendisini öldürmekle tehdit ettiği için bunca yıl saklamak zorunda kaldığını anlatır. Bunu duyan kadın, suçluluk duygusuyla gözyaşlarına hâkim olamaz.

BÖLÜM V

5. HATIRALARI VE GÖZLEMLERİ

5. 1. BİR BAŞKADIR BİZİM ELLER

Ömer Osman Erendoruk, hatıralarına ve gözlemlerine yer verdiği bu kitabını 30 Ocak 1994 tarihli *Hürriyet Gazetesi*'nde Yalçın Pekşen'in köşe yazısında "Acaba Soydaşların Ana Dili Türkçe mi Sayılmalı, Yoksa Bulgarca mı?" şeklindeki sorusuna bir cevap olarak kaleme almıştır. Ömer Osman Erendoruk'u çok üzen ve kendisini cevap vermek zorunda hissettiği Yalçın Pekşen yazısı şöyledir:

30/01/1994 - S: 31

Buradan Bakınca

"Yabancı dil konusuna önem vermeye başladıktan sonra, 1990 yılından bu yana sınav kazanan kamu personeline yabancı dil tazminatı ödeniyor. Durum en çok Bulgaristan'dan gelen soydaşlarımızın işine yarıyor. Bulgarca dil sınavını kazanmakta zorlanmayan bu kişiler 600 bin liralık tazminatı kolayca elde ediyorlar. Fakat ortaya bir haksızlık çıkıyor gibi görünüyor. Bulgaristan'dan gelen soydaşlarımızın Bulgarca'yı gerçekten güzel konuşmalarına karşılık, Türkçe'yi 'verecekler misin?', 'gelmeyecekler miydiniz' tarzında konuşmaları, kuşkulara yol açıyor. Acaba soydaşlarımızın ana dili Türkçe mi sayılmalı, yoksa Bulgarca mı? Eğer Bulgarca ise neden yabancı dil tazminatı verilsin? Belki bu durumda Türkçe 'yabancı dil' sayılabilir, ama herhalde Türkiye'de değil..."

Yazar, Pekşen'e cevap olarak birkaç sayfalık bir mektup göndermek istemiş; fakat mektubu yeterli bulmamış ve Bulgaristan Türkleri'nin Anadolu'dan bir süre için Balkanlara gittiklerini, daha sonra tekrar döndüklerini anlattığı 268 sayfalık bir kitap hazırlamıştır. *Bir Başkadır Bizim Eller* kitabının ön sayfalarında Erendoruk, Yalçın Pekşen'e şöyle cevap verir:

“Biz Bulgaristan Türkleri hakaret edilmeye, dövülmeye, sövülmeye, hatta öldürülmeye alıştık. Bunu Bulgaristan'da iken dinimizi düşman din belleyen, milletimizi düşman millet sayan Hıristiyan Bulgarlar, sonra da dinsiz komünistler yapıyorlardı; Türkiye'ye gelince Müslüman Türk kardeşlerimiz yapmaya başladı. Fakat bize böylesine bir hakareti reva görenleri cevapsız bırakmak âdetimiz değildir. 'Yıllardır köşe yazarlığı yapmakta olan bir kişinin bu sorusu bana, güneşin doğudan mı, batıdan mı doğduğunu sormak kadar tuhaf geldi.' Bir Müslüman Türk zannettiğim kardeşten yediğim hakaret darbesiyle zonklayan başımı avuçlarımın içine alarak uzaklara, üst üste yığılan yılların ötesinde, Rodop Dağları'nın eteklerinde kalan çocukluğumu imdada çağırdım. Zaten ne zaman çağırırsam hep gelir. Bu kez de geldi. Yalınayak, başı açıktı.”

“30 Ocak 1994 tarihli Hürriyet gazetesinde Yalçın Pekşen imzasıyla okuduğum bir yazının beni sadece ürpertiğini söyleyemeyeceğim, çünkü yalnız ürpertmekle kalmadı, âdeta zemheride saatlerce soğuk duş altında tutup dondurdu, kahretti.

Söz konusu yazıda köşe yazarı Sayın Y. Pekşen okuyucuların önüne 'Acaba Soydaşların Ana Dili Türkçe mi Sayılmalı, yoksa Bulgarca mı?... ' şeklinde tutarsızlık ve hakaret kokan acayip bir soruyla çıkıyordu. Bu soruyu okuyunca nabzımın

yükselmeye başladığını hissederek yazının gerisini okumaya devam ettim. Yıllardır köşe yazarlığı yapmakta olan bir kişinin bu sorusu bana, güneşin doğudan mı, batıdan mı doğduğunu sormak kadar tuhaf geldi.

...Sözü geçen sayın baylar 1977-78 Osmanlı-Rus Harbi, sonra da 1912-13 Balkan Savaşı sonucunda Osmanlı İmparatorluğu'ndan koparılmış topraklarda oluşan Bulgaristan devletinin hudutları içinde yüz binlerce Müslüman Türk kaldığını bilmiyorlar mı? Esir muamelesi gören bu Müslüman Türkler'in 115 yıldan beri akla hayale sığmayan baskı ve zulümlere rağmen varlığını ve Müslüman Türk kimliğini koruma mücadelesi verdiklerini hiç mi işitmediler? Bu su götürmez gerçekleri bir gazetecinin, bir öğretmenin en iyi şekilde bilmesi gerekmiyor mu?

...Ben de dâhil, Bulgaristan'dan çeşitli zamanlarda Türkiye'ye göç eden bütün Türkler, Anadolu'dan Rumeli'ye giden Türkler'in torunlarıdır. Aslında bizim Türkiye'ye gelişimiz göç değil, ana vatana dönüştür. Evet sayın baylar, altını kalın çizerek söylemek, hatta kulaklarınızı sağır edercesine haykırmak istediğim, Slavlaşan, kültürlerini ve ana dillerini kaybedenler Tuna Türkleri'dir, ana dilleri Bulgarca'dır, adları İvan, Dragan, Jivko, Kamen, Maria, Todorka, vb. dir.

Biz Balkanlar'a Anadolu'dan göç ettik, Müslüman Türk kültürümüzü, Müslüman Türk adlarımızı ve ana dilimizi koruduk. Bulgaristan'da ve bütün Rumeli'de hiçbir Türk anası ve de babası evlatlarına Türkçe'den başka dil öğretmedi, onlarla Türkçe'den gayri dilde konuşmadı. Birkaç yıl öncesine kadar biz de dâhil olmakla orada kalan iki milyon Türk asırlardan beri Balkanlar'da Türkiye'nin bekçiliğini yaptık. Bulgar komünistlerinin 1989'da bizi zorunlu göçe

tâbi tutmalarının nedeni, bu görevimizi Müslüman Türk olarak yapmak direnişinde bulunuşumuzdur.

Bu gerçekleri bilmeyişiniz cahilliktir. Fakat bu, Hristiyan Bulgarlar'la bir kefeye koyup gazete sayfalarında hakkımızda hakaret savurmanızı haklı çıkaramaz. Ne de gerçeklerden bir zırnak koparmaya yeterlidir.”

Yalçın Pekşen'in Bulgaristan Türkleri hakkında yazdığı yazının üzerine Ömer Osman Erendoruk, kaleme aldığı kitabıyla Bulgaristan Türkleri ve Türkiye Türkleri arasında hiçbir farklılığın olmadığını ispata çalışmıştır.

Yazar, *Bir Başkadır Bizim Eller* adlı kitabında, Bulgaristan Türkleri'nin örflerini, âdetlerini, gelenek ve göreneklerini anlatır; bu âdetlerin aslında ne kadar sade, Müslümanlara ve Türklere yakışır, uygun şekilde olduğunu ispat etmeye çalışır.

Ömer Osman Erendoruk'un kitabında yer verdiği konuları, birkaç başlıkta kısaca inceleyelim:

5. 1. 1. İşim İş Gibi, İki Elim Kuş Gibi

Yazar, kitabın ilk bölümünde çocukluk yıllarına döner. Bölgede tanıdığı arkadaşlarıyla oynadıkları oyunlardan söz eder. Bu pyunlar sırasında arkadaşlarıyla yaptığı konuşmaları özellikleriyle tek tek aktarır. Daha sonra bölgede yer alan dağların, tepelerin, derelerin, ırmakların isimlerini verir. Ayşelerin, çocukların oynadığı oyunları özellikle 'Göçyalak' oyununu tanıtır. Kısacası yazar, bu yöredeki çocukların uğraşlarını, eğlencelerini en ince ayrıntısına kadar belirtmektedir.

5. 1. 2. Aile

Yazar, kitabın ilk sayfalarına Bulgaristan'daki aile kavramını açıklayarak başlar. Ailenin birbirine karşı olan saygısından, babaerkil bir aile anlayışının hâkim olduğundan ve büyüklerin hizmetlerini görmenin küçüklerin görevi olduğundan söz eder.

“Namaz öncesi abdest almak için yaşlılara leğeni ve ibriği getirmek, sonra havlu verip leğeni, ibriği kaldırmak torunların göreviydi.” (s. 25-26)

5. 1. 3. Ailede Ana

Yazar, bu başlık altında Bulgaristan'daki anne kavramı üzerine durur. Sözlerine, aslında her şeyi ifade eden şu cümle ile başlar:

“Yuvayı yapan da bozan da dişi kuştur.” (s. 29)

Yazar, ana kavramının aile için olan önemini, bir annenin çocuğuyla olan ilişkisini, anaların çocukları üzerinde sağladığı etkileri anlatır. Özellikle köy bölgelerinde anaların üstlendiği zorlu görevleri anlatır; çamaşır, yemek, bulaşık, temizlik, ekme pişirmek, aile fertleri ve çocukların giyimleri her şey onların eline bakmaktadır. Bölgede ananın fedakârlıklarının meşhur olduğunu da belirtmeden geçmemektedir. Özellikle, Bulgaristan'ın sıkıntılı dönemlerinde, analara daha zor görevlerin düştüğünü ifade eder.

“Yabancı ve Türk düşmanı bir devletin egemenliği altında esir durumda kalan Bulgaristanlı Müslüman Türk analarının görevi daha da güçlü. Çünkü onlar çocuklarını Müslüman Türk olarak yetiştirmek ve ana dilleri Türkçe'yi unutmamasını sağlamak gibi şerefli ve kutsal bir görevle yükümlüydüler.” (s. 31)

5. 1. 4. Ailede Baba

“Bulgaristan’daki Türk ailesinin direği ana ise, temeli de baba idi. Ev, temel üstüne inşa edilir, aile de babanın omuzlarına dayanır. (s. 31) Bu açıklamada da babanın aile içindeki önemi vurgulanır.

Yazarın konunun başlangıcında kullandığı ifade, aslında o bölgede baba kavramını açıklamaya yetmektedir. Babanın ailenin başı olduğunu, aile fertlerinin hepsinin ona tabi olduğunu söyler. Kışın ısınmak için yakacak bulan, ailesinin karnını doyurmak için her türlü işlerde çalışmayı borç bilen babalardan ve yıllar ilerledikçe ortaya çıkan gurbetin, babaların görevlerini daha da zorlaştırdığından söz eder.

5. 1. 5. Ailede Erkek Evlat

Kitapta yer alan bu bölüm, Bulgaristan Türkleri için erkek evladın önemini ifade eder. Erkek çocuğun doğuşunun aile fertleri tarafından nasıl coşkuyla karşılandığını söyler. Çünkü erkek evlat o bölgede de soyun devamcısı olarak görülmektedir. Onlara verilecek olan isimlerin özenle seçildiğini de ifade eder.

5. 1. 6. Ailede Üvey Evlat

Yazar, bu başlık altında üvey anaların üvey evlatlara karşı tutumunu ele alır. Bu annelerin (üvey anneler) tutumlarında sergiledikleri kötülükleri, kendince, sebeplerle ortaya koymaktadır. Bu sebepleri; bencillik, eğitimsizlik, ev erkeğinin karısına hâkim olamayışı gibi durumlara bağlamaktadır.

5. 1. 7. Erkek Kına Gecesi

Yazar, öncelikle kendi çocukluğundaki kına gecelerini anlatarak söze başlamaktadır. Kına gecelerinde mehterin geldiğini ve herkesin onları dinlediğini anlatır. Bu özel güne kadınlar katılmaz, o gün sadece erkekler arasında yapılır diye de ekler. Bu özel geceyi şenlendiren, geceye katılanları eğlendiren özel oyuncularından ve onların yaptıklarından söz eder.

Erkek kına gecelerinin dışında, kızlar için de kına gecesi yapılmaktadır. İkisi arasındaki fark, kız kına gecesinde mehter takımı bulunmamaktadır. Şenlikleri kızlar kendileri yapar. Yazar, bu gecede oynanan oyunlardan, her yörede bu oyunların isimlerinin farklılık gösterdiğinden bahseder. Bunun yanı sıra, bekâr oğlu olan kadınların böyle gecelerde, kendilerine gelin baktıklarını da belirtir.

Kız kınasında söylenen Kız Kınası Türküsü'nden bir parça:

Ak bakırlar susuz kaldı/ Anacığı kızsız kaldı

Yağmur yağar sere serpe/ Bizim kızımız perçe körpe (s. 54)

Yazar, kitapta görücü konusuna da değinmiştir. Bu durumun usullere uygun şekilde yapıldığını, aile büyüklerinin ön ayak olmasıyla gerçekleştiğini ifade ettikten sonra yazar, konuyla ilgili yörede bilinen fıkralara yer verir.

5. 1. 8. Türk Evleri

Yazar burada, yetiştiği dönemlerde bölgede bulunan tipik Türk evlerinden bahseder. Bunlar cumbalı, kepenkli, kapıları tokmaklı, taşlıklı ve selamlıklı evlerdir. Bu evlerin özelliklerinden, oda sayılarından, yemek pişirilen odaların özelliklerinden,

evli kişilere verilen odaların durumu hakkında bilgi verir. 1950'li yıllardan sonra değişen evler hakkında da bilgi verir.

5. 1. 9. Bölgemizde Kadın-Erkek Giysileri

Yazar, kırklı ve ellili yıllarda kadınların giydiği kıyafetlerin dokuma pamuk veya yün şalvar, iç giysi olarak gömlek, üst elbise olarak da entari örme veya basma, renkli pullarla süslenmiş yelek, basma veya saten ferace olduğunu belirtir. Kullandıkları takılardan, giydikleri terliklere kadar her türlü eşyaları hakkında bilgi vermektedir.

Erkelerin ise, yazın ev dokuması, dal şalvar benzeri, siyah renkli elbiseler taşıdıklarını ifade eder. Sırtlarına entari giydiklerini ve bellerine de renkli kuşaklar bağladıklarını söyler.

5. 1. 10. Değişik Söylenen Kelimeler

Yazar gözlemlerinin bu kısmında, bölge halkının konuşma dilini detaylı şekilde vererek, yöre halkının Türkiye'de konuşulan Türkçe'den pek uzak olmadığını ispata çalışır. Tek farklılığın söyleniş şekillerinde olduğunu belirtir. Verdiği örneklerle dillerinin Bulgarca ile yakından uzaktan ilgisi olmadığını anlatmaya çalışır.

Yazar daha sonra, Bulgaristan'da yaşayan Türklerin dini inançlarını ve ramazan aylarını nasıl geçirdiklerini anlatır. Bu aylarda tutulan oruçları, bayramları (ramazan bayramı ve kurban bayramı), yöre halkı arasında sevap kazanmak adına yapılan mevlitleri ifade eder. Bölgede yaşanan ramazan aylarının tüm İslâm

âleminden farksız olduğunu söyler ve özellikle ramazan ayında sahura kaldıran davulcunun söylediği manilerden de örnekler verir.

Bu maniler şöyledir:

“Hasan Ağa evde misin?

Tilki gibi inde misin?

Pencereler ışımlıyor

Ramazan keyfinde misin?” (s. 95)

Bunların dışında bölgede yer alan mezarlıkları ve bunların bölgedeki Bulgarların mezarlarından çok farklı olduğunu belirtir ve mezarlıkların çevresine yapılan işlemlerden söz eder.

Yazar, yöreye özel türküler, maniler, ninniler, bilmece, atasözleri ve çocukları oyalamak adına söylenen tekerlemeler hakkında da kitapta kısaca bilgi vermektedir. Bölge halkının misafirperver yönleri konusunda açıklama yaptığı kitabında, yöre halkının sahip olduğu batıl inançları da ifade etmektedir.

Ömer Osman Erendoruk yöresine, doğal olarak bölge insanına ne derece hâkim olduğunu bu yazdıkları ile göstermektedir; fakat bunların dışında yazar, yörede yer alan hayvan türleri ve bunların özellikleri hakkında da bilgi vermektedir. Kuşlara verilen isimler, yöre halkı arasında yılan, kaplumbağa ve kertenkele hakkında söylenen masalları açıklar. Bunların yanı sıra, bazı hayvanları özel olarak gruplandırır; kuş, tilki, keklik ile bildircin, kurt, balık, karga ve güvercinleri kitapta ayrı ayrı başlıklar halinde özellikleriyle ele alır.

Ömer Osman Erendoruk, doğduğu, büyüdüğü toprakları her yönüyle, en ince ayrıntısına kadar kaleme alırken, bölgede yaşanan iklim koşullarını bile vermeyi unutmamıştır. Her mevsimi ayrı başlık altında inceleyen yazar, bölgede yaşanan dört mevsimin özelliklerini, insanların bu mevsimleri nasıl değerlendirdiklerini, hangi mevsim neler yaptıklarını açıklamayı da ihmal etmemiştir.

Yazar hatıralarını ve gözlemlerini anlattığı kitabında, Bulgaristan bölgesinde yer alan bazı bölgeleri başlık halinde incelemiştir. Bunlar; Kırcaali, Mestanlı, Koşukavak, Cebel, Eğridere'dir. Bölgede konuşulan ana dile de değinen yazar, sayısının iki buçuk milyon civarında olduğu tahmin edilen Bulgaristan Türkleri'nin yüz yirmi yıldan beri çeşitli baskı ve zulümlere rağmen varlığını ve Türk kimliğini korumaya istekli ve azimli olduğunu belirtir.

Kitapta son olarak, yörede bilinen efsanelere, masallara, herkesin dilinde dolaşan fıkralara yer verir.

Ömer Osman Erendoruk'un, Bulgaristan Türkleri'nin ana vatanda yaşayan Türkler'den farklı olmadığını ortaya koymak için kaleme aldığı *Bir Başkadır Bizim Eller* kitabı, folklorik araştırma niteliği taşımaktadır. Yazar bu kitabında, bölgedeki Türk halkının yaşantısına detaylı bir ayna tutar. Bölgede kullanılan lanet içeren sözler, görülen rüyalar, söylenen yeminler, yapılan şakalar hep Ömer Osman Erendoruk'un konusu olup, kitabında yer alır. Bu nedenle, *Bir Başkadır Bizim Eller* kitabı, dil, din, folklorik, müzik, coğrafya konularında önemli bilgiler sunmaktadır. Kitap 2007 yılında Çağrı Yayınları tarafından yayınlanır.

BÖLÜM VI

6. DİĞER ESERLERİ

6. 1. ŞİİRLERİ

6. 1. 1. S. O. S. veya Üçüncü Mezar

“S.O.S veya Üçüncü Mezar” ana vatanda yazdığı ilk şiir kitabıdır. Yazar, şair ve dava adamı Ömer Osman Erendoruk kırgınlığı, Türkiye’ye geldiği ilk aylarda yaşamıştır. Gülü seven dikenine katlanır misali, kırgındır ama yeni vatanına, Türklere, Türkçesine olan sevgisi bitmemiştir. Tek amacı yıllar önce yazdığı eserlerinin bir an önce gün ışığına çıkması olmuştur; fakat beklediği ilgiyi göremeyen Erendoruk, bu işinde kendisine kaldığını anlayınca, işe koyulmuştur. Nitekim bir süre sonra amacına ulaşmıştır. Yakın dostu Mehmet Türker, yazarın en büyük isteğini gerçekleştirdiği gün ki mutluluğunu şöyle anlatır:

“Türkiye’de Ömer Osman’ı en mutlu gördüğüm anlardan biri ilk kitabının gün ışığı gördüğü gündü. ‘S.O.S veya Üçüncü Mezar’ adı altında derlediği şiirlerini, matbaaya vermeden önce görmüş ve okumuştum. Türkiye Gazetesi’nde muhabirliğe başladığım aylarda haber merkezi Çağaloğlu, Çatalçeşme Sokaktaydı. Ömer Osman Erendoruk’u fırsat bulduğunda ansızın yazı işlerinin kapısından girdiğini görürdüm. O gün 18 Ekim 1989’du. Yapışlı havalarda şemsiyesini, bir de koltuğunun altına sıkıştırdığı kahverengi küçük deri çantasını yanına almayı hiç ihmal etmezdi. Bu çantadaki yeni yazdığı şiirleri ya bana okutuyor, ya da gazete de yayınlanabilir düşüncesiyle kültür ve sanat servisine bırakıyordu. Ömer Ağabey’in o gün neşesi bir

başkaydı. Geldi, yanıma oturdu. Deri çantasının fermuarını açarken, “Çay içelim” teklifimi yarıda kesti:

“Burada çaydan daha önemli bir şey var.” deyip, kapağı biraz amatörce yapılmış (Bana öyle geldi) üstte iri puntolarla Ömer Osman Erendoruk ‘S.O.S veya Üçüncü Mezar’ yazılı bir kitap çıkardı. Türkiye’deki ilk kitabını görmek beni de kendisi kadar mutlu etti”⁶⁹

Türkiye’de edebiyat çevreleri Ömer Osman’ı bu ilk kitabıyla tanımış ve bazıları onun şiiri hakkında açıklama yapmıştır. Kitabın yayınlandığı tarihten on gün sonra (28 Ekim’de) Türkiye Gazetesi’nde Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu’nun yönetmeliğindeki Kültür-Sanat-Aktüalite sayfasında, kitabın başlığı altında bir yazı çıkmıştır. Gençosmanoğlu’nun orada, kitap hakkındaki şu ifadelerine yer verilmiştir:

“Kitaba şöyle bir göz gezdirdiğiniz vakit, Ömer Osman’ın usta bir şair, Türkçe’ye hâkim bir kalem olduğunu hemen anlıyorsunuz. Bulgaristan’da doğup büyümüş, bin bir baskı altında hayatını sürdürmüş bir insanın, Türkçe’mizi bu kadar güzel kullanması ve yazması, şiir tekniğimize bu kadar vukufiyet... ‘Bulgaristan’da Türk yok’ diyen alçaklara cevap olarak tek başına yeter.”⁷⁰

Şairin ana vatanda yayınladığı bu ilk kitabı, kendisine de uğurlu gelir. Ertesi yıl bir başka, daha ertesi yıl bir üçüncü kitap derken, şiir, roman olmak üzere, bazen yılda iki kitap yazdığı görülmektedir.

⁶⁹ Mehmet TÜRKER, a. g. e., s. 35.

⁷⁰ Mehmet TÜRKER, a. g. e., s. 36.

Ömer Osman Erendoruk'un "*S.O.S veya Üçüncü Mezar*" kitabında yer alan şiirler, Koşukavak'ta, Belene Ölüm Kampı'nda ve sürgün edildiği Roman kasabasında kaleme alınmış, Bulgaristan'dan gizlice Y. Ö. Ve M. Çolak aracılığıyla Türkiye'ye getirilmiştir. 1989 yılında Bulgaristan'dan bu özellikteki şiirleri Türkiye'ye kaçırmak, o dönem için oldukça zor ve bir o kadar da tehlikeli olmuştur. Bulgaristan'daki korkunç ortam içerisinde doğan bu şiirlerin içeriğini, şair kitabının önsözünde belirtmiştir. Her dizesinden, her sözcüğünden, hatta her hecesinden ya gözyaşı damlar ya da kan sızar, haykırış veya fısıltı duyulur. Şair bu kitabın önsözünde ömrünün çoğunu zulüm altında geçirdiği Bulgaristan'ı tasvir eder ve o cehennemde gökyüzünden yağmur değil, nefret yağar, toprağından ot değil; nefret biter, kin biter, gazap biter diye ifade eder.

Şairin, "*S.O.S veya Üçüncü Mezar*" şiir kitabından başka, yedi şiir kitabı daha mevcuttur. Bunlar:

- 1- Ölmeden Ölmek (1991)
- 2- Sabır Duası (1992)
- 3- Dilim Dilim Yürek (1994)
- 4- Buram Buram Yalnızlık (1997)
- 5- Ağlatmayın Çocukları (Çocuk Şiirleri) (1997)
- 6- İzmir Sokakları (1998)
- 7- Rüzgâr Gibi Geçti Yıllar (2005)

6. 1. 2. Ölmeden Ölmek

İlk olarak 1991 yılında yayınlanan *Ölmeden Ölmek* adlı şiir kitabı, 33 adet şiirden oluşur. Bu kitapta, yazarın eserlerinde hassasiyetle üzerinde durduğu Bulgaristan yönetimine hâkim olan komünist düzen anlatılır. Erendoruk kaldığı cezaevi, Belene ve sürgünden sonra memleketi Koşukavak'a döndüğünde, elinde çok sayıda şiiri vardır. Onları büyük bir riskle daktilodan çıkarır, dostları aracılığı ile Türkiye'ye gönderir. Erendoruk, Türkiye'ye gittikten beş ay sonra ilk şiir kitabı olan *S.O.S veya Üçüncü Mezar'ı* yayımlar. Bir yıl sonra da ikinci şiir kitabı olan *Ölmeden Ölmek* yayınlanır.

Sürgüne gönderildiği dönem yazmaktan vazgeçemeyen Erendoruk, burada yazdığı şiirleri *Ölmeden Ölmek* kitabında bir araya getirir. Sürgünde kaldığı dönemler yüreği dilimlere bölünen yazar, yazdığı şiirler sayesinde ayakta kalabildiğini ifade eder. *Ölmeden Ölmek* adlı şiir kitabında, ülkenin içinde bulunduğu zorlu dönemleri, Bulgaristan halkının yaşadığı zorlukları, döktüğü gözyaşlarını, çöken umutlarını konu alır.

6. 1. 3. Sabır Duası

1992 yılında yayınlanan bu kitap, içerisinde 29 adet şiir barındırır. Sürgünde kaldığı dönemler yazdığı şiirlerinin bir kısmını *Ölmeden Ölmek* adlı kitabında bir araya getirir. Daha sonra, elinde kalan diğer şiirleri *Sabır Duası*'nda toplar ve yayımlar. Bu şiir kitabında da kendisinin ve halkının çektiği sıkıntıları konu alan şair, umudunu hâlâ yitirmediğini belirten şiirlere yer verir.

Sabır Duası adlı şiir kitabında, evine ve ailesine duyduğu özlemi de dile getiren şair, kurtuluş gününü sabırsızlıkla beklediğini ifade eden ve her yönüyle Allah'a sığındığını belirten şiirler kaleme almıştır.

6. 1. 4. Dilim Dilim Yürek

Şair Erendoruk'un 57 adet şiirden oluşan *Dilim Dilim Yürek* adlı kitabı, 1994 yılında yayınlanmıştır. Cezaevinde kaldığı dönemlerde bin bir zorlukla şiir yazmaya devam eden Erendoruk, şair yazarsa var olur inancını taşımıştır. Cezaevi ortamında yazdığı şiirlerini dışarıya çıkarmak için tek yolun ezberlemek olduğunu bilen şair, yazdığı her bir şiiri azimle ezberlemiştir.

Cezaevinden çıkarken hafızasında muhafaza edebildiği şiirleri *Dilim Dilim Yürek* kitabında toplamış ve bu kitabı İstanbul'da yayınlama fırsatı bulmuştur. Kitapta yer alan şiirlerde cezaevinde yaşadığı acıları, korkuları, Türklerin isimlerinin Bulgarcaya değiştirilmesini, komünistlerin Türklere uyguladığı zorbalığı, cezaevinde kendisine yapılan zulümleri ele almıştır. Bunun yanı sıra, o dönem iktidarda bulunanlara karşı aşağılayıcı sözler yazmayı da ihmal etmemiştir.

6. 1. 5. Buram Buram Yalnızlık

1997 yılında yayınlanan *Buram Buram Yalnızlık* adlı şiir kitabında 94 adet şiir bulunmaktadır. Bulgar komünistlerinin oluşturduğu karanlığın ortasında kendini büsbütün yalnız hissetmeye başlayan şair, o günleri *Buram Buram Yalnızlık* kitabının önsözünde şöyle ifade eder:

“Bu yaşamak mıydı, yoksa bitkisel bir hayat sürmek miydi? İçime, gün gün büyüyen utanma kırıntıları sokuluyordu. Evet, ben utanıyordum. Kendimden utanıyordum. Aynı millete, aynı dine mensup kardeşlerimden, unutturulmaya çalışılan dilimden, gelenek ve göreneklerimden utanıyordum.”

Şair, *Buram Buram Yalnızlık* adlı şiir kitabında, üst üste gelen felaketler sonucu içine düştüğü yalnızlığı, Türk olarak yok edilme korkusunu, tutuklu kaldığı yıllarda tükenen umutlarını konu alır. Şairin kitabında önemli ölçüde yer verdiği yalnızlık duygusu, kendisiyle Türk kimliğini kurtarmak için savaşa hazır cesur kişiler bulamayışından kaynaklanır.

6. 1. 6. İzmir Sokakları

1998 yılında yayınlanan *İzmir Sokakları* kitabı, 64 adet şiirden oluşmaktadır. Bir aşkın şiirleri dediği bu kitabında yer alan şiirlerinde Erendoruk, İzmir sokaklarında hayalî bir sevgiliyi arar gibidir. Şair, şiirlerinde iki mavi gözün tutkunu olduğunu belirtir.

Şair, sevdiği kadındaki mavi gözleri İzmir Körfezi’ne benzetir. Baharın bütün renklerini seven Erendoruk için mavinin yeri ayrıdır. Bu duygularını, “*Baharı Andılar mı?*” şiirinde net şekilde ortaya koyar. İzmir sokaklarında kaybettiği sevgilisini arayan şair, bir dahaki görüşmeyi mahşere ertelediğini ifade eder.

6. 1. 7. Rüzgâr Gibi Geçti Yıllar

Şair Ömer Osman Erendoruk’un 2005 yılında yayınlanan şiir kitabında 19 adet şiiri yer alır. Bunun yanı sıra, cezaevinde kaldığı dönemlerde kaleme aldığı 24 adet mektubuna da yine bu kitapta yer verir. Daha sonra bu ve buna benzer pek çok

mektubunu 2007 yılında yayınlanan *Istraphaneden Mektuplar* adlı kitabında bir araya getirir ve yayınlar.

Erendoruk, ilerlemiş yaşında bile yazmaktan asla vazgeçmemiştir. Bunun yanı sıra, kendisinin yeterince yaşadığını, görebileceği her şeyi gördüğünü ifade etmiştir. Zorluklarla geçen yaşamında, kaleme aldığı *Rüzgâr Gibi Geçti Yıllar* adlı sekizinci şiir kitabında yer alan şiirlerinde rüzgâr gibi esip giden yıllarını, bu yıllarda yaşadığı zorlu, yorucu, gözyaşı dolu zamanları ve bunun yanı sıra, geçirdiği güzel anları da ifade eden şiirlere yer vermiştir.

6. 1. 8. Şiir İncelemesi

Ömer Osman Erendoruk'un aruz vezninin dışında, ölçülü şiirin bütün şekillerinde şiirler yazdığını söylemiştik. Hece vezninin hemen her ölçüsünden yararlanmasına rağmen, 11 ve 14'lü hece sayısından daha fazla yararlanmıştı. Bu şekilde kaleme aldığı şiirlerinde durak da önemlidir. Özellikle geleneksel dize öbeklenişinin görüldüğü şiirlerde kafiye öne çıkar; bunların dışında ise, kafiyelere iç ses eşlik eder.

Çalışmamızın bu bölümünde, Erendoruk'un kaleme aldığı şiirlerden bir kaçını ölçü olarak, şiirlerinde kullandığı nazım şekillerini ve nazım birimlerini inceleyeceğiz.

İstesem De

“Öldüğümü duyunca boş kalacak bir yanın,
Ürpererek yüz yüze geleceksin ölümle.
Kapanırken perdesi yaşanmış bir rüyanın
Yaşanmamış arzular uçuşacak külümle.”

“Uçan sönmüş küllerden alev alır da sızın
Birdenbire görünür yolların son kavşağı.
Can evinde başlayan yangınlarla ansızın
Düşüğünü sanırsın aşağı hep aşağı.”

Şair, hayalinde canlandırdığı bir aşkın şiirlerine yer verdiği *İzmir Sokakları* adlı kitabında bulunan “*İstesem De*”(1977) şiirinde 14’lü hece sayısı ve 4+3+4+3 durak örneği yer alır. Şiiri kafiyesine göre incelediğimizde -a-b-a-b, -a-c-a-c (Çapraz Kafiye) olduğunu görürüz.

Ömer Osman Erendoruk’un 1998 yılında Turan Yayınları’ndan çıkan *İzmir Sokakları* adlı şiir kitabında yer alan “*Bana O’nu Anlatın*” şiirinde, Fransa’dan Türk edebiyatına geçen sone tarzı görülür. Lirik bir konunun işlendiği bu şiir, 14 mısradan oluşur. Sone tarzında olduğu gibi, ilk iki bent dört; son iki bent ise, üç mısradan meydana gelir.

Bana O'nu Anlatın

“Sevgilimden bir haber verin bana bir haber
Sizin için dağlardan yaban gülü dereyim.
Bunca yıldır gözümde gönlümde ne yâr, ne yer
Bir tek, bir tek habere ömrümden gün vereyim.”

“Dua edin Allah’a düşlerimde göreyim
Çiçek açsın akasya dallarında seviler,
Ateş rengi saçına ellerimi süreyim
Kül olmuşum kül, sorun benden daha ne diler

Bana O'nu anlatın sabah, akşam, gün, gece...
O'nu desin hep O'nu her kelime, her hece
Dağlar, taşlar, gökyüzü fısıldasın adını.”

O'ndan O'na O'nunla... her şey her şey şahane
Benzeri yok, eşi yok, o biricik, bir tane,
Bilen bilir sevmenin acısını, tadını.”

İzmir Sokakları (Bir Aşkın Şiirleri) adlı kitapta yer alan şiirin kafiye düzeni şöyledir: -a-b-a-b, -b-a-b-a, -ccd, -eed şeklindedir.

Çınar Masalı

“Bir varmış, bir yokmuş, o zamanlarda
O diyarda bir de Haset yaşarmış.
Kuşları gördükçe ulu çınarda
Kalbi hasetlikten taşar taşarmış.”

“Aha! demiş Haset günün birinde,
Anladım ne yapmak gerek bunları,
Böylece deyip gelmiş balta elinde,
Yerlere devirmiş koca çınarı.”

Ağlatmayın Çocukları (Çocuk Şiirleri) kitabında yer alan “*Çınar Masalı*” adlı şiirde, hece sayısı 11’dir. Bunun yanı sıra, durak 4+4+3’tür. Nazım birimi çoğu şiirlerinde olduğu gibi yine dördlüktür. Şiirin kafiye şeması ise şu şekildedir: -a-b-a-b, -c-d-c-d (Çapraz Kafiye)

Kanlı Düğün

Kasım 1985/ Koşukavak

“Gelinin sürmeli gözlerinde nem
Damadın bakışı dağ başlarında
Gözlerinde burcu burcu bir özlem
Düşlenen türküler gözyaşlarında

O sırada bir genç - kucağında saz -
Tellere dokundu: “...yâr etme nazı...”
Daha türküsüne başlar başlamaz
Polis parçaladı başında saz”ı

S.O.S. veya Üçüncü Mezar (Bulgaristan’nın kanlı cehenneminde yazılmış şiirler) adlı kitapta yer alan “*Kanlı Düğün*” 11’li hece ölçüsüyle yazılan bir şiirdir. Durak dizilimi 4+4+3’tür. Bunun yanı sıra, şiirde iç ses uyumu ve tekrarlanan

kelime grupları dikkat çekmektedir. Şiirin kafiye şeması, -a-b-a-b, -c-d-c-d (Çapraz kafiye) şeklindedir. Nazım birimi dördlüktür.

Son Umut

8 Ocak 1985/ Koşukavak

“Bir bulut ağlıyordu o akşam sessiz sessiz
Gözlerim içiyordu yağmuru yudum yudum
O akşam silindi de elimde kalan son iz
Yağmur damlalarında can verdi son umudum”

“Bir baykuş ötüyordu o akşam haykırarak
İçimde aydınlığı yiyordu yudum yudum
O akşam bütün sevgi dallarımı kırarak
Ölü umutlarımla sarmaş dolaş uyudum”

S.O.S. veya Üçüncü Mezar adlı şiir kitabında yer alan diğer bir şiirde, “*Son Umut*”tur. Bu şiirde 14’lü hece sayısı kullanılır; 4+3+4+3 durak örneği görülmektedir. Şiirlerinin çoğunluğunda görülen kelime tekrarları burada da yer alır. Nazım birimi dördlüktür. Şiirin kafiye şeması ise, -a-b-a-b, -c-b-c-b (Çapraz Kafiye) şeklindedir.

Sessiz

“Kapıkule... Türk toprağı... Titriyor içim!
Efsanesel boşluklarda yüzer gibiyim.
Anlatamam nice, nasıl, nerde, ne biçim?
Renkli masal âleminde gezer gibiyim.”

Duygularım bazen sevinç, kâh buruk acı,
Sönen her Türk ocağının savrulur külü.
Anam orda hasta, üzgün kardeş ve bacı,
Yüz binlerce soydaşımın boynu bükülü.”

Buram Buram Yalnızlık adlı şiir kitabında yer alan “*Sessiz Şiir*”in hece sayısı 13’tür ve 8+5 durak örneği görülmektedir. Bunun yanı sıra, kafiye şeması diğerlerinden farklılık gösterir. Kafiyesi –a-b-a-b, -c-d-c-d (Çapraz Kafiye) şeklindedir. Bu durum Erendoruk’un pek çok şiirinde de görülmektedir. Nazım birimi yine dördlüktür.

Şairin bu şiirde diğerlerinden farklı olarak uyguladığı yöntem, Cahit Sıtkı Tarancı’nın şiir, kelimelerle güzel şekiller kurma sanatıdır sözünü açıklar niteliktedir. Bu şiirde yazar, genel kurallara uymadan da güzel şiir yazılabildiğini; kendine has şiir tekniği olduğunu gösterir.

Ölüm Hücresi

Mart 1997/ İstanbul

“Kırdık sandılar “İdam!” çığlıkları atmakla,
Kartalın yürek yürek çarpan kanatlarını.
O an Tuna’da gördün akıncı atlarını;
Ne bilsinlerdi idam olmadığını akla.”

Ayağında pranga, dilinde duaların
Ve çelik iradenle alabildiğine hür,

Akıncıların “Allah” sesleri gümbür gümbür
Yıkıyor duvarını dikenli tel ağların.”

Şairin, Bulgar komünistleri tarafından önce idam, sonra hapis cezası ile yargılanan Osman Kılıç’a ithafen 1997 yılında kaleme aldığı “lm Hücresi” adlı şiir de *Buram Buram Yalnızlık* kitabında yer alır. Şiir, 14’l hece sayısıyla yazılır ve 4+3+4+3 durak rneği görülmektedir. Kafiye Şeması –a-b-b-a, -c-d-d-c (Sarmal Kafiye) Őeklinindedir. Bunun yanı sıra, nazım birimi drtlktr. Kafiye ve i ses uyumu dikkatlerden kaçmayan bu Şiirde, yine tekrarlanan kelime gruplarını görmek mümkündür.

Sürgün Kardeşlerim

H. Süleymanoğlu’na

Ağustos 1986/ Roman Sürgünü

“Sürgün kardeşlerimin deniz deniz özlemi
Gecelerce dinmeyen bir sızıdır dşnde
İhtiyar anasını görür biri dşnde
Yüreğine yanaşır ıstırap yüklü gemi”

Yumruğuna iirir gözlerindeki nemi
Ayrılığın acısı gün gün büyür içinde
Kimi küçük oğlunu düşler henüz beşinde
Gözlerini yumamaz sabaha kadar kimi”

Ölmeden Ölmek adlı şiir kitabında yer alan “*Sürgün Kardeşlerim*” şiirinde hece sayısı 14; durak 4+3+4+3, nazım birimi dördlüktür. Kafiye şekli ise, -a-b-b-a, -a-b-b-a (Sarmal Kafiye) şeklindedir. Erendoruk’un şiirlerinin hemen hepsinde görülen kelime tekrarlarını burada da görmek mümkün. Ayrıca bu şiir, Fransa’dan Türk edebiyatına geçen sone tarzına da bir örnektir. İlk iki bent dört; son iki bent ise, üç mısradan oluşur.

Bekleyiş

5 Nisan 1986/ Roman Sürgünü

“Bu akşam da bir çalan olmadı kapımızı
Roman Sürgünü Ömer Osman karısı kızı
Üçü de ayrı ayrı gizlice ağladılar
Bir filiz daha sürdü yalnızlık denen sızı”

“Bu akşam batıncaya değin sabah yıldızı
Göz kırpmadılar Ömer karısı ve de kızı

İskır çağladı onlar sessizce ağladılar
İnandılar ki bir tek yalnız anlar yalnızı”

Ömer Osman Erendoruk’un 6 ay kaldığı Roman sürgününde kaleme aldığı “*Bekleyiş*” şiirinde hece sayısı 14; durak 4+3+4+3’tür. Bu şiirin kafiye şemasında, halk edebiyatında manilerden yayılmış olan “mani tipi” kafiye şekli görülür. Şiirin kafiye şeması –a-a-b-a, -a-a-b-a şeklindedir.

Yüreksiz

“Bölünüp diliniyor yüreğim dilim dilim
Her dilim yüreğimden koparılan haykırış
Mahpus oldum olalı sırlıklam mendilim
Yüzümde ıstırabın izleri kırış kırış”

Ölmeden Ölmek adlı kitapta yer alan “*Yüreksiz*”şiiri, Erendoruk’un cezaevinde kaldığı dönemlerde kaleme aldığı şiirlerinden sadece biridir. Şiirin hece sayısı 14; durak 4+3+4+3’tür. Nazım birimi ise, dördlüktür. Kafiye şeması –a-b-a-b (Sarmal Kafiye) dir. Yine burada da kelime grubu tekrarlarını görmek mümkündür.

Ömer Osman Erendoruk’un dördlü nazım biriminden oluşan şiirlerinin yanı sıra, üç mısradan meydana gelen şiirleri de bulunmaktadır. *S.O.S. veya Üçüncü Mezar* adlı şiir kitabında yer alan “*Sorgusal*” şiiri, üç mısradan oluşan şiirlerine bir örnektir.

Sorgusal

Haziran 1992/ İstanbul

Ben artık görmüyorum görsem dayak görürüm
Anlayışı görüşü onuru vuran dayak
Neden kabuğumuza çekilmişiz el ayak?

Ben artık görmüyorum görsem yara görürüm
Yüreklerin içini dışını saran yara
Neden benzedik neden korkunç canavarlara?

Ben artık görmüyorum görsem yaşlar görürüm

Yüreklerden kanayıp gözlere varan yaşlar

Neden sızının biri dinmeden biri başlar?

Erendoruk'un nazım birimi ve nazım şekilleri yönünden birkaç şiirini incelemeye çalıştık. Yaptığı işe bütün sevgisini ve geniş bilgisini katan Erendoruk, bu sevgiyi ve kültür donanımını şiirlerinde de göstermektedir. Şairin yaşadıklarını ve duygularını ustaca ifade ettiği şiirlerinden birkaçı şöyledir:

Şairin geçirdiği bir ameliyat sonrası böbreği alınır. Aradan çok geçmeden Belene Adası'na gönderilir. Kendisini götürmek üzere gelen polisleri beklerken *Emanet Ol Allah'a* adlı şiiri kaleme alır. Uğradığı haksızlık ve yaşadığı işkence sonrası kaleme aldığı bu şiir, şairin hissettiklerini ve içinde bulunduğu zorluğu anlamak bakımından önemlidir.

Emanet Ol Allah'a

“Bir tutan yok elimden niçin ya Rabbim neden?

Yok bir damla özgürlük bir bücür refah

Belki bir akşam dağlar el ederken güneşe

Simsiyah örümcekler beni götürecekler

Ve ben görmeyeceğim

Baba seni bir daha

Emanet ol Allah'a

...

Başladığım bu şiir yarıda kalabilir
Son dizenin acıdan inleyen son hecesi
Kâğıda dökülürken bu zemheri gecesi
Kapımı çalabilir üç silahlı kâfir
Ve ben tamamlayamam
Şiirimi bir daha
Emanet ol Allah'a

Türkiye'ye ilk geldiği dönemlerde yazdığı eserlerin istediği ilgiyi görmemesi, Erendoruk'un ana vatanına kırgınlık duymasına sebep olur. Yaşadığı bu kırgınlıklara rağmen gönülden bağlı olduğu Türkiye'ye ve ana diline şiirler yazmaktan vazgeçmez. 1996 yılında kaleme aldığı TÜRKÇEM şiiri, Erendoruk'un içindeki sevginin büyüklüğünü göstermesi bakımından önemlidir.

TÜRKÇEM

“Hani ılık rüzgârlar eser de bahar sonu
Nasıl kimildar yeşil yapraklar hışır hışır;
Yankın içimde hücre hücre öyle dolaşır.
Sanki inci nihavent bir şarkının her tonu.

...

TÜRKÇE'm, seni içime yürek yürek düreyim,
Değmesin yaban eli bir tek hecene bile.
İster çıksın kaderde varsa adım Kâbil'e,
Sana dil uzatanı sevgimle öldüreyim.

Mestanlı Kültür Evi ve Mestanlı Belediyesi, Ömer Osman Erendoruk'un 70. yaşını kutlamak için bir organizasyon düzenlemiştir. Geceye katılan ses sanatçısı Osman Aziz, stadın önemli şiirlerinden biri olan *Vicdan Yargıcı*'nı seslendirmiştir. Erendoruk bu şiirinde, büyük acılara maruz kalan millete karşı sevgisini ve kendisini onlara adadığını ifade etmiştir.

Vicdan Yargıcı

“Yürüdüm sarp yollarda ilâi bir ilhamla,
Vicdanımın emrine verip sevgi bendimi.
Yağmur nasıl yağarsa toprağa damla damla
Öyle verdim çilekeş milletime kendimi.
...
Neylersin ki itibar şakşakılardan yana,
Acıdan yüreğimin dalları gıcım gıcım.
Hoşgörülü olamam zulme çanak tutana,
Rahat bırakmaz zira beni vicdan yargıcım.”

Ömer Osman Erendoruk, Bulgarlar tarafından Türklere uygulanan zulüm karşısında asla sessiz kalmamış, yaşananlara karşı kalemiyle direnmeye çalışmıştır. Bu zorlu dönemlerde yaşamın kendilerine mezar olduğunu düşünmüş ve işkenceler karşısında halkının çığlıklarını duymaya başlamıştır. Kaleme aldığı *Yakınış* şiirinde de bu duygularını ifade etmiştir.

Yakınış

“Dünya bir uçtan uca yarı karanlık zindan
Neye yarar ufuktan gün doğsa da her sabah
Dağlarda yankılanır yüreklerden kopan ah
Yaşam bir kemik almak kadar güç it ağzından

...

Zulüm benliğimizi bölüm bölüm böldükçe
Umutlar içimizde birer birer öldükçe
Tekrar inanırız ki dünya geniş bir mezar.”

Ömer Osman Erendoruk, şiirimizin her şeklini denemiş ve hepsinden de önemli eserler ortaya çıkarmıştır. Bütün isteği ve duası, yazma gücünün ve şiire hizmet etmenin doyumsuz zevkini uzun yıllar yaşamak istemesi yönünde olmuştur.

Erendoruk, 1986 yılında sürgünde kaldığı dönemlerde eşi tarafından bir daha yazmaması konusunda uyarılmıştır. Şair, bu durumu kendisine verilmiş bir ceza olarak düşünmüş ve o anda kaleminden *Kırık* adlı şiir doğmuştur.

Kırık

“Ne acıya tatlıya ne ıstıraba dair
Bir şey yazmayacaksın diyor karım öfkeli
Soruyorum: ne yapar sence yazmazsa şair?
Bana ne gibilerden kıpırdanıyor dili

...

İçim akşam hüznüyle yufkaldıkça yufkaldı
Kısır yasaklıkları başımdan kovdum bir bir

O akşamdan elimde çatlak bir kalem kaldı
Ve de çatlak kalemden doğan kırık bir şiir.”

Şair Erendoruk, Bulgar saflarında yer alan, aldıkları dolgun maaş karşılığı komünist düzeni öven içerikli yazılar yazan şair ve yazarlara büyük tepki göstermekten kaçınmamıştır. Yazdıklarıyla bu kişileri uyaran şair, onlara yaptıklarının boş bir uğraş ve sonuç vermeyecek bir emel olduğunu ifade eden *İthamname* adlı şiiri kaleme almıştır.

İthamname

“Sofranda bol bol içki kuş ciğerinden börek
Sabah sabah Jivkov’un önünde diz çökerek
Beklersin memnun olup olmadığını sorup
Eşek derisi yüzün terler de vıcık vıcık
Uçarsın sevincinden gülümserse azıcık
Ve bir kitap yazarsın yalan dolan uydurup”

Ömer Osman Erendoruk yaşadıklarını, duyduklarını ve bunlar karşısında içinde oluşan büyük kırgınlığı ay yıldızlı bayrağını gördüğü anda unutup gider. Ana vatanına olan bağlılığı şairin bütün eserlerinde önemli ölçüde hissedilir. 1992 yılında kaleme aldığı *Bayrağım* adlı şiir, içindeki sevgiyi ifade eden önemli şiirlerinden biridir.

Bayrağım

“Ben dede yadigârı topraklardan kovulmuş,
Öz vatanım Trakya’mda Anadolu’da kalan
Hasretini çektiğim kardeşi soğuk bulmuş
Kahırdan boğulmuşum.

Canım İstanbul’umda, gözüm Anadolu’mda
Sevgi kırıntıları ararken yorulmuşum.

...

BAYRAĞIM, sen parlayan ayınla, yıldızınla,
Benim Türk varlığımı simgeleyen nabzınla
Annemin beni seven eli kadar sıcaksın.
Akıncı ecdatlarım gibi cesur ve paksın:
Ölsem de mezarımın başucunda dört mevsim
Nazla derin bir hazla
Yüzümü sıcak bir el gibi okşayacaksın!

Şair Erendoruk, yaşadığı topraklarda yazılan şiirin Türkiye şairleri tarafından küçümsenmesi, yadırganması konusunda oldukça üzüntü yaşamıştır. Şiirimiz Türkiye şiirini ana-baba bilmiş, sevmiş, önem vermiş diye düşünmüştür. Ancak buna rağmen Bulgaristan topraklarında kaleme alınan şiirlerin elinden tutulmamasına, sevilmemesine oldukça üzölmüştür. Bu konudaki sitemini uzun yıllar içinden atamamıştır. İçindeki bu kırgınlıkla kaleme aldığı *Sitem* adlı şiiri şöyledir:

Sitem

“Ne garip tecellidir, ya Rab, galiba ciniz!
Gözükmüyoruz cinler gibi İstanbul’da da,
Doğuştan mıdır varı ‘görmeme’ özenciniz,
Yoksa bir ihtimal mi var şair denen kulda da.

Sevecenliktir asıl büyüklüğün temeli;
Kanat gerer kuş bile yavrusuna yuvada.
İlginize susamış şiirimizin eli
Hâlâ açık dilenci eli gibi havada.”

Ömer Osman Erendoruk, dostluğa daima önem vermiştir. En büyük zararı yakın arkadaşlarından gördüğü halde hatta dostlarının kendisini ihbarı sonucu uzun yıllar cezaevinde kalmasına rağmen içindeki insan sevgisinden bir şey kaybetmemiştir; fakat yaşadıklarından sonra dost seçimine büyük özen göstermiştir. Yaşadıklarından sonra kendisine en yakınının Allah olduğunu düşünmüş ve şiirlerinde içini Allah’a dökmüştür. *Dua Gibi* şiiri bunlardan biridir.

Dua Gibi

“Adım Ömer Osman ya soyadım bahtı kara
Her merhaba dediğim açtı kalbime yara
Kendi elimle gömdüm kendimi bir mezara
Belki de uslanırım

Her şeyden üstün tuttum namusumu arımı
Yarımı ben yıprattım-zulüm öbür yarımı

Tek sana açıyorum Tanrım acılarımı
Duyuyorsun sanırım”

1989 yılında Türkiye’ye göç eden bazı kişiler, ezan sesinden rahatsız olduklarını söylemiş ve bunu her ortamda açıkça ifade etmekten çekinmemiştir. Aynı dönem Bulgaristanlı birtakım yazar ve şairler, Ömer Osman Erendoruk’a dini görevlerini açıkça uygulamasından ve bunu yapmakta bir yanlışlık görmemesinden dolayı sitemde bulunmuştur. Erendoruk’un ana vatana ilk geldiği dönemler en büyük sevinci, artık inancını istediği gibi yaşayacak, düşüncelerini özgürce paylaşacak olması olmuştur. Ancak kendisi için söylenen bu sözler yazarı oldukça üzmüştür. Erendoruk, bu kişilere cevabını 1997 yılında kaleme aldığı *Bırak Beni* adlı şiirinde vermiştir.

Bırak Beni

“Bırak beni kılayım namazımı ihlâsla,
Kımıldasın içimde nuru şeffaf bir tanın,
Sen meyhane dolaşıp şarabını iç tasla
Ve bocala emrinde dost sandığın şeytanın.

Bırak beni tutayım orucumu ihlâsla
Erir gibi ilâhi avucunda bir hissin.
Sen alay et ceddinden kalan kutsal mirasla
Ve böbürlen sırdaşı oluşunla iblisin.

...

Sen hep Marks’ı geveler sayıklarsın düşünde,
“Afyon” ilân edersin hocan gibi her dini.

Bu masalı madalya gibi taşır döşünde
Ateistlik tellâllı addedersin kendini.”

Türkiye’ye karşı sevgisi çok büyük olan Erendoruk, ana vatanın kötü niyetli insanlar tarafından sarılı olmasından dolayı tedirginlik duymuştur. Türkiye’de de dejenere olmuş Türklerin olduğunu düşünmesine rağmen, ülkenin geleceğinden bir an bile şüphe etmemiş, mutlu sona karşı umudunu hiç yitirmemiştir. Bu duygularını ifade ettiği *Fitne Yağmurları* önemli şiirlerinden biridir.

Fitne Yağmurları

“Çağımız yol alırken üçüncü bine doğru,
Gizli açık hücumda Türk’ün kalbine doğru,
Kin yumağı yüzlerce yabancılaşmış uğru;
Fitne akıyor fitne akıyor nehir nehir,
Tortusu beyinlere altın tabakta zahir.

Üstümüze aktıkça kin şelâle şelâle,
Terk ediyor yerini hoşgörüler celâle;
Bir hal oldu yıldızla sarmaş dolaş hilâle;
Haç’ın oklarına mı hedef ilâhi nuru,
Yüzüne mi sıçradı yoksa fitne çamuru?

...

Yüreğim vıcık vıcık yara olsa da dondan,
Hâlâ kesmiş değilim ümidimi mutlu sondan;
Çıkmalıyız Bozkurt’um Yeni Ergenekon’dan.
Yürüyüp cesaretle hep hayıra hayıra,
Sen önde biz peşinde, Mevlâ’m bizi kayıra.”

Şair Erendoruk, şiirlerinin çoğunda kalemiyle uzun yıllar savaştığı komünist güçleri ve o dönemler kaldığı zorlu cezaevi şartlarını anlatır. Şairin hayatında unutamadığı anlar, cezaevi ve Belene Ölüm Kampı'nda kaldığı dönemler olur. Önü alınmaz sıkıntıların yaşandığı bu dönemlerde yazdığı şiirleri de şairin içinde bulunduğu zorlu koşulların, yaşadıklarının anlaşılması bakımından önemlidir. *Fısıltı* ve *Kanlı Dizeler I* şiirleri, şairin ve halkının içinde bulunduğu sancılı zamanların anlaşılması bakımından önemli şiirlerden sadece bir kaçıdır.

Fısıltı

“Burası sayfiye değil ne yalı
Buradadır Bulgar zulmünün hası
Burası Belene Ölüm Adası
Ada baştanbaşa kana boyalı

Ufka bulansa da akşamın alı
Katmer katmer nefret içimin pası
Burası Belene Ölüm Adası
Toprağı pıhtısal kana boyalı

Gelmez pazartesi başlar da Salı
Haftaların uzar gider arası
Burası Belene Ölüm Adası
Öykü değil ne de çocuk masalı”

Şair, bu şiiri 1985 yılında kaldığı Belene Ölüm Kampı'nda yazmıştır.

Kanlı Dizeler I

“Görüyorum terörün adım atışlarını
Geliyor adım adım geliyor sinsi sinsi
Can evime dikmiş de kanlı bakışlarını
Geliyor acımasız ezerek insi cinsi

Ayak tırpıntısını duyuyorum ölümün
Yaklaşıyor üstüme üstüme adım adım
Nafile çırpınışı bir kuş gibi gönlümün
Dolayım dikenli tel kırık kolum kanadım

Zorbalığın kamçısı şırak şırak başımda
Bıraktığı izlerde boncuk boncuk kanımız
İmdat haykırışları olsa da gözyaşımda
Ne bir soranımız var ne de bir arayanımız

Kanlı kızıl terörün kan bulalı ayağı
Çiğniyor ulusumun namusunu arını
Sen Hakk’ın hakikatin sarsılmayan dayağı
Ey yüz Tanrım tez ver tez ver cezalarını!”

Erendoruk, kendisinin ve halkının içinde bulunduğu zorlu dönemleri anlattığı *Kanlı Dizeler I* şiirini 1984 yılında Koşukavak’ta yazmıştır.

Şairin 65 yaşına geldiğinde yazdığı *Yaşım 65* şiiri, uzun yaşamını özetler nitelikte olması bakımından önemlidir. Şair, bu şiiriyle geçirdiği altmış beş yıllık ömrüne şöyle bir göz atar ve yaşamını sorgular.

Yaşım Altmış Beş

“Son nefesim gündüz mü bilmem gece mi?

Belki akşamüstüdür batarken güneş

Son kelimem bütün mü yarım hece mi?

Hazırım yolculuğa yaşım altmış beş.

Kapanır mı açık mı kalır gözlerim?

Donsa pınarlarında bütün arzular

Ben biricik-bir tek gün daha özlerim

Yağsa bile üstüme yağmur, dolu, kar...

Kanatları doğarken kırılmış kuşum;

Ölüm peşimden gelmiş hep adım adım.

Sözde yaşamak için doğurulmuşum

Yaşadım mı öldüm mü anlayamadım.

İçimize sokulan o iblis yok mu,

Beni de inlettiği olmuştur şerde.

Sevabım günahlardan az mıdır çok mu,

Gösterecek ilâhi mizan mahşerde.

Yüreğimin içinde, kanımda Melâ'a,

Biteviye duyduğum sessiz nidada.

Ömrümün olsa bile çoğu keder, gam

Her zerrem gün gün hamd ü senada.”

6. 1. 9. Çocuk Şiirleri

Ömer Osman Erendoruk'un Türkiye'de yayınladığı 10. kitabı, çocuk şiirlerini içeren “*Ağlatmayın Çocukları*” olur. Bu kitapta 53 adet şiir yer almaktadır. Ömrünün çeyrek asrı, öğretmen olarak çocukların arasında, çocuk dünyasında geçen şairin eserlerinde onları konu etmesi manidardır. Ayrıca çocuk psikolojisi eğitimi alan şair Erendoruk, onların iç dünyasını, kalplerinde yer alan saf, temiz sevgiyi, coşkuyu, hüznü, gözlerindeki derinliklerde neleri arzuladıklarını, nelerden nefret ettiklerini anlayabilen bir özelliğe sahiptir. Şair, çocukların eğitim ve zekâ seviyelerini göz önüne alarak, gerek kıyaslamalarda, gerek tasvirlerde, gerekse hayallerin dozunda ölçülü kalmaya özen gösterir.

Çocuk edebiyatının amacını en iyi şekilde kavrayan şair ve yazar Erendoruk'un çocuk şiirleri ve masalları yazmaktaki esas amacı çocuklara vatan, ana dil, aile sevgisini öğretmek, onların dürüst, güzel karakterli kişiler olarak yetişmelerini sağlamaktır.

Elli üç şiirin yer aldığı kitapta, “*Ana Dilim*” kitabın ilk şiiridir. Ömer Osman Erendoruk'un kitabın ilk şiiri olarak “*Ana Dilim*”i seçmesi elbette tesadüf değildir. Şair ve yazarın ana dile verdiği önem her şeyin üstündedir. Ana dil sevgisi diğer pek çok şiirinde de görülür. Erendoruk ana dilin, ekmek, su, hava kadar önemli olduğunu söylemektedir.

“*Ağlatmayın Çocukları*” şiir kitabında şair, “Cumhuriyet”, “Zafer Bayramı”, “On Kasım 1938”, “Ana”, “Kitap” gibi Türk çocukları için önemli resmî günlere ve de kavramlara, onların vazgeçemediği hayvanları anlatan şiirlere değinir. “*Pisim*” başlıklı şiir buna bir örnektir:

“Pisim, pisim, ak pisim;
Tüyü kardan pak pisim;
Her gece gözlerinin
Fenerini yak, pisim.”

Kitabın sonunda yer alan birkaç şiir dikkatleri çeker. Bu şiirler bir dönem Bulgaristan Türkleri'nin komünist sistemde yaşadıkları, Türkleri Bulgarlaştırma vahşetiyle ilgilidir. Türklere oldukça acı zamanların yaşatıldığı dönemde, o soğuk havalarda dağda, mağaralarda dünyaya göz açan çocuklar görülür hatta şehit edilen çocuklar olduğu bile bilinmektedir. Bu şiirlerde Bulgar halkı kastedilmemekte, o dönemin komünist diktatörleri kınanmaktadır. Yazar, çocukların yapılan bu vahşeti ve bunları kimlerin yaptığını unutmamalarını amaçlar. Şair bu şiirlere bilerek kitabın sonunda yer vermiştir. “*Çınar Masalı*” şiiri bunlardan biridir. Bu şiirde sözü geçen Haset adam, Bulgaristan Türkleri'ne insanlık dışı zulümler yapan, zamanın devlet başkanı Todor Jivkov'dur.

“Bir varmış, bir yokmuş, o zamanlarda
O diyarda bir de Haset yaşarmış.
Kuşları gördükçe ulu çınar
Kalbi hasetlikten taşar taşarmış.”

6. 2. RUBAİLER

Divan edebiyatında görülen, dört dizeden oluşan ve rubai olarak bilinen şiirlere Ömer Osman Erendoruk'un eserlerinde de rastlarız. Şairin “*Buram Buram Yalnızlık*” şiir kitabının sonunda yer alan, yirmi dörtlükten oluşan rubailer dikkati

çeker. Kendinden emin bir ifade tarzı olan şair, ölçülü söylediği şiirlerde oldukça başarılı olur. Serbest nazımı, normalde tasvip etmese de burada kullanmaktadır.

Rubailer, dörtlü dizelerden oluşur ve dizeler birbirinden yıldızlarla ayrılır. Şair rubailerinde, şiir ve romanlarındaki konulara yer verir. Her dörtlüğünde farklı bir tarz ve ahenk görülür. Bunun yanı sıra, mısralar nükte yüklüdür.

“Çağlar var çağlığıyla gelir çağlardan;
Çaylar var çaylığıyla hendekleri aşamaz.
Ölüler var ölüsü daha canlı sağlardan.
Sağlar var sağlığıyla ölüdür savaşamaz.”

“Ben hayatı rüzgâra benzetirim nedense,
İnsanı, ağaçlarda kıpırdanan yaprağa;
Uzun ömürlü olur köküne sadık kalan,
Kökünden uzaklaşan erken düşer toprağa”

6. 3. DESTANLARI

Ömer Osman Erendoruk’un, Türkiye’de yayınladığı “S.O.S veya Üçüncü Mezar” ile “Sabır Duası” kitabında iki “Ölmeden Ölmek” şiir kitabında ise bir destanı vardır. Destanlarında Erendoruk’un şair olarak daha güçlü bir lirizme sahip olduğu görülür. Mısralarda şiirin ahengi, akıcılığı, gözler önüne serilen tasvirler çok net ve inandırıcı şekilde işlenir. Karakter itibarıyla, bencillikten uzak olan Ömer Osman Erendoruk, her ölen soydaşı ile ölür, vurulanla vurulur, ağlayanla da ağlar.

Ömer Osman Erendoruk, farklı dönemlerde kaleme aldığı şiir kitaplarında yer alan bu destanları daha sonra *Son Yaprak Destanları* adı altında bir araya getirir ve 2005 yılında yayınlar. Bu destanlar şöyledir:

6. 3. 1. Elif Nine Destanı

“*Elif Nine*” destanı, kırk dörtlükten oluşan bir destandır. Bulgaristan Türkleri’nin Bulgar Haçlı Seferi’nde, ölüm kalım savaşı verdikleri günlerde, Elif Nine elindeki Kuran-ı Kerim ile oğlunu beklemiştir. Yetim büyüyen oğlu Mehmet, var olan caydırma politikasından etkilenmiş dinini, Allah’ını ve tarihini unutan bir genç haline gelmiştir. Bir gün komşusunda, oğlunun ad değişikliği yaptığı ve bir Bulgar adı almak istediğini öğrenen Elif Nine, o sırada eve gelen oğluyla konuşmuştur. Konuşma sonrası Mehmet’teki düşünce karmaşası şöyle ifade edilmiştir:

“Anasının yanına oturdu Memed yere,
Sonra başını koydu usulcacık dizine
Ana kokusu doldu doluştu genzine,
Anıların izince uzandı gerilere.”

Memed çocukluğunun geçtiği odada beşiğini görünce, bir ninni yankılanır. Memed’in o ana kadar işlediği günahları gözlerinden boşanan yaşlar yıkamaya başlar. Dışarıda arkadaşları, ortalığı yakıp yıkarken Memed, âdeta bulunduğu yerden başka bir dünyaya gider.

“Bu kadar gözyaşına yakarış denir dense.
Yaşlar yalvarıyordu: vur öldür beni, ana!

Aç bir dilenci gibi yalvarıyorum sana,
Sen doğurdun, sen öldür onlar öldürmektense.”

Evladının akıttığı bu gözyaşları karşısında ana yüreği dayanamaz. Oğlunun sessiz yalvarışına dayanamayan ana, artık huzur içinde ölebilirim diye düşünür. En doğru şeklin hep birlikte Türk olarak ölüme gitmek olduğuna karar verirler. Yazar, okuyucuya o anı şöyle gösterir:

“Başlarken son gecenin son faslı, son bölümü,
Nine iki fincana bir şey koydu şişeden.
Beşiğin gıcirtısı duyulurken köşeden
Yudum yudum içtiler ana-oğul ölümü.”

Ömer Osman Erendoruk bu destanda, insanın genlerinin eğitimden üstün geldiği konusunu, soya çekim konusunu ele alarak, olayın sonunda Memed’in kendi benliğini bulduğunu ve Türk gibi ölüme gittiğini ifade eder.

6. 3. 2. SOS veya Üçüncü Mezar Destanı

Yazarın 1987 yılında, Roman’a sürgün edildiği dönem yazdığı “*SOS veya Üçüncü Mezar*” destanı, 20. asrın sonlarına doğru Bulgar zulmünün Türk halkına yaşattığı acıyı, hayatın trajedisini gerçek bir şekilde dile getirmiştir.

Şair, hayalen Rodoplar’dan Deliorman’a, adım adım memleketi dolaşır. Türklerin meskûn yerlerinde zulümden, acıdan, kederden, gamdan veya gözyaşından başka bir şey göremez. Önce köyüne gider; etrafta gezen silahlı polis, Türkçe konuşmak yasak, Türk halkının örf ve âdetlerini uygulamak, Müslüman usulü cenaze merasimleri yapmak yasak, bu duruma uymayana dayak üstüne dayak şeklinde

söylemlerde bulunur. Türkü söylemek, köçek oyunu oynamak yasak şeklinde ifadelerle yazar, dönemde yaşanan sıkıntıların ciddiyetine dikkat çeker.

“Ceylan gibi bir oğlan her şeyi göze alıp
Vurdu sazın teline: Ayağımda kundura...
Yüreklere doluştu ses yükselip alçalıp
Milis kırdı sazını başına vura vura.”

“*SOS veya Üçüncü Mezar*” destanının son dörtlüğünde şair yine bir mezara rastlar. Birinci mezarın taşında “Burada senin bütün inançların gömülü” yazar. O zaman şair, ruhunun ölü olduğunu mırıldanır. İkinci mezarın taşında “Ölü umutlarını elinle gömdüğün yer” yazılıdır. Şair, ölmek için inançlarını da umutlarını da toprağa saklar. Üçüncü mezarın taşında ise:

“Bir mezar daha oyduym yüreğime tırnakla,
Kendimi gömüyorum oraya azar azar...
Tek duyanım olmadı sesimi haykırmakla,
Anladım ki bu dünya baştanbaşa bir mezar.” şeklinde bir yazı bulunur.

6. 3. 3. Tek Mezar Destanı

Yazar, “*Sabır Duası*” şiir kitabında yer alan “*Tek Mezar*” destanında her karış toprağı kan ve gözyaşıyla sulanan Rumeli havzasındaki Bulgaristan topraklarında, 20. asrın son yıllarında yaşanan vahşeti tasvir eder. Arda boyunda, 1984 yılının sonlarında, gecelerin buz kestiği günlerde silah sesleriyle uyanan çocukları, sarhoş polislerin kapıları kırarak ortalığı talan ettiklerini anlatır. Aşağıdaki parça bu durumu daha iyi ifade eder:

“Apar topar yandaki odalara girildi,
Kadın, erkek, genç, yaşlı...
Tekme tokat tümünün adı değiştirildi.
Lâkin bulamayınca bir yerde ikizleri,
Dışarı koştı kimi,
Ve gördüler dizboyu karda kalan izleri.”

6. 3. 4. Adsız Bebek Destanı

Ömer Osman Erendoruk’un kaleme aldığı bu destan “*Sabır Duası*” şiir kitabında yer alır. Erendoruk, bu destanda da Bulgaristan topraklarına hâkim olan komünist güçlerin, Türkleri yok etme politikalarından biri olan ad değişikliği konusunu ele alır. Köyde tek canlı kalan kişi, Nuray’dır; fakat bu kadıncağıza bile acımamışlardır. Şair, gördüğü bu acımasızlık karşısında şu dörtlüğü kaleme alır:

“Döğüldüm döğülenle, öldürülenle öldüm,
Kalbimi dilim dilim iki milyona böldüm.
Nuray ve Adsız Bebek ile gömüldüm canlı,
O gün bugün Arda’nın suları hâlâ kanlı.”

6. 3. 5. Son Yaprak Destanı

“*Son Yaprak*” destanı, Ömer Osman Erendoruk’un “*Ölmeden Ölmek*” adlı şiir kitabında yer alır. Şairin kendine has şiir tekniği ile yazdığı bu destan, doksan iki yaşındaki Ayşe Nine’yi konu alır. Ayşe Nine, uykusuz gecelerinden birinde Ürpek Dağı’nı çınlatan bir ses duyar. Az sonra kırılan kapının sesi gelir kadının kulağına ve birden birileri odasına akın etmeye başlar. O anı yazar şöyle anlatır:

“İki el ateş etti yanan lâmbaya biri,
Nineyi tâ avluya sürükledi diğeri.
Kendine bir isim seç, imzala şurasını
Şimdi dağıtacağım yoksa kafatasını;”

“Adımı anam seçmiş, dedi nine, ölürüm,
Ben onu değiştirmem dipdiri gömülürüm;
Ninenin boş karnına iki tekme salladı,
Nine dönüp yüzüne bir tükürük yolladı.

6. 4. MEKTUPLARI

Yaklaşık yarım asır süren Bulgar komünist sistemi, iki buçuk milyon Türkü dininden, kendi benliğinden koparıp, tarihten silmek istemiştir. Kitlelerin ve aydınların birçoğu gaflet uykusunda uyuya dursun, Ömer Osman Erendoruk 1970’li yıllardan itibaren bu durumdan kurtulmanın çaresini aramış ve kurtuluş için şuurlandırma, aydınlatma ve uyandırma yolunu seçmiştir. Gizlice şiirler, hikâyeler, romanlar ve piyesler yazmıştır. Bunun yanı sıra, yazdıklarıyla iktidara karşı sert tepkiler göstermiştir. Basın, iktidarın elinde olduğu için yazarın onları yayınlaması mümkün olmamıştır. Yazdıklarını sadece güvendiği kişilere okutmuştur; fakat bunun sonucunda cezaevine gönderilmiştir.

Cezaevinin uyguladığı kanunlardan dolayı Erendoruk, mektupları sadece annesine, babasına, eşine ve küçük kızına yazmıştır. 1980 ve 1983 yılları arasında cezaevinde kalan Erendoruk, bu yıllarda altmış dokuz mektup yazmıştır. Komünist güçler, cezaevi ortamında yazılan her şeye Bulgarca yazılma zorunluluğu getirmiştir.

Yazarın kaleme aldığı bu mektuplar, yakınlarına cezaevi yetkilileri tarafından okunduktan sonra, sansüre takılmazsa gönderilmiştir.

Ömer Osman Erendoruk, bu mektupların her birinde semboller, dolaylı biçimde gördüğü ve anlattığı rüyalar ve hayallerle Bulgar zulmünü kınar. Bu mektupların her birini haftalarca yazarak, içinde durduramadığı yazma hissini bir nebze de olsa gidermektedir. Onun özenle yazdığı mektuplar, değişik konularda birer edebî eser halini alır. Yazar, *“İstiraphaneden Mektuplar”* adlı kitabının önsözünde o dönemleri ve o ortamdaki ruh hâlini şöyle ifade eder:

“Ben gönderdiğim mektuplarda, edebi eserlerimde olduğu gibi, Bulgar zulmünü kınamaya devam ettim. Ancak bunu yapmam açıktan mümkün olmadığı için, sembollerle ve dolaylı olarak yapmak mecburiyetinde idim. Bu yüzden, sık sık rüyalardan, sanrılardan, hayallerden faydalanmam gerekiyordu. Örnekte, rüyamda ‘gördüğüm’, ağızından dünyaya toz püsküren, burnu kartal gagasına benzeyen dazlakbaş ihtiyar, Bulgar Komünist zulmünün başçılığını çeken sosyal faşist Todor Jivkov’un ta kendisidir.

Belirmek gerek ki, cezaevine düşen bir kişinin mektuplarında sık sık rastlanacak kelimeler muhakkak elemdir, acıdır, kederdir, gamdır, özlemdir, yeistir, ayrılık acısıdır, ıstıraptır... İçinde kapalı kaldığı beton ve demir duvarlar mahkûmu sıkar, üzer, ağlatır, sızlatır, kıvrandırır, çırpındırır... Kimi gün umudunu yitirmişlik duygusuna kapılır, kendini bir uçurumun içindeymiş gibi hisseder. Düşmeyen daldan, anlamaz halden derler, bunu sadece o buz gibi soğuk duvarların arasında ömür tüketenler bilir.

Benim mektuplarda önemle vurguladığım konu, genelde zulmün kaynağını göstermek, acıları, ıstırapları oluşturanların adresini belirtmekti. Daha öncede belirttiğim gibi, bunu yapmak oldukça zordu. Bunu ne kadar başarabildiğim ayrı mesele...

Önemle belirtmek istediğim bir nokta da, mektuplardaki “öldüm” “bittim” “artık yaşamıyorum” vb. gibi ifadeler, cezaevi yetkililerini kandırmak için kullanılmış olduklarıdır. Morali yerinde görünen mahkûmlara daha çok baskı uygulanıyordu.”

Yazarın cezaevi yıllarında yazdığı mektuplardan oluşan “*Istiraphaneden Mektuplar*” adlı kitabı, Eski Zağra Cezaevi’nin 107. koğuşunda Erendoruk tarafından yazılır ve hepsi birer edebî eser niteliği taşımaktadır. Daha sonra kitap, 2007 yılında Çağrı Yayınları tarafından yayınlanır.

6. 4. 1. İstiraphaneden Mektuplar

Ömer Osman Erendoruk’a şairliğin ve yazarlığın verdiği hayal gücü, cezaevinde de ona yol açar. Zindan duvarlarının çirkin, sıkıcı ve ıstırap verici ortamından kurduğu hayaller sayesinde uzaklaşır. Erendoruk’un hayalinde arzularının külünü gözyaşıyla karıştırdığı, üstüne umudunun ve emellerinin yeşilimsi aydınlığını serptiği, inancının ve sevgisinin bitmez tükenmez sıcaklığını yoğurduğu bir “Işık Adası” vardır. Orada her şey aydınlıktır. Yazar, o “Işık Adası”nı şöyle tarif eder:

“Orada sinek olmadığı için örümcek ağı yoktur. Orada giyotin ve zindan da yoktur, çünkü cinayet işlenmez. Cinayet işleyen yoktur, çünkü bencillik ve çıkarıcılık

yoktur, iftira ve kıskançlık da yoktur. Gözlerimi kapadım mı, o adada bulurum kendimi. Orada tek başınayım, yalnız değilim, çünkü sıcaklık benimledir. Güneşin sıcaklığı değil, ne de ateşin verdiği, insan sıcaklığı benimledir. Oraya tanıdık dost, arkadaş ve akraba götüreceğim değilim. Oraya sadece sevdiğilerime dair kuruntularımı götüreceğim. (Aslında biz onu bunu, onlarda var olduğunu sandığımız niteliklerden ötürü severiz; var sandıklarımızı bulamayınca hüsrana uğrarız.

Böyle olmaması için bende adama insan değil, onlara dair kuruntularımı götürüyorum. Şimdi adayı baştanbaşa sürmekle meşgulüm. Eğer yüreğime saplanan o müthiş ağrı beni mahvetmezse, ilk yaza adaya dört yapraklı tırfil ekeceğim, onları sevgimle sulayarak büyüteceğim ve yemyeşil, nazicek yürek yürek olunca, hala insanlığını unutmayan insanlara hediye edeceğim”⁷¹

Yazar, oldukça büyük sıkıntılar yaşadığı cezaevinde, gördüğü rüyalarla kendini avutmaktadır. Bu rüyalarda eşine, çocuklarına, çok sevdiği annesi ve babasına kavuşur. Bir de eteklerinde Sofya şehrinin bulunduğu Vitoşa Dağı’ndaki Jivkov’u rüyalarında görür. Bir ara ihtiyar, yazara kim olduğunu ve bir yaprak misali neden titrediğini ve yapraklarının neden dalı olmadığını sorar. Yazar ise, “Evet ben yaprağım”. Dallarımı pis ellerinle sen kırdın.” cevabını verir.”⁷²

Yazarın, “İstiraphaneden Mektuplar” adlı kitabından, buraya iki mektup örneğini alalım. Bunlardan biri anne ve babasına diğeri ise, eşine yazmış olduğu mektuplardır. Her bir mektubu derin bir anlam ifade eder. Cezaevinde kaldığı süre içerisinde kaleme aldığı mektuplar yaşadıklarına, o andaki ruh hâline açıklık getirmesi bakımından da önemlidir.

⁷¹ Mehmet TÜRKER, a. g. e., s. 114-115.

⁷² Mehmet TÜRKER, a. g. e., s. 116.

6. 4. 1. 1. 17 Kasım 1980/ Eski Zağra Cezaevi

Canım Anneciğim,

Kıymetli Babacığım,

Biliyor musunuz, ben yalnız kalınca beyaz ile siyah renkleri düşünüyorum, gündüzle geceyi düşünüyorum ve de insanlığı sürekli ilgilendiren iyilikle kötülüğün niteliği üzerinde duruyorum. Onların arasında görünmez bir bağ olup olmadığını aklımdan geçiriyorum. Gündüzler beyazdır bilirsiniz, beyaz iyiliktir; gece siyahtır, siyah kötülük sembolüdür. Gece gündüzü kovalar, gündüz, geceyi; siyah beyazla yan yana olunca göze çarpar. İyilikle kötülük can kan kardeşi değil mi acaba diye aklımdan geçiriyorum. Onlar yüzyıllardan beri birbirlerini kovalayıp duruyorlar, ancak biri diğeri olmadan varlığını sürdüremiyor. Mücerret kavram oldukları için iyilikle kötülüğün belli bir biçimleri yoktur. Ben iyiliği her nedense, küçücük, tekrarına rastlanmayan güzellikte, mavi-yeşil tüylü, ufaracık gagası olan bir kuşçağız olarak görüntülüyorum. İnsan yüreğinin görünmez dallarına konmayı seven sevimli b kuşçağız... Kötülük ise bence, kâh yılan gibi sürünen, kâh sayısız dokunaçları olan bir böcek olarak varlığını sürdürür. Bazen onu, yolunda her şeyi kırıp geçen bir kasırğa gibi tasavvur ettiğimde olur, önündeki ağacı taşla sürükleyen sel gibi hayallediğim de... En sık onu bomboz, somsoğuk, yapışkan ve yağlı bir gece olarak tasavvur ediyorum. Sis biçiminde görüntülediğim kötülük beni yukarıdan aşağı bastırır, soldan sağa, sağdan sola fırlatır, arkadan öne ve önden arkaya doğru öyle ezer eziştirir ki, âdeta beni görünmez prangalarla ölü bir noktaya sımsıkı bağlar. Ama hepsi bu kadarla bitmez. Sürünen bir hayvanı andıran bu sis, yüreğe, ciğerlere, beyne girer; dokunaçlarını geçmişimize uzatıp karalar, geleceğimizi de

unutmaz, onu karanlığa gömer ve bugünümüzde mola verir. Mola vermekle kalmaz, sıklaştıkça sıklaşır, karardıkça kararır, kesifleşir, yapışkan sırsıvışık ve yağlı bir hal alır. Yüreklerimize uzattığı dokunaçla kanımızı emer, ciğerlerimize ilettiği dokunaçla oksijenimizi teneffüs eder, beynimize soktuğu dokunacı ile düşüncelerimizi kurutur. Bunun adı zulümdür. Zulüm, kişiyi semeler, güçsüzleştirir, akılsızlaştırır ve amacına ulaştığını anlayınca, yeni baştan işe koyulur, ama bu kez ters yoldan... Şöyle kişiye, kendi programlanmış kanından kan verir, oksijenini aldığı havayı teneffüs ettirir, kendi düşüncelerini beynine sokar. Kişi kendine gelip geçmişine bir göz atacak olursa, onun koyu bir sisle örtülü olduğunu; geleceğine bakınca, karanlığa gömüldüğünü, bugününe göz atınca, perişan duruma sokulduğunu görür. Ta o zaman kendisinin kendi olmadığını farkına varır, bambaşka ve yasyabancı bir kişi olduğunu, göğsünde yabancı bir yürek attığını, ciğerlerinin yabancı bir hava teneffüs ettiğini, beyinde yabancı düşünceler dolaştığını anlamakta gecikmez. Bu esnada iyilik, yüreğimin kenar dallarından birine konup, bir yandan olup biteni müşahede eder, öte yandan hazin bir türkü söyler. Türküsünde gerçek olanca çıplaklığı ile dile getirilir, hayatın dönüşümlerinden bahsedilir, her şeyin, hatta insanın da geçiciliği anlatılır, yeşil yaprakların bir gün sapır sapır yerlere dökülecekleri terennüm edilir. Bu türküyü dinleyenler uyanır, silkinir ve kendine gelmeye çabalar; türküyü dinlemeyenler ise yabancı yollarca yola çıkarlar, yabancı akıntılarca sürüklenirler ve git git kendilerine bile yabancılaşırlar. Kendisine yabancı olan, kendisini istemeyen, yüreğinin sesine aldırış etmeyen kişi kendinin dostu olmadığı gibi, başkalarının ağrılarını, acılarını da duyamaz. Böyle kişi kendine karşı yürür, kendi yaratılışına yabancılaşır. Bu tiplerin, başkalarının yaratılışına da karşı olacakları ve onların doğal haklarını çiğneyecekleri apaçıktır. Bu, onların kendi

bilecekleri bir şeydir, karışmayalım diyebilir miyiz? Ben diyemedim işte... O sis beni ne kadar tutsak ederse etsin, ben o iyilik kuşunun türkülerini hep dinliyorum. O kuş, ben dünyaya geldim geleli yüreğimin dallarında hep öter durur. O kuşun türkülerinde ben, senin okşayan sesini duyuyorum, anneciğim; senin uyarıcı sesini dinliyorum, babacığım; çocuklarımın, karımın sesini işitiyorum; Karakuz komşularının konuşmalarına kulak veriyorum; Elbasan Çayı'nın çağılığını duyuyorum; ağaç yapraklarının hışırtısını dinliyorum; toprağa düşen yağmur damlalarının tıptısını dinliyorum ve de akşam rüzgârının hafifçe esişini... O ses beni güneş gibi, ateş gibi ısıtıyor; o ses beni senin okşayışların gibi yumşatıyor. Şimdi, şu anda o iyilik kuşu yüreğimin bir dalında ötüyor. Türkülerinde insan var, insanın yüce hiçliği var, hiçsel yüceliği var. Kişiyi yağmur damlacığı ile mukayese ediyor, kişiyi toza benzetiyor, ağaç yapraklarını andırışını vurguluyor. O kuş, türkeleri ile insana yalvarıp yakarıyor: Öfkelenerek yakıcı bir ışığa benzeme, çünkü bir yağmur damlasını yok edebilirsin; güçlü bir rüzgâra dönüşme, çünkü bir tozu havaya uçurabilirsin; erken düşen kırağı gibi soğuk olma, çünkü yemyeşil bir ağaç yaprağını dondurabilirsin... İyilik kuşu türkülerini söyler, ben dinlerim. O, iyilikçiliği sonucu iyilikle bütünleyip bana akar, benim kanım, canım olur bende ötmeye devam eder. Beni kanatlandırır ve ben hemen sizin yanınıza doğru uçmaya acele ederim, anneciğim, babacığım; size doya doya sarılırım, soluğu moluğu kesip dinleyince, sizin yüreklerinizde de o iyilik kuşunun öttüğünü anlarım. O zaman, bendeki iyilik kuşunun sizinkinin yavrusu olduğuna inanırım. Bu yüzden, bendeki kuşun da sizin sesinizle, sizin dilinizle öttüğünü anlamakta gecikmem. O kuşta sizin kokunuz var. O kuş benim çocuklarımda da ötmesini sürdürecektir, benim dilimde, senin bana öğrettiğin dilde ötecek, anneciğim ve de babacığım.

Evet, doğru; siyah beyazı mahveder; gece, gündüzü kovalar; kötülük iyiliği yok etmek ister. Ama beyaz bitip tükenmez, gündüzler kısalmaz, iyilik hala yaşamaya devam eder. Dünya da ne kadar kötülük varsa, o kadar da iyilik vardır. Felaket insanların bir takımında biriken kötülüğün, bütün dünyaya yetecek kadar çok oluşundandır. Ne yapılabilir ki? Öyle gelmiş, öyle mi gidecek? Bilmem. Ben, kötülerden olmadığım için seviniyorum. Ama sadece bu yeterli mi sayılır dersiniz?

Sizi nezaketle öper ve sıhhatinizi korumanızı dilerim.

Oğlunuz Ömer

6. 4. 1. 2. 1 Şubat 1983 / Eski Zağra Cezaevi

Karıcığım, sana bu mektubumda ıstırapı anlatmaya çalışacağım. Adına çile ve cefa da dediğimiz ıstırap, tıpkı tuzlu deniz dalgalarının kıyıları harap ettiği gibi, can evimizi kemirir durur. İstırapın her kişi ayrı derecede etkilediği, her kişinin ıstırapı ayrı derecede hissettiği de doğru bir yargıdır. İstırapın doğurduğu acı da çeşitlidir, çeşitli anlardan ayrı ayrı etkisi olduğu da bir gerçektir. Ressam ıstırapı renklerle ifade eder, besteci, makamlarla, melodilerle; türkücü, sesiyle, sesine kattığı duygularla, şair ise kelimelerle... Şair şiir yazar, Ayten’li içkiler içip sevgiden sarhoş olur; ben ise mektubumla ıstırapı anlatmaya çalışırken, onun kemirici gücüyle sersemlemişim. Denizlerin rengi hoşuna gitmedi mi, şair biraz Ayten sürer, güzelleşir; ben ise, ayrılıktan duyduğum ıstırapı yeterli bulamazsam, onu yüreğime yöneltir, dayanılmaz acıya ve kana boyarım. Şair ne yana baksa, gördüğü hep Ayten’dir, gözlerini yumsa, aklından hep Ayten geçer; ben ise nereye dönsem, ıstırapın acısını duyar, gözlerimi yumar, ıstırapın sonsuzluklara değin derin denizlerinde yüzerim. Şairin saati her zaman ya Ayten’e beş vardır, ya da Ayten’i beş geçer; benim saatim

ise artsız arasız ya ıstıraba beş vardır ya da ıstırabı beş geçer, bazen saatin akrebi ile yelkovanı ıstırap denizlerinde yüzerler. Şaire göre mevsimler ya Ayten'dir ya da Ayten ertesidir; şaire göre dün Ayten idi, yarın da Ayten olacak; ben ise ıstırapın pis kokulu batağındayım, benim dünüm de ıstırap doluydu, bugünüm yarınım da öyle olacak. Şaire göre sokaklarda Ayten kokusu var, ufuklardaki akşam allığında Ayten'in güzelliğinin izleri görülüyor; bana göre ise teneffüs ettiğim hava ıstırap, içtiğim su ıstırap, yediğim ekmek ıstırap, ufuklardaki akşamın allığı ise benim yüreğimden damlayan kan rengindedir. Şair, iki laf etmek, ona Ayten'i anlatmak için bir arkadaş arıyor; ben ise içimi perişan eden ıstırapın bir damlacığını paylaşmak için bir dost arıyorum (Paylaşılan acılar yarıya iner derler ya) o, bunun karşılığında bana sevincinden bir damlacık versin (Paylaşılan sevinç çift sevinçtir değil mi?)fakat maalesef bulamıyorum. Şair, Ayten'i sizde seversiniz benim kadar, ama onu size bırakmam diyor; Alın, tek kat elbisemi vereyim; cebimde on liram var onu da alın gerekirse' diye ekliyor; ben diyorum ki, içimde biriken ıstırapın acısını sen de hissedeceksin, karıcığım, ama onların tümünü sana vermem, çünkü o ıstırapta benim inancım filiz filiz ve ben onu hiçbir şey karşılığında kimseye veremem. Şair Ayten'i anıp ısınacağını, üç kere adını tekrarlayıp karnının doyacağını söylüyor; ben ise aklımdan umut, iyilik, dürüstlük, iyi niyetlilik... diyorum, ısınıyorum, karnım doyuyor, fakat o an gaddarlığın, zorbalığın, kötülüğün ve bencilliğin soğuk rüzgarı esiyor ve beni tekrar ıstırapın içine sürüklüyor. Şair parasızlığın bir şey olmadığını, Ayten'sizliğin ise ölümden de korkunç olduğunu yazıyor; ben ise, insanı özgürlükten yoksun bırakıp umutsuzlaştırmanın, inançlarını içinden bıçak burnu ile çıkarmaya çalışmanın ölümden de korkunç olduğunu söylüyorum. Şair, Ayten'e gitmeyen trenlerin devrilmesini, Ayten' e doğru yüzmeyen vapurların batmasını diliyor; ben

ise, insanlara acı verecek eşya ve insan taşıyan bütün tren, uçak ve vapurların helak olması için Allah'ıma dua ediyorum. Şair, Ayten'i övmeyen dillerin kurumasını, Ayten'i güzel bulmayan gözlerin kapanmasını diliyor; ben ise, insanlara kötülük yapanları lanetlemeyen dillerin kurumasını, kötücülerin davranışlarını kınamayanların gözlerinin kör olmasını şiddetle arzu ediyorum. En sonunda şair, iki kere ikinin dört ettiğini, elde Ayten olduğunu söylüyor ve 'Bundan böyle dünyada aşkın adının Ayten olmasını istiyor; ben ise bir sayının diğer sayı ile çarpımından elde edilen sonucun ne olduğu değil, elde daima ve sürekli ISTIRAP olduğudur diyorum. Çünkü ISTIRAP her yerdedir; havadadır, sudadır, ekmektedir, kelimelerdedir, türkülerdedir, şarkılardadır; bu yüzden, bundan böyle HAYAT'ın adı ISTIRAP olsun diyorum.

Evet, karıcığım. Hayat gerçekten bir ıstırap. Ama bu bir sonuç. Hayatın sebep olduğu zamanlar da var ki, ondan sadece hüznü şarkılar, acı şiirler, tablolar, keder yüklü konuşmalar, destereleyen ağrılar ve... gözyaşları doğar. O halde, insanların ölürken "Ben hayatla vedalaşıyorum." yerine, "Ben ISTIRAPLA vedalaşıyorum." demesi doğru olur sanıyorum.

Seni Seven ve Sabırlı Olmanı Dileyen Kocan

6. 5. ÇOCUK MASALLARI

Bulgaristan Türkleri Edebiyatı'nda hikâyeye yeni bir yön veren Ömer Osman Erendoruk, daha çok roman, şiir, hikâye türleriyle tanınsa da piyes, araştırma, masal, çocuk şiirleri ve yazdığı rubailerde de başarılı sayılmaktadır. Erendoruk'un 2000 yılında "*Tuna Yayınları*"ndan çıkan 14. kitabı "*Taşlaşan Çocuk*", 13 masaldan oluşan bir kitaptır. Akıcı ve sade Türkçe ile yazdığı masallarında anlatım tekniğini

ve tasvir ustalığını sergileyen yazar Ömer Osman Erendoruk, çocuk edebiyatına yeni masallar kazandırır.

Masalların girişleri, klasik masallarda olduğu gibi yazara özgü orijinal tekerlemelerle başlar. Konusu hayvanları ele almak, onların dünyalarını yansıtmak olsa da masallarda Bulgaristan Türkleri'nin hayatından kesitler de yer alır. Anlatımda, yazarın şiirlerindeki tarzı oldukça net hissedilir.

Akyel ile Karayel Masalı

“Ben ne açım, ne soğuk. Ne muhtacım sıcağa. Demin kızını gördüm, kendimi vurdum dağa. Böyle güzel görmedim ben gelince bu çağa. Kızın öyle güzel ki... Sanırım böyle güzel dünya da yoktur belki. Hayran oldum nazına, sevdalandım kızına. Coşup estim, yollar kestim. Deli oldum, dağlar deldim. Onu senden istemeyi üzerime bir borç bildim.”⁷³

“Kaplumbağa ile Yılan” masalında da aynı akıcı dili ve cümlelerin sonunun kafiyeli bittiğini görürüz.

“Bir büyük kasabada anılmış fırıncıyım. Cebimi doldurmakta, hile de birinciydim. Kaplumbağaya çevirdi insanlar apar topar. Tekne hâlâ sırtımda, ne atılır, ne kopar. Benim de senin gibi sürünmek akıbetim. İnsanlardan intikam almak gizli niyetim.”⁷⁴

⁷³ Mehmet TÜRKER, a. g. e., s. 135.

⁷⁴ Mehmet TÜRKER, a. g. e., s. 135.

Yazar, yaşadığı dönemdeki olayları, çocuklara masal tarzında intikal ettirirken oldukça başarılı olmuştur. Öğretici ve eğitici amaçlı yazılmış olan masalarda Erendoruk'un bütün eserlerinin ana konusu olan Bulgar zulmü yer almıştır. Kitabın adını taşıyan “*Taşlaşan Çocuk*” masalında, Bulgarların ülkesinde yaşayan Türklere farklı biçimde yaptıkları zulmü anlatırken, “*Eski Tas Eski Hamam*”da da 1989 yılında, Bulgaristan'dan Türkiye'ye gerçekleşen büyük göçten sonra, tekrar Bulgaristan'a dönmek durumunda olanları ele almıştır. Bu kitapta yer alan masalların tümünde çocuklara, doğruluk, dürüstlük duygusunu aşılamıştır.

6. 6. PİYESLERİ

Ömer Osman Erendoruk'un şiirde, romanda ve hikâyede yakaladığı başarı, yazdığı “*Bebek*”, “*Ölüm Çırpınışları*” ve “*Pandorun Kutusu*” piyeslerinde de görülmektedir. 1970'li yıllarda yazılan bu eserler, 1980 yılında müsadere edilen, yakılan eserlerin içerisinde yer almaktadır. “*Bebek*” piyesi, Ömer Osman Erendoruk tarafından Türkiye'de yeniden yazılır ve bu piyes, edebiyat çevresinin de dikkatini çeker. “*Bebek*” piyesi 1994 yılında ulusal televizyon kanallarından TGRT'de televizyon filmi olarak yayınlanır. Böylece Ömer Osman Erendoruk'un bu eserine, bir bakıma gereken değer, edebiyat ve sanat severler tarafından verilmiş olur.

6. 6. 1. Bebek Piyesinin İçeriği

Yazar Ömer Osman Erendoruk, “*Bebek*” piyesinde Rodoplar'da bir Türk ailesinin maruz kaldığı 1912 yılından, yakın tarihlere kadar süregelen, yarım asrı aşkın Bulgar zulmünü ele alır. Piyesin başkahramanı Meryem Nine, Balkan Savaşı sırasında beş altı aylık bebekken anne ve babasını kaybeder. Meryem büyüyünce, yakınları tarafından tabiplik yapan bir gençle evlendirilir. Karı koca, Türk-Bulgar

halkı diye ayırım yapmadan herkese yardım için uğraşır. Meryem'in kocası bir süre sonra faşistler tarafından öldürülür. Meryem tek oğlu İlyas ile kalır. İlyas, okur ve sonunda öğretmen olur. Osman adında da bir oğlu olur. Komünist güçler, İlyas'ın soyunun Pomak olduğu gerekçesiyle millî kimliğini değiştirip Bulgar adı almasını ister.

1970'li yıllarda Türk kimliği ile öğretmenlik yapması yasaklanan İlyas, Vidin ilinin Skomle köyüne sürgüne gönderilir ve orada kayıplara karışır. Uygulanan baskılar sonunda İlyas'ın karısı Ayşe, aklını kaybeder. İlyas'ın kızı Elif de bu baskılara dayanamayıp adını Elena olarak değiştirmeyi kabul eder. Bu durumun üzerine nişanlısı Macit tarafından terk edilir. Bebeğini kaybeden Elif, o günden sonra, Meryem Nine'nin evindeki beşikte bir bebek sallar, ninni söyler. Bir gün nüfus dairesinden gelen yetkili memur, bu evde bebek olduğuna dair ihbar aldıklarını söyler ve bebeğin kaydını yapmak ister.

Fakat nüfus memuruna bebeği vermek istemezler. Bu arada çıkan tartışmada eve gelen memur Osman'ı (İlyas'ın oğlu) vurur. Memur, daha sonra beşiğe gider ve aldığı bebeğin bir taş parçası olduğunu görür.

SONUÇ

Ömer Osman Erendoruk, romanlarında daha çok kendi devrinde yaşanan olayları ele almıştır. Bütün eserlerinde çeşitli dönemlerin siyasî ve sosyal yansımalarını göstermeye çalışmıştır. Tarihe geçen büyük zulümler karşısında susmayan ve özgürlük için çabalayan bir yazar görüntüsü çizmiştir. Hemen her eserinde kendi devrinde yaşanan olaylara yer veren Erendoruk, tarihi gerçeklere bağlı kalmış; bazı eserlerinde ise, reel hayattan kişilere de yer vererek vak'ayı daha inandırıcı hâle getirmeye çalışmıştır.

Erendoruk'un eserlerinin içeriği kadar, eserlerinde yer alan tipler de önemlidir. Onları olumlu ve olumsuz tipler şeklinde sınıflandırabiliriz; ancak bu tiplerin hiç biri tekdüze değildir. Hepsi özlemleri, ihtirasları, günahları ve sevaplarıyla karşımıza çıkar. Kısacası; Ömer Osman Erendoruk'un tipleri, gerçek hayatta tanıyıp sevdiğimiz; ya da nefret ettiğimiz insanlardan oluşur.

Erendoruk'un eserlerinde sanat, siyaset, tarih, kültür, kimlik savaşı gibi unsurlarla kurulan bir tematik yapı söz konusudur. Bunlar kuşkusuz ki, edebiyatımızda bugün dahi güncelliğini koruyan tartışma konularıdır. Ancak onun eserlerini kalıcı yapan, bu temaların çarpıcılığından çok anlatılanları bir sosyal tarihin, sanat tarihinin; ya da tecrübe aktarımının ötesine taşınması ve ona sanatsal değer kazandırması olur.

İçinde yaşadığı topluma karşı sorumluluk taşıyan her yazar, kendi devrinin sosyal, kültürel, ekonomik, tarihi gelişmelerine kayıtsız kalamaz. Yazar, hayatı her yönüyle ele almaya, onu kendi mizaç ve birikimlerine, devrin baskın olan eğilimlerine bağlı kalarak idrak etmeye çalışır. Ömer Osman Erendoruk, genel anlamda, vak'ayı diyaloglarla takdim etme ve yöre ağzını kullanma açısından

natüralist ve realist roman anlayışını sergilemektedir. Bunun yanı sıra, toplumsal sorunlara gerçekçi bir yaklaşım sergilemesiyle de dikkat çekmektedir.

Ömer Osman Erendoruk'un gerçekçilik anlayışında dikkate alınması gereken bir diğer durum da yazarın yaşadıklarına çok fazla önem vermesi ve onları hayatının hiçbir aşamasında unutmamış olmasıdır. Bulgaristan'ı ve orada yaşananları, yöre halkını, onların gelenek ve göreneklerini yansıttığı eserleri, bu düşünceyi doğrular niteliktedir.

Onun yazma hevesi sadece bir duygunun tatmini şeklinde ortaya çıkmaz. Yazarlık mesleği aynı zamanda yaşamına yön veren bir eylem olur. Yazmak, Ömer Osman Erendoruk'un lügatinde durağan bir anlam içermez. Ona göre yazı bir düşünceyi beyinlere yerleştirmenin aracı olur. İlk eserinden, yayımlandığını göremediği son eseri "*Sevgi Kıvrımları Arıyorum Yollarda*"ya kadar bu bilinci yerleştirme uğraşında olur.

Ömer Osman Erendoruk'un roman kişileri arasında yaşlı erkekler asıl kahraman veya birinci derecedeki kahraman konumunda yer alır. Bu yaşlı erkeklerin ortak özelliği romanın mesajını üstünde taşıyor olmalarıdır. Romanda yazarın sözcülüğünü üstlenen bu kişiler aynı zamanda diğer roman kahramanlarından herhangi birini; ya da tüm köylüyü birtakım belalardan kurtaran güç rolünü de üstlenir. Genellikle mücadele ettikleri; ya da karşı durdukları güçler ülkeyi yöneten zihniyetlerdir. Romanlarına baktığımızda, erkek kahramanların sayısı kadın kahramanlardan fazladır.

Ömer Osman Erendoruk'un kişileri romanlarda birçok defa bir araya gelip, memleketin politik, iktisadî, siyasî, kültürel durumuna kadar çeşitli konularda tartışır, tespitlerde bulunurlar. Medeniyet, kültürün devamlılığı, geçmişle kopukluk,

korumaya çalıştıkları benlikleri üzerine konular işlenir. Romanlarındaki içerik, toplumda bu konular üzerinde tartışmayı tetikleyecek; ya da cesaretlendirecek türdendir.

Yazar, kaleme aldığı romanlarının içeriğini, Bulgaristan Türkleri'nin yaşadığı gerçekler üzerine kurar. Bunu yaparken çağdaş roman anlayışından yararlanır. Her şeyden evvel romanlar, baştan sona kadar devam eden belirli bir disiplinden uzak değildir. Eserlerinde uyguladığı disiplin, romanlarının nihayetine kadar aynı düzeyde devam etmektedir. Teknik bakımından başarılı olan eserleri, içerik bakımından da oldukça sağlam temellere dayanır.

Erendoruk, sanat hayatı boyunca beş roman yayınlamıştır. Bunlar; *Buruk Acı*, *Uçurum*, *Ağlatırsa Mevlam Yine Güldürür*, *İçimizdeki İnci Taneciği* ve *Toprağa Kan Düştü* romanlarıdır. Yazar, ilk romanından son romanına kadar aynı amaç doğrultusunda ilerlemiştir. Bulgaristan'da yaşadığı zorlu dönemleri, gördüklerini, duyduklarını okuyuculara romanlarında yansıtmak en büyük isteği olmuştur.

Yazar, romanları dışında şiirler, hikâyeler, mektuplar, destanlar, masallar, hatıralar, çocuk şiirleri ve piyesler de kaleme alır. Bu eserlerinde de yazar, aynı amacı yansıtır. Şiirlerinde ağırlıklı olarak vatan, millet, Türkçe, ana dil, Türklere uygulanan zulüm ve yapılan işkenceler ana temayı oluşturmaktadır. Çocuk şiirleri yazan Erendoruk, şiirlerinde de çocukların anlayabileceği ölçüde aynı temaları anlatmayı ve o dönemde yaşananları çocuklara unutturmamayı amaç edinmektedir.

Erendoruk'un ömrünün sonuna kadar şiir yazmayı bırakmadığını biliyoruz. Şiir sanatına büyük bir tutkuyla bağlıdır ve kaleme aldığı şiirler üzerinde büyük bir hassasiyetle çalışır. Romanlarındaki incelikli dil, bu bakımdan, şiir çalışmaları ile ilişkilendirilebilir. Kaleme aldığı romanlarını değerlendirdiğimizde gerçekten

orijinal ve Erendoruk'a özgü benzetmeler, semboller ve mecazlarla karşılaşırız. Bu dilin gözlendiği mekân ve insan tasvirleri, okura şiir tadı verir. Belli kelimeleri sık kullanır.

Yazar ve şair Erendoruk'un kaleme aldığı ilk şiir kitabı 1989 yılında Türkiye'de yayınlanan *S.O.S. veya Üçüncü Mezar*'dır. Burada yer alan şiirleri Koşukavak'ta, Belene Ölüm Kampı'nda ve sürgün edildiği Roman kasabasında kaleme almıştır. Kitabın içerisinde 30 adet şiir bulunmaktadır, bunlardan birisi destandır. Daha sonra *Ölmeden Ölmek* kitabında 33 adet (1991), *Sabır Duası*'nda 29 adet (1992), *Dilim Dilim Yürek*'te 57 adet (1994), *Buram Buram Yalnızlık* kitabında 94 adet (1997), *Ağlatmayın Çocukları*'da 53 adet (1997), *İzmir Sokakları* 64 adet (1998) ve *Rüzgâr Gibi Geçti Yıllar* adlı şiir kitabında 19 adet (2005) şiir bulunmaktadır. Toplamda 379 adet şiiri bulunan Erendoruk'un yayınlanmış 8 şiir kitabı vardır. Şiirlerinde vatan sevgisini, ana dile duyduğu özlemi, kültürel yozlaşmayı, totaliter rejimin Türk halkı üzerinde uyguladığı baskıyı, komünistlerin Türkleri ortadan kaldırmak için gösterdikleri çabayı ve ana vatana duyduğu büyük özlemi ele almıştır.

Yazarın cezaevinde kaldığı dönemlerde (1980-1983) yazdığı 69 mektubu vardır. Bu mektupları kızına, eşine, anne ve babasına yazmıştır. Kaleme aldığı 69 mektubunu incelediğimizde de diğer eserlerinde karşılaşılan aynı amacı görmek mümkündür. Mektuplarında, cezaevi ortamında yaşadıklarını, komünistlerin Türkler üzerinde uyguladığı yok etme politikalarını ve Bulgar güçlerinin uyguladığı zulümleri vermeye devam etmektedir. Bu açıdan bakıldığında vücuda getirdiği her bir mektup, edebî eser niteliğindedir.

Sanat hayatı boyunca hikâye yazmayı bırakmayan Ömer Osman Erendoruk'un 3 hikâye kitabı vardır. İkisini Bulgaristan'da yayınladı. Bunlar; *Yaralı Güvercin* (1965) ve *Bırak Kocamı* (1967) dir. 19 hikâyeden oluşan *Yaralı Güvercin* kitabında yer alan hikâyelerin konusunu gerçek hayattan alıntılar oluşturur. Erendoruk, hikâye yazma konusunda başarılı olduğunu daha ilk eserinde göstermektedir. Bunu o dönem eleştirmenlerin yaptığı yorumlardan anlamak mümkündür. Bulgaristan'da yayınlanan ikinci hikâye kitabı *Bırak Kocamı* ise, iki uzun hikâyeden oluşmaktadır. 1965 ve 1984 yıllarında kaleme aldığı 21 hikâye, *Son Gece* adlı kitabında toplanır ve 2001 yılında Çağrı Yayınları tarafından yayınlanır.

Yazar, hikâyelerinde çıkarları için insanlığını kaybeden kişileri, ayrılmış anne ve babaların mağdur olan çocuklarını, dini fanatizmin Türk halkı üzerindeki etkisini, Jivkov döneminde Bulgaristan Türkleri'nin yaşadığı zorlukları, Türk dilinin önemini belirtir.

Edebiyatın her alanında eser veren Ömer Osman Erendoruk'un *S.O.S Veya Üçüncü Mezar* adlı kitabında iki; *Sabır Duası*'nda iki, *Ölmeden Ölmek* kitabında ise bir destanı bulunmaktadır. Bu destanlar; *SOS veya Üçüncü Mezar Destanı*, *Elif Nine Destanı*, *Tek Mezar Destanı*, *Adsız Bebek Destanı* ve *Son Yaprak Destanı*'dir. Yazdığı beş destanı, 2005 yılında *Son Yaprak Destanları* adı altında toplar ve yayınladı. Ömer Osman Erendoruk destanlarının genelinde esir düşmüş olan Türk milletinin acılarını, yaşadığı zorlukları, umutsuz geçen günlerini, uygulanan baskılara karşın Türk halkının inançları uğruna verdiği mücadeleyi ve soya çekimi konu olarak ele almıştır.

Ömer Osman Erendoruk'un 2007 yılında yayınlanan *Bir Başkadır Bizim Eller* adlı kitabında hatıralarını ve gözlemlerini okuruz. 104 başlıktan oluşan bu kitap, Doğu Rodoplar'da örf ve âdetlerin, buradaki insanların yaşam tarzının, alışkanlıklarının ne kadar Müslüman ve Türk kültürüne uygun şekilde olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Yazar, bu kitabı kaleme alırken Bulgaristan Türkleri'nin yaşamlarını, inançlarını, alışkanlıklarını vermeyi hedefler ve Bulgaristan Türkleri'nin Türkiye Türkleri'nden hiçbir farkının olmadığını ispat etmeye çalışır.

Ömer Osman Erendoruk kaleme aldığı eserlerinde çocukları da unutmamıştır. *Ağlatmayın Çocukları* adlı şiir kitabının yanı sıra, onlar için masal kitabı yazmıştır. 2000 yılında Tuna Yayınları'ndan çıkan *Taşlaşan Çocuk* adlı kitabında 13 çocuk masalına yer vermiştir. Bu masalarda çocukların sevdiği hayvanlara yer veren yazar, aynı zamanda Bulgaristan Türkleri'nin hayatından kesitler sunmaya devam etmiştir. Yaşanan bazı olayları çocuklara masal tarzında intikal ettirmiş ve onların o dönemlere yabancı kalmamasını sağlamıştır.

Yazar ve şair Erendoruk'un roman, hikâye, şiir, destan, masal, mektup, anı türlerinde gösterdiği başarıyı, yazdığı *Bebek*, *Ölüm Çırpınışları* ve *Pandorun Kutusu* adlı piyeslerinde de görürüz. Bulgaristan devlet güçleri tarafından yakılan bu eserlerden *Bebek* adlı piyesi, Türkiye'ye döndükten sonra tekrar kaleme alır. Bu piyes 1994 yılında ulusal televizyon kanalı TGRT'de film olarak yayınlanır. Piyeslerinin konusunu da Bulgar zulmü oluşturur.

Erendoruk'a *Sevgi Kırıntıları Arıyorum Yollarda* adlı 21. kitabını görmek nasip olmamıştır. Anılarına yer verdiği bu eseri, içerik olarak oldukça hacimlidir. Bu kitapta yer alan anılar, 1992 yılında "Ortadoğu Gazetesi"nde yayınlanır.

Gazetede çıktığı zamandan beri kitap halinde yayınlanmayı bekleyen anıları, 2006 yılında Çağrı Yayınları tarafından yayınlanır. Kitap 57 başlıktan oluşmaktadır. Yazar, her başlıkta tanık olduğu zorlu zamanları ifade etmiştir. O dönemleri anlamak ve Ömer Osman Erendoruk'u tanımak adına oldukça önemli bir eserdir.

Bu çalışmada, Ömer Osman Erendoruk'un romanları, şiirleri, hikâyeleri, mektupları, hatıra ve gözlemleri, anıları, masal, piyes ve destanları olmak üzere toplam 21 eseri incelendi. Çalışmamızda eserlerin yazıldığı dönemler, yazarın bu eserlerle vermek istediği mesajlar ve eserlerin içerikleri üzerinde durduk. Böylece Erendoruk'un neyi, nasıl, nerede ve niçin anlattığını ortaya koymaya çalıştık. Bu şekilde Erendoruk'un hayatı, sanatı ve eserleri üzerine yapmış olduğumuz bu geniş araştırmayla onun Bulgaristan Edebiyatı ve Türk Edebiyatı'ndaki yerine ışık tutmayı amaçladık.

KAYNAKÇA

Ömer Osman Erendoruk'un Eserleri:

ERENDORUK, Ömer Osman, **S.O.S veya Üçüncü Mezar**, Erenler Matbaası, İstanbul 1989.

ERENDORUK, Ömer Osman, **Ölmeden Ölmek** Baskı Damla Ofset, İstanbul 1991.

ERENDORUK, Ömer Osman, **Dilim Dilim Yürek**, Beka Yayınları, İstanbul 1991.

ERENDORUK, Ömer Osman, **Sabır Duası**, Kurtiş Matbaası, İstanbul 1992.

ERENDORUK, Ömer Osman, **İçimizdeki İnci Taneciği**, Samanyolu Yayınları, İstanbul 1994.

ERENDORUK, Ömer Osman, **Buram Buram Yalnızlık**, Beka Yayınları, İstanbul 1997.

ERENDORUK, Ömer Osman, **İzmir Sokakları**, Turan Yayıncılık, İstanbul 1998.

ERENDORUK, Ömer Osman, **Taşlaşan Çocuk**, Tuna Yayınları, İstanbul 2000.

ERENDORUK, Ömer Osman, **Ağlatırsa Mevlam Yine Güldürür**, Yesevi Yayınları, İstanbul 2002.

ERENDORUK, Ömer Osman, **Rüzgâr Gibi Geçti Yıllar**, Önsöz Basım Yayınları, İstanbul 2005.

ERENDORUK, Ömer Osman, **Son Yaprak Destanları**, Önsöz Basım, İstanbul 2005.

ERENDORUK, Ömer Osman, **Toprağa Kan Düştü**, Çağrı Yayınları, İstanbul 2005.

ERENDORUK, Ömer Osman, **Buruk Acı**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2006.

ERENDORUK, Ömer Osman, **Sevgi Kırıntıları Arıyorum Yollarda**, Çağrı Yayınları, İstanbul 2006.

ERENDORUK, Ömer Osman, **Istiraphaneden Mektuplar**, Çağrı Yayınları, İstanbul 2007.

ERENDORUK, Ömer Osman, **Uçurum**, Çağrı Yayınları, İstanbul 2007.

ERENDORUK, Ömer Osman, **Bir Başkadır Bizim Eller**, Çağrı Yayınları, İstanbul 2007.

ERENDORUK, Ömer Osman, **Son Gece**, Çağrı Yayınları, İstanbul 2008.

Diğer Kaynaklar:

AKTAŞ, Şerif, **Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş**, Akçağ Yayınları, Ankara 2000.

AYTAÇ, Gürsel, **Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler**, Gündoğan Yayınları, 1. Baskı, Ankara 1990.

BOURNEUR, Roland, **Roman Dünyası ve İncelemesi**, çev. Hüseyin Gümüş, Kültür Bakanlığı, Ankara 1989.

ÇETİN, Nurullah, **Roman Çözümleme Yöntemi**, Öncü Kitap, Ankara 2009.

FABIAN, Johannes, **Zaman ve Öteki**, çev. Selçuk Budak, Bilim Sanat Yayınları, Ankara 1999.

KANTARCIOĞLU, Sevimi **Roman Teorisi**, Philip Stevick, Akçağ Yayınları, Ankara 2004.

KARABELA, Sevim, **Fakir Baykurt Hayatı ve Romanları Üzerine Bir İnceleme**, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, S.B.E., Ankara 2007.

KÖROĞLU, Erol, **Gidenle Gelmeyenin Eşiğinde: Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Romanlarından Zaman Kavramı**, Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, S.B.E., İstanbul 1996.

KUNDERA, Milan, **Roman Sanatı**, Can Yayınları, İstanbul 2009.

MORAN, Berna, **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri**, Cem Yayınları, İstanbul 1981.

MORAN, Berna, **Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1**, İletişim Yayınları, İstanbul 2009.

MORAN, Berna, **Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2**, İletişim Yayınları, İstanbul 2008.

NARLI, Mehmet, **Orhan Kemal'in Romanları Üzerine İnceleme**, T. C. Kültür Bakanlığı, Ankara 2002.

ORHANOĞLU, Hayrettin, Anlatıcılar Açısından Romanın Gelişimi, **Hece Dergisi Roman Özel Sayısı**, S. 65/ 66/ 67 (Mayıs/ Haziran/ Temmuz 2002), s. 185-186.

ÖZÖN, M. Nihat, **Türkçe'de Roman**, İletişim Yayınları, İstanbul 1985.

SAVCAN, Yasemin Sürmeli, **Safiye Erol'un Romanları Üzerine Bir İnceleme**, Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi, S.B.E., Eskişehir 2005.

TEKİN, Mehmet, **Roman Sanatı (Romanın Unsurları I)**, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2010.

TEKİN, Mehmet, **Romancı Yönüyle Peyami Safa**, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1999.

TÖRENEK, Mehmet, **Hikâye ve Romanlarıyla Mehmet Rauf**, Kitabevi, İstanbul 1999.

TÜRKER, Mehmet, **Hazanda Son Yolculuk**, Çağrı Yayınları, İstanbul 2007.

TÜRKER, Mehmet, **Kalem Kılıçlaşınca**, Ufuk Ötesi Yayınları, İstanbul 2004.

YAVUZ, Hilmi, Roman Kavramı ve Türk Romanı, Bilgi Yayınları, İstanbul
1977.

YILMAZ, Rüştü, **Jivkov Döneminde Bulgaristan Türkleri ve Türkiye'ye
Göç Olayları**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, İ.T.E., Ankara 2008.

EKLER

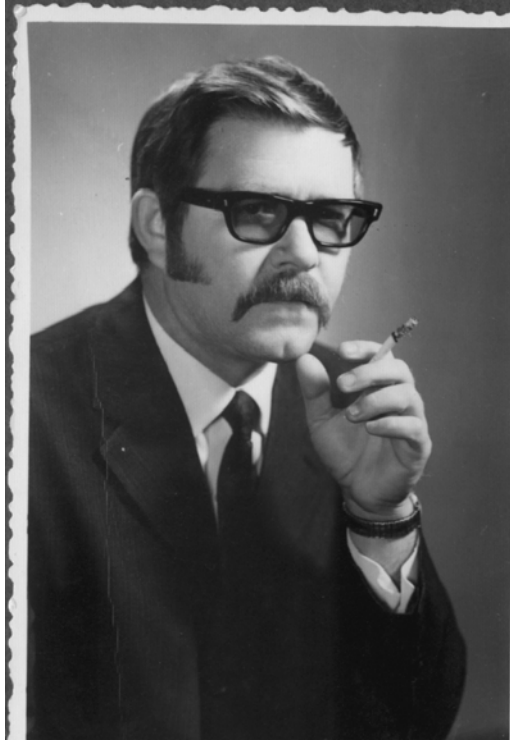
Ömer Osman Erendoruk'un 1934 yılında Karakuz'da doğduğu ev.

Ömer Osman Erendoruk'un gençliği.

Erendoruk, çalışma masasının başında Bulgar zulmünü kağıda dökerken. Daktilonun sesinin çıkmaması için radyoyu daima yüksek sesle çalmıştır.

Erendoruk'un vazgeçemediği üç tutkusu vardır: okumak, yazmak ve sigarası. (1970)

Erendoruk, öğretmen eşi Hayriye, öğretmen kızı Gülseren ve Gülşen'in Türkiye'ye gitmek için gerekli olan pasaportlarda kullanılmak üzere 1988 yılında çektikleri fotoğraf.

Erendoruk ailesinin 1989 yılında Şirinevler'deki ilk taşındıkları kiralık evde: Mehmet Türker ve çocuklar Sibel ile Nevin, Nedim Ataner, Mustafa Osman, Ö. O. Erendoruk ve damadı Sıtkı.

Erendoruk'un ilk şiiri "Rodop Teraneleri" Kırcaali Pedagoji Okulu'nun duvar gazetesinde yayınlanır. Gazetenin yeni sayısını hazırlayanlardan solda Ömer Osman ve arkadaşı Süleyman Yusuf Adalı.

Erendoruk 1969-70 yılı Müminköy (Çayka) okulunda 7. sınıf öğrencileri ile birlikte.

Erendoruk ve yakın dostu şair Süleyman Yusuf Adalı'nın Kırcaali'de gazetede çalıştığı yıllar.
(1973-74)

Jivkov'un totaliter rejimi yıllarında yasakları delen Koşukavaklı ve Mestanlılı siyasi tutuklular 2 Mayıs 1989 yılında Mahmutlar-Atalan yolu kavşağındaki mesire yerinde bir toplantıdayken.

Erendoruk, Bulgaristan Türkleri edebiyatında önemli bir yeri olan şair Recep Küpçü'nün anma töreninde.

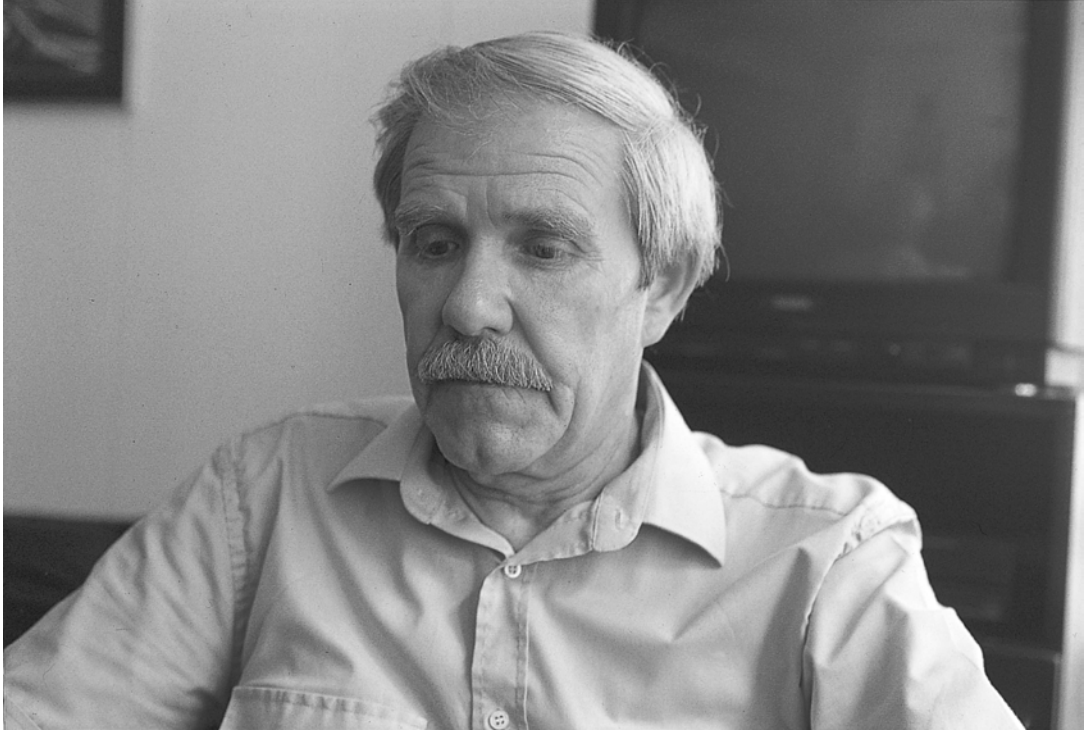
1989 yılında Türkiye Gazetesi'nin ekonomi servisinde Bilal Koçak, Ömer Osman Erendoruk ve Mehmet Türker bir arada.

Erendoruk, Balkanoloji Derneği'nin 1989 yılı sonunda Vezneciler'de düzenlediği bir gecede kendi şiirlerinden örnekler okurken.

Türkiye'ye göç ettikten sonra her yıl Koşukavak'ı ziyaret eden Erendoruk, yakın dostlarından (soldan sağa) gazeteci yazar Mehmet Türker, teyzesinin oğlu Ali, yazar öğretmenlerden Kadir Ahmet ve Ahmet Mehmet'le şehir stadındayken.

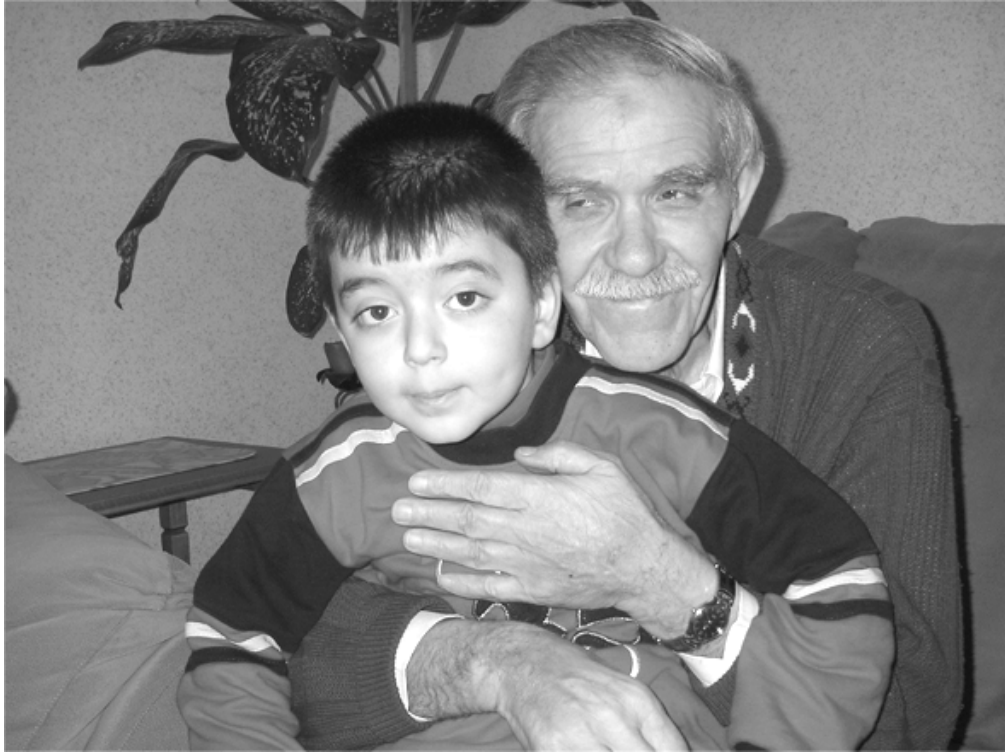
Erendoruk'un 1989 yılı sonunda Türkiye Gazetesi'nde çekilen bir fotoğrafı.

Bursa 2003 yılı, Erendoruk Belene arkadaşlarından (solunda) Ahmet Alpay, (sağında) Süleyman Türksöz ve Mehmet Türker bir arada.

Erendoruk emekli olduktan sonra torunu Caner ile Koşukavak'taki evinde. (2002)

Ömer Osman Erendoruk ve torunu Caner. (2006)

Çağrı Yayınları sahibi Şaban Kurt ile Ö. O. Erendoruk. (2005)

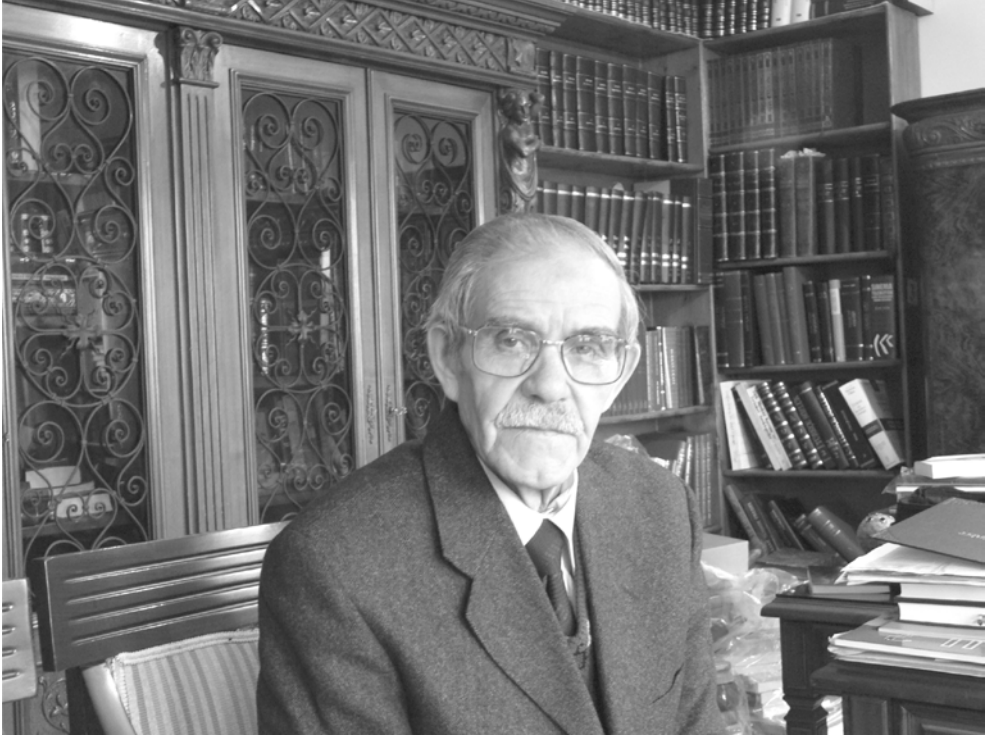
Eli kalem tutan Koşukavaklı üçlü: Ahmet Mehmet, Ömer Osman Erendoruk, Kadir Ahmet.

Erendoruk, Kırcaali Belediyesinde düzenlenen Balkan Kùltür Şöleni'nde Gùmùlçineli gazeteci İbrahim Baltalı'ya kitaplarını imzalarken. (2004)

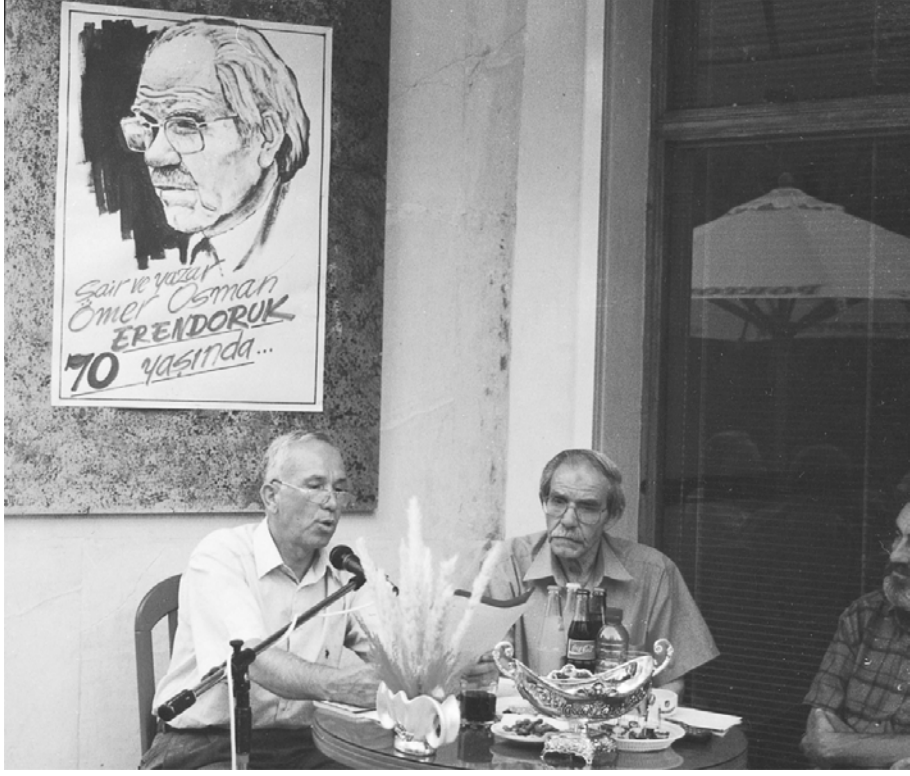
Erendoruk, güçlü hitabetiyle çevresindekilerin odak noktasıyken.

2006 yılının Eylül ayı başında Erendoruk'un Çağrı Yayınları'na son ziyareti.

Erendoruk, 27 Mayıs 2006'da ünlü şair Yavuz Bülent Bakiler ile bir aradayken.

Erendoruk'un 70. doğum günü Mestanlı Belediyesi Kültür Şubesi ile kasabanın Kültür Evi Müdürlüğü tarafından düzenlenen bir törenle kutlanırken.

Bal-Göç İnegöl Şubesi Başkanı Alaattin Kırçalı'nın 2004 yılında İnegöl'de düzenlediği gecede İnegöl İlçe Milli Eğitim Müdürü Mehmet Baştürk, Erendoruk'a günün anısına hediye sunarken.

Balkanlar'ın en başarılı şair-yazar ve dava adamlarından Erendoruk'un doğumunun 70. yılı kutlamaları çerçevesinde Balkanlılar Kültür ve Dayanışma Derneği-Kartal Başkanı Nizamettin Yumurtacı tarafından hazırlanan altın madalya, Kartal Belediye Başkanı Arif Dağlar tarafından sunulurken.

Ömer Osman Erendoruk, yakın dostu Mehmet Türker'le 2004 yılı başlarında Çamlıca'da bir gezide.

Nuri Turgut Adalı'nın 80. yaş günü Mestanlı Haklar ve Özgürlükler Harekâtı İlçe Başkanlığı Merkezinde kutlanırken.

Nuri Turgut Adalı'nın Mestanlı'da kutlanan 80. doğum günü törenine katılan Erendoruk kader arkadaşı ile ilgili Belene'den anılarını anlatırken.

Bir dava adamı olan Erendoruk'a 17 yıl gelip gittiği Çemberlitaş'taki Balkan Türkleri Dayanışma ve Kültür Derneği tarafından 2006 yılında Rıfki Atasever'in başkanlık yaptığı günlerde plaket verilirken. Fotoğraftakiler: Ahmet Çokoyoğlu, Ömer Osman Erendoruk, Rıfki Atasever, şairlerden Durhan Hatipoğlu ve Nevzat Fuat.

Erendoruk'un ilk kitaplarının dizgisini yapan gazeteci Hüseyin Akman, 2006 yılı Mayıs ayında arkadaşı Mehmet Türker'le Erendoruk'u ziyaretteyken.

2006 yılının Eylül ve Ekim aylarını çoğunlukla hastanede geçiren Erendoruk'u Balkan Türkleri Dayanışma ve Kültür Derneği yönetim kurulu üyelerinden (soldan sağa) Mehmet Hacıoğlu, Başkan Serkan Türkkkan ve Muzaffer Uyanık'ın ziyareti esnasında çekilen bu kare üstadın hayatındaki son fotoğraf olarak kalır.

Yazarın 2006 yılının Eylül ayında kaldığı hastanede Arif Gündoğdu tarafından çekilen, Erendoruk çiftinin en son fotoğrafı.

BALKANLILAR

ACI HABER

12 01
1934

19 10
2006

Bulgaristan Türk Edebiyatına damgasını vurmuş olan Ömer Osman Erendoruk, 1934'de Kırcaali ilinin Karakuz (Minzuhari) köyünde doğdu. Kırcaali Pedagoji Okulunu bitirdi, Koşukavak (Krumovgrad) ve köylerinde öğretmen oldu. Birkaç yıl, Nov jivot (Yeni Hayat) Sancak gazetesinde çalıştı. Bu gazete o yıllarda haftada üç defa çıkıyor, Salı ve Cumartesi (Perşembe hariç) Sayın Niyazi Hüseyin Bahtiyar'ın yönetiminde üçüncü sayfası Türkçe olarak çıkıyordu.

Ömer Osman ilk yaratıcılığına şiirle başladı. Onda şiir düzyazı türüyle yürütülür. Totaliter rejim alevinde yazdığı "Garip Milyon" daha bitmeden

Güvercin", "Bırak Kocam" hikaye kitapları yayımlandı. Türkiye'de ise "SOS veya Üçüncü mezar" (1989), "Ölmeden Ölmek" (1991), "Sabır Duası" (1993). "Dilim Dilim Yürek" (1995) başlıklı şiir kitapları çıktı. Bu şiir kitaplarına Ömer, hapse ve süngünde iken yazdığı şiirlerini toplamıştır. Onun, Bulgaristanda "Buruk Acı" (1993) ve İstanbul'da "Uçurum" (1996) adlı iki romanı da basılmıştır.

10 Haziran 1989'da sınır dışı edilerek Türkiye'ye gelen Ömer Erendoruk İstanbul'a yerleşti, öğretmenlik ve yaratıcılığını burda sürdürdü.

Ömer bunların dışında "Boram Boram Yalnızlık" (1997), "Ağlamayın Çocuklar" (Çocuk Şiirleri - 1998), "Bir Başkadır Bizim Eller (Haturalar, özelemler - 1998), "İstiraphaneden Mektuplar" (Mektuplar-1999), "İzmir Sokakları" (Şiirler-1998), "Son Gece" (Hikayeler -2001), "ağlatırsa Mevlana Yine Güldürür" (Roman -2006), vb. yapıtları vardır.

Her türlü edebiyat türleri kaleme alan Ömer Osman Erendoruk 19 Ekim 2006 tarihinde İstanbul'da hayata gözlerini yummuştur. Onun ölümü ile

masında mütakabiliyet ilkesi saklıdır" ifadesi eklendi. Bu madde ile, kanunun uygulanması sırasında Lozan Antlaşması dahil, Batı Trakya ve Balkanlar'daki Türk azınlığın vakıf ve mülkiyet haklarını garanti altına alan "karşılıklık" esasları korunacak.

AB uyum yasaları çerçevesinde, Türkiye'deki gayrimüslim azınlık vakıflarının gayrimenkul edinmesi ile ilgili mevzuatı

si anlaşmalardan doğan haklarından vazgeçmesi şeklinde yorumlanıyordu.

Bakan Şahin, bir öne verecek "mütakabiliyet" esasını tasarıya ekledi. Şahin'in önerisi, Batı Trakya ve Balkanlar'da yaşayan Türkler tarafından sevinçle karşılandı. Dermoşunuzu arayan çok sayıda vatandaş, Bakan Şahin'i önerisinden dolayı kutladığını dile getirdi.

Başbakan Yardımcısı ve Devlet Bakanı Mehmet Ali Şahin'in "mütakabiliyet" önerisi, Batı Trakya ve Balkanlar'da bulunan vakıf haklarımız konusunda uluslararası anlaşmalardan doğan haklarımızı teminat altına alıyor.

Osmanlı mirası üzerine araştırmalara başladı. Balkanlar'da bulunan Osmanlı varlığı ile ilgili dokümantasyon merkezi oluşturmak üzere çalışmalar başlatan BAUE, akademisyenlere ve araştırmacılara kapısını açtı. BAUE'nin, Bulgaristan'la birlikte Yunanistan, Romanya, Arnavutluk, Kosova, Bosna Hersek, Sırbistan Karadağ'da bulunan Müslüman Türk nüfusun sorunları ve çözüm yolları ile ilgili projeler geliştirerek, ilgililere sunacak. BAUE, Balkanlar'daki Osmanlı mirasının da takipçisi olacak.

Seni seviyoruz koca çınar

Ömer Osman Erendoruk'un kaleminden

Mücadele abidesi Ömer Osman Erendoruk'un 20'nin üzerinde eseri bulunmaktadır. Koca çınarın kaleminden Bulgaristan'da Türkçe; Türkiye'de yazılmak üzere, Türkçe yazılmak üzere.

Türkçe, Prizren'de resmi dil oldu

Kosova meclisi, Türkçe'nin Prizren'de resmi dil olması önerisini oy çoğunluğuyla kabul etti.

Tartışmalara neden olan ve daha önce Kosova meclisi tarafından onaylanan Dil Kanunu'nda Türkçe'nin Kosova'da resmi diller arasında yer alması, daha sonra başlangıcında Meclis Başkanı Kol Berisha, milletvekillerinden, dillerin resmi kullanımına ilişkin Meclisin son toplantısında reddedilen önerinin tekrar görüşülüp onaylanmasını talep etti. "Bu, Temas Gurubun'un da talebidir ve Kosova'nın lehinedir" diyen Meclis Başkanı Berisha, önerisi talebinin siyasi olduğunu, yasal açıdan meclisin son toplantısında alınan kararın doğru olduğunu savundu.

TÜRK PARTİSİNİN ISRARI

Kosova Türkleri'ni temsil eden Kosova Demokratik Türk Partisi (KDTP) Türkçe'nin Kosova'da resmi dil olması daha doğrusu

oluşturur. Erendoruk "Anam Uyuyor Mu?" hikâyesinde kendinin nasıl eritildiğini ve buna karşılık Ana dediği Türkiye Cumhuriyeti'nin bundan habersiz olduğunu öyküsünde ilginç ifadelerle dile getirir... Türkler'e yapılan zulmü 1950'li yıllardan itibaren yakinen takip eden Erendoruk, ömür boyu yazdığı şiirlerine, hikâye, piyes ve romanlarına da bu izlenilerini yansıtarak, sadece Bulgar edebiyatında değil dünya edebiyatında yerini aldığı inancındayız. Erendoruk, ömrünün çoğunu zulüm altında geçirdiği Bulgaristan'ı tasvir ederken, "O cehennemde gökyüzünden yağmur değil nefret yağar, toprağından ot değil nefret biter, kin biter, gazap biter..." diye söz eder. "Buruk Acı" romanında Cem Amca'nın kızı da komünistlerden nefret duygularını ifade ederken, "Aslında babam, Türker ağabeyimin parmaklarını değil, Bulgar Komünist Partisi'nin, faşistleşmiş, kabalaşmış, ahlaksızlaşmış, gaddarlaşmış Bulgar gücünün parmaklarını kesti. Bir başkası öbür elinin parmaklarını keser, bir diğeri de başsız bırakır bu gücü inşaallah." der. Bulgaristan'da Türk olarak varlığını sürdürmek zordur. BKP, emniyet ve yargı mensuplarına tüm yetkiyi vermiştir. Onlar asar, keser kimseye hesap vermezler. 1984 yılında Mestanlı ve Kirli'de ayaklanmalarda öldürülenler oldu, katillerin ceza aldığı duyulmadı. "Uçurum" romanında polis yetkilisi Di-kenbaş, bir Türk düşmanıdır. Mehmed'in yayınladığı kitap hakkında gazetede bir Türk tarafından yazılan eleştiri konusun-

Balkanlılar Kültür ve Dayanışma Derneği ile Kartal Belediyesi'nin düzenlediği Balkanlar'da Türk Kültürü'nü koruyalım konulu toplantıda, Balkanlılar Kültür ve Dayanışma Derneği Başkanı Nizamettin Yumurtacı tarafından hazırlanan altın madalya, Kartal Belediye Başkanı Arif Dağlar tarafından Yazar Ömer Osman Erendoruk'a takdim edildi.

olmadığını görünce, Tanrı'dan zalimin cezasını tez vermesini ister.

"Görüyorum terörün adım atışlarını Geliyor adım adım geliyor sinsi sinsi Canevime dikmiş de kanlı bakışlarını Geliyor acımasız ezerek insi cinsi."

İki milyon Türk'ün kaderinin şairin kaderiyle ortak olduğu ortadadır. Kendi, ceza evinde, elleri kelepçeli... Birinden, bir yerlerden yardım gelmesini o kadar çok ister ki, bu yardımı getirecek yiğidin Köröğlu olmasını arzular:

"İki milyon Türk'ün yıllardan beri Dinmiyor gözünde yaş gel Köröğlu... Zaten acı heberi

Erendoruk'un 1985 yılında 6 ay tutuklu kaldığı Belene Adası'ndaki ikinci kamp.

Erendoruk'un kaleme aldığı Bulgar zulmü, Embiya Çavuş'un fırçasıyla tasvir edilmiştir.